

ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის
სახელმწიფო უნივერსიტეტი
არნოლდ ჩიქობავას სახელობის ენათმეცნიერების
ინსტიტუტი

ტერმინოლოგიის საკითხები

II

ეძღვნება როგნედა ღამზაშვიდის ხსოვნას

2016

სარედაქციო საბჭო:

- ა. არაბული – ფილოლ. მეცნ. დოქტ., აკადემიკოსი (სარედაქციო საბჭოს თავმჯდომარე);
- შ. აფრიდონიძე – ფილ. მეცნ. დოქტ., ილიას უნივერსიტეტის ემერიტუს-პროფესორი;
- ო. გამყრელიძე – იურიდ. მეცნ. დოქტ., სახელმწიფოსა და სამართლის ინსტიტუტის სამეცნიერო საბჭოს თავმჯდომარე;
- გ. გელაშვილი – ფიზ.-მათ. მეცნ. დოქტ., ელ. ანდრონიკაშვილი სახ. ფიზიკის ინსტიტუტის დირექტორი;
- გ. გოგიშვილი – მათ. აკად. დოქტ., საქართველოს საპატრიარქოს წმ. ანდრია პირველწოდებულის სახ. ქართული უნივერსიტეტი;
- გ. გოგოლაშვილი – ფილოლ. მეცნ. დოქტ., ენათმეცნიერების ინსტიტუტის სამეცნიერო საბჭოს თავმჯდომარე;
- დ. თვალთვაძე – ფილოლ. მეცნიერებათა დოქტორი;
- გ. კვარაცხელია – ფილ. მეცნ. დოქტ., აკადემიკოსი;
- ე. მემარიაშვილი – გენერალ-მაიორი, სამხედრო მეცნ. დოქტ., ტექნ. მეცნ. დოქტ., აკადემიკოსი;
- ვლ. პაპავა – ეკონ. მეცნ. დოქტ., აკადემიკოსი;
- რ. შენგელია – მედიც. მეცნ. დოქტ., პროფესორი;
- გ. ძიმიგური – ტექნ. მეცნ. დოქტ., პროფესორი

სარედაქციო კოლეგია:

ნ. დათეშიძე (მდივანი), თ. ვაშაკიძე, ნ. მუზაშვილი, მ. ოსაძე,
მ. სეხნიაშვილი, ლ. ქაროსანიძე (თავმჯდომარე), ი. ჯიბუტი,
ა. ხურცილავა

რედაქტორი ლ. ქაროსანიძე

კომპ. უზრუნველყოფა რ. პაპიაშვილი

როგნედა ღამზაშიძე

ცნობილი ენათმეცნიერი როგნედა ღამზაშიძე დაიბადა ზესტაფონში 1922 წლის 14 იანვარს. 1946 წელს დაამთავრა თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ფილოლოგიის ფაკულტეტი. 1946-1953 წლებში მუშაობდა თბილისის ა. ს. პუშკინის სახელმწიფო პედაგოგიურ ინსტიტუტში ჯერ უფროს მასწავლებლად, შემდეგ – კათედრის გამგედ. 1955 წლიდან გარდაცვალებამდე ხელმძღვანელობდა არნ. ჩიქობავას სახელობის ენათმეცნიერების ინსტიტუტის სამეცნიერო ტერმინოლოგიის განყოფილებას.

რ. ღამზაშიძის სამეცნიერო მოღვაწეობა ძირითადად ქართული სამეცნიერო ტერმინოლოგიისა და დიალექტოლოგიური საკითხების კვლევას ეხება.

ტერმინოლოგიის სფეროში მუშაობა რ. ღამზაშიძემ სამი მიმართულებით წარმართა: 1. ქართული სამეცნიერო ტერმინოლოგიის ჩამოყალიბების ისტორიის კვლევა და განვითარების გზების განსაზღვრა; 2. სამეცნიერო ტერმინოლოგიის თეორიულ საკითხებზე მუშაობა, ტერმინოლოგიის დამუშავების ძირითადი ლინგვისტიკურ-მეთოდოლოგიური პრინციპების დადგენა და 3. ტერმინოლოგიის პრაქტიკულ საკითხებზე მუშაობა.

რ. ღამზაშიძის მიერ გაწეული სატერმინოლოგიო მუშაობა, პირველ ყოვლისა, აღსანიშნავია ტერმინოლოგიური ლექსიკონების შესადგენი მეთოდოლოგიის შემუშავების თვალსაზრისით. ეს ვრცელი და რთული სამუშაო ძირითადად ორ საფეხურად იყოფოდა: პირველი გულისხმობდა სამეცნიერო დისციპლინებში გამოყენებული ცნებების გამოვლენას, მათ ზუსტ დეფინიციასა და მათი გამომხატველი ტერმინების ფიქსირებას ამა თუ იმ დარგის ფარგლებში; მეორე საფეხური წმინდა ლინგვისტიკურ ასპექტებს მოიცავდა და ენათმეცნიერის ფუნქციებს განსაზღვრავდა.

რ. ღამზაშიძისთვის იმთავითვე ნათელი იყო, რომ ქართული სამეცნიერო ტერმინოლოგიის ლექსიკური ბაზისა და ძირითადი წყაროების – თანამედროვე ქართული სალიტერატურო ენის, ძველი ქართულისა და ქართული ენის დიალექტების – როლი ტერმინოლოგიზაციის პროცესებში, ტერმინთა მიგრაციასთან დაკავშირებული ენობრივი მოვლენები, უცხო ენებიდან ტერმინთა შესხების გზები და ტრადიციები – ის საკითხები იყო, რომელთა გადაჭრასაც ტერმინო-

ლოგიური მუშაობის სპეციფიკა განსაზღვრავდა. ამ თვალზასრისით მნიშვნელოვანია რ. ღამბაშიძის ლექსიკოლოგიური შრომები, რომლებშიც ახსნილია ტერმინოლოგიური ლექსიკონის სპეციფიკა სხვა ტიპის ლექსიკონებთან შედარებით; იქვე მითითებულია არასასურველი სიჭრელის დამღევის ცდები ერთი ტერმინოლოგიური სისტემის ფარგლებში და დასახულია პერსპექტივა ქართული სალიტერატურო ენის განვითარების შინაგანი ტენდენციების გათვალისწინებით. ტერმინოლოგიის პრაქტიკულ საკითხებზე მუშაობისას მას ხელს უწყობდა უცხო ენების, კერძოდ, რუსულისა და ფრანგულის, კარგი ცოდნა, რომელიც გამოიხატებოდა ტერმინირების პროცესში ტერმინისათვის ზუსტი შესატყვისის მისადაგებისას.

რ. ღამბაშიძის მონოგრაფია „ქართული სამეცნიერო ტერმინოლოგია და მისი შედგენის ძირითადი პრინციპები“ (1986) – პრობლემათიკის მოცულობითა და მრავალფეროვნებით, კონკრეტული საკითხების ფართო ასპექტითა და ღრმა ანალიზით – გადაუჭარბებლად შეიძლება ჩაითვალოს საეტაპო ნაშრომად. ესაა პირველი მონოგრაფიული გამოკვლევა, რომელიც ეძღვნება ქართული სამეცნიერო ტერმინოლოგიის თეორიისა და პრაქტიკის ძირითად საკითხებს. მასში ვრცლად არის დამუშავებული ტერმინოლოგიური სიტყვაწარმოების საკითხები, ინვენტარიზებულია ტერმინოლოგიის ძირითადი ენობრივი საშუალებანი და ხერხები. ნაშრომში არსებითია ის, რომ სალიტერატურო ენის ბაზაზე აღმოცენებული და მასთან საერთო არხებით დაკავშირებული ტერმინოლოგია სცილდება ამ ენის განვითარების ტრადიციულ გზებს და დამოუკიდებელ ადგილს იკავებს სალიტერატურო ენის სტრუქტურულ სისტემაში.

სრულიად განსაკუთრებულია რ. ღამბაშიძის ღვაწლი ქართულ დიალექტოლოგიაში. მან რამდენიმე ნაშრომი უძღვნა ინგილოურის თავისებურებათა ანალიზს. მისი წიგნი „ქართული ენის ინგილოური კილო. გრამატიკული მიმოხილვა და ლექსიკონი“ (1949) მნიშვნელოვანი ნაშრომია იმ თვალსაზრისითაც, რომ მასში ასახულია ენობრივი მოვლენები, რომლებიც დამოუკიდებლად იჩენს თავს სხვა ქართულ დიალექტებშიც. ამ მნიშვნელოვანი შრომებისათვის მიეკუთვნა რ. ღამბაშიძეს გ. ნიკოლაძისა და არნ. ჩიქობავას სახელობის პრემიების ლაურეატის წოდება.

ინგა ჯიბუტი

ავთანდილ არაბული

ტერმინოლოგიური პოლიტიკა და კანონი სახელმწიფო ენის შესახებ

ქართული სახელმწიფოებრიობის ჩამოყალიბების თანამედროვე ეტაპზე რამდენიმე გადაწყვეტი ფაქტორი დაემთხვა ერთმანეთს იმისათვის, რომ ქართული ენის ფუნქციონირების ფარგლები და ნორმატიული სტანდარტები უკიდურესად გაუარესებულიყო; შეიძლება ითქვას, საქართველოს ისტორიაში არ ყოფილა შემთხვევა, რომ ასე მოკლე პერიოდში ასეთი სწრაფი ტემპით დაცემულიყო ენობრივი კულტურის საყოველთაო განცდა და ოფიციალური ენობრივი პოლიტიკის საინსტიტუციო შეგნება.

რა ფაქტორებმა განაპირობა ასეთი კრიტიკული ვითარების შექმნა:

1. ქართული სახელმწიფოს ფორმირების უაღრესად გაჭიანურებულმა პროცესმა, რაც, უპირველესად, ფორმალური სახელმწიფოებრიობიდან (საბჭოური რესპუბლიკა) რეალურ, დამოუკიდებელ სახელმწიფო სისტემაზე გადასვლისათვის გაუაზრებელი, ცვალებადი ორიენტირებითა და, ხშირად, მცდარი ტაქტიკით მოქმედებას გულისხმობს;

2. გეოპოლიტიკურ გარემოებათა არასასურველმა გადაკვეთამ დროსა და სივრცეში;

3. პოლიტიკური პარადიგმის კარდინალური ცვლილების სათანადოდ გაუაზრებლობამ უპირველესად ქვეყნის ინტელექტუალური განვითარების თვალსაზრისით;

4. ქვეყნის ტექნიკურმა და მენტალურმა მოუმზადებლობამ ღია (ელექტრონული) საინფორმაციო სივრცის მიერ შემოთავაზებული სწრაფად ცვალებადი, აქტიური პირობებისათვის;

5. მართვის დემოკრატიული პრინციპების არსებითად არასწორმა ინტერპრეტაციამ;

6. ახალი განათლების სისტემის ჩამოყალიბებაში ენის ფაქტორის არსებითმა იგნორირებამ.

მიუხედავად იმისა, რომ ჩვენს საზოგადოებაში (რომლის ძირითადი ნაწილი ამ მხრივ დამაბული იდეოლოგიური პერიოდიდან მოდის) ენობრივი საფრთხეების შეგნება და შესაბამისი მოთხოვნებიც საკმაოდ მაღალია, თითქმის მეოთხედი საუკუნის განმავლობაში არ

მოხერხდა რაიმე ქმედითი ღონისძიებები შემუშავებულიყო მზარდი კრიზისის შესაჩერებლად. პირიქით, ბოლო 10-12 წლის განმავლობაში ყველაფერი გაკეთდა იმ ფორმალური ინსტიტუციების საბოლოოდ მოსაშლელად, რომელთაც ნაწილობრივ მაინც შეეძლოთ პრობლემებთან გამკლავება.

ამ ფონზე მართლაც ისტორიულ მოვლენად უნდა შეფასდეს საქართველოს კანონი „სახელმწიფო ენის შესახებ“, რომელიც საქართველოს პარლამენტმა 2015 წლის ივლისის ბოლოს მიიღო და, ამავე კანონის დათქმით, 2016 წლის 1 იანვრიდან ამოქმედდა.

ამდენად, სახელმწიფო ენის შესახებ კანონის მიღების შემდეგ ჩვენ უკვე ვიმყოფებით ახალი რეალობის წინაშე და მოგვიწევს თვალი გავუსწოროთ იმ ძნელად დასაძლევ პრობლემებს, რომელთა წარმოქმნაშიც ჩვენს აქამდე შეცდომებსა და უმოქმედობას მიუძღვის ბრალი.

რა შესაძლებლობებს სახავს და რა ვალდებულებებს აწესებს კანონი სახელმწიფო ენის ფუნქციონირებისა და სიწმინდის დაცვის ჩვენთვის საინტერესო მიმართულებით? გამოვყოთ კანონის ის რამდენიმე ძირითადი მომენტი, რომლებიც ენობრივი ნორმებისა და ტერმინოლოგიური სტანდარტების მოწესრიგებას შეეხება.

უპირველესად, ცხადია, გვინტერესებს ენის ფუნქციონირების ის სფეროები, რომლებმაც მკვეთრი ტერმინოლოგიური ცვლილებები განიცადა; ეს არის მეცნიერების თითქმის ყველა დარგი და ინფორმატიკის სფერო. კანონი მიგვითითებს ამ სფეროებში სახელმწიფო ენის განვითარების მნიშვნელობაზე:

მუხლი 30. ენის გამოყენება მეცნიერების სფეროში

1. ქართულენოვან უმაღლეს საგანმანათლებლო (სამეცნიერო) დაწესებულებებში აკადემიური (სამეცნიერო) ხარისხის მოსაპოვებლად ნაშრომის წარდგენა და საჯარო დაცვა ხდება სახელმწიფო ენაზე, გარდა კანონმდებლობით დადგენილი გამონაკლისი შემთხვევებისა.

2. სახელმწიფო სამეცნიერო დაწესებულებებში მეცნიერული კვლევების შედეგები, როგორც წესი, ფორმდება და ვრცელდება სახელმწიფო ენაზე.

3. საქართველოს ტერიტორიაზე სამეცნიერო კვლევის შედეგების არასახელმწიფო ენაზე გამოქვეყნების შემთხვევაში მას უნდა ახლდეს რეზიუმე სახელმწიფო ენაზე.

4. ტექნიკურ დოკუმენტაციასა და საქმისწარმოებაში გამოიყენება ერთიანი ტერმინოლოგია. ტერმინოლოგიის დადგენისა და გამოყენების ნორმებს განსაზღვრავს სახელმწიფო ენის ექსპერტთა კომისია.

მუხლი 31. ენის გამოყენება ინფორმატიკის სფეროში

1. სახელმწიფო ხელს უწყობს საინფორმაციო ტექნოლოგიებში ქართული ენის სრულფასოვან გამოყენებას.

2. კომპიუტერული (ელექტრონული) ტექნიკა, რომელიც გამოიყენება სახელმწიფო და ადგილობრივი თვითმმართველობის ორგანოებში, საჯარო და კერძო სამართლის იურიდიულ პირებში, უნდა იძლეოდეს ტექსტის სახელმწიფო ენაზე შესრულების შესაძლებლობას.

თანამედროვე სამეცნიერო და ტექნოლოგიური პროცესების განსაკუთრებული სისწრაფით განვითარებამ და ქართული სამეცნიერო სისტემის საგრძნობმა შეფერხებამ ამ პროცესებთან ადაპტაციის თვალსაზრისით განაპირობა ის, რომ თითქმის არცერთი სამეცნიერო-ტექნოლოგიური მიმართულება არ აღმოჩნდა მზად სახელმწიფო ენის საფუძველზე განვითარებინა ახალი სამეცნიერო იდეები და მეთოდოლოგია. ამას შედეგად მოჰყვა ის, რომ ცალკეულმა სამეცნიერო ჯგუფმა ან საერთოდ თქვა უარი ტრადიციულ ქართულ სამეცნიერო ენაზე, ანდა გადაწყვიტა, ერთიანი პოლიტიკის არარსებობის გამო, ავტონომიურად და „პარტიზანულად“ გადაეწყვიტა თავის სფეროში წარმოქმნილი სპეციალური ენობრივი პრობლემები. ვინაიდან თანამედროვე განათლების სისტემა ამ თვალსაზრისით მთლიანად არის დამოკიდებული სამეცნიერო-ტექნოლოგიური დარგების განვითარებაზე, სამეცნიერო ენის კრიზისი დაუყოვნებლივ აისახა სასკოლო და, განსაკუთრებით, უმაღლესი განათლების საერთო მდგომარეობაზე. შემოთავაზებული საკანონმდებლო ნორმები, იმედია, ხელს შეუწყობს თვითშემოქმედების დაძლევასა და სისტემური მიდგომების ჩამოყალიბებას ამ სფეროში. შემდგომ ეტაპზე ამ გეგმებს მეტი დაზუსტება-დაკონკრეტება დასჭირდება, მით უფრო, ინფორმატიკის სფეროში, რომლის საკანონმდებლო რეგულირება ამ ეტაპზე მინიმალურია. ამ მიმართულებით მნიშვნელოვანი სამუშაოს შესრულება მოუწევთ სახელმწიფო ენის დეპარტამენტსა და მასთან არსებულ სახელმწიფო ენის ექსპერტთა კომისიას.

სახელმწიფო ენის ერთიანი, კოორდინირებული პოლიტიკის განხორციელებაში განსაკუთრებული როლი ენიჭება სპეციალური

პროგრამების დაგეგმვასა და განხორციელებას. ამ პროგრამის როლი და მნიშვნელობა კანონის ძირითად ცნებათა ჩამონათვალში შემდეგნაირად განისაზღვრება:

სახელმწიფო ენის ერთიანი პროგრამა – სახელმწიფო ენის განვითარების, მისი ტექნოლოგიური უზრუნველყოფის, ნორმალიზაციისა და სტანდარტიზაციის ძირითად მიმართულებათა განმსაზღვრელი ერთიანი დოკუმენტი, რომელსაც შეიმუშავენ სახელმწიფო ენის ექსპერტთა კომისია და სახელმწიფო ენის დეპარტამენტის წარდგინებით ამტკიცებს საქართველოს მთავრობა.

ხოლო პროგრამის მიმართ წაყენებულ მოთხოვნებს კანონის ცალკე მუხლი წარმოგვიდგენს:

მუხლი 37. სახელმწიფო ენის ერთიანი პროგრამა

1. სახელმწიფო ენის დეპარტამენტი სახელმწიფო ენის ექსპერტთა კომისიის რეკომენდაციის საფუძველზე საქართველოს მთავრობას დასამტკიცებლად წარუდგენს სახელმწიფო ენის განვითარების ერთიან პროგრამას.

2. სახელმწიფო ენის ერთიანი პროგრამის განხორციელებას უზრუნველყოფენ საქართველოს მთავრობის მიერ განსაზღვრული სახელმწიფო ორგანოები.

3. სახელმწიფო ენის ერთიანი პროგრამა ითვალისწინებს:

ა) სახელმწიფო ენის შესწავლის მსურველთა ინტერესების მაქსიმალურ უზრუნველყოფას; მეთოდური და სასწავლო რესურსების მომზადებას სახელმწიფო ენის სწავლებისა და ენობრივი კულტურის ამაღლების მიზნით; სახელმწიფო ენის სწავლებას თანამედროვე მოთხოვნათა დონეზე; ბილინგვური სწავლების დანერგვას ენობრივ უმცირესობათა ჯგუფებში.

ბ) სახელმწიფო ენის სტრუქტურისა და ისტორიის, მისი ფუნქციონირების თავისებურებათა თანმიმდევრულ კვლევას; თანამედროვე ქართულის ერთიან ლექსიკოგრაფიულ უზრუნველყოფას; სალიტერატურო ენის ნორმებისა და ტერმინოლოგიური სტანდარტების სრული კორპუსის მომზადებას.

გ) სახელმწიფო ენის სრულ ტექნოლოგიურ უზრუნველყოფას; ენობრივი მონაცემების (ტექსტების) თანამედროვე სრულყოფილი ციფრული ბაზების შექმნას; საძიებო, ანალიზურ-ოპერატიული და მთარგმნელი კომპიუტერული პროგრამების მომზადებას.

4. სახელმწიფო ენის ერთიანი პროგრამის დაფინანსებას უზრუნველყოფს სახელმწიფო ბიუჯეტი.

5. სახელმწიფო ხელს უწყობს ინვესტიციების მოზიდვას სახელმწიფო ენის პროგრამის განხორციელების მიზნით.

მხოლოდ პროგრამულ მიზანდასახულებათა გაცნობაც ნათელს ხდის, რომ ენობრივი პოლიტიკის სისტემურ განხორციელებას აუცილებლად სჭირდება სათანადო სახელმწიფო ინსტიტუცია, მხოლოდ ამით მიიღებს დასრულებულ სახეს თანამედროვე სახელმწიფოს მმართველობის პრინციპი: კანონი + ინსტიტუცია. კანონის მიხედვით გათვალისწინებულია საკმაოდ მოქნილი სახელმწიფო სტრუქტურა ენობრივი პოლიტიკის წარმართვის სფეროში; ეს არის სახელმწიფო ენის დეპარტამენტი:

მუხლი 36. სახელმწიფო ენის დეპარტამენტი

1. სახელმწიფო ენის კონსტიტუციური სტატუსის დაცვას ამ კანონითა და სხვა საკანონმდებლო აქტებით დადგენილ ფარგლებში, მის პოპულარიზაციას, ქართული სალიტერატურო ენის ნორმების დადგენასა და დანერგვას უზრუნველყოფს სახელმწიფო ენის დეპარტამენტი, რომელიც ამ კანონის საფუძველზე შექმნილი საჯარო სამართლის იურიდიული პირია.

2. სახელმწიფო ენის დეპარტამენტის დებულებას ამტკიცებს საქართველოს მთავრობა.

3. სახელმწიფო ენის დეპარტამენტის თავმჯდომარეს თანამდებობაზე ნიშნავს და თანამდებობიდან ათავისუფლებს საქართველოს პრემიერ-მინისტრი.

4. სახელმწიფო ენის დეპარტამენტის საქმიანობაზე სახელმწიფო კონტროლს ახორციელებს საქართველოს მთავრობა.

5. სახელმწიფო ენის დეპარტამენტი ფინანსდება სახელმწიფო ბიუჯეტიდან.

6. სახელმწიფო ენის დეპარტამენტი:

ა) უზრუნველყოფს ერთიანი პოლიტიკის განხორციელებას სახელმწიფო ენის დაცვის, განვითარებისა და გამოყენების სფეროში;

ბ) შეიმუშავებს და გამოსცემს სახელმწიფო ენის დაცვისა და განვითარებისათვის აუცილებელ ნორმატივ აქტებს;

გ) ახორციელებს ზედამხედველობას „სახელმწიფო ენის შესახებ“ საქართველოს კანონის შესრულებაზე;

დ) ქმნის სახელმწიფო ენის ექსპერტთა კომისიას და მის მიერ შემუშავებულ ქართული სალიტერატურო ენის ნორმებსა და ტერმინოლოგიურ სტანდარტებს დასამტკიცებლად წარუდგენს საქართველოს მთავრობას;

ე) შეიმუშავებს სახელმწიფო ენის ერთიან პროგრამას და კოორდინაციას უწევს მის შესრულებას;

ვ) სახელმწიფო და ადგილობრივი თვითმმართველობის ორგანოებს, საჯარო და კერძო სამართლის იურიდიულ პირებს აძლევს რეკომენდაციებს ენის გამოყენების სფეროში არსებული დარღვევების აღმოსაფხვრელად;

ზ) „სახელმწიფო ენის შესახებ“ კანონით დადგენილი მოთხოვნებისა და ენობრივი ნორმების დარღვევის შემთხვევაში უფლებამოსილია მიმართოს სახელმწიფო ორგანოებს დამრღვევი პირის მიმართ კანონმდებლობით დადგენილი პასუხისმგებლობის ზომების გამოყენების შესახებ;

თ) ახორციელებს საინფორმაციო და მეთოდური უზრუნველყოფის ღონისძიებებს სახელმწიფო ენის სფეროში;

ი) ახორციელებს დებულებით განსაზღვრულ სხვა უფლებამოსილებებს.

7. სახელმწიფო ენის ექსპერტთა კომისიის თავმჯდომარესა და კომისიის წევრებს ნიშნავს დეპარტამენტის თავმჯდომარე.

8. სახელმწიფო ენის დეპარტამენტის წარდგინებით მთავრობის მიერ დამტკიცებული ქართული სალიტერატურო ენის ნორმებისა და ტერმინოლოგიური სტანდარტების დაცვა სავალდებულოა.

9. სახელმწიფო ენის დეპარტამენტი უფლებამოსილია სახელმწიფო ორგანოებიდან, საჯარო და კერძო სამართლის იურიდიული პირებისაგან და ინდივიდუალური საწარმოებიდან გამოითხოვოს ნებისმიერი საჯარო ინფორმაცია ამ კანონით განსაზღვრული ამოცანებისა და ფუნქციების შესრულებასთან დაკავშირებით.

10. ამ მუხლის მე-9 პუნქტით გათვალისწინებული სახელმწიფო ორგანოებისა და პირთა მიერ დეპარტამენტისათვის არასწორი ან არასრული ინფორმაციის მიწოდება ითვლება ინფორმაციის მიუწოდებლობად. გამოთხოვილი ინფორმაცია დეპარტამენტს უნდა წარედგინოს მოთხოვნიდან 10 სამუშაო დღის ვადაში.

როგორც ვხედავთ, ამ მუხლის მე-6 პუნქტით საკმაოდ დეტალურად არის მინიშნებული დეპარტამენტის ფუნქციები, რომელთა შორის განსაკუთრებით საყურადღებოა მასთან არსებული სახელმწიფო ენის ექსპერტთა მუდმივი კომისიის მუშაობა სალიტერატურო ენის ნორმებისა და ტერმინოლოგიური სტანდარტების შემუშავებისა და დანერგვის მიმართულებით. კანონის თანმხლები განმარტებითი

ბარათი, თავის მხრივ, განამტკიცებს იმ მოთხოვნებს, რომლებიც უკავშირდება ენობრივი სტანდარტების ნორმატიულ მოწესრიგებას:

კანონპროექტი ითვალისწინებს საქართველოს მთავრობასთან საჯარო სამართლის იურიდიული პირის – სახელმწიფო ენის დეპარტამენტის – შექმნას. ეს დეპარტამენტი მოიაზრება, როგორც ინსტიტუცია, რომელსაც დაეკისრება სახელმწიფო ენის ერთიანი პოლიტიკის განხორციელება, ენის განვითარებასა და შესწავლაზე ზრუნვა.

დეპარტამენტის ფარგლებში იარსებებს სახელმწიფო ენის ექსპერტთა კომისია, რომელიც შეიმუშავებს ქართული სალიტერატურო ენის ნორმებს და ტერმინოლოგიურ სტანდარტებს. სახელმწიფო ენის დეპარტამენტი ენის ექსპერტთა კომისიის რეკომენდაციების საფუძველზე საქართველოს მთავრობას დასამტკიცებლად წარუდგენს სახელმწიფო ენის განვითარების ერთიან პროგრამას, რომელიც ითვალისწინებს:

ა) სახელმწიფო ენის სტრუქტურისა და ისტორიის, მისი ფუნქციონირების თავისებურებათა თანმიმდევრულ კვლევას; თანამედროვე ქართულის ერთიან ლექსიკოგრაფიულ უზრუნველყოფას; სალიტერატურო ენის ნორმებისა და ტერმინოლოგიური სტანდარტების სრული კორპუსის მომზადებას.

ბ) სახელმწიფო ენის სრულ ტექნოლოგიურ უზრუნველყოფას; ენობრივი მონაცემების (ტექსტების) თანამედროვე სრულყოფილი ციფრული ბაზების შექმნას; საძიებო, ანალიზურ-ოპერაციული და მთარგმნელი კომპიუტერული პროგრამების მომზადებას.

სრულიად აშკარაა, რომ მესამე ათასწლეულის დასაწყისი ახალი გამოცდის (თანამედროვე გამოთქმით: გამოწვევის) წინაშე აყენებს ისტორიულ ენებს. ამ ეტაპზე თითქმის შეუძლებელია ეროვნულ და სახელმწიფო ენათა ფორმირების იმ გზის გავლა, რაც პირველი თუ მეორე ათასწლეულის გამოცდილებით იხილვება. ცივილიზაციის ამ ეტაპზე, ერთი მხრივ, თითქოს უკიდურესად გამარტივდა ენის საკომუნიკაციო დატვირთვა, მაგრამ, მეორე მხრივ, იმდენად მრავალმხრივი, ყოვლისმომცველი, დინამიკური და ინტენსიური გახდა ოფიციალური (სახელმწიფო) ენების არსებობის პირობები, რომ ტრადიციული, უკვე მოპოვებული საარსებო სივრცის შენარჩუნება თვით მოწინავე ენებისთვისაც კი დღეს მართლაც სასიცოცხლო პრობლემაა. ამიტომაც დგას დღევანდელი განვითარებული ქვეყნების წინაშე, როგორც სტრატეგიული ამოცანა, თანამიმდევრული პრაგმატული პო-

ლიტიკის დაგეგმვა სახელმწიფო ენათა ფუნქციონირებისა და განვითარების მიმართულებით.

ისტორიულმა პროცესებმა თავისთავად განაპირობა ჩვენი ქვეყნის განვითარების თვისობრივად ახალი ეტაპის დაწყება. მოსამზადებელი დრო მისი წარმართვისათვის ქვეყანას არ ჰქონია. იმდენად სწრაფად და ექსტრემალურად იცვალა გეოპოლიტიკური პარადიგმა, იმდენად ინტენსიურად განვითარდა პოლიტიკური და კულტურული მოვლენები, რომ ყოველივე ამას უპირატესად მხოლოდ ძველის საფუძვლიანი მოშლა მოჰყვა, ახლით კი არსებითად არაფერი ჩანაცვლებულა, ანდა იმდენად დაჩქარებულად და გაუაზრებლად ჩანაცვლდა, საღი ანალიზი და შეფასებაც არ უხერხდება...

ეს პროცესი განსაკუთრებულად შეეხო განათლებისა და მეცნიერების სისტემას. თითქმის არ არსებობს დღეისათვის დარგი და სფერო, რომელსაც პროფესიული, დარგობრივი ენის რეფორმის მწვავე აუცილებლობა არ ჰქონდეს, რომელსაც ახალი დარგობრივი ტერმინოლოგიური ლექსიკონი არ სჭირდებოდეს. თანამედროვე საქართველოში ძირითადად სწორედ ამ დარგობრივმა „თეთრმა ლაქებმა“ შექმნა სახელმწიფო ენისა და, შესაბამისად, საგანმანათლებლო სფეროს (ფართო შინაარსით) ის კრიზისი, რომლის დაძლევის აუცილებლობას დღეს ყველა ხედავს და აღიარებს.

სრულიად ახალ გეოპოლიტიკურ და კულტურულ პარადიგმასთან საქართველოს თანდათანობითი, თუმცა გაჭიანურებული ადაპტაციისა და მეოთხედი საუკუნის განმავლობაში გამეფებული არსებითად ქაოსური პირობების შემდგომ მართლაც ფუნდამენტური ხასიათისაა კითხვა: რა ზოგად პრინციპს უნდა დაეფუძნოს თანამედროვე ქართული ტერმინოლოგიური „მშენებლობა“? კვლავაც თვითდინების პროცესს მივანდოთ ძირეული ცვლილებები თითქმის ყველა დარგსა და სფეროში თუ ამ ცვლილებათა შეუქცევადი პროცესი რაიმე მართვის მექანიზმს დავუქვემდებაროთ?

ვფიქრობთ, ქართული მწიგნობრობის მიერ გავლილი გზა ამ თვალსაზრისით საკმაოდ ნათელსა და პრაქტიკულად ერთობ გამოცდილ ორიენტირებს გვთავაზობს.

ქართული ეროვნული ენის განვითარების ისტორია ფაქტობრივ არასოდეს ავლენს პურიზმის სულისკვეთებას. ამავე დროს, ქართული მწიგნობრული ენის განვითარების ყოველი ეტაპი თვალსაჩინო მაგალითია იმისა, თუ როგორი თანამიმდევრული, მიზანმიმართული მუშაობა მიმდინარეობდა ტერმინოლოგიის გასაქართულებლად. ამი-

სი დასტურია უადრესი მთარგმნელობითი პრაქტიკა, საბაწმიდური, ათონური, ტაო-კლარჯული, გელათური სკოლები, იოანე პეტრიწი...

ქართული სალიტერატურო ენის ისტორია ახალი, ძლიერი კულტურული ტალღის გააზრებული ენობრივი ადაპტირების, ცნებათა უახლესი სისტემის ჩამოყალიბების უადრესად საინტერესო გამოცდილებას გვთავაზობს ქრისტიანული მწიგნობრობის უადრესი ნიმუშებიდანვე. ქრისტიანული მსოფლალქმის დამკვიდრება და ღვთისმსახურების მთელი კანონიკის ჩამოყალიბება მოითხოვს არა მხოლოდ კონკრეტული საკულტო სახელების გათავისებას (მაგალითად, ბერძნული წარმომავლობის ტერმინები: **ამბიონი, კანკელი, ოლარი, ემბაზი, აიაზმა...**), ისე რიტუალურ ტერმინთა (**წირვა, კურთხევა, ლიტანია, პარაკლისი, ექსორია...**) და ზოგად ფილოსოფიურ ცნებათა (**მესია, სამოთხე, გენია, სული, სიტყუა...**) დამკვიდრებას.

განსაკუთრებით საყურადღებო ის არის, რომ ქართული ქრისტიანული საღვთისმეტყველო ენის შემქმნელნი ბრმად არ მისდევენ კულტურის შემოტანი ენის (ენების) კარნახს და გააზრებულ, თანამიმდევრულ მუშაობას ეწევიან აღნიშნული შინაარსის ტერმინთა და ცნებათა გაქართულებისათვის, საზოგადოდ, ქართული საღვთისმეტყველო ენის ჩამოყალიბებისათვის. ცნობილია, რამდენად წარმატებული იყო ეს სულიერი ღვაწლი. ქართული ძირეული და სიტყვაწარმოებითი მასალის საფუძველზე ყალიბდება ისეთი მნიშვნელოვანი, ფუძემდებლური ტერმინები, როგორებიცაა: **აღდგომა, ხარება, სახარება, მირქმა, ნათლისღება, აღთქმა, აღსარება, შემოქმედი...** ყალიბდება მსოფლმხედველობრივი ცნებები: **სული, სამშვინველი, სხეული... ნათელი, ბნელი, ზეცა, ქუეყანა, ქუესკნელი... საწუთ[რ]ო, საუკუნო...** უძველესი სამიწათმოქმედო ტერმინოლოგიის წარმომადგენელი ერთეული **ქუეყანის-მოქმედი** „მიწათმოქმედი, გლეხი“ გვიჩვენებს, რომ მნიშვნელობის განზოგადებამდე, ანუ ახალ იდეოლოგიამდე **ქუეყანა** „მიწას, ნიადაგს“ აღნიშნავდა (შდრ. ამავე წარმოქმნილ სიტყვაში შემავალი ფუძე – „ყანა“), ხოლო შემდეგ მან მიიღო „დედამიწის, [მიწიერი] სამყაროს (შდრ. **მყარი**)“ მნიშვნელობა, შესაბამისად იმ მსოფლმხედველობისა, რომელიც ქაოსის უფლისმიერ განწესრიგებას უკავშირდება. ცნებებმა **სული, სულიერება...** ასევე სხვა შინაარსობრივი დატვირთვა შეიძინა, რაც ის გამოცხადდა ღვთის მსგავსად დაბადებული ადამიანის კუთვნილებად და, შესაბამისად, შემოვიდა ტერმინები **მშვინვა, სამშვინველი, მშვინვიერება...** სხვა ცოცხალ არსებათა (ცხოველთა) „სულიერი“ არსებობის გამოსახატავად. ამ ახალ მიმართებებში, მოსა-

ლოდნელია, მნიშვნელობათა გადაწევა და ახალი განზოგადება განეცადა სომატურ ტერმინებსაც: **ხორცი, გუამი, სხეული...**

განსაკუთრებული ისტორიული მნიშვნელობის ინფორმაციას შეიცავს ის ტერმინები, რომლებიც როგორც მზა ცნებითი მასალა, ისე გადმოსცემია ახალ მოძღვრებას: **მღვდელი, ხუცესი, მოციქული, კურთხევა, ნათლის-ცემა...**

დროთა განმავლობაში ყალიბდებოდა ამგვარი ტერმინოლოგიური დერივაციის მთელი მწკრივები, ამსახველი ქართული ენის განუზომელი შესაძლებლობებისა ნებისმიერი სააზროვნო ამოცანის გადასაწყვეტად; მაგალითად, ერთი მხრივ: **ცნობა, ცნობიერი, ცნობიერება, მეცნიერება, შემეცნება, უმეცრება...** მეორე მხრივ: **არსი, არსება, არსებითი, არსებობა, საარსო, უარსო, არარსი, არარაობა...**

რაც მთავარია, ჩამოყალიბდა ძირითადი წარმომქმნელი მოდელები, რომელთა სწორი გამოყენება ნებისმიერი ენობრივი ამოცანის გადაწყვეტის შესაძლებლობას იძლევა. ძველ ქართულშივე გამოიკადა სიტყვაწარმოების არაერთი მოდელი, რომლებიც შემდეგ საუკუნეების განმავლობაში გამოიყენებოდა ტერმინოლოგიური „სიცარიელის“ შესავსებად; გავიხსენოთ ზოგი მათგანი:

1. ნათესაობითი ბრუნვის ნიშნის სიტყვაწარმოებითი ფუნქციით: **თვისი, უკუნისი, ერგასისი, მყისი, დღისი...**

2. მოქმედებითი ბრუნვის ნიშნის გამოყენება ახალი ტერმინების საწარმოებლად: **არსებითი, მოქმედებითი, მსგავსებითი, მეტყულებითი, ქუეითი, ბუნებითი...**

3. ტერმინების წარმოქმნა ვითარებითის ფორმით (მათ შორის – მასდარის საფუძველზე): **ჭამადი, სუმადი, ხრწნადი, ქმნადი, ცვალებადი, ცნობადი...**

4. –ედ სუფიქსის გამოყენებით: **თუალედი, კარედი, კუთხედი, ჯაჭუედი, კამარედი...**

5. –იერ სუფიქსით: **ძლიერი, გონიერი, სულიერი, ლმობიერი, სახიერი, მეცნიერი, ქუეყნიერი, პოვნიერი, ჭუვნიერი, ზომიერი...**

6. –ოვან: **ძნელოვანი, ჰაეროვანი, კეროვანი, ფეროვანი, გემოვანი, ენოვანი, ნაყროვანი...**

7. –ოსან: **პატიოსანი, ხელოსანი, რქოსანი, ფრთოსანი, გვირგვინოსანი, ცხენოსანი, ფიჩოსანი...**

8. –ობ-ი: **ყანობი, ველობი, მლამიობი...**

9. –ება/-ობა: **მეტყუელება, არსობა, არსება, არსებობა, გონება, გონიერება, გრძნება, გრძნობა, მხედველობა...**

10. სი-ე: სიზრქე, სივრცე, სისრულე, სიმარტივე...

11. გამოყენებულია ზმნის პირიანი ფორმების გასახელება: არ-სი, მსგავსი, იბრვისი, იქცევისი...

12. ტერმინთა წარმოქმნის ერთ-ერთი ასეთი გამოცდილი მეთოდი ჩანს კალკირება. ენათა ურთიერთგავლენის ეს გზა საკმაოდ უარყოფითად აღიქმება სინქრონიულ ჭრილში, განსაკუთრებით კი – სინტაქსის დონეზე; მაგრამ, ამავე დროს, ისტორიული თვალსაზრისით ის შეიძლება ვაღიაროთ ენის გამდიდრების ერთ-ერთ მექანიზმად და ეს უპირველესად ტერმინოლოგიას შეეხება; მაგალითად: ყოვლის-მპყრობელი (pantokratōr), თვით-მპყრობელი (avtokratōr), წინა-წარ-მეტყველი (profetes), მხოლოდ-შობილი (monogenes), ძვირის-მოქმედი (kakopoiōs), თანა-შემწე (synergētōs), თანა-მოღვაწე (syneθlesan), ქუე-მდებარე (katakeimenon)... ცნობილია, რამდენად აქტიური აღმოჩნდა ეს მოდელი ბოლო ორი-სამი საუკუნის განმავლობაში, უკვე სხვა ენობრივ მიმართებაში (წინადადება, ქვემდებარე, თანამშრომელი, თანაშემწე, თვითმცლელი, თვითმფრინავი...).

ამ და მსგავსი მოდელებით ტერმინთა წარმოების მნიშვნელოვან მაგალითებს გვაწვდიან ძველი ქართული სამონასტრო-სამწიგნობრო სკოლები, ცალკეული მთარგმნელნი და ღვთისმეტყველნი; შემდგომ ეს პროცესი აქტიურდება XVIII-XIX საუკუნეებში, განსაკუთრებით 60-იანელთა მოღვაწეობის შემდგომ, როცა სიმწიფეში შედის ეროვნული უნივერსიტეტის იდეა.

მე-20 საუკუნეში ეროვნული უნივერსიტეტის დაარსებამ და ამ ძლიერ საფუძველზე ქართული სამეცნიერო სკოლების ჩამოყალიბებამ მეცნიერების არსებითად ყველა დარგში განაპირობა აღნიშნული მემკვიდრეობის სრულფასოვანი გამოყენება და კვლავ წარმოაჩინა ქართული ტერმინთშემოქმედების ამოუწურავი შესაძლებლობები. ასე ჩამოყალიბდა ქართული სამეცნიერო ენები, დაწყებული პირველივე საუნივერსიტეტო ლექციებიდან და კურსებიდან და დამთავრებული კვლევითი ინსტიტუტებისა და ლაბორატორიების სპეციალური სამუშაოებით, არსებითად ყველა ძირითად დარგსა და სპეციალობაში – მათემატიკასა და ფიზიკაში, ბიოლოგიასა და ფიზიოლოგიაში, ლინგვისტიკასა და ისტორია-არქეოლოგიაში, ფილოსოფიასა და სოციოლოგიაში, იურისპრუდენციასა და პოლიტოლოგიაში, მეტალურგიასა და არქიტექტურაში, გეოლოგიასა და მინერალოგიაში, მედიცინასა და ფარმაციაში... ერთი სიტყვით, ყველა სფეროში, რაც კი ეროვნული სახელმწიფოს სრულფასოვან ფუნქციონირებას უკავშირდება

და განაპირობებს. ქართული ტერმინოლოგიის ისტორია ეროვნული ენის განვითარების ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი ასპექტია (საკითხი საფუძვლიანად აქვს ნაკვლევია რ. ღამბაშიძეს; იხ. მისი „ქართული სამეცნიერო ტერმინოლოგია და მისი შედგენის ძირითადი პრინციპები“, თბ. 1986).

ყოველივე ამის წარმოჩენა ამჯერად ემსახურება და ხელშეახებს ხდის იმ სავალალო, ძნელად შესაგუებელ ვითარებას, როდესაც თითქმის არაფერი კეთდება სამეცნიერო-ტექნიკური ენების ჩამოყალიბების უახლეს, უაღრესად რთულ ეტაპზე. ტერმინოლოგიური და, საზოგადოდ, ნორმატიული ხელმიშვებულობა მძიმე შედეგებად აღიბეჭდება ნებისმიერ დარგში, თვით სასკოლო სახელმძღვანელოების დონეზეც კი; ე. ი. აღიბეჭდება მომავალი თაობების ცნობიერებასა და ენობრივ მსოფლალქმაში...

მაგალითად, ავილოთ ერთ-ერთი სასკოლო სახელმძღვანელო (ბუნება, მე-6 კლ.):

აბიოტური ფაქტორები, ბიოტური ფ., ადაპტაცია, ალკოჰოლი, არეომეტრი, არქტიკა, ასტეროიდი, ინდიკატორები, ბოტულიზმი, გალაქტიკა, ლანდშაფტი, ეკოლოგია, ეპიდემია, ეკოსისტემა, ენდემური, ზენიტი, ინფექციური, იმუნიტეტი, კომეტა, კონკურენცია, კონდენსატორი, ლაბორატორია, ლანდშაფტი, მასა, მეტეორი, მეტეორიტი, მიკროორგანიზმი, ნარკომანი, ნიკოტინი, ორგანიზმი, პლანეტა, პოლუსი, პოლარული წრე (დღე, ღამე, ნათება), პარალელი, პასიური, პარაზიტიზმი, რადიაცია, სიმბიოზი, ტროპიკ(ებ)ი, ტიპობრივი, ტუბერკულოზი, ტელურიუმი (ხელსაწყო), ტრაექტორია, ფლორა, ფაუნა, ფიზიკა, ფიზიკური, ქიმია, ქიმიური (მოვლენა, რეაქცია), შხამქიმიკატები, ციროზი...

ცხადია, ამ ტერმინთა უმეტესობა კანონიერი ნაწილია ქართული სალიტერატურო ენისა, მაგრამ მთავარია, რომ ამგვარი სახელმძღვანელოების ენაში არა ჩანს ნება და მცდელობა მაქსიმალურად განიტვირთოს დაწყებითი კლასის ტექსტები უცხოური ცნებებისაგან, დაჩნდეს მშობლიური ენის შესაძლებლობები; რაც მთავარია, არავინ აღრიცხავს, რა რაოდენობის უცხო ტერმინოლოგია იყრის საერთო ჯამში თავს ერთი კლასის ფარგლებში და რამდენად შეესაბამება ერთმანეთს სხვადასხვა სახელმძღვანელოში მოყვანილი ცნებები, მათი დაწერილობა და შინაარსი...

დარგობრივ ენებზე საუბრისას, ნორმატიული თვალსაზრისით, ალბათ ყველაზე მეტი პრეტენზია განათლების სფეროს წაეყენება; ბუ-

ნებრივია, სწორედ ის იყოს ერთგვარი ნიმუში სახელმწიფო ენასთან დამოკიდებულებისა. სინამდვილეში კი თანამედროვე „განათლების ლექსიკონი“ ერთ-ერთი თვალსაჩინო მაგალითია შესაბამისი „მეურნეობისათვის“ დაუდევარი მოპყრობისა. აქ სწორედ უცხო ლექსიკონს განუკითხავი გავრცელებაა წახალისებული. აი, ამ ლექსიკონის მაგალითები:

ბილინგვიზმი, გუვერნიორი, გუვერნანტი, დევიანტური ქცევა, დევოლუცია, დივერსიფიკაცია, ედუკოლოგია, ელექტური (საგნები), ელექტურობის პრინციპი, ვაუჩერი, ვირტუალური (განათლება), ინტეგრირებული, ინტერაქტიური, კომბინირებული, კომპენსატორული (განათლება), კომპეტენცია, კომუნიკაცია, კონფესიური (სკოლა), კორექცია, კრედიტი, კურაცია, კურიკულუმი, მოდული, მონიტორინგი, მოტივაცია, პედოლოგია, პრეტესტი, პოსტტესტი, პროგიმნაზია, რეპროდუქციული (ტრანსმისიური) სწავლება, სენდვიჩ-კურსი, სენსორული აღზრდა, სერტიფიცირება, სილაბუსი, სოციალიზაცია, სტანდარტი, ტრეინინგი, ტრენერი, ტუტორი, ვორკშოპი, პორტფოლიო, ესესმენტი...

ის, თუ რა ვითარებაა უმაღლესი სასწავლებლების ცალკეულ სახელმძღვანელოებში, თანამედროვე სოციოლოგიაში, საბანკო-საფინანსო სფეროში და სხვ., ეს ცალკე თემაა... თანამედროვე კომპიუტერული ლექსიკონი კი, მათ შორის, ენობრივი „კაპიტულაციის“ საუკეთესო ილუსტრაციად შეიძლება იქნეს მიჩნეული!..

ვფიქრობთ, კანონი სახელმწიფო ენის შესახებ სრულიად საკმარის დასაყრდენს ქმნის იმისათვის, რომ ენობრივი პოლიტიკის სფეროში მიზანმიმართული და კარგად გათვლილი ინსტიტუციური ქმედებები განხორციელდეს. როგორც ვხედავთ, ამ თვალსაზრისით საკმაოდ მყარი მეცნიერული და პრაქტიკული მემკვიდრეობა მოგვეპოვება. სწორედ ამ ისტორიული გამოცდილებისა და მდიდარი მემკვიდრეობის საფუძველზე, გარდამტეხ ეპოქათა გაკვეთილების გათვალისწინებით, ქვეყნის უახლესი საგანმანათლებლო ამოცანა დარგობრივი ენების უსწრაფეს ჩამოყალიბებასთან, თანამედროვე ტერმინოლოგიის მოწესრიგებასთან არის დაკავშირებული. სწორედ აქ იყოს თავს პროფესიული განათლებისა და მეცნიერების განვითარების ყველაზე აქტუალური სამამულო ამოცანები და ეს უნდა იყოს სახელმწიფოს სტრატეგიულ მიმართულებათა ერთ-ერთი გამოკვეთილი პრიორიტეტი.

ლიტერატურა

- ფოჩუა, 1974** – ბ. ფოჩუა, ქართული ენის ლექსიკოლოგია, თბილისი
- ღამბაშიძე, 1986** – რ. ღამბაშიძე, ქართული სამეცნიერო ტერმინოლოგია და მისი შედგენის ძირითადი პრინციპები, თბილისი
- შანიძე, 1973** – ა. შანიძე, ქართული ენის გრამატიკის საფუძვლები, თბილისი
- ჩიქოზავა, 1950** – არნ. ჩიქოზავა, ქართული ენის ზოგადი დახასიათება, ქეგლ, 1, თბილისი

Avtandil Arabuli

Terminological Policy and the Law of the State Language

Summary

It is quite clear that the beginning of the third millennium makes the historical languages face the new challenges. At this stage of the development of the civilization, on the one hand, it seems that the communicative function of a language became extremely simplified but on the other hand the conditions of the existence of the official (state) languages became so versatile, comprehensive, dynamic and intense that keeping the traditional, gained living space is a vital problem even for the leading languages. That is why planning the rational, pragmatic policy of the functioning and development of the state languages is a strategic objective for today's developed countries.

At present, there is almost no field that does not need a reform of a professional, specialized language, a specialized, terminological dictionary. In modern Georgia mainly those “white spots” caused the crisis of the state language and accordingly of the educational sector (with a broad scope) and everyone sees and recognizes the need of tackling it.

We believe that the law of the state language will be a sufficient support in order to make deliberate and well-planned institutional steps in the field of the language policy. In this regard we have a quite solid scientific and practical legacy. On the bases of these historical experience and rich legacy, considering the lessons of the turning ages, the latest educational task of the country is related to the fastest development of the specialized languages and the improvement of the modern terminology. This is the most urgent, national task for the development of the professional education and science and it should be one of the priorities of the state strategy.

ავთანდილ არაბული, თამარ ვაშაკიძე, თეა ბურჭულაძე

აბრევიატურების შედგენილობისა და ფორმაწარმოების საკითხები

დღევანდელ ეპოქაში სიტყვათა შემოკლებანი თუ აბრევიატურები სამეცნიერო-ტექნიკური სტილის ერთგვარ მახასიათებლად იქცა. პრესა, ტელე- და ინტერნეტსივრცე, რეკლამები, საკანონმდებლო ენა, ოფიციალურ-საქმიანი დოკუმენტები, სხვადასხვა დარგის სამეცნიერო შრომები თუ პროექტები სახელმწიფო ენის ფუნქციონირების ის სფეროებია, რომლებიც სიტყვათშემოკლებათა მთელ სისტემას წარმოგვიდგენს.

სიტყვათშემოკლების განსაკუთრებული სახეობაა აბრევიატურები. ამ შემთხვევაში რამდენიმესიტყვიანი სახელწოდება მოკლდება შემადგენელ სიტყვათა პირველი ასო-ბგერების თუ მარცვლების (აგრეთვე ბგერათვომპლექსების) შეერთებით (**თემქა** – თბილისის ელმავალმშენებელი ქარხანა, **ჰესი** – ჰიდროელექტროსადგური...).

აბრევიაციის პრაქტიკა ჩამოყალიბდა და გავრცელდა იმ ქვეყნებში, რომელთა ეროვნული (სახელმწიფო) ენები ლათინური ანბანის სისტემაზეა დაფუძნებული. ყველა ეს ენა, აბრევიაციის პერსპექტივის თვალსაზრისით, ქართულ დამწერლობასთან შედარებით ორი მნიშვნელოვანი უპირატესობით ხასიათდება: 1. ევროპულ ენებს აქვს დიდი, ანუ მთავრული ასოები, რაც საშუალებას იძლევა, ინიციალური წესით გაფორმებული აბრევიატურა ვიზუალურად გამოიკვეთოს; 2. ამ ენათა ასოების სახელწოდებები (გარდა იშვიათი გამონაკლისისა) ხმოვნებზე თავდება, რაც საშუალებას იძლევა, მთავრული ასოებით გაფორმებული ვიზუალური გამოსახულება ზეპირი წარმოთქმითაც (აკუსტიკურადაც) ბუნებრივი სიტყვის მსგავსად ჟღერდეს.

რამდენადაც აბრევიატურა წინადადებაში დამოუკიდებელ სიტყვას (სახელს) უტოლდება, ცხადია, მისი ბრუნებისა და თანდებულებით გაფორმების საკითხიც დაისმის.

იმ აბრევიატურებთან, რომლებიც ინიციალური წესით (ანუ – შემადგენელ სიტყვათა პირველი ასოებით) არის შედგენილი, შესაბამისი ბრუნვის ნიშანი და თანდებული დეფისით გამოიყოფა (დსთდან გამოვედით; აშშ-ში მივემგზავრებით და სხვ.), ხოლო თუ აბრევიატურა სიტყვას უტოლდება (გახმოვანებულია), ის ისე იბრუნვის, რო-

გორც შესაბამისი ფუძის (უკუმშველი და უკვეცელი) სახელები და შესაბამისი ფორმა განუყოფლად დაიწერება (თემქამდე...)

უცხოურ აბრევიატურათა ბოლოკიდური **ი** ხმოვანი ფუძის ნაწილად ჩაითვლება მხოლოდ იმ შემთხვევაში, როცა ის შესაბამის ასობგერათა დასახელების შემადგენელი ნაწილია, შდრ.: **სიენენმა** (CNN = ci-en-en), მაგრამ: **თიბისიმ** (TBC = ti-bi-ci)...

აბრევიატურათა ბრუნვის ნიშნებითა თუ თანდებულებით გაფორმებისას გამოიყოფა შემოკლებულ სახელწოდებათა რამდენიმე ტიპი:

ა) აბრევიატურაც და შედგენილი სახელწოდებაც (იგულისხმება შედგენილი სახელწოდების ბოლო სიტყვა) თანხმოვანფუძიანია, მაგ.: **ააიპი** – არასამეწარმეო (არაკომერციული) იურიდიული **პირი** (შდრ.: **ააიპმა**, არასამეწარმეო იურიდიულმა **პირმა**). აღნიშნული ტიპის აბრევიატურები უნდა ვაბრუნოთ ისე, როგორც უკუმშველი თანხმოვანფუძიანი სახელები. ასევე იქნება იმ შემთხვევაში, როდესაც შესაბამისი აბრევიატურა მრავლობითი რიცხვის ფორმით გამოიყენება.

ბრუნვის ნიშნებით

საბ.	ააიპი	ააიპები
მოთხრ.	ააიპმა	ააიპებმა
მიც.	ააიპს	ააიპებს
ნათ.	ააიპისა	აიპების
მოქმ.	ააიპით	ააიპებით
ვით.	ააიპად	ააიპებად

თანდებულიანი ფორმით

ააიპივით // ააიპსავით
 ააიპში
 ააიპზე
 ააიპთან
 ააიპის(ა)გან
 ააიპის(ა)თვის
 ააიპის(ა)კენ
 ააიპიდან
 ააიპამდე

ბ) აბრევიატურაც და შედგენილი სახელწოდებაც ხმოვანფუძიანია: **საია** – საქართველოს ახალგაზრდა იურისტთა **ასოციაცია**. ამ შემთხვევაში აბრევიატურა იბრუნვის ისე, როგორც უკვეცელი ხმოვანფუძიანი სახელი (ხოლო შედგენილი სახელწოდების ბოლო სიტყვა კვეცადია: **ასოციაციის**).

ბრუნვის ნიშნებით

სახ.	საია
მოთხრ.	საიამ
მიც.	საიას
ნათ.	საიას(ი)
მოქმ.	საიათი
ვით.	საიად

თანდებულიანი ფორმით

საიასავით
საიაში
საიაზე
საიასთან
საიას(ა)გან
საიას(ა)თვის
საიას(ა)კენ
საიადან
საიამდე

გ) შედგენილი სახელწოდების ბოლო სიტყვა ხმოვანფუძიანია, ხოლო აბრევიატურა – თანხმოვანფუძიანი, მაგ.: **სესი** – სურსათის ეროვნული **სააგენტო**. აღნიშნული ტიპის შემთხვევებში, ბუნებრივია, ყურადღება უნდა მიექცეს თავად შემოკლებული სიტყვის ფუძეს (მის ბოლო ასო-ბგერას); შესაბამისად, **სესი** იბრუნვის ისე, როგორც უკუმშველი თანხმოვანფუძიანი სახელი.

ბრუნვის ნიშნებით

სახ.	სესი
მოთხრ.	სესმა
მიც.	სესს

ნათ.	სესის
მოქმ.	სესით
ვით.	სესად

თანდებულიანი ფორმით

სესივით
 სესში
 სესზე
 სესთან
 სესის(ა)გან
 სესის(ა)თვის
 სესის(ა)კენ
 სესიდან
 სესამდე

დ) შედგენილი სახელწოდების ბოლო სიტყვა თანხმოდგენიანია, ხოლო აბრევიატურა – ხმოდგენიანი, მაგ., **თსუ** – თბილისის სახელმწიფო **უნივერსიტეტი**. აქაც გასათვალისწინებელი იქნება თვით აბრევიატურის ფუძე (მისი ბოლო ასო-ბგერა – **უ**).

დასახელებულ აბრევიატურას, ტრადიციულად, ბრუნვის ნიშნები და თანდებულები დეფისით გამოეყოფა:

ბრუნვის ნიშნებით

სახ.	თსუ
მოთხრ.	თსუ-მ
მიც.	თსუ-ს
ნათ.	თსუ-ს(ი)
მოქმ.	თსუ-თი
ვით.	თსუ-დ

თანდებულიანი ფორმით

თსუ-სავით
 თსუ-ში
 თსუ-ზე
 თსუ-სთან
 თსუ-ს(ა)გან

თსუ-ს(ა)თვის
თსუ-ს(ა)კენ
თსუ-დან
თსუ-მდე

* * *

უცხოური აბრევიატურები შეიძლება გადმოიცეს როგორც ლათინური სახელწოდებების ქართული გახმოვანებით (**იუნისეფი** – გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის ბავშვთა დაცვის საერთაშორისო ფონდი), ისე ლათინური ასო-ბგერებით (UNICEF – United Nations International Children’s Emergency Fund). თანხმოდან- და ხმოვანფუძიანი ვარიანტები, ბუნებრივია, ამ შემთხვევაშიც გამოიყოფა, შდრ., **იუნისეფი** (იუნისეფმა) და **თიბისი** (თიბისიმ – აქ **ი** ხმოვანი ფუძისეულია აბრევიატურის ბოლო ასო-ბგერის ინგლისური გახმოვანების გათვალისწინებით: C = სი). ლათინური დაწერილობის აბრევიატურას დეფისით გამოეყოფა ბრუნვის ნიშნები და თანდებულები, ხოლო ქართული (დაწერილობის) აბრევიატურა დაიწერება შერწყმულად.

ბრუნვის ნიშნებით

სახ.	UNICEF-ი
მოთხრ.	UNICEF-მა
მიც.	UNICEF-ს
ნათ.	UNICEF-ის
მოქმ.	UNICEF-ით
ვით.	UNICEF-ად

თანდებულიანი ფორმით

UNICEF-ივით
UNICEF-ში
UNICEF-ზე
UNICEF-თან
UNICEF-ის(ა)გან
UNICEF-ის(ა)თვის
UNICEF-ის(ა)კენ
UNICEF-იდან
UNICEF-ამდე

ბრუნვის ნიშნებით

სახ. იუნისეფი
 მოთხრ. იუნისეფმა
 მიც. იუნისეფს
 ნათ. იუნისეფის
 მოქმ. იუნისეფით
 ვით. იუნისეფად

თანდებულებიანი ფორმით

იუნისეფივით
 იუნისეფში
 იუნისეფზე
 იუნისეფთან
 იუნისეფის(ა)გან
 იუნისეფის(ა)თვის
 იუნისეფის(ა)კენ
 იუნისეფიდან
 იუნისეფამდე

ბრუნვის ნიშნებით

სახ. TBC (ამ შემთხვევაში სახ. ბრუნვის ნიშანი არ დაიწერება,
 რადგან TBC ხმოვანფუძიანია)
 მოთხრ. TBC-მ
 მიც. TBC-ს
 ნათ. TBC-ს
 მოქმ. TBC-თი
 ვით. TBC-დ

თანდებულებიანი ფორმით

TBC-სავით
 TBC-ში
 TBC-ზე
 TBC-სთან
 TBC-ს(ა)გან
 TBC-ს(ა)თვის
 TBC-ს(ა)კენ

TBC-დან

TBC-მდე

ბრუნვის ნიშნებით

სახ. თიბისი

მოთხრ. თიბისიმ

მიც. თიბისის

ნათ. თიბისის

მოქმ. თიბისით

ვით. თიბისიდ

თანდებულიანი ფორმით

თიბისისავით

თიბისიში

თიბისიზე

თიბისისთან

თიბისის(ა)გან

თიბისის(ა)თვის

თიბისის(ა)კენ

თიბისიდან

თიბისიმდე

* * *

გვაქვს ისეთი შემთხვევებიც, როცა შემოკლებულია ორსიტყვიანი სახელწოდების მხოლოდ პირველი კომპონენტი, ხოლო მეორე სიტყვა სრულად არის წარმოდგენილი (მაგ., **სტუდსაბჭო**). ასეთი შემოკლებები, ტრადიციულად, დამოუკიდებელი სიტყვის მსგავსად იწარმოებს ბრუნვათა თუ თანდებულთა ფორმებს.

ბრუნვის ნიშნებით

სახ. სტუდსაბჭო

მოთხრ. სტუდსაბჭომ

მიც. სტუდსაბჭოს

ნათ. სტუდსაბჭოს(ი)

მოქმ. სტუდსაბჭოთი

ვით. სტუდსაბჭოდ

თანდებულიანი ფორმით

სტუდსაბჭოსავით
 სტუდსაბჭოში
 სტუდსაბჭოზე
 სტუდსაბჭოსთან
 სტუდსაბჭოს(ა)გან
 სტუდსაბჭოს(ა)თვის
 სტუდსაბჭოს(ა)კენ
 სტუდსაბჭოდან
 სტუდსაბჭომდე

არის ისეთი მაგალითებიც, რომლებშიც შემოკლებულია სამსიტყვიანი სახელწოდების მხოლოდ პირველი და მეორე სიტყვა, ბოლო სიტყვა კი სრულად არის წარმოდგენილი (მაგ., **ყაზტრანსგაზი**). ამ შემთხვევაშიც შემოკლება ჩვეულებრივი სიტყვის მსგავსად მიიღებს ფორმებს.

ბრუნვის ნიშნებით

საზ. ყაზტრანსგაზი
 მოთხრ. ყაზტრანსგაზმა
 მიც. ყაზტრანსგაზს
 ნათ. ყაზტრანსგაზის
 მოქმ. ყაზტრანსგაზით
 ვით. ყაზტრანსგაზად

თანდებულიანი ფორმით

ყაზტრანსგაზივით
 ყაზტრანსგაზში
 ყაზტრანსგაზზე
 ყაზტრანსგაზთან
 ყაზტრანსგაზის(ა)გან
 ყაზტრანსგაზის(ა)თვის
 ყაზტრანსგაზის(ა)კენ
 ყაზტრანსგაზიდან
 ყაზტრანსგაზამდე

* * *

გამოიყოფა ისეთი აბრევიატურებიც, რომლებიც ფაქტობრივად დამოუკიდებელ სიტყვებად დამკვიდრდა (მაგ., **ეუთო** = ევროპის უსაფრთხოებისა და თანამშრომლობის ორგანიზაცია, **ნატო** = ჩრდილოეთ ატლანტიკის ხელშეკრულების ორგანიზაცია და სხვ.). როგორც ვხედავთ, ასეთი შეიძლება იყოს როგორც უცხოური, ისე ქართული წარმომავლობის აბრევიატურა. უნდა ითქვას, რომ სწორად შედგენილ (გახმოვანებულ) აბრევიატურებს დამოუკიდებელ სიტყვად დამკვიდრების გამოკვეთილი ტენდენცია ახასიათებს (ამისი მაგალითებია: თემქა, ექთანო, ცეკა...). ამგვარი აბრევიატურები, ცხადია, დამოუკიდებელი სიტყვების მსგავსად იწარმოებს ფორმებს.

ბრუნვის ნიშნებით

სახ. ნატო
მოთხრ. ნატომ
მიც. ნატოს
ნათ. ნატოს(ი)
მოქმ. ნატოთი
ვით. ნატოდ

თანდებულიანი ფორმით

ნატოსავით
ნატოში
ნატოზე
ნატოსთან
ნატოს(ა)გან
ნატოს(ა)თვის
ნატოს(ა)კენ
ნატოდან
ნატომდე

დასკვნის სახით შეიძლება ითქვას, რომ აბრევიატურა თავად ქმნის ფუძეს – ხმოვნით ან თანხმოვნით დაბოლოებულს. მისი ფორმაწარმოებაც ამას ეფუძნება – კვეცისა და კუმშვის გამოორიცხვით (ზოგი გამონაკლისის გარდა). კვეცა და კუმშვა ხდება იმ შემთხვევაში, რო-

დესაც შემოკლების ბოლო სიტყვა სრულად არის შემორჩენილი (**ელფოსტა – ელფოსტისა...**), ან აბრევიატურა „გასიტყვებულია“ (დამოუკიდებელ ლექსიკურ ერთეულად არის ქცეული) და ის ფორმაწარმოების ზოგად წესებში ექცევა (**თემქა – თემქისა, ექთან – ექთნისა...**).

ლიტერატურა

არაბული 2004 – ა. არაბული, ქართული მეტყველების კულტურა, თბილისი.

არაბული, ვაშაკიძე, ბურჭულაძე 2014 – ა. არაბული, თ. ვაშაკიძე, თ. ბურჭულაძე, ქართული ენის სიტყვათშემოკლებათა ლექსიკონი (აგების პრინციპებისათვის), ტერმინოლოგიის საკითხები I, თბილისი.

Avtandil Arabuli, Tamar Vashakidze, Tea Burchuladze

Formation Issues for Abbreviations

Summary

In the process of adding case markers and postpositions to the abbreviations several different types of the short forms are distinguished:

- a) The bases of an abbreviation and a name itself (the final word of a name) end with a consonant, e.g. **aaipi** – arasameçarmeo iuridiuli piri (cf. aaip-ma, pir-ma) “Non-commercial legal entity”. This type of abbreviations should be declined as words with consonant bases that cannot be syncopated. It should be noted that some abbreviations are used even in the plural form.
- b) The bases of an abbreviation and a name end with a vowel, e.g. **saia** – saqartvelos axalgazrda iuriṣṭa **asociacia** “Georgian Young Lawyers' Association”. In this case the abbreviation is declined as a word with a vowel base that cannot be apocopated. As for the complete name (the final word of a name), of course, it can be apocopated, cf. **saia**si – **asociacia**.
- c) The base of an abbreviation ends with a consonant while the base of the final word of a complete name has a vowel as a final letter, e.g.

sesi – sursatis erovnuli **saagento** “The National Food Agency”. In such cases the attention should be paid to the base of an abbreviation (its final letter) and respectively **sesi** should be declined as a consonant base word that cannot be syncopated.

- d) The base of an abbreviation ends with a vowel while the base of the final word of a complete name has a consonant as a final letter, e.g. **tsu** – tbilisi saxelmşipo **universiteti** “Tbilisi State University”. In this case the base of an abbreviation, in particular, its final letter – **u** should be considered.

Foreign abbreviations may be written in Georgian just like they are read in Latin, e.g. **iunisepi** or in Latin letters, e.g. UNICEF – United Nations International Children’s Emergency Fund. In these cases the variants with the vowel bases and consonant bases are also distinguished, cf. **iunisepi** (iunisepma) and **tibisi** (tibisim – the final vowel **i** belongs to the base – C = **si**) “TBC”.

There are also cases when just the first component of a name consisting of two words is shortened, e.g. **şudşabço** while sometimes the first and the second components of a name consisting of three words are shortened, e.g. **gaztransgazi**.

Some abbreviations even established as separate words, e.g. **euto** “Organization for Security and Cooperation in Europe”, **nato** “North Atlantic Treaty Organization” etc.

An abbreviation produces a base itself and the word formation is based on it with an exclusion of syncope and apocope (a few exceptions are as follows: **elpoşa**– **elpoşisa**, **temka** – **temkisa**, **ektani** – **ektnisa**...).

მალხაზ ბაძალა

ივანე ჯავახიშვილის ქართული სამართლისა და ეკონომიკის ტერმინების გამოუცემელი მასალები

გრიგოლ რობაქიძის სახელობის უნივერსიტეტის კრიმინოლოგიის სამეცნიერო-კვლევით ინსტიტუტში მიმდინარე კრიმინოლოგიის ძირითად ტერმინთა განმარტებების კვლევისას ქართულ სამართლის ისტორიაში კიდევ ერთხელ გამოვლინდა მეცნიერების თითქმის ყველა დარგში ფუძემდებლური ნაშრომის ავტორის, თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ერთ-ერთი დამაარსებლის, აკადემიკოს ივანე ჯავახიშვილის, უდიდესი წვლილი ქართული იურიდიული ტერმინოლოგიის ჩამოყალიბება-განვითარებაში. მან პირველად სხვადასხვა წყაროდან თავი მოუყარა სამართლისა და ეკონომიკის ისტორიულ ტერმინებს. სამწუხაროდ, უძველეს ქართულ სამართლებრივ ძეგლებში დაცული მასალები არ იყო საკმარისი ტერმინთა განმარტებებისათვის, ამიტომაც მეცნიერმა ისარგებლა საისტორიო და საეკლესიო ძეგლებითა და დოკუმენტური მასალებით.

აკადემიკოს ივანე ჯავახიშვილის მიერ 1927 წელს ორ წიგნად გამოცემული „ქართული სამართლის ისტორიაში“ განსაკუთრებული ადგილი ეთმობა ძველ ქართულ იურიდიულ ტერმინთა განმარტებების ღრმა ანალიზს, მათ შორის კრიმინოლოგიის ისეთ ფუნდამენტურ ცნებების განმარტებებს, როგორებიცაა: **დანაშაულობა** – „თუ ადამიანი გარდამავლობით მოქმედებას თვისებისა და შედეგის შეფასების თვალსაზრისით მიუდგებოდა, მაშინ შეიძლება იგი დახასიათებულიყო ან როგორც ბრალი, ან როგორც ცოდვა, ან როგორც ბოროტმოქმედება, ანდა ვითარცა დანაშაულობა“ (ჯავახიშვილი, 1984:191) **ბრალი** – „ვინცა დაგეცილოსა ჩემთაცა ბრალთა“ (ბარათი#467/79); **სასჯელი** – „შეჯიდე ერსა მას სამართალისა საშჯელითა“ (ბარათი#462/198) და სხვ.

ქართული სამართლის განვითარებისათვის ნიშანდობლივია, რომ აკადემიკოსი ივანე ჯავახიშვილი ქართული სამართლის ისტორიულ ტერმინებს განმარტებებთან ერთად ტერმინოლოგიურადაც განასხვავებდა იურიდიული ნორმებით დადგენილ ქცევის წესებსა და კერძო პირის მოქმედებას. კერძოდ, პირველს სამართალი ერქვა. ეს სიტყვა „მართალისაგან“ არის წარმომდგარი და იგი თავდაპირველად

„სწორესა“ ნიშნავდა. სულხან – საბა ორბელიანი ამ ტერმინს ასე გვიხსნის: „მართალი – უტყუარსა ნიშნავდა“. სწორედ მართალისაგან მომდინარეობს სულხან–საბას მიხედვით, არა მხოლოდ **სამართალი**, არამედ: **მოსამართლე, ნასამართლევი, სიმართლე, უსამართლო (ორბელიანი, 1991: 439)**. მეორე ტერმინი **უფლება**, სულხან – საბა ორბელიანი მიიჩნევს, რომ უფლება ეს ტერმინი **უფალისაგან** მომდინარეობს: **უფალი** ანუ პატრონი – ვაჟი, გინა ღმერთი (**ორბელიანი, 1993: 173**). სწორედ **უფალია** ძირი შემდეგი ტერმინებისა: **თავისუფალი, უფლება, უფლებანი, ხელთუფალი**.

მეცნიერის აზრით, ამ სიტყვის თავდაპირველი მნიშვნელობა **თავისუფალი** იყო, ანუ ვინც თავის თავის უფლად ან ბატონად იყო, ვისაც ბატონი ან უფალი არ ჰყავდა და ბატონს არ ემორჩილებოდა.

ძველ ქართულში სამართლის მნიშვნელობით გამოიყენებოდა სიტყვა **სჯული**. სულხან – საბა ამ ტერმინს ასე განმარტავს: „სჯული, რჯული“ – არს სიტყვა მბრძანებლობით ვიდრე მე, რომელ რომელთა ჯერარს ქმნა; და უარ მქმნელი უშჯულო არს (**ორბელიანი, 1993: 127**). მისი აზრით, ტერმინი **სჯული** ზმნა **სჯასაგან** არის ნაწარმოები და თავდაპირველად „ნაბჭობის“, გადაწყვეტილების მნიშვნელობა უნდა ჰქონოდა.

რაც შეეხება სიტყვა **წესს**, მეცნიერის აზრით, ის არც სამართალს, არც კანონს და არც სჯულს ნიშნავდა. **წესი** აღნიშნავდა ისეთ ცნებას, რომელიც მუდმივად მოქმედებდა საზოგადოებრივ, სახელმწიფო და საეკლესიო ცხოვრებაში (**კოპალიანი, 2009: 18**).

„ქართული სამართლის ისტორიის“ გამოცემის წინასიტყვაობაში აკადემიკოსი ივანე ჯავახიშვილი აღნიშნავს: „**თავდაპირველად განზრახული მქონდა, რომ პირველი და მეორე წიგნისათვის ქართული იურიდიული ტერმინოლოგიის ლექსიკონიც დამერთო, ლათინური, ბერძნული, ფრანგული და გერმანული შესატყვისობით, მაგრამ რაკი დანარჩენ წიგნებშიც ასეთი მასალა ბლომად იქნება, ამიტომ, ამგვარი ლექსიკონის სულ ბოლოში დართვა ვამჯობინე**“ (**ჯავახიშვილი, 1984: 17**). ამრიგად, მეცნიერს სამომავლოდ განზრახული ჰქონდა წიგნისათვის დაერთო ქართული იურიდიული ტერმინების განმარტებითი ლექსიკონი, რაც ჩვენთვის უცნობი მიზეზების გამო ვერ განახორციელა.

კორნელი კეკელიძის სახელობის ხელნაწერთა ეროვნულ ცენტრში, აკადემიკოს ივანე ჯავახიშვილის არქივთან მუშაობისას მივაკვლიეთ, გამოუცემელ, საზოგადოებისათვის უცნობ მასალას, როგორც

ქართული სამართლის, ასევე ეკონომიკური, ისტორიული ტერმინების განმარტებებთან დაკავშირებით. გარდა ამისა, მნიშვნელოვან უნიკალურ მასალას, ამოწერილს ისტორიული დოკუმენტებიდან, ივანე ჯავახიშვილის მიერ, მეღნით, მისივე ავტოგრაფით.

თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ერთ-ერთი დამაარსებლის აკადემიკოს ივანე ჯავახიშვილის 140-ე წლის იუბილესთან დაკავშირებით მიმდინარე წელს უნივერსიტეტის რექტორის, აკადემიკოს ვლადიმერ პაპავას, მხარდაჭერით ხელმეორედ გამოიცა 2002 წელს თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის მიერ იმჟამინდელი რექტორის, აკადემიკოს როინ მეტრეველის, ინიციატივითა და რექტორობით გამოცემული „ივანე ჯავახიშვილის ენციკლოპედიური ლექსიკონი“ – უმნიშვნელოვანესი პირველი ქართული ენციკლოპედიური ლექსიკონი, რომელიც ერთი პიროვნების ცხოვრებასა და შემოქმედებას ეხება, მათ შორის ქართული სამართლისა და ეკონომიკის ისტორიის საკითხებს, ასევე – ამ მიმართულებით ზოგიერთი ტერმინის განმარტებას.

იუბილესთან დაკავშირებით აქტუალური გახდა აკადემიკოს ივანე ჯავახიშვილის არქივში დაცული ზემოაღნიშნული მასალების სრულყოფილი კვლევისა და გამოცემის იდეა, რასაც მხარი დაუჭირა უნივერსიტეტისა და კორნელი კეკელიძის ხელნაწერთა ეროვნული ცენტრის ხელმძღვანელობამ.

პროექტი „აკადემიკოს ივანე ჯავახიშვილის მასალები ძველი ქართული სამართლისა და ეკონომიკის ტერმინთა ლექსიკონისთვის“ ჩაერთო კორნელი კეკელიძის ხელნაწერთა ეროვნული ცენტრისა და ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის იურიდიული ფაკულტეტის თანამშრომლები, რომელთა მიერ ერთობლივად დამუშავდა არქივში დაცული მასალები და შეიქმნა მათი ელექტრონული ვერსია.

პროექტის ფარგლებში ჩატარებული კვლევის შედეგად დადგინდა, რომ არქივში დაცულია გამოუცემელი, საზოგადოებისათვის უცნობი სამართლისა და ეკონომიკის ისტორიულ ტერმინებთან დაკავშირებული 3442 ბარათი. მათ შორისაა აკადემიკოს ივანე ჯავახიშვილის მიერ მეღნით მისივე ავტოგრაფით შესრულებული 1789 ბარათი.

მნიშვნელოვანია ისიც, რომ მოხდა არქივში დაცული თითოეული ბარათის ფოტოგადაღება, რაც ხელს შეუწყობს მეცნიერულ კვლევებს, ზემოაღნიშნული პროექტის ხარისხიანად შესრულებას, ტერმინების დედანთან შედარებასა და დაზუსტებას.

სასურველია აღნიშნული მიმართულებით მიმდინარე სამეცნიერო კვლევის გარდა, ისტორიული დოკუმენტებიდან აკადემიკოს ივანე ჯავახიშვილის ავტოგრაფით ამოწერილი უნიკალური ბარათები ალბომის სახით ცალკე გამოიცეს.

ლიტერატურა

ჯავახიშვილი, 1984, VII – ივანე ჯავახიშვილი, თხზულებანი თორმეტ ტომად, ტომი VII, თბილისი.

ჯავახიშვილი, 1984, VI – ივანე ჯავახიშვილი, თხზულებანი თორმეტ ტომად, ტომი VI, თბილისი.

ორბელიანი, 1991 – სულხან-საბა ორბელიანი, „ლექსიკონი ქართული“, ტ. I, თბილისი.

ორბელიანი, 1993 – სულხან-საბა ორბელიანი, „ლექსიკონი ქართული“, ტ. II, თბილისი.

ბარათი#467/79 – ხელნაწერთა ეროვნული ცენტრის ივანე ჯავახიშვილის არქივში დაცული მასალები.

ბარათი#462/198 – ხელნაწერთა ეროვნული ცენტრის ივანე ჯავახიშვილის არქივში დაცული.

მასალები

კოპალიანი, 2009 – მანანა კოპალიანი, „ივანე ჯავახიშვილის პოლიტიკურ – სამართლებრივი შეხედულებანი“, ქუთაისი.

Malkhaz Badzagua

**Unreleased Materials of the
Georgian Law and Economics Historical Terms
of Ivane Javakhishvili**

Summary

The contribution of Ivane Javakhishvili in development of Georgian legal terminology, who was one of the founders of Tbilisi State University, academician, the author of fundamental works in almost every field of science, was once again revealed while working on “The basic definitions of criminology terms, terms in Georgian, English and Russian” at the Criminology Scientific-Research Institute of Grigol Robakidze University. He was first who brought together law and economic historical terms. Unfortunately, materials protected in ancient Georgian legal documents were not enough to explain terms. That was the reason the scientist used historical and ecclesiastic documents.

For the 140 anniversary of one of the founders of the Tbilisi State University, academician Ivane Javakhishvili, the thorough research and publishing of above-mentioned protected materials of Ivane Javakhishvili became actual. It was supported by the University and the leaderships of the Korneli Kekelidze’s National Center for Manuscripts.

Law faculty employees of the Korneli Kekelidze’s National Center for Manuscripts and Ivane Javakhishvili’s Tbilisi state university joined the project called “The academician Ivane Javakhishvili’s materials for the dictionary of old Georgian legal and economic terms”. By cooperation they worked on the materials protected in archive and created their electronic version.

The research revealed that law and economics historical terms, which were unreleased and unknown to the public are kept in archives (3442 cards), including academician Ivane Javakhishvili’s autograph performed by ink (1789 cards).

It is also important to note that the photograph was taken of each card kept in the archive which will contribute to the scientific research and the implementation of above mentioned project properly, also to specify and compare terms to the original.

In addition to the scientific research, it’s advisable to publish separate album of the unique cards written from the historical documents by academician Ivane Javakhishvili.

ციცინო გაბესკირია

უცხოური გვარების გადმოცემისათვის ქართულში (ახალი ქართულ-ინგლისური მათემატიკური ლექსიკონის დამატება)

ახალ ქართულ-ინგლისურ მათემატიკურ ლექსიკონში მოყვანილ უცხოელ მეცნიერთა გვარების საფუძველზე განვიხილავთ ქართულში შემოსულ უცხოურ გვარებს და იმ ტრანსფორმაციას, რომელიც მათ განიცადეს ქართულ ენაში დამკვიდრებამდე. უცხოური გვარ-სახელების გადმოტანისას უნდა გავითვალისწინოთ სამი ძირითადი ფაქტორი:

1. რომელი ენიდან არის შემოსული ესა თუ ის უცხოური გვარი – უშუალოდ მასესხებული თუ შუალედური ენის მეშვეობით;
2. რა გზით არის შემოსული (წერილობითი თუ ზეპირი);
3. არის თუ არა ეს გადმოტანა ტრადიციით განპირობებული.

ჩვენ მიერ შედგენილ ქართულ-ინგლისურ ლექსიკონში გამოყენებული უცხოელ მათემატიკოსთა გვარები და მათთან დაკავშირებული მათემატიკური ტერმინები, რომლებიც ლექსიკონს დავურთეთ, ძირითადად, ევროპული (ფრანგული, ინგლისური, გერმანული) წარმოშობისაა და ქართულში მათი სათანადო ფორმით დამკვიდრებისათვის საჭიროა ზემომოყვანილი ვითარების გათვალისწინება. ქართულში უცხოური გვარის სწორად დასამკვიდრებლად საჭიროა დავადგინოთ: 1. გვარის წარმოშობა, 2. სესხების გზა, 3. ემორჩილება თუ არა ეს გადმოტანა საერთო წესს თუ გამონაკლისია ისტორიული ტრადიციის მიხედვით.

ჩვენი აზრით, ფრანგული გვარებისათვის საერთო წესი ბევრად უფრო დაცულია. ეს შეიძლება აიხსნას იმითაც, რომ შუალედური ენა რუსული იყო, ხოლო რუს მეცნიერთა უმრავლესობა თავისუფლად ფლობდა ფრანგულს, მათთვის ის მეორე ენა იყო. ფრანგული წარმოშობის გვარების გადმოტანისას უმრავლეს შემთხვევაში დაცულია ფრანგული ენის ორთოგრაფიული წესები. კერძოდ, სიტყვის ბოლოს თანხმოვნები **l, s, r, d, t, x** არ იკითხება (**r** სიტყვის ბოლოს ხან გამოითქმის, ხან არა), შესაბამისად, ქართულში (ისევე, როგორც რუსულში), სწორად არის გადმოცემული გვარები: **Argand** -**არგანი**; **Bachet** – **ბაშე**;

Bertrand – ბერტრანი; Bezout – ბეზუ; Binet – ბინე; Biot – ბიო; Bonnet – ბონე; Boutet – ბუტე; Brenier – ბრენიე; Carnot – კარნო; Choquet – შოკე; Ciarlet – სიარლე; Clairaut- კლერო; Condorcet – კონდორსე; Cosserat – კოსერა; Darboux – დარბუ; Desargues – დეზარგი; Dirichlet – დირიხლე; Du Bois-Reymond – დიუ ბუა-რეიმონი; Fermat – ფერმა; Frechet – ფრე-შე; Fourier – ფურიე; Galois – გალუა; Gâteaux – გატო; Giraud – ჟირო; Goursat – გურსა; Hadamard -ადამარი; Hénon- ენო; Herbrand – ერბრან-დი; Laurent – ლორანი; L'Huillier -ლუილიე; Lucet -ლიუსე; Mesnier – მენიე; Milloux – მილუ; Navier – ნავიე; Peclet – პეკლე; Picard – პიკარი; Pisier – პიზიე; Poincaré – პუანკარე; Poinso – პუანსო; Quetelet – კეტ-ლე; Rabier – რაბიე; Serret – სერე; Charliet – შარლიე.

ასევე ცნობილია, რომ ფრანგულში ასო **h** არ გამოითქმის. ქართულშიაც შესაბამისად გვაქვს: Bruhat – ბრიუა; Duhamel – დიუჰამელი; Hadamard – ადამარი; Herbrand – ერბრანი; Hermite – ერმიტი; Hénon – ენო; L'Hôpital – ლოპიტალი; Mahlo – მალო. ფრანგული ენის ორთოგრაფიული წესები დაცულია **gn** ბგერათშეთანხმების გადმოტანის დროსაც, როცა **g** არ იკითხება, და გვაქვს რბილი **n**. მაგ., Agnesi – ანეი-ზი; Deligne – დელინი. ასეთივე წესია დაცული იტალიური გვარების გადმოტანისას, მაგ., Signorini – სინიორინი.

ასო **s** ხშირად არ გამოითქმის, განსაკუთრებით **sn**, **sm** წყვილში. ამიტომ ქართულში სწორად გადმოდის გვარები: Fresnel – ფრენელი; Lebesgue – ლებეგი; Mesnier – მენიე; Oresme – ორემი, თუმცა სამეცნიერო ლიტერატურაში არასწორ ფორმებსაც შეხვდებით, მაგალითად, ფრენელს ფრენელის, ორესმს ორესმის ნაცვლად. ასევე მცდარად გადმოაქვთ ხოლმე (სავარაუდოდ, რუსულის ზეგავლენით) ასო **u** და ბგერათშეთანხმება **ou**. მაგ., წერენ ლუსეს ლიუსეს ნაცვლად (Lucet), მილიუს მილუს ნაცვლად (Milloux). არასწორია ასევე ფრანგული **th**-ს შესატყვისად **თ ტ**-ს ნაცვლად. მაგ., სწორია მათიე (Mathieu) და არა მათიე, ტომი (Thom) და არა თომი და ა.შ.

ხშირია უზუსტობა გერმანული **ei** დიფთონგის გადმოცემისას. ადრე წერდნენ ეი-ს აი-ს მაგივრად, რაც, ცხადია, არასწორი ფორმაა. გვქონდა: ეინშტეინი, ცვეიგი, შტეინერი, კლეინი და ა.შ. გერმანულ სიტყვათა შეთვისებისას – გერმანული **ei** ქართულში აი-თი უნდა გადმოიცემოდეს. შესაბამისად, უნდა გვქონდეს: Goldenweiser – გოლდენვაიზერი; Weierstrass – ვაიერშტრასი; Weil – ვაილი; Seifert – ზაიფერტი; Klein – კლაინი; Ornstein – ორნშტაინი; Pringsheim – პრინგსჰაი-

იმი; **Schneider** – შნაიდერი; **Steiner** – შტაინერი; **Steinhaus**. – შტაინჰაუსი.

მაგრამ ეს წესი ყოველთვის არ მოქმედებს, კერძოდ, იგი არ ვრცელდება იმ სიტყვებზე, რომლებიც გერმანულიდან რუსული ენის გზით შემოვიდა. ასეთ შემთხვევებში ანგარიშს უწევდნენ რუსულ დაწერილობას და რუსული **э́ (e)** დიფთონგი ქართულში ეი-ს სახით გადმოიცემოდა. ასე დამკვიდრდა ქართულში გვარები: **ბრონშტეინი**, **ეიზენშტეინი**, **რუბინშტეინი** და სხვა. ამას შეიძლება ტრადიციაც დავარქვათ, რომელიც ისეა განმტკიცებული, რომ ძველის მაგივრად ახალი, თუნდაც მართებული, ფორმის შემოტანა არც ისე ადვილია. ჩვენს ლექსიკონში ასეთი გვარები ორი ფორმითაა მოცემული, მაგ., **Eilenberg** აილენბერგი და ეილენბერგი; **Seifert** ზაიფერტი და ზეიფერტი; **Weierstrass** – ვაიერშტრასი და ვეიერშტრასი და ა.შ. ასევე დიდი სიჭრელა ქართულში გერმანული **eu** დიფთონგის გადმოცემისას, აქაც დამკვიდრებული ტრადიციის თანახმად (რაც ძირითადად შუალედური რუსული ენის გავლენაა) გერმანული **eu** ქართულში **ოი**-ს მაგივრად ეი-თი გადმოიცემა: მაგ., ეილერი, ნეიმანი, ვეიერბახი, ფრეიდენტალი და სხვა. უნდა იყოს: **Euler** ოილერი და არა ეილერი, **Feuerbach** – ფოიერბახი და არა ვეიერბახი, **Freudenthal** – ფროიდენტალი და არა ფრეიდენტალი, **Neumann** – ნოიმანი და არა ნეიმანი. ჩვენს ლექსიკონში ეს გვარებიც ორი ფორმით გვაქვს წარმოდგენილი, ვინაიდან ძნელია ისეთი გავრცელებული გვარის ახალი, თუნდაც სწორი, ფორმით შეცვლა, როგორც არის, მაგალითად, ეილერი. ამიტომ ლექსიკონში ორი ვარიანტი მოგვყავს: ეილერი და ოილერი, თუმცა რიგითობის მიხედვით თავდაპირველად იმ ფორმას მივუთითებთ, რომელიც უფრო სწორად მიგვაჩნია, მაგ., ჯერ ვწერთ კლაინს და მერე კლეინს, ჯერ ვაიერშტრასს და მერე ვეიერშტრასს და ა.შ. ვფიქრობთ, რომ თანდათან ამ დიფთონგების გადმოღების საერთო წესი დაზუსტდება და, შესაბამისად, უცხოურ გვარებზეც გავრცელდება.

გერმანული **u** უნდა გადმოვიდეს, როგორც ე და არა უ ან იუ. მაგ., უნდა იყოს **Burger**– ბერგერი და არა ბურგერი ან ბიურგერი **Burkholder** – ბერკჰოლდერი და არა ბურკჰოლდერი .ასო **ü** უნდა შესაბამებოდეს ქართულ იუ-ს. უფრო მეტიც, აქ მიზანშეწონილად მივიჩნევდით დავიწყებული ქართული **ჲ**-ს გამოყენებას, რაც იქნებოდა გერმანული დიფთონგის ზუსტი შესატყვისი ქართულ ენაში. ე.ი. უნდა გვქონდეს **Küneth** – კიუნეთი; **Plücker** – პლიუკერი, **Flüge** – ფლი-უბი.

სადავო საკითხად რჩება გერმანულ **ö**-სა და **oe**-ს ქართულში გადმოტანა. 1989 წელს გამოცემულ უცხოურ პირთა სახელების ორთოგრაფიულ ლექსიკონში მოცემულია ევროპული ენებიდან ნასესხები საკუთარი სახელების მართლწერისათვის აუცილებელი წესები, რომელთა მიხედვითაც გერმანული **ö** და **oe** ქართულში უნდა გადმოდიოდეს, როგორც **ე** და არა **იო(ო)**. მაგალითებად მოყვანილია **Köln** – **კელნი** და **Roentgen** – **რენტგენი**. ეს, ჩვენი აზრით, მხოლოდ ადრე გამოყენებული არასწორად დამკვიდრებული ფორმებია (განსაკუთრებით **რენტგენის** შემთხვევაში) და სულაც არ ნიშნავს იმას, რომ სხვა, განსაკუთრებით ახლად შემოტანილი, გვარებისათვის საერთო პრინციპი არ უნდა დავიცვათ. ვფიქრობთ, რომ **ö**-ს გადმოტანისას, ისევე, როგორც **oe** -ს შემთხვევაში უნდა ვიხმაროთ **იო (ო)** და არა **ე**. შესაბამისად მართებულად მიგვაჩნია **ö**-ს **იო(ი)**-თი გადმოტანა მათემატიკურ გვარებშიაც. **Föpple** – **ფიოპლი**; **Gödel** – **გიოდელი**; **Grötsch** – **გრიოტში**, **Grötdieck** – **გრიოტენდიკი**; **Hörmander** – **ჰიორმანდერი**; **Hölder** – **ჰიოლდერი**, **König** – **კიონიგი**; **Schrödinger** – **შრიოდინგერი**.

ინგლისური ენის შემთხვევაში, უპირველეს ყოვლისა, უნდა გავითვალისწინოთ ის წესი, რომელიც ბერძნულ-ლათინური წარმომავლობის სიტყვებში **-th**, **-ch**, **-ph** ფონემების გადმოცემისას უნდა დავიცვათ. ეს ფონემები ქართულში **-თ**, **-ფ**, **-ქ** ბგერებით გადმოიცემა. ინგლისური წარმოშობის გვარების გადმოტანისას დაცულია არა მხოლოდ ეს წესი, არამედ **-c**, **-g** თანხმოვნების გადმოცემის ზოგადი ფონეტიკური წესი, კერძოდ, **c**, **e**, **i**, **y** ხმოვნების წინ იკითხება, როგორც **ს**, ხოლო სხვა შემთხვევებში, როგორც **კ**, ასევე **g** **e**-ს, **i**-სა და **y**-ს წინ იკითხება, როგორც **ჯ**, ხოლო სხვა შემთხვევებში, როგორც **გ**, თუმცა აქაც არსებობს გამონაკლისი და გვარი **Gilbert** იკითხება, როგორც **გილბერტი**. ყველაზე დიდი აღრევა გადმოტანისას ინგლისურ ასო **w**-სთან არის დაკავშირებული. ადრე რუსულის ზეგავლენით **w** თითქმის ყოველთვის **ვ**-თი გადმოდიოდა. ამიტომ გვქონდა: **William** – **ვილიამი**, **Wilson** – **ვილსონი**, **Wilder** – **ვაილდერი** და სხვა. ამჟამად თანდათანობით ეს ტენდენცია წესრიგდება და „**w**“ უკვე „**უი**“-თი გადმოდის და არა „**ვ**“-თი. შესაბამისად მათემატიკოსთა გვარებიც შემდეგნაირად უნდა გადმოვიტანოთ და უნდა ვწეროთ და წარმოვთქვათ: **Waring** – **უორინგი**; **Waterman** – **უოტერმენი**; **Watson** – **უოტსონი**; **Wilson** – **უილსონი**; **Wallman** – **უოლმენი**; **Walter** – **უოლტერი**; **Wallsh** – **უოლში**.

ინგლისურიდან გადმოტანილ გვარებშიც ხშირად ირღვევა ფონეტიკური შესაბამისობა, ესეც ალბათ დამკვიდრებულ ტრადიციას

უნდა მივაწეროთ და ვწერთ და ვკითხულობთ **ბროუნ**-ს **ბრაუნ**-ის მაგივრად (**Brown**), **იუნგ**-ს **იანგ**-ის (**Young**) მაგივრად, **სტოქს**-ს **სტოლქს**-ის მაგივრად (**Stokes**) და სხვ. ასევე არასწორად მიგვაჩნია რუსულის გავლენით ინგლისური გვარის **Love**-ს ქართულად **ლიავით** გადმოტანა, უნდა იყოს **ლავი**.

ერთადერთი ხშირად ხმარებული გვარი, რომელიც ირანული წარმოშობისაა (**Naghdi**) და რომელიც რუსულის ზეგავლენით ითარგმნება, როგორც **ნაგდი**, ჩვენი აზრით, ზუსტად შეესაბამება ქართულ **ნაღდი**-ს და გვარებშიაც ასე უნდა იყოს მითითებული.

საერთოდ გვარ-სახელების თუ ნასესხები სიტყვებისა და ტერმინების გადმოღებისას აუცილებლად მიგვაჩნია გავითვალისწინოთ, თუ რომელია ის გამსესხებელი ენა, საიდანაც გადმოვიღეთ ხსენებული სიტყვები. მაგალითად, ბგერათშეთანხმება **st** გერმანულში იკითხება, როგორც **შტ**, შესაბამისად გვაქვს **შტაინი** (**Stein**), **შტაინერი** (**Steiner**). ინგლისურში იგივე იკითხება, როგორც **სტ**, ამიტომ გვაქვს **სტაინი** (**Stein**). ერთი და იგივე ბგერები თუ ბგერათშეთანხმებები სხვადასხვანაირად იკითხება იმისდა მიხედვით, რომელ ენას განეკუთვნებიან. **ch** ინგლისურში გადმოიცემა ხან როგორც **ჩ**, ხან კი როგორც **ქ**. გერმანულში იგივე იკითხება, როგორც **კ**, მაგ., გერმანული გვარი **Christoffel** უნდა გადმოვიტანოთ, როგორც **კრისტოფელი**. ხშირ შემთხვევებში აუცილებელია გავითვალისწინოთ გვარის წარმომავლობა. ასე მაგალითად, გერმანელი მათემატიკოსის გვარი **Dirichlet** გადმოღის, როგორც **დირიხლე**. ადრე ეს გვარი მისი ფრანგული წარმომავლობის გამო იკითხებოდა, როგორც **დირიშლე**. მეცნიერის წინაპრები გერმანიაში ბელგიური ქალაქ **რიშლედან** (**Richelet**) წამოსულან, ბაბუამისს უწოდებდნენ **Le jeune de Richelet** – **ახალგაზრდას რიშლედან**. შემდგომში კი იმის გამო, რომ მას გერმანელ მეცნიერად მიიჩნევდნენ, ხოლო გერმანულში **ch** იკითხება, როგორც **ხ**, ორი პარალელური ფორმა დარჩა: **დირიხლე** და **დირიშლე**.

დასასრულ, მიგვაჩნია, რომ გვარების სწორად გადმოტანა ისევე მნიშვნელოვანია, როგორც ტერმინების, ვინაიდან მეცნიერთა გვარებთან ერთად ხშირად იხმარება მათ მიერ აღმოჩენილი თუ დამუშავებული თეორიები თუ თეორემები, რომლებიც ორგომპონენტია და მოითხოვს უცხოური გვარის ზედმიწევნით ზუსტად გადმოტანას ქართულ ენაში, იქნება ეს **ნიუტონის ბინომი** თუ **აბელის საშუალობი**, **ფურიეს მწკრივი** თუ **პასკალის ლოკოკინა**. ასევე ვფიქრობთ, რომ უცხოური გვარების, ისევე, როგორც ტერმინების გადმოტანა, მოწეს-

რიგება და უნიფიკაცია რთული და ხანგრძლივი პროცესია, რაც მათემატიკოსებისა და ლინგვისტების ერთობლივი ძალისხმევით უნდა მოგვარდეს.

ლიტერატურა

თანამედროვე სალიტერატურო ენის ნორმები. პირველი კრებული. თბილისი. გამომცემლობა „მეცნიერება“, 1970.

ქართული სიტყვის კულტურის საკითხები. წიგნი მერვე. თბილისი. „მეცნიერება“, 1988.

უცხოური პირთა სახელების ორთოგრაფიული ლექსიკონი. ქსე მთავარი სამეცნიერო რედაქცია. თბილისი, 1989.

ც. გაბესკირია. ინგლისურ-ქართული მათემატიკური ლექსიკონი. თბილისი. თსუ გამომცემლობა. 1983.

A. J. Lohwater. Russian-English Dictionary of the Mathematical Sciences. American Mathematical Society, Providence, Rhode Island.

Tsitsino Gabeskiria

On the Transfer of Foreign Proper Names to Georgian (Addendum to the Upcoming Georgian-English Mathematical Dictionary)

Summary

The paper deals with the names of foreign scientists which are listed in the addendum to the upcoming Georgian-English dictionary of mathematical terms. These names mostly belong to the scientists who created or elaborated new theories or theorems. They are frequently used together, thus making a scientific term. Therefore it is very important to perform this transfer in a proper way. On the one hand it will help to regulate and unify these terms and on the other hand, it will facilitate their use to researchers, students of mathematics and translators of English.

ნინო დათეშიძე, მარინე ოსაძე

ნომენკლატურულ სახელწოდებათა სემანტიკურ-ორთოგრაფიული ანალიზი

ნომენკლატურული დასახელებები სამეცნიერო ენის განუყოფელი ნაწილია. თითქმის ყველა დარგში არსებობს უამრავი ცნება და ტერმინი, რომლებიც აღნიშნავს სპეციალურ ტექნიკურ დანადგარებსა თუ საგნებს, აპარატურას, ამასთან, მათი რიცხვი დღითიდღე იზრდება, სპეციალისტები ძალიან დიდ სირთულეებს აწყდებიან მათი სახელდებისას, რთულია მათი კლასიფიკაციაც განსაკუთრებით მაშინ, როდესაც დღის წესრიგში დგება ერთდროულად სხვადასხვა დარგობრივი ველის მოწესრიგება, მისი სისტემატიზება.

თავდაპირველად გვინდა დავახასიათოთ ნომენკლატურული ერთეულები, განვსაზღვროთ მათი ადგილი ტერმინოლოგიურ სისტემაში. სამეცნიერო ლიტერატურაში ნომენკლატურული სახელწოდებებისა და ტერმინოლოგიურ სისტემაში მათი ადგილის შესახებ სხვადასხვა მოსაზრება არსებობს. უნდა აღინიშნოს, რომ ნომენკლატურას, ზოგადად, ახასიათებს მთელი რიგი თავისებურებები, რომლებიც მას ტერმინებისაგან მკვეთრად მიჯნავს. სამეცნიერო ლიტერატურაში ნომენკლატურად მიჩნეულია ყველა სახეობისა თუ ქვესახეობის სახელწოდებათა ერთობლიობა (ლამბაშიძე, 1988, 75).

განსაკუთრებულ სირთულეს წარმოადგენს და ენათმეცნიერთა შორის დაპირისპირების მიზეზი ხდება ნომენკლატურის ადგილი ტერმინოლოგიურ სისტემაში, კერძოდ, რომელ დარგს მიეკუთვნება იგი, არის თუ არა ის ტერმინოლოგიის ნაწილი.

მეცნიერულად ნომენკლატურული საკითხები პირველად შეისწავლეს ვ. ო. ვინოკურმა და ა. ა. რეფორმატსკიმ გასული საუკუნის 30-იან წლებში. ვინოკურს მიაჩნდა, რომ ტერმინი აზროვნების შედეგი იყო და არაფერი საერთო არ ჰქონდა ნომენკლატურასთან, რომელიც, მისი აზრით, „აბსტრაქტულ და პირობით სიმბოლოთა სისტემას“ წარმოადგენდა. ნომენკლატურული დასახელება, ვინოკურის თვალსაზრისით, რაიმე საგნის ან ნივთის იარლიყი სიმბოლოა, მისი არსი ამ შემთხვევაში უგულებელყოფილია, ნომენკლატურისთვის ამას მნიშვნელობა არ აქვს (ვინოკური, 1939, 8).

მსგავსი შეხედულება აქვს ცნობილ რუს ტერმინოლოგ რეფორმატსკის. მისი აზრით, ტერმინი და ტერმინოლოგია, უპირველეს ყოვლისა, დაკავშირებულია ცალკეული სამეცნიერო სფეროს ცნებათა სისტემასთან, ხოლო ნომენკლატურა – ცალკეული ობიექტების ნიშანდებასთან. ნომენკლატურა მხოლოდ სამარკო ნიშანია ამ ობიექტებისა, სწორედ ამიტომ ნომენკლატურა შეიძლება იყოს ანბანის ასოების (**ვიტამინი A, ვიტამინი B...**), ასევე რიცხვების (**МАГ-5, МАГ-8**) ან სხვა ნიშნისმიერი პირობითი ნიშნების თანამიმდევრობა. ნომენკლატურა უშუალოდ არ არის დაკავშირებული სამეცნიერო ცნებებთან, ამიტომ ის არ აღნიშნავს ცნებებს. რეფორმატსკი მიჯნავს ტერმინოლოგიას და ნომენკლატურას. მისი აზრით, სიტყვები: **ზღვა, ყურე, ქედი, მთა** და ა. შ. ტერმინებია და არა ნომენკლატურული დასახელებები. ნომენკლატურად მას მიაჩნია: „**ვოლგა**“ (მდინარის სახელწოდება), **მოსკოვი** (ქალაქის სახელწოდება), ასევე ბოტანიკაში – **მცენარე, ხე, წიწვოვანი, ფოთლოვანი** ტერმინებია, ხოლო **ივან-და-მარია, დედა და დედინაცვალი** (мать и мачеха), **თეთრყვავილა** ნომენკლატურაა... (რეფორმატსკი, 1961, 46-62).

ნომენკლატურისა და ტერმინების გამიჯვნის საკითხს საგანგებოდ ეხება რუსი ტერმინოლოგი თ. კანდელაკი. მას მთავარ პრობლემად მიაჩნია ნომენკლატურისა და ტერმინის ურთიერთმიმართება. ტერმინთა მნიშვნელობის დასაზუსტებლად ის გამოყოფს ცნებათა საკლასიფიკაციო ჯგუფებს: ცნებებს ანაწილებს გვარეობით და მასზე დაქვემდებარებულ სახეობით ცნებებად. ნომენკლატურის მნიშვნელობის დადგენისას ის ყურადღებას ამახვილებს ცნების რაიმე მნიშვნელოვან და კონკრეტულ მახასიათებელზე. ნომენკლატურულ სახელწოდებებში სახეობითი ნიშნის ნაცვლად მოცემულია მითითება ზოგ ინდივიდუალურ ნიშანზე. მისი აზრით, ნომენკლატურული სახელწოდებები აღნიშნავს მრეწველობის მასობრივ პროდუქტებს, რომლებიც დამზადებულია ერთი და იმავე ნიშნის მიხედვით რამდენჯერმე, მაგალითად, ნედლეულის, მანქანების, მანქანის ნაწილების, მექანიზმების სახელები და ა. შ. (Канделаки, 1970, 24-30).

როგნედა ღამბაშიძის თვალსაზრისით, ნომენკლატურა ცალკე მდგომი სისტემაა, რომელიც გამოხატავს სპეციფიკურ ობიექტებს არა მათი შესაბამისი ცნებების გვარეობით-სახეობითი ურთიერთობების მიხედვით, არამედ ერთმანეთისაგან განსხვავებული კერძო ნიშნებით, იქნება ეს სერიული გამოშვება რაიმე სამრეწველო ან სასურსათო პროდუქციისა, თუ მანქანების, აგრეგატების, თვითმფრინავების, ტე-

ლევზორების, სარეცხი მანქანებისა და ა. შ. ის მიიჩნევს, რომ ნომენკლატურული დასახელებები ცნებებს არ გამოხატავს, თუმცა, გარკვეულწილად, მაინც ცნებებთან არის დაკავშირებული (ლამბაშიძე, 1989, 83-86).

ერთი შეხედვით, თითქოს მარტივია გაიმიჯნოს ტერმინოლოგია და ნომენკლატურა ერთმანეთისგან, მაგრამ ხშირად ჩნდება წინააღმდეგობა. რ. ლამბაშიძე სწორედ ამ საკითხზე მსჯელობს და შენიშნავს, რომ **მოსკვიჩი-408, ტუ-134 ან ვიტანმინი C, შავი ზღვა, კასპიის ზღვა, ხრამჰსის ელექტროსადგური** და ა. შ. ნომენკლატურაა, ხოლო **ავიაცია, საავიაციო ტექნიკა, მანქანა, დეტალი, ზღვის ჰავა** ტერმინებია (ლამბაშიძე, 1989, 81-82).

ნომენკლატურის საკითხს დაკავშირებით ენათმეცნიერთა განსხვავებული დამოკიდებულება, როგორც ზემოთ აღინიშნა, შეპირობებულია მრავალი ფაქტორით. ნომენკლატურის მკვლევრები მხოლოდ ერთ რამეზე თანხმდებიან – ეს არის მისი განმარტება, რომ ნომენკლატურა არის ერთი და იმავე საგნის ან პროცესების ერთობლიობა, რომელშიც საგნები და მოვლენები საერთო საკლასიფიკაციო ნიშნით ერთიანდება.

ჩვენი აზრით, ნომენკლატურა ტერმინთა სისტემის ნაწილია და მის შემადგენლობაში შედის. ეს არის ქვესისტემა, რომელიც მოიცავს მხოლოდ ტერმინ-დასახელებებს და, ბუნებრივია, მისი ადგილი ტერმინოლოგიაშია. ერთ-ერთი რთული საკითხია, დაუზუსტდეს, რომელი სახელწოდებები მივაკუთვნოთ ნომენკლატურას, როდესაც საუბარია ქიმიაში ქიმიურ დასახელებებზე, ბოტანიკაში კი მცენარეების სახელწოდებებზე და ა. შ. ენათმეცნიერები დავობენ, რა ვუწოდოთ ქიმიურ, ბოტანიკურ სახელწოდებებს და გეოგრაფიულ დასახელებებს, ტერმინოლოგია თუ ნომენკლატურა?

ნომენკლატურული დასახელებები ტერმინთა სისტემის შემადგენელი ნაწილია. ცნობილია, რომ ტერმინთა კლასიფიკაცია ხდება მეცნიერების დარგების მიხედვით, თითოეულ დარგში კი გამოიყოფა სხვადასხვა ქვეჯგუფი, რომლებსაც საფუძვლად უდევს გვარეობით-სახეობითი კლასიფიკაცია, მაგალითად **მანქანა, ასაღები მანქანა, ბამბასაკრეფი მანქანა...** ამ ტერმინებს შორის გვარეობით-სახეობითი მიმართება არსებობს, **მანქანა** გვარეობითი ტერმინია, ხოლო **ასაღები მანქანა** და **ბამბასაკრეფი მანქანა** – სახეობითი.

ნომენკლატურულ დასახელებებში დარღვეულია გვარეობით – სახეობითი მიმართება. საფიქრებელია, რომ ნომენკლატურა მხოლოდ

სახეობითი ცნებების თემატიკური ჯგუფების ჩამონათვალია. თუ აშკარად იკვეთება გვარეობით – სახეობითი ურთიერთობა, მაგალითად, **ზღვა – დიდი ზღვა, განაპირა ზღვა, გეოსინკლინური ზღვა, კუნძულ-თმორისი ზღვა**, ისინი ტერმინებს მიეკუთვნება, ხოლო სახელწოდებათა თემატური ჩამონათვალი, რომლებშიც მხოლოდ სახეობებია გაერთიანებული, მაგალითად, **შავი ზღვა, ბალტიის ზღვა, კასპიის ზღვა, ხმელთაშუა ზღვა** ნომენკლატურულ დასახელებებს უნდა მივაკუთვნოთ. ამ თვალსაზრისის ისიც ამყარებს, რომ დარგობრივ ლექსიკონებში არსად არ დასტურდება საკუთარი სახელები. გეოგრაფიის ტერმინოლოგიურ ლექსიკონში ზღვასთან დაკავშირებულ ტერმინოლოგიურ შესიტყვებებში წარმოდგენილია მხოლოდ ზოგადი სახეობები და არა ჰიდრონიმები.

ნომენკლატურული სახელწოდებები სალიტერატურო ენის მნიშვნელოვან ნაწილს წარმოადგენს. როგორც უკვე აღინიშნა, ეს გახლავთ ტრანსპორტის, წამლების, სავაჭრო პროდუქტების დასახელებები. მათ შორის არის არაერთი ჯგუფი უცხოური სავაჭრო ნიშნებისა, რომელთაც თავისი ისტორია, ნომენკლატურული მნიშვნელობა აქვს. ყოველი მათგანი საშუალებას გვაძლევს დავაჯგუფოთ ისინი მწარმოებელი ქვეყნის, საქონლის სამომხმარებლო თვისებების მიხედვით. საერთო წესის თანახმად, ნასესხები სიტყვა მიმღები ენის ნაწილი ხდება, მის ლექსიკურ სტრუქტურას ერწყმის და წყვეტს კავშირს წყარო ენასთან. ნასესხები ნომენკლატურული სახელწოდებები კი, უმეტეს შემთხვევაში, სწორედ ასოციაციურად უკავშირდება წყარო ენას.

ნომენკლატურული სახელწოდებები უნდა გაიმიჯნოს:

1. კომერციული ნომენკლატურა – სამეცნიერო ლიტერატურაში ისინი პრაგმატონიმების, პრაგმონიმების სახელწოდებითაა ცნობილი (დამბაშიძე, 1986, 87, ტაბიძე, 1988, 352). ესენია სავაჭრო ნიშნების სახელწოდებები: **ტოიოტა, მაზდა, ჰონდა, სონი, კოდაკი, კასიო...**

2. ტექნიკური ნომენკლატურა, რომელიც მოიცავს ნაკეთობებს, მოდელებს, ნაკეთობათა სხვადასხვა ტიპს, რომლებიც ნომრებთან ერთად არის წარმოდგენილი, მაგალითად, **მანძილსაზომი – LRV400 CI, სატელეფონო კაბელი TIII 10X2X05, დურბინდი – HB-7, დურბინდი – M-992, ონკანი – A-25, მრიცხველი – IIIKY-40** და ა. შ.

გამიჯნულია ასევე ნომენკლატურის გამოყენების სფეროებიც. პირობითად ისინი შეიძლება ასე დაიყოს: კომერციული ნომენკლატურა, რომელიც გვხვდება საერთო სალიტერატურო ენაში. მას გამოყენების ძალზე ფართო არეალი აქვს. საკომუნიკაციო ენაში, უმეტეს-

წილად, გამოიყენება სახელწოდებების ძირითადი ელემენტები, ციფრების, აბრევიატურებისა და სპეციალური სიმბოლოების გარეშე, თუმცა, აქვე შევნიშნავთ, რომ ამ უკანასკნელ დროს მობილური ტელეფონების ინდუსტრიის განვითარებამ ტექნიკურ მახასიათებლებსაც გაუფართოვა მოხმარების არეალი, მაგალითად, აიფონების ახალი მოდელები სპეციალური ტექნიკური მახასიათებლებით განსხვავდება ერთმანეთისგან, მაგალითად, **აიფონი 5S, აიფონი 5C, აიფონი 3GS, სამსუნგი გალაქსი S4, სამსუნგი გალაქსი S5** და ა. შ.

კომერციული ნომენკლატურის სამომხმარებლო სივრცის გაფართოებას ხელი შეუწყო მასობრივი კომუნიკაციისა და რეკლამის ენამ, მაგალითად, ტელევიზიით ხშირად გაიგონებთ: „გადაცემის სპონსორია **„კია მოტორს ჯორჯია“**, „იმოგზაურეთ ჩაი **„მარიამთან“** ერთად“ და ა. შ.).

რაც შეეხება ტექნიკურ ნომენკლატურას, რომლებსაც ძირითად დასახელებებთან ერთად დართული აქვს სპეციალური ნომრები, აბრევიატურები და სიმბოლოები, მათი გამოყენების სფერო უფრო შეზღუდულია. ისინი გამოიყენება ტექნიკურ დოკუმენტაციებში და მხოლოდ სპეციალისტებისთვის არის გასაგები. სახელწოდებებისა და დამატებითი კომპონენტების ამგვარ კომბინაციას სხვადასხვა მიზეზი აქვს. ძირითადი სემანტიკური დატვირთვა, რა თქმა უნდა, სიტყვიერ დასახელებებს ენიჭება, ხოლო სანომრე ნიშნები კი გარკვეული დამატებითი ინფორმაციის მატარებელია და მხოლოდ ვიწრო მომხმარებლისთვის თუ არის გასაგები.

საგნები ან საგანთა ჯგუფი შეიძლება განსხვავდებოდეს ფორმით, დანიშნულებით ან სხვა მნიშვნელოვანი მახასიათებლით. ხშირად მათი მნიშვნელობა შეიძლება დაშიფრულიც კი იყოს. უმეტეს შემთხვევაში ციფრები და ასოითი ნიშნები მიუთითებენ:

გაუმჯობესებულ ხარისხს, მის მოდერნიზებას: **Cigal II, Cigal III, Cigal IV** (ბრეზენტის ქსოვილი);

გამოშვების თარიღს: სარეცხის ფხვინილი **Sunil – 66**, ფეხსაცმელი **პერსანტინ – 75**

ყველა შემთხვევისთვის შერჩეულია სპეციალური აღნიშვნები, რომლებიც მიჯნავს ერთმანეთისგან ერთი და იმავე სახელწოდების საგანს და განსაკუთრებულ ქვეჯგუფებში აერთიანებს.

სტატიაში საანალიზო მასალად გამოყენებულია თავდაცვის სამინისტროს სასაქონლო მარაგების მონაცემთა ბაზაში არსებული ნომენკლატურული დასახელებები. აქ წარმოდგენილია სხვადასხვა

ხელსაწყოს, დანადგარისა და საბრძოლო იარაღის ჩამონათვალი, რომელთა კლასიფიკაცია, ვფიქრობთ, რომ ზუსტია და სემანტიკურ ჯგუფებად არის წარმოდგენილი, მაგალითად, „სამზარეულო ინვენტარი“, „ავეჯი“, „საკანცელარიო ნივთები“, „საწვავი“, „საზომი ხელსაწყოები“, „საზენიტო დანადგარები, ავტოტექნიკა“ და ა. შ.

ჩვენ გავანალიზეთ თითქმის ყველა კლასისა და ქვეკლასის, ქვეჯგუფების ნომენკლატურული დასახელებები და გამოვყავით ყველაზე ზოგადი ტიპები, კერძოდ, უნდა გამოიყოს:

1. სასაქონლო მარკები, ეს გახლავთ მანქანების, საბრძოლო იარაღების, ტექნიკური აღჭურვილობის სამარკო ნიშნები: **მერსედეს ბენცი –Mercedes-Benz, ფოლკსვაგენ გოლფი – Volkswagen Golf, ავიაბომბი БЕТА, ვაზნა СИЛУЕТ-ი, ვაზნა ОХОТНИЧЬЙ.**

2. ტერმინები ტექნიკური მახასიათებლებით, რომლებიც ასოციფრებით არის გამოხატული: **სატელეფონო კაბელი – П-274, მანძილსაზომი – DME-TLM300, მრიცხველი – ШЖУ-40, დურბინი – М-992.**

საგანგებოდ უნდა შევჩერდეთ ტექნიკური ნომენკლატურის ყველაზე მნიშვნელოვან ნიშან-თვისებაზე, რომელიც გამოყოფს მას სხვა დანარჩენი ნომენკლატურული ერთეულისაგან. უპირველეს ყოვლისა, ეს არის ტექნიკური მახასიათებლები, ანუ ის ერთეულები, რომლებიც არა მარტო აღნიშნავს კონკრეტულ საგანს და გამოყოფს მას საერთო კლასიდან, არამედ აღწერს და ანიჭებს კონკრეტულ პროფესიულ სივრცეში მიღებულ ტექნიკურ მახასიათებლებს.

ამგვარი ტექნიკური ნომენკლატურული სახელწოდებები უფრო ინფორმაციულია, აღწერითი ელემენტები – ასოები, ციფრები – მათში უფრო ჭარბობს, მაგალითად, **მანძილსაზომი ARV** (ინგლ. **A**rmed **R**obotic **V**ehocle) მრავალფუნქციური რობოტიზებული საბრძოლო მოწყობილობა; **მანძილსაზომი ARV-RSTA** (ინგლ. **R**econnaisance, **S**urveillance and **T**arget **A**cquisition) დასაზვერი, დასაკვირვებელი და მინის ამოსაცნობი საბრძოლო მოწყობილობა, **სატელეფონო კაბელი ТРП 1x2x0,4** სატელეფონო მანაწილებელი სადენი, რომელშიც

Т – телефонный

Р – распределительный

П – провод

1 – აღნიშნავს მის გამძლეობას;

2 – აღნიშნავს სადენის რაოდენობას კაბელის შიგნით;

0,4 – აღნიშნავს მის დრეკადობას¹.

ყველა მოცემულ მაგალითში ასოითი გამოსახულება კონკრეტული ცნების აღმნიშვნელი ტერმინია. ხშირად ის რთული ტერმინოლოგიური შესიტყვების შემოკლებული ფორმაა, აბრევიატურა. ამგვარად, საერთო საკლასიფიკაციო სისტემაში, მაგალითად, მანძილსაზომების ან სატელეფონო კაბელების ჩამონათვალში, ეს დასახელებები ასოითი და რიცხვითი ნიშნებით განსხვავდება.

რიცხვითი მაჩვენებელი ანიჭებს საგანს ამა თუ იმ თვისებას, ის უშუალოდ არ უკავშირდება ცნებას და მის აღმნიშვნელ ტერმინს, არამედ მისი მახასიათებელია, რომელიც რაიმე დამატებით თვისებაზე მიუთითებს.

საერთოდ, უნდა აღინიშნოს, რომ ამგვარი დასახელებების სტრუქტურა ძალიან რთულია და არაერთგვაროვანი. გრაფიკული და რიცხვითი სიმბოლოები ერთმანეთს ენაცვლება. მაგრამ, მიუხედავად ამისა, ისინი მოწესრიგებული სტრუქტურული ერთეულებია, რომელშიც თითოეულ პარამეტრს თავისი სემანტიკური დატვირთვა აქვს. საგნების აღწერისას მოცემულ სქემებში შესაძლებელია რომელიმე პარამეტრი შეიცვალოს, მაგალითად, **სატელეფონო კაბელი ტრп 1X2X0,4** შეიძლება შეიცვალოს სატელეფონო კაბელ **ტрп с**-ით, მაგრამ ასეთ შემთხვევაში მივიღებთ უკვე სხვა ნომენკლატურულ დასახელებას.

მასალაზე მუშაობისას არაერთი პრობლემური საკითხი გამოიკვეთა, კერძოდ, გამოვლენილი ჯგუფები წარმოაჩენს ამგვარი ტერმინ-დასახელებების ორთოგრაფიულ სირთულეებს.

ნომენკლატურული ტერმინების ორთოგრაფიის საკითხი ნაკლებად არის შესწავლილი და ნორმებიც დღემდე დაუდგენელია.

წარმოდგენილ მასალაში ნომენკლატურული სახელწოდებების ტექნიკური მახასიათებლების აღმნიშვნელი ასოები ხან ლათინური და ხან რუსული ასოებითაა გადმოცემული. როგორც ზემოთ აღინიშნა, ეს ასოები ზოგჯერ აბრევიატურებს წარმოადგენს, ხან კი ისინი შეიძლება პირობითი ნიშანი იყოს. მასალაში ეს ასოები ქართულად გაფორმებულები გვხვდება, მაგალითად, **ონკანი აკტ-32, მრიცხველი სჟშ-1000, მრიცხველი შჟუ-10-1.6.**

¹ ინფორმაცია მოძიებულია ინტერნეტრესურსებში.

საყურადღებოა, როგორ გაფორმდეს ამგვარი ნომენკლატურული დასახელებები. ეს საკითხი მოსაგვარებელი და შესასწავლია. ისიც უნდა აღინიშნოს, რომ ნომენკლატურა, როგორც ერთი ენობრივი სისტემა, მოითხოვს საკითხის სიღრმისეულ კვლევას. ვგულისხმობთ როგორც ლინგვისტიკურ, ისე ექსტრალინგვისტიკურ ასპექტებს.

მასალის გაანალიზებისა და ძირითადი ყალიბების მიხედვით შევიმუშავეთ ამგვარი ნორმა:

1. ტერმინ-დასახელებები, რომლებიც უცხო წარმომავლობის სახელწოდებებია და წარმოდგენილია ასო-ციფრების გარეშე, ანუ მიეკუთვნება კომერციულ ნომენკლატურას, შესაძლებელია გაფორმდეს ქართულად, მაგალითად, **ტოიოტა, სონი, მიცუბიში, ჰონდა, კრაზი...** ამ სახელწოდებებშიც ცალკე უნდა დადგინდეს **ლენდ როვერისა და მერსედეს ბენცის** ტიპის დაწერილობა – დაიწეროს ერთად, ცალ-ცალკე თუ დეფისით? ამ სახელწოდებების ორთოგრაფიის საკითხი რთულია, რადგან დასაზუსტებელია, დასახელებები საკუთარია თუ საზოგადო, ყურადღება უნდა მიექცეს ასევე ტრანსლიტერაციის საკითხებსაც. ამ ყალიბის ორთოგრაფიის საკითხები ცალკე კვლევას მოითხოვს.

2. ნებისმიერი პირობითი აღნიშვნების თანმიმდევრობა, რომლებიც შეიძლება გამოიხატებოდეს ასოებით, რიცხვებით ან ასო-რიცხვებით, ტექნიკურ ნომენკლატურას წარმოადგენს. ამგვარი სიმბოლოები მნიშვნელოვან და საჭირო ინფორმაციას მოიცავს დაინტერესებულ პირთათვის. ისინი ამა თუ იმ საგნის დამატებით მახასიათებელს გულისხმობს.

როგორც წარმოდგენილი მოდელებიდან ჩანს, საანალიზო მასალაში აქაც თავს იჩენს არაერთგვაროვანი დაწერილობა, ტექნიკური მახასიათებლები ზოგჯერ ქართული, რუსული და ლათინური ასოებითაა გაფორმებული. როგორ დაიწეროს, მაგალითად, **მრიცხველი შუ-40, დურბინი HB-7, მანძილსაზომი PRO-600**. უნდა ვივარაუდოთ, რომ ამ შემთხვევაში ასოებს ისეთივე ფუნქცია აქვს, როგორიც რიცხვით გამოსახულებას, ანუ ერთგვარი სიმბოლოებია. ამდენად, უფრო სწორი იქნებოდა, რომ ტექნიკური ნომენკლატურა, რომელიც მნიშვნელოვანია სპეციალისტებისათვის და დოკუმენტაციებშია ფიქსირებული, უნდა გაფორმდეს იმ ენის ასოების მიხედვით, რომლის ასო-ნიშნებიცაა მოცემული შესაბამისი საგნის მწარმოებელი ქვეყნის სავაჭრო ნიშნებში.

ლიტერატურა

ტაბიძე, 1988 – მანანა ტაბიძე, ქტემატონიმებისა და პრაგმატონიმების შესახებ ქართულში, ქსკს, VIII, თბილისი, 1988.

ღამბაშიძე, 1986 – რ. ღამბაშიძე, ქართული სამეცნიერო ტერმინოლოგია და მისი შედგენის პრინციპები, თბილისი, 1986.

ვინოკური, 1939 – Винокур Г. О., О некоторых явлениях словообразования в русской технической терминологии // Труды Московского института истории, философии и литературы – М., 1939, т. 5, с. 3-54.

კანდელაკი, 1970 – Канделаки Т. Л., Значения терминов и системы значений научно-технических терминологии // Проблемы языка науки и техники. Логические, лингвистические и историко-научные аспекты терминологий. – М., 1970. – с. 24-30.

რეფორმატსკი 1961 – Реформатский А. А., Что такое термин и терминология, // Вопросы терминологии, М., 1961.

Габдуллина А. Х., Заимствование номенклатурных обозначений из японского языка: прагматический аспект, Вестник Челябинского государственного университета, 2011, № 23 (239), Филология, Искусствоведение, Вып. 57, С. 130 – 132.

Соболева Т. А. Суперанская А. В., Товарные знаки, М., 1986.

გეოგრაფიის ტერმინოლოგია (რუსულ -ქართული და ქართულ – რუსული), თბილისი, 1967.

Nino Dateshidze, Marine Osadze

Semantic-orthographical Analysis of Nomenclatural Denotations

Summary

The article describes the linguistic matters of nomenclatural denotations and their semantic and structural analysis. Nomenclature is the part of the system of terminology, this is the subsystem, which includes only term-names.

The article represents the structural models of nomenclatural denotations as well as the discussion of orthographical questions. Nomenclatural denotations of rate of inventory of the Ministry of Defence are utilized as the material for the analysis.

თამარ ვაშაკიძე, ნინო ჯორბენაძე,
მაკა ლაბარტყავა, ლევან ვაშაკიძე

მოსწავლის ორთოგრაფიულ-სტილისტიკური ლექსიკონის ელექტრონული ვერსიისათვის

უკანასკნელი ათწლეულების განმავლობაში მიმდინარე საზოგადოებრივ-პოლიტიკურმა მოვლენებმა, კერძოდ, ქვეყნის გადასვლამ საბაზრო ეკონომიკაზე და მისმა ჩართვამ მსოფლიო ინტეგრაციის პროცესში დიდძალი ახალი ლექსიკა შესძინა ქართულ ენას. იგი საგრძნობლად შეივსო ახალი ცნებების აღმნიშვნელი საერთაშორისო სიტყვებითა და გამოთქმებით, სხვადასხვა დარგის ტერმინოლოგიით, რის გამოც განსაკუთრებით აქტუალური გახდა ქართული სალიტერატურო ენის სიწმინდის დაცვის საკითხი. ამ თვალსაზრისით განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია, მოსწავლემ სკოლაშივე სწორად აითვისოს ახალი ტერმინოლოგია და გამართულად შეძლოს წერა თუ მეტყველება სახელმწიფო ენაზე. სწორედ ამ მიზნით მომზადდა ქართული ენის ორთოგრაფიული ლექსიკონის სასკოლო გამოცემა – ელექტრონული ვერსია.

ლექსიკონი ემყარება სხვადასხვა დარგის სასკოლო სახელმძღვანელოებს და ითვალისწინებს მოსწავლე-ახალგაზრდობის ზეპირ თუ წერით მეტყველებასა და მასობრივ საინფორმაციო საშუალებებში (პრესა, რადიო, ტელევიზია) დადასტურებულ შეცდომებს, აგრეთვე – კომპიუტერის მოხმარებასთან დაკავშირებულ ტერმინოლოგიას.

გარდა წმინდა ორთოგრაფიულ-სტილისტიკური შეცდომებისა, ლექსიკონის ელექტრონულ ვერსიაში გათვალისწინებულია სინტაქსურ-სტილისტიკური დარღვევები თუ უზუსტობანი. საჭიროების შემთხვევაში ამა თუ იმ ერთეულთან წარმოდგენილია სათანადო განმარტებებიც.

ლექსიკონის ელექტრონულ ვერსიაში ორთოგრაფიულ-გრამატიკული თუ სინტაქსური შეცდომები გასწორებულია ქართული ენის ვრცელ ორთოგრაფიულ ლექსიკონში დამკვიდრებული [და არა], [კი არა] აღნიშვნების გამოყენებით. ეს წესი საშუალებას აძლევს მოსწავლეს, საინტერესო სიტყვა იპოვოს არამხოლოდ სწორი, არამედ უმარ-

თებულო ფორმის მიხედვითაც, მეტადრე მაშინ, როცა ამ სიტყვების ანბანური რიგი ერთმანეთს არ ემთხვევა, მაგ.: მ ასოზე გვაქვს **მჭადი** [და არა ჭადი], ასო ჭ-ზე კი – [ჭადი კი არა] **მჭადი**; ან კიდევ: **ტრილერი** [და არა თრილერი], [თრილერი კი არა] **ტრილერი**; **უზრუნველყოფ** [და არა ვუზრუნველყოფ], [ვუზრუნველყოფ კი არა] **უზრუნველყოფ**; **იყიდება** [და არა გაყიდვაშია] **წიგნი**, **კომპიუტერი**, [გაყიდვაშია კი არა] **იყიდება**...

თუკი სწორი და უმართებულო ფორმები ანბანურად ერთმანეთთან ახლოსაა, ისინი ლექსიკონში წარმოდგენილია ერთადერთი მართებული ვარიანტით, მაგ.: **აამუშავებინებს**, **აამუშავებინა**, **აუმუშავებინებია**, **აემუშავებინებინა**; **დააწერინებს**, **დააწერინა**, **დაუწერინებია**, **დაეწერინებინა** და სხვ.

კუმშვად და კვეცად სახელებს (საჭიროების შემთხვევაში უკუმშველ-უკვეცელებსაც) მრგვალ ფრჩხილებში მიწერილი აქვს ნათესაობითი ბრუნვის ფორმა, რაც დაეხმარება მოსწავლეს – გაარკვიოს, მოცემული სახელი კუმშვადია თუ უკუმშველი, კვეცადი თუ უკვეცელი, მაგ.: **მკვლევა** (მკვლევრის[ა]), **ნიგოზი** (ნიგვზის[ა]), **მსმენელი** (მსმენელის[ა]), **ლიმონი** (ლიმონის[ა]), **მაცნე** (მაცნის[ა]), **დედისერთა** (დედისერთას[ი], მრ. დედისერთები), **კაფე** (კაფეს[ი]), **მეორე** (მეორის[ა]) და ა. შ.

თუ სახელის ბოლოკიდური ი ფუძისეულია (და არა სახელობითი ბრუნვის ნიშანი), ასეთ სიტყვას მრგვალ ფრჩხილებში მიეწერება მოთხრობითი და მიცემითი ბრუნვის ფორმები, მაგ.: **ჟიური** (მოთხრ. ჟიურიმ, მიც. ჟიურის)...

ზოგჯერ (როცა მხოლოდობითი და მრავლობითი რიცხვის ფორმები ერთმანეთისაგან განსხვავებულია კუმშვა-კვეცის თვალსაზრისით) მეთაურ სიტყვასთან წარმოდგენილია მრავლობითი რიცხვიც, მაგ.: **ფეხსაცმელი** (ფეხსაცმლის[ა], მრ. ფეხსაცმელები), **სასმელი** (სასმლის[ა], მრ. სასმელები) და სხვ.

ელექტრონულ ვერსიაში დიდი ადგილი ეთმობა რთული შედგენილობის ერთეულებს, მაგ.: **და-მმა**, მაგრამ: **დამმოზა**, **დამმური**; **სტუმარ-მასპინძელი**, მაგრამ: **სტუმარმასპინძლობა**, **სტუმარმასპინძლური**, ან კიდევ: **აატარ-ჩამოატარებს**, **აატარ-ჩამოატარა**, **აუტარ-ჩამოუტარებია**, **აეტარ-ჩამოეტარებინა**; **გადაიყვან-გადმოიყვანს**, **გადაიყვან-გადმოიყვანა**, **გადაუყვან-გადმოუყვანია**, **გადაეყვან-გადმოეყვანა** და ა. შ.

მეთაურ ერთეულად გატანილია ზოგი თანდებულები და წარმოდგენილია მათი უმართებულოდ გამოყენების შემთხვევები, მაგ.: - **ვით: დედასავით; მეგობარივით, მეგობარსავით** [და არა დედისავით, მეგობრისავით], ან კიდევ: -**გან (-დან): ხისგან/ქვისგან** [და არა ხიდან, ქვიდან] **გამოთალა**, მაგრამ: **ხიდან ჩამოხტა; ქვიდან ქვაზე გადახტა...**

ზმნები წარმოდგენილია საკვანძო ფორმებით – მესამე პირის მხოლოდობითი რიცხვი, აწმყო ან მყოფადი, წყვეტილი (თუ რაიმე თავისებურება გვაქვს – სხვა მწკრივებიც), პირველი და მეორე თურმეობითები. საჭიროების შემთხვევაში მრგვალ ფრჩხილებში მითითებულია პირველი და მეორე პირის ფორმები: **დააჯილდოებს, დააჯილდოვა, დააჯილდოოს (დავაჯილდოო, დააჯილდოო), დაუჯილდოებია, დაუჯილდოებინა; დააწყოზს (წიგნებს მაგიდაზე); დააწყო (დავაწყვე, დააწყვე), დაუწვია, დაეწყო; დაახურდავებს, დაახურდავა, დაახურდაოს (დავახურდაო, დააახურდაო), დაუხურდავებია, დაუხურდავებინა**, ან კიდევ: **გრეხს, გრეხდა, გრეხდეს** [და არა გრეხავს, გრიხავს; გრეხავდა, გრიხავდა; გრეხავდეს, გრიხავდეს], **გრიხა, უგრეხია, ეგრეხა** და სხვ.

ერთი და იმავე ფუძის ზმნები, რომლებსაც განსხვავებული რაოდენობის პირები შეეწყობა, ერთმანეთისაგან გამიჯნულია მესამე ირიბობიექტური პირის ნიშნებით, ნაცვალსახელებითა თუ კონტექსტის მიხედვით შეწყობილი სიტყვებით, მაგ.: **სდის** (მას ცრემლი), მაგრამ: **დის** (წყალი); **ამოდის** (მზე), მაგრამ: **ამოსდის** (მას მზე ვინმეზე); **სცხელა** (მას), მაგრამ: **ცხელა** (საერთოდ); **სჭრის** (ის ხეს ტოტს), მაგრამ: **ჭრის** (ის ტორტს), ან კიდევ: **ჰბანს** (ის მას ხელებს), მაგრამ: **ბანს** (ის ბავშვს); **ჰკრავს** (ის მას ხელს), მაგრამ: **კრავს** (ის ბარგს); **ჰფენია** (მას სახეზე ნათელი), მაგრამ: **ფენია // აფენია** (ხალიჩა) და ა. შ.

არცთუ იშვიათად სწორედ მესამე ობიექტური პირის ნიშნის ზედმეტად გამოყენება თუ დაკლება ხდება ხოლმე მიზეზი ერთი სახის პარონიმულ წყვილთა წარმოქმნისა, მაგ.: **სჩადის** და **ჩადის**; **სჩადის ცოდვას/დანაშაულს**, მაგრამ: **ჩადის კიბეზე**; ან კიდევ: **სჭირს** და **ჭირს** – **სჭირს მას სურდო/გრიპი**, მაგრამ: **ჭირს კარგი სპეციალისტი** და სხვ.

ლექსიკონში გათვალისწინებულია აგრეთვე მსგავსი სტრუქტურის მქონე ზმნათა აღრევის შემთხვევები, მაგ.: **აცვამს** და **აცმევს**; **აცვამს ჯვარს**, მაგრამ: **აცმევს მას კაბას**, **იცვამს თვითონ** [და არა იცმევს]; **ასვამს** და **ასმევს**; **ასვამს დაღს**, მაგრამ: **ასმევს წყალს** და ა. შ.

ელექტრონულ ვერსიაში წარმოდგენილია აგრეთვე რიცხვისა თუ დრო-კილოთა ნაკვთების მიხედვით ფუძემონაცვლე ზმნები: **ზის** (ის), მაგრამ: **სხედან** (ისინი); **ამბობს**, **იტყვის**, **თქვა**...

აზრობრივ-სინტაქსური შეცდომები გასწორებულია შესაბამისი კონტექსტების გათვალისწინებით, მაგ.: **რადგან** (მიზეზი: „წყალი ძელსა არ დაძირავს, **რადგან** მისი გაზრდილია“), **შდრ.**: **რათა** (მიზანი: ლუკამ ბეჯითად იმეცადინა, **რათა** გამოცდები კარგად ჩაებარებინა), ან კიდევ: **იმის(ა)თვის** (მიზანი: **იმის(ა)თვის**, რომ სკოლაში არ დაიგვიანო, ადრე უნდა ადგე), **შდრ.**: **იმის გამო** // **იმიტომ** (მიზეზი: ნინოს გაკვეთილზე დააგვიანდა **იმის გამო** // **იმიტომ**, რომ სკოლის ეზოში მეგობარს ელაპარაკებოდა...).

გათვალისწინებულია (როგორც ითქვა) სტილისტიკური უზუსტობანიც, მაგ.: [ადგილი აქვს შეხვედრებს/ბოროტმოქმედებას კი არა] **ეწყობა/იმართება შეხვედრები**, **ხდება ბოროტმოქმედება**, მაგრამ: **ყველაფერს თავისი ადგილი აქვს**, ან კიდევ: **აქედან გამომდინარე** (ეს გამოთქმა ხშირად უმართებულოდ გამოიყენება **ამიტომ**, **ამის გამო** სიტყვების მნიშვნელობით, მაგ.: მას რომ მუშაობა არ შეუძლია, **აქედან გამომდინარე** ჩვენც უნდა გავჩერდეთ? უნდა იყოს: მას რომ მუშაობა არ შეუძლია, **ამიტომ/ამის გამო** ჩვენც უნდა გავჩერდეთ?); **გააჟღერა** (უმართებულოა **გააჟღერა** ფორმის გამოყენება **აღნიშნა**, **განაცხადა**, **თქვა** ზმნების მნიშვნელობით, მაგ.: შეხვედრაზე მინისტრმა **გააჟღერა**, რომ ამ საკითხს აუცილებლად განიხილავდა, უნდა იყოს: შეხვედრაზე მინისტრმა **აღნიშნა/განაცხადა/თქვა**, რომ ამ საკითხს აუცილებლად განიხილავდა, მაგრამ: მუსიკოსმა სასიამოვნოდ **გააჟღერა სიმები...**); **აფიქსირებს** (უმართებულოა ამ ზმნის გამოყენება **აღნიშნა**, **თქვა**, **განაცხადა** მნიშვნელობით, მაგ.: თავმჯდომარემ **დააფიქსირა**, რომ სხდომა ხუთ საათზე გაგრძელდებოდა, უნდა იყოს: თავმჯდომარემ **განაცხადა/აღნიშნა/თქვა**, რომ სხდომა ხუთ საათზე გაგრძელდებოდა. **აფიქსირებს** ზმნა ბუნებრივია შემდეგი ტიპის კონტექსტში: მეცნიერმა არაერთი ანალოგიური **ფაქტი დააფიქსირა**); **ახმოვანებს** (უმართებულოა ამ ზმნის გამოყენება აზრის გამოთქმის ან გამოცხადების მნიშვნელობით, მაგ.: პრეზიდენტი თავის გადაწყვეტილებას დღეს **გაახმოვანებს**, უნდა იყოს: პრეზიდენტი თავის გადაწყვეტილებას დღეს **გამოაცხადებს/განაცხადებს...** **ახმოვანებს** ზმნის გამოყენება მართებულია შემდეგი ტიპის კონტექსტში: ფილმის **პერსონაჟს** ქართველი მსახიობი **ახმოვანებს**); **მიდის** (შეცდომაა: **კამათი ხუთ წუთს მიდიოდა**; **ყველაფერი კარგად მიდის**; **საუბარი მიდიოდა** ამ საკითხის შესახებ..., უნდა

იყოს: **კამათი ხუთ წუთს გრძელდებოდა; ყველაფერი კარგად არის/მიმდინარეობს; საუბრობდნენ ამ საკითხის შესახებ/ამ საკითხზე).**

ელექტრონულ ლექსიკონში დიდი ადგილი ეთმობა თანამედროვე ქართულში ყველაზე ხშირად დადასტურებულ პარონიმულ წყვილებს, რომლებსაც სათანადო განმარტებებიც ახლავს, ან კიდევ (მეტი სიცხადისათვის) წყვილის თითოეულ წევრს მრგვალ ფრჩხილებში მიეწერება სავარაუდო კონტექსტის მიხედვით შეწყობილი სიტყვები, მაგ.: **გასამართლებელი და გასასამართლებელი: გასამართლებელი** (= 1. ვინც უნდა გაამართლონ, ვისი გამართლებაც შეიძლება; 2. რითაც უნდა გაამართლონ ან გამართლდეს: **გასამართლებელი** საბუთი) – **გასასამართლებელი** (= ვინც უნდა გაასამართლონ, სამართალში მისცენ); **ბრუნება და ბრუნვა: ბრუნება** (= გრამატ. სახელის ცვლა ბრუნვათა მიხედვით: **წიგნი, წიგნმა, წიგნს, წიგნის...**) – **ბრუნვა** (სახელობითი/მოთხრობითი/მიცემითი/ნათესაობითი... **ბრუნვა**); **განსაზღვრა და განსაზღვრება: განსაზღვრა** (= 1. რაიმეს საზღვრების, ფარგლების დადგენა: მოცულობის **განსაზღვრა**; 2. რაიმე ცნების მეცნიერული დახასიათება, განმარტება, მაგ.: ტერმინის **განსაზღვრა...**) – **განსაზღვრება** (= გრამატ. წინადადების წევრი, რომელიც ახასიათებს სხვა წევრს – ქვემდებარეს: **დადლილმა ბავშვმა** მალე ჩაიძინა; **დამატებას: ნინომ საინტერესო წიგნი წაიკითხა...**); **დიპლომატიური** (ქცევა) – **დიპლომატიური** (კორპუსი) – **დიპლომატიკური** (საბუთები); **მეკავშირე და მოკავშირე: მეკავშირე** (= სპეც. კავშირის დამამყარებელი სამხედრო ქვედანაყოფებს შორის ბრძოლის დროს: **მეკავშირე** დილით დაბრუნდა) – **მოკავშირე** (= ვისაც, რასაც კავშირი აქვს შეკრული ვინმესთან, რაიმესთან: სტრატეგიული **მოკავშირეები**); **რეალური და რეალისტური: რეალური** (= 1. ნამდვილად არსებული, ჭეშმარიტი: **რეალური** მდგომარეობა; 2. რისი განხორციელებაც შესაძლებელია: **რეალური** მოთხოვნა...) – **რეალისტური** (= რეალიზმისათვის, რეალისტური მიმდინარეობისათვის დამახასიათებელი: მწერლის **რეალისტური** ხედვა); **ევროპეიზაცია და ევროპეიზმი: ევროპეიზაცია** (= ევროპული კულტურის შეთვისება-გავრცელება) – **ევროპეიზმი** (= ევროპის კულტურის თავისებურებანი სხვა, მაგ., აღმოსავლეთის ქვეყნების – კულტურასთან შეპირისპირებით); **მოდერნიზმი და მოდერნიზაცია: მოდერნიზმი** (= ლიტ., ხელოვნ. საერთო სახელწოდება სხვადასხვა ახალი, თანამედროვე მიმდინარეობისა) – **მოდერნიზაცია** (= გათანამედროვეება, განახლება: მანქანის/ქალაქის... **მოდერნიზაცია**); **მგრძნობელობა და მგრძნობიარობა: მგრძნობელობა** (= გამღიზიანებლის – რე-

ცეპტორების – მოქმედებაზე რეაქციის უნარი: ავადმყოფს კიდურებში **მგრძნობელობა** აღუდგა) – **მგრძნობიარობა** (= მგრძნობიარე ადამიანის თვისება, გულჩვილობა); **პარლამენტარული** (პარტია) – **პარლამენტური** (რესპუბლიკა) – **საპარლამენტო** (არჩევნები); **რეფორმატორი** და **რეფორმისტი**: **რეფორმატორი** (= რეფორმის მომხდენი, გამტარებელი) – **რეფორმისტი** (= რეფორმიზმის მომხრე); **ყველა** და **ყოველი**: **ყველა** (= უკლებლივ, მთლიანად: **ყველა** მოვიდა) – **ყოველი** (= მრავლიდან თითოეული: **ყოველი** ჩვენგანი/თქვენგანი); **ჰუმანური** (ადამიანი) – **ჰუმანისტური** (ხედვა) – **ჰუმანიტარული** (მეცნიერებანი/დახმარება) და სხვ.

საჭიროების შემთხვევაში მეთაურ სიტყვას ახლავს მოკლე განმარტება-რეკომენდაციაც, მაგ.: **არის**, **არიან**: ვინ ჯგუფის სახელებთან მრავლობით რიცხვში **არიან** ფორმა გამოიყენება სრული სახით (შეუმოკლებლად): მეგობრები/მეზობლები... **არიან** [და არა მეგობრებია/მეზობლებია...].

ზოგ შემთხვევაში უკვე ნორმად მიღებულ ლექსიკურ ერთეულებთან დაშვებულია პარალელური ვარიანტები, მაგ.: **დათრგუნვილი** (// **დათრგუნული**), შესაბამისად: **დათრგუნვილა** (// **დათრგუნულა**), **დათრგუნვილიყო** (// **დათრგუნულიყო**)...

თუ ერთი და იგივე სიტყვა განსხვავებულად იწერება სხვადასხვა შემთხვევაში, ლექსიკონში ორივე ვარიანტია წარმოდგენილი, მაგ.: **არც ერთი**: „ღმერთმა ხომ იცოდა, რომ **არც ერთი** იყო არაბი და არც მეორე – ვენეციელი“, მაგრამ: **არცერთი**: **არცერთი** არგუმენტი არ არის მისაღები; **ვერც ერთი** (**ვერც ერთმა** უპასუხა კითხვაზე სწორად და ვერც – მეორემ), მაგრამ: **ვერცერთი** (აბიტურიენტმა **ვერცერთ** კითხვაზე პასუხი ვერ გასცა), ან კიდევ: **ნურც ერთი** და **ნურც მეორე**, მაგრამ: **ნურცერთი** თქვენგანი/ჩვენგანი და სხვ.

ელექტრონული ვერსიის ცნებაში, ბუნებრივია, იგულისხმება კარგად გამართული საძიებო სისტემის მქონე პროგრამა (და არა ლექსიკონის ელექტრონული ჩანაწერი), რომელიც მოამზადეს ლ. ვაშაკიძემ და მ. ლაბარტყავამ.

ვებგვერდის მისამართია: <http://www.ice.ge/liv/liv/sasko.php>

ლიტერატურა

- ავთ. არაბული, ქართული მეტყველების კულტურა, თბილისი, 2004.
- შ. აფრიდონიძე, ჩვენი ენა ქართული, თბილისი, 2002; 2007; 2009.
- თანამედროვე ქართული სალიტერატურო ენის ნორმები, I, თბილისი, 1970; 1986; ბიულეტენი #1-2, თბილისი, 1985; #3, თბ., 1987.
- ვ. თოფურია, ქართული ენა და მართლწერის ზოგიერთი საკითხი, თბილისი, 1965; 1988; 2005.
- ვ. თოფურია, ივ. გიგინეიშვილი, ქართული ენის ორთოგრაფიული ლექსიკონი, თბილისი, 1968; 1998.
- ლ. კვაჭაძე, თანამედროვე ქართული ენის სინტაქსი, თბილისი, 2010.
- ლ. კვაჭაძე, ქართული ენა, თბილისი, 2001.
- ჟურნალისტის ორთოგრაფიულ-სტილისტიკური ლექსიკონი, I, თბილისი, 2009; 2010.
- ჟურნალისტის ორთოგრაფიულ-სტილისტიკური ლექსიკონი, II, თბილისი, 2011.
- ჟურნალისტის სტილისტიკური ცნობარი, თბილისი, 2002.
- სასკოლო ორთოგრაფიული ლექსიკონი, თბილისი, 2011.
- ქართული ენის განმარტებითი ლექსიკონი, I-VIII, თბილისი, 1950-1964.
- ქართული ენის პარონიმთა ლექსიკონი, თბილისი, 2011.
- კრებული „ქართული სიტყვის კულტურის საკითხები“, I-XV, თბილისი, 1972-2015.
- ა. შანიძე, ქართული ენის გრამატიკის საფუძვლები, I, თბილისი, 1973.
- მ. ჭაბაშვილი, უცხო სიტყვათა ლექსიკონი, თბილისი, 1989.

**Tamar Vashakidze, Nino Jorbenadze,
Maka Labartkava, Levan Vashakidze**

**On the Electronic Version of the Orthographic-Stylistic
Dictionary for Students**

Summary

Over the past decades the social and political events, in particular, the transition of the country to the market economy and its entrance into the world integration process gave a wide new vocabulary to the Georgian language. The language has been filled with new international words and phrases denoting new concepts, the terminology of different fields and thus the issue of the protection of the literary language purity became urgent. In this regard, it is especially important for students to learn new terminology at school and be able to write and speak the state language fluently. For this purpose we have prepared the electronic version of the Georgian orthographic dictionary for schools.

The dictionary is based on the school textbooks for different fields and offers the mistakes of the oral or written speech of the youth and the mass media and also the terminology related to using a computer. Apart from the orthographic-stylistic mistakes the electronic version of the dictionary also considers the syntactic-stylistic mistakes. It gives the definitions of the entries if necessary.

The concept of the electronic version of the dictionary, of course, means the program with a good search engine.

რუსუდან ზეკალაშვილი

მცენარეთა სახელების აგებულებისა და სახელდების შესახებ ქართულ ენაში

(რუსულ და გერმანულ ენებთან შეპირისპირებით)

სახელდება (ანუ ნომინაცია) ერთ-ერთი ძირითადი ცნებაა არა მარტო ენათმეცნიერებაში, არამედ ფილოსოფიაშიც, რადგან უშუალოდ უკავშირდება ადამიანთა მსოფლალქმას. სახელდების პროცესში აისახება დამოკიდებულება მოცემული საგნისა თუ მოვლენისადმი და იქმნება „სამყაროს ენობრივი ხატი“, რომელიც საფუძველად ედება ამა თუ იმ კულტურას და ასახავს მას.

სახელდებას სწავლობენ სამწევრა მიმართების საფუძველზე (ე.წ. „სემანტიკური სამკუთხედის“ მიხედვით): **რეალია – ცნება – სახელი** (ლელ, 1990:336). **რეალია** არის სახელის **დენოტატი**, ანუ **თვისებათა ერთობლიობა**, რომელიც გამოიყოფა სახელდებისას ამ სიტყვით აღნიშნულ ყველა ობიექტში; **ცნება** მოიცავს კატეგორიულ ნიშნებს და წარმოადგენს **სიგნიფიკატს**, რომელშიც შეიძლება შედიოდეს **ექსპრესიული** ნიშნებიც, **სახელი** კი გაიაზრება, როგორც ბგერათა რიგი, რომელიც ენობრივ შემეცნებაში ნაწევრდება კონკრეტული ენის ორგანიზაციის შესაბამისად (ლელ, 1990:336; იხ. ს. შუმბასოვა, 2011).

სახელდების ძირითადი საშუალებები უნივერსალურია ყველა ენისათვის: **სიტყვაწარმოება, თხზვა** (რთულ სიტყვათა წარმოება) და **მნიშვნელობის გადატანა**. ენის საშუალებით სინამდვილის ასახვა საფუძველია ნაწარმოები სიტყვის **მოტივირებულობის** შესასწავლად, მოტივაცია კი თვალსაჩინოდ გამოხატავს სიტყვის ძირითად აზრობრივ-შემეცნებითს დანიშნულებას.

ენათმეცნიერებისთვის ყოველთვის ფასეული იყო გარე სამყაროს ამსახველი ლექსიკური ერთეულების სახელდების საკითხები, უპირველეს ყოვლისა კი, **ფლორისა** და **ფაუნისა**, რადგან სამყაროს აღქმის დროს ადამიანს ყველაზე ადრე სწორედ მცენარეებსა და ცხოველებთან ჰქონდა შეხება. ამიტომაც ეს ლექსიკური ფენა ერთ-ერთი უძველესია და უაღრესად საინტერესო მასალას გვაძლევს ენათმეცნიე-

რული კვლევებისათვის (ეთნობოტ. 2010). მცენარეთა და ცხოველთა სახელწოდებები უშუალოდ უკავშირდება ტერმინთმცოდნეობის თეორიას, კერძოდ, სისტემატიზაციის საკითხებს.

მცენარეთა სახელებს სწავლობენ სხვადასხვა თვალსაზრისით: წარმომავლობის, **სიტყვაწარმოების, სემასიოლოგიური** და სხვ. მცენარეთა სახელდების საკითხები გამოკვლეულია სხვადასხვა ენასა (რუსულში, გერმანულში, ინგლისურში...) და კილოში, რაც უადრესად საინტერესო მასალით ამდიდრებს ენათმეცნიერებას.

მცენარეთა სახელების შესახებ ქართველურ ენებში უნდა გამოვყოთ რამდენიმე საინტერესო ნაშრომი: ბ. ჯორბენაძემ ყურადღება მიაქცია ქართულ მცენარეთა სახელდების მრავალფეროვნებას, განიხილა მისი ძირითადი საშუალებები და მათი ნაირსახეობები საქართველოს კუთხეების მიხედვით (იხ. ბ. ჯორბენაძე, 1990; მისივე, 1997). ნ. ხოჭოლაგამ აღნიშნული საკითხი შეისწავლა ქართველურ ენებში და მდიდარი მასალის გაანალიზების საფუძველზე საყურადღებო დასკვნები გამოიტანა (ნ. ხოჭოლაგა, 2006)¹; მ. ივანიშვილმა აღადგინა მცენარეთა უძველესი ქართველური სახელები და ღრმად გააანალიზა მრავალ წყაროზე დაყრდნობით (მ. ივანიშვილი, 2014)². ლინგვისტიკის გარდა, მცენარეთა სახელდების საკითხებით დაინტერესებული არიან ბიოლოგებიც (ზ. მაყაშვილი, 1996; მ. მაყაშვილი, 2011)³.

ჩვენ შევჩერდებით ქართულ მცენარეთა (განსაკუთრებით – სამკურნალო მცენარეთა⁴) სახელების აგებულებისა და სახელდების

¹ აფხაზური ფიტონიმების სემანტიკურ-სტრუქტურული ანალიზი მოცემულია ნ. მაჭავარიანის ნაშრომში (ნ. მაჭავარიანი, 2004).

² მ. ივანიშვილის მონოგრაფიაში აღდგენილია მცენარეთა (ხეების, ბუჩქების, ბალახების, ასევე მარცვლეულისა და ბაღჩეულის) სახელების არქეტიპები ქართველური ენებისათვის: ძელი, ხე, მუხა, რკო; ნაძვი, ფიჭვი, სოჭი, ბერყენა, ბზა, ზღმარტი, ივანი, ნეკერჩხალი, ურთხელი, ძმერხლი, წყავი; ბარძგი, ბურღველა, ბურა, კოწახური, მაყვალი, მოცხარი; მრავაძარღვა, სვია, რეჰანი, სურო, შქერი, ძახველა; მდოგვი, ხადური, ბოლოკი, კვახი (იხ. მ. ივანიშვილი, 2014).

³ ფიტონიმებით დაინტერესებულ მკვლევრებს უდიდეს დახმარებას უწევს **ალ. მაყაშვილის** ბოტანიკურ ტერმინთა ლექსიკონი, რომელშიც თავმოყრილია მცენარეთა სახელები ქართულ სალიტერატურო ენასა და დიალექტებში (რუსული და ლათინური შესიტყვებებით) (ა.მაყაშვილი, 1961).

⁴ ძნელია, მოიძებნოს მცენარე, რომელსაც სამკურნალო დანიშნულებით არ იყენებენ. ესენია: ხეები და ბუჩქები (ფესვი, ქერქი, ნაყოფი, ყვავილი თუ ფოთოლი), ყვავილები, ბალახოვანი და წყლის მცენარეები, სარეველები, შხამიანი თუ კულტურული მცენარეები, სოკოები და სხვ.

ზოგიერთ საკითხზე რუსული და გერმანული ენების მონაცემებთან შეპირისპირებით: როგორია აგებულებით ეს ლექსიკური ფენა, სახელდების რა და რა საშუალებებს იყენებს ქართული ენა, რა მსგავსება და განსხვავება ვლინდება ამ თვალსაზრისით არამონათესავე ენებთან, რამდენადაა ასახული მცენარეთა სახელებში მათი სამკურნალო თვისებები.

მცენარეთა სახელდების საკითხები მჭიდროდაა დაკავშირებული ამ სიტყვების აგებულებასა და სიტყვაწარმოებასთან, რადგან მათი თვისებები ასეთ სახელებში ხშირად გამჭვირვალეა. მცენარეთა სახელების საწარმოებლად გამოყენებულია ქართული ენის თითქმის ყველა სიტყვაწარმოებითი საშუალება.

გამოიყოფა ერთ- და ორფუძიანი ფიტონიმები, პირველი კი, თავის მხრივ, შეიძლება იყოს: მარტივი, ნაწარმოები და რთული აგებულებისა.

სიტყვაწარმოებაში ჭარბობს **-ა ბოლოსართი**: აბრეშუმა, აზნაურა, ანგელოზა, ბოლოკა, ზღარბა (სოკო), ირემა (სოკო), კელაპტარა, კრაზანა, მეჭეჭა, მჭადა, შხამა (სოკო), ცხვარა, ძირა... ზედსართავ სახელებთან: ანჩხლა, შმაგა...

-ა ბოლოსართი სხვა ბოლოსართებთან ან თავსართ-ბოლოსართებთან ერთად დასტურდება:

-ურ(ლ)+ა: ბაყაყურა, ბოლოკურა, დეზურა, თალგამურა...არაბულა;

-უნ+ა: ბაბუნა;

-უკ+ა: ბალბალუკა;

-ელ+ა: ნარგიზელა...

-ოსან+ა: ბუმტოსანა;

-ი+ა: სათოვლია;

სა-ელ+ა: სანთელა...

-ა ხშირად დაერთვის კომპოზიტს, როგორც ტერმინთმწარმოებელი ბოლოსართი, რომელიც ორ (ან სამ) ფუძეს აკავშირებს. მაგალითად, აერთებს **ორ არსებით** სახელს: გველთავა, დევცეცხლა, ვარდკაჭაჭა, თავვისარა, თავცეცხლა, კატაბალახა, მიწავაშლა, ძალღნიორა, ძაღლყურძენა, ცერცვეკალა, ცეცხლეკალა...

-ა ბოლოსართი **შეთანხმებულმსაზღვრელიან** რთულ სიტყვაში: ბრტყელეკალა, დიდგულა, თეთრყვავილა, ორკბილა, ქერიფქლა, შავბალახა, შავწამალა...

შებრუნებული წყობით: გულყვითელა, ფრთათეთრა, ძირთეთრა, ძირტკბილა, ძირმწარა, თავშავა, თავწითელა, ფრთათეთრა, ყვავილწვრილა...

-ა სუფიქსიანი **მართულმსაზღვრელიანი** რთული სიტყვები: ასისთავა, ბატკნისყურა, ბებრისკონკა, გველისკოვზა, გუგულისკაბა, დევისპირა, ვირისტერფა, ირმისმხალა, ირმისტუჩა, კლდისდუმა, კურდღლისტუჩა, ქრისტესბეჭედა, ქრისტესთვალა, ქრისტესისხლა, ცისთვალა, ცხენისწაბლა, ცხვირისატეხელა, ჯორისძუა...

ზოგჯერ ნათესაობითი ბრუნვის ნიშნის თანხმობითი ნაწილი დაკარგულია (ბამბიქულა) ან ზმნურ ფუძესთან გამოყენებულია ბოლოსართი -ია (ე. წ. *ნაცარქექიას* ტიპის მიმდებარეობაში): ბუზიჭერია, ნამიკრეფია...

მართულმსაზღვრელიან რთულ სიტყვებში ხშირად მეორე ნაწილად გვხვდება სიტყვები -ძირა და -პირა: ბუჩქისძირა, ვაზისძირა, ნიგვზისძირა, ღობისძირა, ხარისძირა; პირა: არხისპირა, ბარისპირა...

სიტყვათშეხამებებში ხშირია **მართულმსაზღვრელიანი** შესიტყვება: ბალის მიხაკი, დათვის კენკრა, თევზის წამალი, ირმის რქა, ძაღლის ენა...

შედარებით იშვიათია **შეთანხმებულმსაზღვრელიანი** შესიტყვება: ყვავილოვანი კომბოსტო, თავხვეული კომბოსტო, მტირალა ტირიფი... გამონაკლისიაა მსაზღვრელები ნომენკლატურულ დასახელებებში (ჩვეულებრივი, სამკურნალო) ან წარმომავლობის აღმნიშვნელი სახელები (ამერიკული, ევროპული, კავკასიური, იაპონური): სამკურნალო გვირილა (ყასმინი, სალბი, ტუხტი, მიძო...), ამერიკული ქაცვი (წიფელი, ნეკერჩხალი...), ევროპული აბრეშუმა (მაჟალო, პანტა, ყოჩივარდა...), აფრიკული ბამბის ბუჩქი (ფეტვი), კავკასიური რცხილა (სოჭი, სურო, მოცვი...), იაპონური ლამინარია (აუკუბა, ზღმარტლი, კამელია, პირშუმბა, ტუნგი, ჭანჭყატა) და სხვ.

პირველ ნაწილად გვხვდება **ფერის** აღმნიშვნელი სახელები: თეთრი, შავი, წითელი, ყვითელი, მწვანე... **თეთრი** შეიძლება იყოს: არყი, გოგრა, დარიჩინის ხე, დიყი, თავტუხი, ია, იფანი, მდოგვი, ნამიკრეფია, ნარგიზი, სამყურა, ფიჭვი, ხანჭკოლა, ხვალო;

შავი: არყი, ასკილი, გვიმრა, თავთუხი, კაკლის ხე, კუნელი, მდოგვი, მოცხარი, მურყანი, ნამვი, რცხილა, სანდალოზი, ღვია, ცერცველა...

წითელი: გვირილა, დიკა, თავთუხი, კუნელი, ლიმონი, მხალი, მოცვი, მოცხარი, სამყურა, ღიღილო, წალიკა, წივანა, ჯინჭარი, ჯინჭრის-დედა, ჯიჯლაყა...

ყვითელი: გვირილა, დუმფარა, იონჯა, ტუხტი, ღვინა, შროშანი, ცოცხი, ცხვირისატეხელა, ძიძო, ძურწა, ხანჭკოლა...

მწვანე: მარწყვი, რამი, ძურწა...

ცისფერი: ლოტოსი და სხვ.

რუსულში, გერმანულთან შედარებით, ჭარბობს მარტივფუძიანი (ნასესხები) და ნაწარმოები მცენარეთა სახელები. მაგალითად: - **вик, -ник** სუფიქსიანი: ежевик, ваточник, икотник, лабазник, лазурник, желтушник, подснежник, подорожник, пажитник, василистник, раakitник, одуванчик; გვხვდება რთული სიტყვებიც: страстоцвет, первоцвет, тысячелистник, ежеголовник, зверобой; ორკომპონენტიანი სინტაგმები: шёлковая акация, пальмовая лилия, гадючий лук, дамское пальто, женский ботинок.

გერმანულში აშკარაა მოტივირებულ რთულ სიტყვათა სიუხვე. რთული სიტყვების მეორე ნაწილად გავრცელებულია: **Kraut** (მცენარე, ბალახი): Bohnenkraut, Franzosenkraut, Froschkraut, Pfefferkraut, Pfennigkraut, Jakobskreuzkraut, Johanniskraut, Mutterkraut; **Gras** (ბალახი): Knaulgras, Tigergras; **Wurzel** (ფესვი): Drachenwurz, Engelwurz, Korallenwurz, Schwalbenwurz, Sommerwurz; **Blume** (ყვავილი): Kuckucksblume, Liebesblume, Mondblume, Passionsblume, Ringelblume, Schattenblume, Schildsblume, Schleifenblume.

მცენარეთა სახელდება ხელს უწყობს მათს სისტემატიზაციასა და კლასიფიკაციას, რადგან სახელი მსგავს საგანთა შორის გამოყოფს ამ მცენარეს ერთ-ერთი ნიშნის მიხედვით. სახელდების ნიშანი სხვადასხვა ენაზე (ზოგჯერ კილოზე) განსხვავებულია და ამით ვლინდება სხვაობა ეთნიკურ და შემეცნებით პროცესებში.

მცენარეთა ქართული სახელების შედარებისას არამონათესავე ენების (მაგ., რუსულისა და გერმანულის) ერთეულებთან თვალში საცემია, რომ ერთი და იმავე მცენარის სახელდებისთვის სხვადასხვა ენაში განსხვავებული საშუალებები გამოიყენება, თუმცა სახელდების ზოგადი პრინციპები საერთოა.

ჩვენთვის საინტერესოა, რა უდევს საფუძვლად მცენარეთა მოტივირებული სახელების სახელდებას: გარეგნული ნიშნები (მცენარის ფერი, ფორმა, ზომა, გავრცელების ადგილი), ფიზიკური ან გრძნობად-შეფასებითი მომენტი (გემო, შედგენილობა, რამესთან

მსგავსება თუ სხვა თვისებები), რელიგიურ-მითოლოგიური წარმოდგენა თუ მცენარის ამა თუ იმ ნიშნის მეტაფორული გააზრება¹.

ძნელია, გამოიყოს სახელდების ერთი ან ორი მთავარი პრინციპი მცენარეთა ქართულ სახელებში, რადგან საშუალებები მრავალფეროვანია. განვიხილავთ მცენარეთა ქართული სახელების მაწარმოებლებს რუსულსა და გერმანულთან შეპირისპირებით.

ხაზი უნდა გავუსვათ, რომ ამა თუ იმ მცენარის სახელდების პრინციპი განსხვავებულია არა მარტო სხვადასხვა ენაში, არამედ ერთი ენის ფარგლებშიც – კილოებში. მაგალითად, ქართულ დიალექტებში **შმაგას** სახელებია: გიჟანა, ცოფის ბალახი, დევსურა, დევცეცხლა, ბანგა, კიტრია, კიტრანა, ნეხვბალახა, ტყლაშუნა, ლენცოფა, პატპატა, ასტმოლე, გოდორა, ბურძგლა-ბალახი, ხოკანა, ხოკის ბალახი, ღორიხოკა, კომბარა, ჯამუშა. ამათგან ზოგი ხაზს უსვამს მცენარის ზემოქმედების ძალას (შმაგა, გიჟანა, ცოფის ბალახი), ნაწილი ირიბად მიანიშნებს მის არაამქვეყნიურ სიძლიერეზე (დევსურა, დევცეცხლა) ან ახასიათებს რომელიმე ფიზიკური ნიშნის მიხედვით (კიტრანა, ტყლაშუნა, ბურძგლა ბალახი, ხოკანა...). მ. მაყაშვილის აზრით, ამ მცენარეს რამდენიმე სახელი დარქმევია „ჯანმრთელობისათვის მავნე ნივთიერებების შემცველობის მიხედვით („ლენცოფა“, „გიჟანა“, „შმაგა“). ბოლო მაგალითი იმითაც არის საინტერესო, რომ სახელდება მიგვითითებს იმ შესაძლო შედეგზე, რომელიც მოჰყვება ამ მცენარის საკვებად გამოყენებას (გაშმაგება, გაგიჟება)“ (იხ. მ. მაყაშვილი, 2011).

არანაკლებ საინტერესოა ზოგიერთი მცენარის სინონიმური სახელები გერმანულ ან რუსულ ენებში. მაგალითად, გერმანულად **კრაზანას** (თავეცეცხლას) ჰქვია Johanniskraut (სიტყვასიტყვით: იოანეს ბალახი², პირველი ასოებით აღვნიშნავთ მცენარეთა სახელებს ლათინურად, რუსულად და გერმანულად): ლ. Hypericum perforatum, რ. звероный), მისი სინონიმებია: Blutkraut (სისხლის ბალახი), Feldhopfenkraut (მინდვრის სვიის ბალახი), Jesuswundenkraut (იესოს ჭრილობის ბალახი), Konradskraut (კონრადის ბალახი), Wundkraut (ჭრილობის ბალახი), Walpurgiskraut (ვალპურგის ბალახი), Hexenkraut (კუდიანების ბალახი), Kreuzkraut (ჯვრის ბალახი), Frauenkraut (ქალე-

¹ სახელდების პრინციპის აღსანიშნავად იყენებენ ტერმინ „მოტივემასაც“ (ს. შუმბასოვა, 2011).

² ფრჩხილებში ვუთითებთ სიტყვასიტყვით თარგმანსაც.

ბის ბალახი), Herrgottsblut (უფლის სისხლი), Gartheil (ბაღის მკურნალი), Jageteufel (განდევნე ეშმაკი), Johannisblut (იოანეს სისხლი), Johanniswurz (იოანეს ფესვი), Mannskraft (მამაკაცის ძალა), Sonnenwendkraut (მზის მობრუნების ბალახი)... ამ სახელთა ნაწილი მცენარის სამკურნალო თვისებას აღნიშნავს ან რაღაც ღვთიურ, ზებუნებრივ ძალაზე მიანიშნებს.

კრაზანას რუსული სახელია **зверобой**, რომელსაც ასევე მრავალი სინონიმი აქვს: заячья кровь, здоровая трава, ивановская трава, уразная трава, уразница, святоянское зелье, здоровая трава, желтоголовник, медвежье ухо, вербишник, коровник, коровяк, царский скипетр, царская свеча, лучинник და სხვ. რუსული ხალხური წარმოდგენის თანახმად, კრაზანა (зверобой) მიიჩნეოდა ერთ-ერთ მცენარედ, რომელიც წარმოიშვა სისხლისგან, ფრთისაგან ან ფრინველისგან, რომელმაც ციური ცეცხლი ჩამოიტანა მიწაზე და ჭრილობის დამაამებელი სამკურნალო თვისება ჰქონდა. მოგვიანებით მას მიაწერეს უწმინდური ძალის განდევნის უნარიც (ბროკჰაუზი, ევფრონი, 2012).

მცენარეთა სახელებზე დაკვირვება ადასტურებს, რომ სახელებისათვის ქართულ, რუსულ და გერმანულ ენებში სხვადასხვა საშუალება გამოიყენება (გარკვეული მსგავსება შეიძლება შეინიშნოს დიალექტურ სინონიმებში), მაგრამ სახელების ზოგადი პრინციპები საერთოა.

მცენარეთა სახელების ნაწილი სამივე ენაში ნომენკლატურული **ლათინური** სახელწოდებაა, ზოგჯერ – მისი ან რუსული სიტყვის ზუსტი თარგმანი, ან სხვა ენიდან ნასესხები სახელწოდება: აგავა, ადონისი (იგივე ცხვირისატეხელა), ავოკადო, ალოე, ამარილისი, ანონა, არაუკარია, არნიკა, ასპიდისტრა, აქტინიდია, ბეგონია, ბელადონა, ბრიოფილუმი, ბეგონია, გლიცინია, ოპუნცია (იგივე დედინაცვლის ენა), ვალერიანა (ანუ კატაბალახა) და ა.შ.

მაგ., ლათინურის გავლენით შექმნილი მცენარეთა სახელებია:

ქართული	ლათინური	რუსული	გერმანული
ანგელოზა	Angelica officinalis	дудник лекарственный	Engelwurz
გველის ენა	Ophioglossum vulgatum	Ужовник	Natterzunge

გუგულის ყვავილი	Coronaria flos cuculi	кукушкин цвет	Kuckucksblume
დათვის- თხილა	Corylus iberica	медвежий орех	Baumhasel
ოქროწვიმა	Laburnum anagyroides	золотой дождь	Goldregen
ძაღლის ენა	Cynoglossum	собачник, чернокорень	Hundszunge

მცენარეთა მსგავსი სახელწოდებები ქართულ, რუსულ და გერმანულ ენებში (ან ორ ენაში მაინც):

ქართული	რუსული	გერმანული
ასისთავა	Золототысячник	Tausendgüldenkraut
დათვის კენკრა	толокнянка, мучница, медвежье ушко	Bärentraube
ენძელა	Подснежник	Schneeglöckchen
კურდღლისტუჩა	зайцегуб опьяняющий	Hasenlippengras
მზესუმზირა	Подсолнух	Sonnenblume
მიწავაშლა	земляная груша, картофелина	Erdapfel
მოცხარი	Черника	Schwarzbeere
მრავალმარღვა ¹	Подорожник	Wegerich
ორკბილა	Череда	Zweizahn
სამყურა	Трилистник	Dreiblatt

¹ მრავალმარღვას (ლ. Plantago, რ. подорожник, попутник, გ. Wegerich) ამერიკაში ეძახიან 'Snake Weed'-ს (გველის სარეველა), რადგან ხალხს სჯერა, რომ იგი კურნავს შხამიან ნაკბენს. აგონიაში მყოფ ძაღლს ჩხრიალა გველის ნაკბენზე წაუსვს მრავალმარღვასა და მარილის შემცველი ხსნარი, რამაც ის გადაარჩინა (ამის შესახებ იხ. ნ. ირიცკუხოვა, 2013).

უკადრისა	Недотрога	Rührmichnichtan
უკვდავა	Бессмертник	Ewigkeitsblume
ძაღლის ენა	чернокорень, собачник	Hundszunge

მცენარეთა სახელების ნაწილი ზოგჯერ ერთმანეთთან მსგავსებას მხოლოდ რუსულსა და გერმანულში ამჟღავნებს, ქართული სახელი კი განსხვავებულია: ღანძილი – ლ. *Allium ursinum*, რ. лук медвежий, чеснок медвежий, черемша, გ. *Bärenlauch*; ბუსუსტანა – ლ. *Antennaria dioica*, რ. кошачьи лапки, გ. *Katzenpfötchen*; დევისპირა – ლ. *Antirrhinum maius*, რ. львиный зев, გ. *Löwenmaul* და სხვ.

სახელების რომელიმე საშუალების არჩევა დამოკიდებულია სახელმძღვანელოზე: სად ცხოვრობს, რა გამოცდილება აქვს, რამდენად სასარგებლოა მცენარე მისთვის, რა მსგავსებას ხედავს ბუნების სხვა არსებასა თუ მოვლენასთან. გარკვეული მნიშვნელობა აქვს ტრადიციებს, რწმენასა და მითოლოგიურ წარმოდგენებს. ამის მიხედვით ზოგჯერ სახელებისას ირჩევენ ღმერთის, ღვთისმშობლის, წმინდანებისა (ქრისტესისხლა, ქრისტეს ცრემლები, ქრისტეს ბალახი, უფლის ხე, მარიამსაკმელა) და უწმინდური ძალების სახელებსაც (ემშაკის ქოში, ემშაკის სარკე, ემშაკის ფეხი, ემშაკის ბურნუთი...); შდრ. რუსული: авраамово дерево (აბრაამის ხე), иван-чай, бенедикт... გერმანული: Rapunzel (ზღაპრის პერსონაჟი გოგონა), Adamsnadel (ადამის ნემსი), Mariendistel (მარიას მცენარე), Osterglocke (აღდგომის ზარი), Engelwurz (ანგელოზის ფესვი), Passionsblume (ვნების ყვავილი), Benediktenkraut (ბენედიქტის ბალახი), Drachenwurz (დრაკონის ფესვი), Zaubernuss (ჯადოსნური კაკალი), Teufelskralle (ემშაკის ბრჭყალი), Mönchspfeffer (ბერის წიწკა)...

მცენარეთა სახელწოდებების სიმდიდრე ადასტურებს ადამიანის მხატვრული აზროვნებისა და ასოციაციური კავშირების დანახვის უნარს, აღქმის მრავალფეროვნებას, ხშირად გადამწყვეტია არაენობრივი ფაქტორები. მაგალითად, **ვირისტერფას** ლათინური სახელწოდებაა *Tussilago farfara*, რუს. – мать и мачеха, ინგლ. – coltsfoot, foalfoot და son-before-father, გერმ. – Huflattich. რუსული დასახელება კი ითვალისწინებს სხვა ნიშანს: ფოთლის ზედა და ქვედა ზედაპირები შეხებით ერთმანეთისაგან განსხვავებულია: ქვედა „თბილია“ (რბილი და ხვერდოვანი), ზედა კი – „ცივი“ (პრილა), ამიტომაც დაარქვეს **мать и**

მაცხა (დედა და დედინაცვალი) (იხ. ს. შუმბასოვა, 2011:111), ქართულ და გერმანულ სახელებსა და სხვა ინგლისურ სინონიმებში კი მცენარის ფორმაა გადაშფეცი: მსგავსება ცხენის/ვირის ტერფთან (ან ფეხთან). ერთ-ერთ ინგლისურ სინონიმს **son-before-father** (სიტყვასიტყვით: ვაჟი მამაზე ადრე) შემდეგნაირად ხსნიან: როგორც კი თოვლი გადნება, ეს მცენარე აყვავდება (ესაა „ვაჟიშვილი“), გაცილებით გვიან კი ის იფოთლება (ესაა „მამა“).

მცენარეთა სახელწოდებების წარმოების საშუალებათა კლასიფიკაციისთვის გამოვიყენეთ საენათმეცნიერო ლიტერატურაში არსებული შეხედულებები (სერებრენიკოვი, 1977). ერთ-ერთის თანახმად, სახელდების ნაირსახეობებს გამოყოფენ ორი პრინციპით:

ა) **საკუთრივ ობიექტური** ნიშნების მიხედვით: მორფოლოგიური (შეფერილობა, ფორმა, ზომა, სტრუქტურა, საფარი, საერთო გარეგნული სახე, სუნი, გემო) ან ქიმიური თვისება (სუნი, გემო და სხვ.);

2) **რელატიური ობიექტური** ნიშნების მიხედვით: მიმართება ობიექტებს შორის (გავრცელების ადგილი, აქტიურობის დრო, ნომენკლატურული ნიშნები), მიმართება ობიექტსა და ადამიანს შორის (პრაგმატული ნიშნები: სარგებლობა, შინაგანი და გარეგანი ზემოქმედება შეხებისას), ცოცხალ არსებაზე ზემოქმედება და სხვ. (ს. შუმბასოვა, 2011:104-114).

სხვადასხვა კლასიფიკაციის შეჯერების შედეგად მცენარეთა სახელდების – საშუალებათა ხუთი ჯგუფი გამოიყოფა ქართულში:

I. მცენარის **გავრცელების ადგილის** მიხედვით;

II. **გარეგნული ნიშნების** მიხედვით (ფერი, ფორმა, რამესთან მსგავსება);

III. რაიმე ნიშნით **ფრინველებთან, ცხოველებთან ან მწერებთან** ასოციაციური კავშირის მიხედვით;

IV. **შინაგანი თვისებების** მიხედვით (გემო, ზემოქმედების უნარი, სამკურნალო თვისებები);

V. **მეტაფორული მსგავსების** მიხედვით.

I. **სახელდება მცენარის გავრცელების ადგილის** მიხედვით (ამ სახის სახელებში ყველაზე ხშირად ემთხვევა მცენარეთა რუსული, გერმანული და ქართული სახელწოდებები, რადგან დიდი ნაწილია ნომენკლატურული დასახელება): არხისპირა, ბარისპირა, ბაღის პიტნა, ბაღის მიხაკი, ბაღის სალბი, ბაღის სატაცური, ბაღის ქრისტესთვალა, ბოსტნის ია, ბოსტნის ცოცხი, მინდვრის ზამბახი, მინდვრის

მდოგვი, მინდვრის ირაგა, მინდვრის ნეკერჩხალი, მინდვრის შვიტა, მთის ჩადუნა, მთის მოცხარი, მთის სამყურა, წყლის ბაია, წყლის ვარსკვლავა, წყლის იელი, წყლის პიტნა, ზღვის სალათა, ზღვის ხახვი...

მცენარეთა ერთგვარი სახელები:

ქართული	რუსული	გერმანული
მინდვრის გვირილა	ромашка полевая	Ackerkamille
მინდვრის ბოლოკი	редька полевая	Ackerrettich
ბოსტნის ბოლოკი	редис огородный	Gartenrettich
ალპური ია, ყოჩივარდა	альпийская фиалка, дряква	Alpenveilchen
ზღვის მდოგვი	морская горчица	Meersenf

II. მცენარის გარეგნული ნიშნების მიხედვით:

ა) ფერი:

ქართული	ლათინური	რუსული	გერმანული
თეთრყვავილა	Galanthus	Подснежник	Schneeglöckchen
ძირთეთრა	Pastinaca sativa	Пастернак	Pastinak
თავშავა	Origanum vulgare	душица, душианка	Dost
შავბალახა	Leonurus	Пустырник	Herzgespann
ხეშავი	Rhamnus cathartica	крушина слабительная	Kreutzdorn
თავყვითელა	Senecio	Крестовник	Kreuzkraut
გულყვითელა	Calendula officinalis	Ноготки	Goldblume
თავსისხლა	Sanguisorba	Кровохлебка	Wiesenknopf

ხეჭრელი	Frangula alnus	крушина ломкая	Faulbaum
ძირწითელა	Echium rubrum Jacq	красный корень, румянка	Rotwutzel

ბ) ფორმა (ან სხვა გარეგნული ნიშანი):

ქართული	ლათინური	რუსული	გერმანული
აბრეშუმა	Cuscuta	Повилика	Hexenzwirn
ბურბუშელა (ზაბუაწვერა)	Taraxacum	одуванчик	Kettenblume
ორკბილა	Bidens tripartita	Череда	Zweizahn
კელაპტარა	Orobanche	Заразиха	Sommerwurz
მარჯნისძირა	Corallorhiza trifida Chatel	Ладьян	Korallenwurz)
მრავალმარღვა	Plantago major	подорожник, попутник	Wegerich
სამყურა	Trifolium	რ. клевер, трилистник, дятлина	Dreiblatt, Klee
ტყისცოცხა			
პირიმზე, ჩი- ბუხა	Phelypaea coccinea	фелипея красная, волчек красный	
ცოცხმაგარა	Lythrum vulgatum	дербенник, прибрежник, плакун-трава	Weiderich
ცხვირისატე- ხელა	Adonis aestivalis	Горицвет	Kuckucksblume

მ. მაყაშვილმა ყურადღება მიაქცია მცენარე ლაშქარას (ლ. Symphytum caucasicum M. B., რ. окопник кавказский, გ. Beinwell), რო-

მელსაც კახურ კილოზე „ქალბატონებს“ უწოდებენ. მისი აზრით, ამ მცენარის სახელდებაში არსებითია ყვავილის რაოდენობა, **კელაპტარას** (ლ. Orobanche, რ. запазиха, გ. Sommerwurz) შემთხვევაში კი მცენარე მართებულად მიიჩნევა კომპლექსურ სახელდებას, რადგან „მცენარე არა მარტო წააგავს ფორმით კელაპტარს, არამედ ყვავილების ფერით ცეცხლს მოგვაგონებს და მთლიანობაში ანთებული კელაპტარის შთაბეჭდილებას ტოვებს“ (მ. მაყაშვილი, 2011).

III. ფრინველებთან, ცხოველებთან ან მწერებთან რაღაც ნიშნით დაკავშირება (ასოციაციური მიმსგავსების საფუძველზე). მცენარეთა როგორც ქართული, ისე რუსული და გერმანული სახელების ფუძეში გვხვდება საქართველოს ტერიტორიაზე გავრცელებულ ცოცხალ არსებათა სახელები: მწერები (ფუტკარი), ამფიბიები და ქვეწარმავლები (ბაყაყი, გველი), შინაური და გარეული ფრინველები (ქათამი, გუგული, კაჭკაჭი), შინაური და გარეული ცხოველები (ძაღლი, კატა, თხა, ცხენი, ხარი, ვირი, დათვი, მელა, კურდღელი...).

ა) მწერები:

ქართული	ლათინური	რუსული	გერმანული
კრაზანა ¹	Galeopsis ladanum	пикульник, жабрей, зябра	Hohlzahn
დედაფუტკარა	Stachys	Чистец	Ziest

ბ) ამფიბიები და ქვეწარმავლები:

ქართული	ლათინური	რუსული	გერმანული
ბაყაყურა	Silybum marianum	расторопша, остро- пестро-трава, лягушечник	Mariendistel
გველთავა	Dracocephalum moldavicum L.	Змееголовник	Drachenkopf

¹ ჩვენთვის ამოსავალია მცენარეთა ქართული სახელები, რომელთა ნაწილის სახელების პრინციპი ზოგჯერ ემსგავსება რუსულ ან გერმანულ შესატყვისებს.

გველის- კოვზა	Cynanchum funebre	ластовень погребальный
------------------	----------------------	---------------------------

გ) შინაური და გარეული ფრინველები:

ქართული	ლათინური	რუსული	გერმანული
ნაცარქათამა	Chenopodium album	Марь	weiße Gänsefuß
გუგულის ყვავილი	Coronaria flos cuculi	кукушкин цвет	Kuckucksblume
გუგულის კაბა	Orchis amblyoloba Nevski	ятрышник туполопастный	Kuckucksblume, Knabekraut, Ragwurz

დ) შინაური და გარეული ცხოველები:

ქართული	ლათინური	რუსული	გერმანული
კატაბალახა	Valeriana officinalis	валериана лекарственная, грудовка, мяун	Katzenkraut
კატაპიტნა	Nepeta cataria	котовник, кошачья мята	Katzenminze
ძაღლის ენა	Cynoglossum officinale	чернокорень, собачник	Hundszunge
ძაღლყურძენა	Solanum nigrum	паслён дикий	Nachtschatten
ვირისტერვა	Tussilago farfara	мать-и-мачеха	Huflattich
ცხენისკუდა	Erigeron canadensis	Мелколепестник	Berufskraut
ცხენისწაბლა	Aesculus hippocastanum	конский каштан	Roskastanien
ხარისვარდა	Salvia sclarea	шалфей мускатный	Muskatellersalbei

ხარისშუბლა	Senecio platyphyllus	крестовник широколистный	Geißraute
დათვისთხილა	Corylus iberica Wittm	медвежий орех	türkische Baumhasel
დათვის ხახვი	Allium ursinum	лук медвежий	Bärenlauch
კურდღლის- ტუჩა	Lagochilus inebrians	зайцегуб опьяняющий	Hasenmäuler
ძაღლის ია	Viola canina	фиалка собачья	Hundsveilchen

დავასახელებთ მცენარეთა იმავე გზით მიღებულ რუსულ და გერმანულ სახელებს: собачья рожа (ფოხვერა), кошачьи лапки (ბუსუს-ტანა)... львиный зев, Löwenmaul (დევისპირა); Löwenzahn (ბურბუმელა); Tigergras (აზიური ცენტელა); Affenbrotbaum (ბაობაბი); Bärenklau (დიცი); Bärenohr (ფურისულა); Entenschnabel (ხახვთესლა); Hasenbrot (ლაშქარა); Hundrose (ასკილი); Kuhshelle (ბაბუაწვერა); Ochsenpinsel (სათოვლია); Schlangenwurz (კულმუხო); Wolfsmilch (რძიანა) და სხვ.

საინტერესოა ყოჩივარდას (ლ. Cyclamen ibericum Stev., რ. дряква весенняя, дряква грузинская, цикламен грузинский, გ. Alpenveilchen) სახელდების ახსნა მ. მაყაშვილის მიერ. მეცნიერი აღნიშნავს, რომ ეს მცენარე ერთ-ერთი პირველი ამოდის ადრეულ გაზაფხულზე (ზოგჯერ თებერვალშიც კი ამოყოფს თავს თოვლიდან) და იწყებს ყვავილობას, „თითქოს ისევე მოუძღვის წინ გაზაფხულის ყვავილებს, როგორც – ყოჩი ფარას“ (მ. მაყაშვილი, 2011).

IV. მცენარის ფიზიკური თვისებების მიხედვით (გემო, ზემოქმედების უნარი, სამკურნალო თვისებები და სხვ.).

ა) გემო:

ქართული	ლათინური	რუსული	გერმანული
ბალამწარა	Cerasus silvestris	черешня дикая	Vogelkirsche
პირშუშხა	Armoracia lapathifolia	Хрен	Meerrettich
ძირმწარა	Aristolochia iberica	кирказон грузинский	Osterluzei

მჟაუნა	Rumex acetosa	щавель кислый	Sauerampfer
მირტკბილა	Glycyrrhiza glabra	солодка, лакрица	Lakritze, Süßholz

ბ) მცენარის **სამკურნალო** თვისება ან **ზემოქმედების უნარი** შედარებით იშვიათად ჩანს ქართულ სახელდებაში¹. ცნობილია, რომ ქართული ხალხური მედიცინა ბევრ მცენარეს იყენებდა სამკურნალო დანიშნულებით, მაგრამ სახელდებაში ეს ნიშანი იშვიათად აღინიშნება. ეს უფრო შეინიშნება დიალექტურ სინონიმებში, განსაკუთრებით – აღმოსავლეთ საქართველოს მთის კილოებსა და აჭარულში, ზოგჯერ – მეგრულში:

ქართული	ლათინური	რუსული	გერმანული
ბუერა	Petasites Mill	белокопытник гибридный	Neunkraftbaum, Neunkraftwurzel
გველისკოვ-ზა ²	Cynanchum L.	цинанхум, ластовень погребальный	Hundswürger, Schwalbenwurz
დათვის კანაფი ³	Datisca cannabina	конопляник критский	
ვარდკანაფა ⁴	Eupatorium cannabinum	посконник, седаш	Wasserdost
კრაზანა, ანუ თავცეცხლა	Galeopsis ladanum	пикульник, жабрей, зябра	Hohlzahn
ლემა ⁵	Datura stramonium	Дурман	Dörnapfel, Stechapfel

¹ დაკვირვება გვიჩვენებს, რომ მცენარის სამკურნალო თვისებები ქართულ, გერმანულ ან რუსულ ენებშიც იშვიათადაა ასახული (რუსული ენის შესახებ იხ. ე. კუზნეცოვა, 2009).

² ლეჩხუმურში მისი სახელია გესლის წამალი.

³ აჭარულში ჰქვია საყვითლე ბალახი და სიყვითლის წამალი.

⁴ მეგრულში – ჭითაქარიში წამალი.

⁵ მეგრულში – ჩხოლში ჭირიში წამალი (ძროხის ჭირის წამალი) და ყვაპუში წამალი (ყელის სიმსივნის წამალი).

ლენცოვა ¹	Hyoscyamus niger	белена черная, блекота	Bilzenkraut
მაჟარა ²	Thalictrum minus	василистник малый, вередовец	Wielandskraut, Wiesenraute
მეჭექა ³	Dichrocephala bicolor	Двухцветноголовник	
მრგვალი წა- მალი	Leontice smirnowii	леонтица Смирнова	Löwenblatt
მსუქანა ⁴	Sedum stoloniferum	очиток побегоносный	Fetthenne, Mauerpfeffer
სამატლე ⁵	Thalictrum foetidum	василистник вонючий	Wiesenraute
უკვდავა	Helichrysum	цмин, бессмертник иммортель	Strohblumen, Immortelle
უჟმურა ⁶	Geranium robertianum	герань Роберта, липовая трава	Storchenschnabel kraut, Ruprechtskraut
ყოჩივარდა ქართული ⁷	Cyclamen vernum	дряква весенняя, дряква грузинская, цикламен весенний	Alpenveilchen, Zyklamen
შავწამალა ⁸	Scrophularia nodosa	норичник узловатый	Braunwurz, Skrofelkraut
შავთარა ¹	Fumaria	Дымянка	Erdrauch

¹ მეგრულში – წირკეშ წამალი.

² მთიულურში – გველის წამალი, მოხეურში – ციების წამალი.

³ იმერულში – მეჭექის წამალი.

⁴ მთიულურში უწოდებენ ხველის წამალსა და დაჭრილის წამალს, იმერულსა და გურულში – უკვდავა ფხალს.

⁵ წამალი ზოგჯერ რომელიმე მავნებლის საწინააღმდეგო საშუალებასაც ჰქვია.

⁶ აჭარულში – უჟმურის ბალახი.

⁷ ზემოაჭარულში – ყიყვის წამალი.

⁸ კახურში – ნაწყენის ბალახი.

შმაგა	Atropa belladonna	белладонна, красавка	Tollkirsche, Belladonna
ჩიტეწვივა ²	Epimedium	горянка, клобук	
ცხვარა ³	Centaurea fischeri Willd	василёк Фишера	Kornblume
წითელი გვი- რილა ⁴	Pyrethrum roseum	ромашка розовая	persische Kamille
ხაშხაში	Papaver somniferum	мак снотворный	Schlafmohn

V. მეტაფორული მსგავსების მიხედვით:

ქართული	ლათინური	რუსული	გერმანული
ბაბუაწვერა	Taraxacum	одуванчик, подойник	Hundeblume
დევისპირა	Antirrhinum maius	львиный зев	Löwenmaul
იაჭუჭუნა, სამფერა ია	Viola tricolor	фиалка трёхцветная, анютины глазки	Stiefmütterchen, Dreifaltigkeitsblume
კესანე	Myosotis	незабудка	Vergißmeinnicht
მარჯნისძირა	Corallorhiza Hall.	Ладьян	Korallenwurz
ოქროწვიმა	Laburnum Medic	золотой дождь	Goldregen
ცისთვალა	Scilla	пролеска голубая	Meerzwiebel
მტირალა ტი- რიფი	Salix babylonica L.	ива плакучая	Trauerweide
უკადრისა	Impatiens nolitangere	недотрога, прыгун, не тронь меня	Rührmichnichtan

¹ ქართულურში – დაჭრილის წამალი.

² აჭარულში – წამალდიდი.

³ ქართულურში – დაჭრილის წამალი, მთიულულურში – მოჭრილის წამალი.

⁴ ქვემოქართულურში – რწყილის წამალი.

უჟმურა	Geranium	герань Роберта	Rosenstorchschnabel
უსურვაზი	Vitis silvestris	дикий виноград	Jungfernwein
ცხვირისატე- ხელა	Adonis aestivalis	кукушкин цвет	Storchschnabel

მეტაფორულია **ოპუნციას** (ლ. Opuntia, რ., опунция, გ. Kaktus-feige, Opuntie) ქართული სახელები: „დედინაცვლის ენა“, „ძაღლის ყბა“. როგორც ფიქრობენ, სახელდება მცენარის ეკლიანობასთან უნდა იყოს დაკავშირებული (მაყაშვილი, 2011).

ზოგჯერ სახელდებაში აირეკლება რელიგიური ან მითოლოგიური წარმოდგენები და ტრადიციები. ასეთი სახელებია:

ქართული	ლათინური	რუსული	გერმანული
ანგელოზა ¹	Gleditschia	гледичия	Gleditschie
მარიამსაკ- მელა	Peganum harmala	гармала, дикая рута, бибика, могильник	Harmelkraut
უფლის ხე ²	Buxus colchica Pojark	самшит колхидский, кавказская пальма	Buchsbaum
ქრისტესის- ხლა, საყვითლო	Sideritis montana	железница горная	Gliedkraut
მირონის ხე, ხეთუფალა ³	Cupressus sempervirens	кипарис пирамидальный	Mittelmeerzypresse
ცახცახა ⁴	Briza	трясунка, клопики	Zittergras, Liebesgras

ზოგიერთი მცენარის მეტაფორული სახელი თარგმნილია:

¹ დ. ჩუბინაშვილის ლექსიკონში აღნიშნულია „ქრისტეს გვირგვინა“.

² ქართლურ დიალექტზე ჰქვია ბზას.

³ ქართლურში „პირამიდული კვიპაროზის“ სახელია.

⁴ ქართლურში უწოდებენ „ქრისტეს ცრემლებს“.

ვენერას თმა	Adiantum capillus- Veneris	волосы Венеры	Venushaar
ვენერას ქოში	Cypripedium calceolus	Венерин башмачок, адамова трава, кукушкины сапожки	Venusschuh

მცენარეთა ქართული, რუსული და გერმანული სახელების შეპირისპირებისას მჟღავნდება როგორც მსგავსება, ისე განსხვავებაც. უფრო იშვიათად გვხვდება ერთგვარი ან ძალზე მსგავსი სახელწოდება (ზოგჯერ ქართულ სახელთან ან მის დიალექტურ სინონიმთან მსგავსება ვლინდება მხოლოდ რუსულთან, ზოგჯერ – გერმანულთან), თუმცა მსგავსება უფრო მეტად დასტურდება გერმანულ და რუსულ დასახელებებთან შორის, რაც განპირობებული უნდა იყოს ამ ენათა გენეალოგიური და ტიპოლოგიური სიახლოვით.

როგორც ვხედავთ, არამონათესავე ენებში მცენარეთა სახელების შეპირისპირება ცხადყოფს, რა არსებითი ამა თუ იმ ხალხისთვის სახელდებისას: გავრცელების ადგილი, მცენარის ფერი, ფორმა, გემო, სხვა რომელიმე ნიშანი თუ ზემოქმედების უნარი. ძნელი ასახსნელია, რატომღაც სახელდების პრინციპად შერჩეული ესა თუ ის საშუალება მოცემულ შემთხვევაში. ამის დასტურად ისიც კმარა, რომ ერთი ენის სხვადასხვა დიალექტშიც კი დიდია სხვაობა, რაც მოწმობს ადამიანის წარმოსახვის სიმდიდრეს, დაკვირვებულობას, მეტაფორული გააზრების უნარს, აღქმის განსხვავებულობას. ცხადია, თუკი მცენარე ენდემურია, მას კილოებში მრავალი სინონიმი აქვს, მაგრამ არაენდემური (კონკრეტულ გეოგრაფიულ გარემოში უცხო) მცენარისთვის ხშირად სახელი ნასესხებია ლათინურიდან, ხანაც კალკირებული თარგმანია.

ძირითადად, მცენარეთა სახელდების პრინციპები ქართულ ენაში არ განსხვავდება რუსულისა და გერმანულისაგან, ზოგჯერ კი მათთან მსგავსებასაც ამჟღავნებს.

ლიტერატურა

ბროკჰაუზი, ევფრონი, 2012 – Брокгауз, Евфрон, Энциклопедический словарь, 2012: <http://slovar.cc/enc/brokhauz-efron2/1890653>.

ეთნობოტ. 2010 – Этноботаника: растения в языке и культуре (Отв. ред. В.Б.Колосова, А. Б. Ипполитова), СПб.: Изд-во «Наука», 2010. – 386с.

ივანიშვილი, 2014 – მ. ივანიშვილი, მცენარეთა სახელები ქართულურში, თბილისი: გამომც. „ნეკერი“, 2014. – 250.

ირიკუხოვა, 2013 – ნ. ირიკუხოვა, მოტივაცია სახელდების პროცესში: გრიგოლ რობაქიძის სახელობის უნივერსიტეტის სტუდენტთა საერთაშორისო სამეცნიერო კონფერენცია, თბილისი, 2013.

კუზნეცოვა, 2009 – Кузнецова Е.Л., Отражение лечебных свойств лекарственных растений во внутренней форме к русским диалектных и литературных номинаций: Веснік БДУ, Сер. 4, 2009, No3. 60.

ლელ, 1990 – Лингвистический энциклопедический словарь. – М.: СЭ, 1990. – С. 336 – 337.

ა. მაყაშვილია, 1961 – ა. მაყაშვილი, ბოტანიკური ლექსიკონი, მცენარეთა სახელწოდებანი, თბილისი: საბჭოთა საქართველო, 1961. – 260გვ.

ზ. მაყაშვილი, 1996 – ზ. მაყაშვილი, მცენარეთა სახელდება (რედ.: ნ. რატიანი), თბილისი: მეცნიერება, 1996. – 176გვ.

მ. მაყაშვილი, 2011 – მ. მაყაშვილი, მცენარეთა სახელდება ქართულ ენაზე: ჟურნ. „სემიოტიკა“, 2011, №9, გვ. 123-127.

მაჭავარიანი, 2004 – ნ. მაჭავარიანი, მცენარეთა ლექსიკა აფხაზურში (სემანტიკურ-სტრუქტურული ანალიზი): სადოქტ. დისერტაცია, თბილისი, 2004. – 230გვ.

სერებრენიკოვი... 1977 – Серебренников Б.А., Уфимцева А.А., Серебренников Б.А., Уфимцева А.А., Языковая номинация (виды наименований), – М.: Наука, 1977. – 356 с.

შუმბასოვა, 2011 – Шумбасова С.С., Английские флоронимы: Способы номинации и классификации: Вестник МГТУ им. М.А. Шолохова. Филологические науки, 2011, №3: <http://cyberleninka.ru/article/n/angliyskie-floronimy-sposoby-nominatsii-i-klassifikatsii>

ხოჭოლავა, 2006 – ნ. ხოჭოლავა, მცენარეთა სახელდება ქართულში: საკანდ. დისერტაცია, თბილისი, 2006. – 189გვ.

ჯორბენაძე, 1990 – ბ. ჯორბენაძე, მცენარეთა სახელდების პრინციპისათვის ქართული ენის დიალექტებში: იკე, XXIX, თბილისი, 1990, გვ.84-93.

ჯორბენაძე, 1997 – ბ. ჯორბენაძე, ენა და კულტურა (რედ.: გიორგი გოგოლაშვილი), თბილისი, 1997. – 204გვ.

ინტერნეტრესურსები:

<http://bogard.isu.ru/herb/herb.files/page0002.htm>

<http://dic.academic.ru/dic.nsf/ruwiki/665019>

<http://samkurnalomcenare.blogspot.com/>

<http://www.pro-landshaft.ru/plants/catalog/>

http://www.bio-gaertner.de/Pflanzenindex_botanisch

Rusudan Zekalashvili

To the Structure and Nomination of the Phytonyms in Georgian

(As compared with Russian and German languages)

Summary

The names of the plants compose one of the oldest linguistic stratum and it provides very interesting material for contrastive linguistic researches. Nomination of the phytonyms is closely tied to the means of the word derivation and composition. One- or two-component, simple, derivated or compound words are evident among the main derivation models of the phytonyms in Georgian. Derivative suffix **-ა (a)** prevails: **angeloza** (angelica), **boloḡa** (small cabbage white), **ḡelapḡara** (broomrape). It occurs in combination with other suffixes: **baḡaḡura** (Saint-Mary-thistle), **boloḡura** (wild radish), **santela** (cow-wheat); Suffix **-ა** as a connector in the compound words: **didḡula** (bourtree), **tetrḡvavila** (snowdrop), **baḡḡnisḡura** (catchweed), **ḡvelisḡovza** (swallow-wort). Two-component syntagmas are also frequent in Georgian: datvis **ḡenḡkra** (bear's ear), **irmis-rka** (crape myrtle, lendia), **ḡaylis-ena** (hound's-tongue)... **ḡavi aḡḡili** (Rosa eglanteria), **tetri ḡogra** (white squash), **ḡiteli ḡvirila** (pink camomile), **samḡurnalo salbi** (garden sage), **evropuli abreḡuma** (european dodder). As for the phytonyms in Russian here simple-stem nouns and word-compositions are common, and in German we meet abundance of the composites with transparent motivation.

Attitude to the given object or phenomenon is reflected in its nomination which results in creation of the “*Linguistic picture of the world*”. The means of nomination of the phytonyms in Georgian, Russian and German are similar to other languages, i.e. derivation, composing and semantic shifting.

There are several notable works on the subject of the Georgian phytonyms (B. Jorbenadze, N. Khocholava, M. Ivanishvili, M. Makashvili...) but they do not concern the contrastive analysis of this issue in the unrelated languages.

Observing the phytonyms reveals that in Georgian, Russian and German different means are used to nominate the same phytonyms though the general principles are common. A specific choice depends on the perceptions of the nominator – what resemblance they see with other objects, natural phenomenon or creature. Traditions, beliefs and mythological images also matter.

We distinguish some groups among the means of nomination of the phytonyms:

I. Nomination according to the area of the plants expansion;

II. Nomination according to the physical features of the plants: a) color; b) form (or other features);

III. Nomination according to the resemblance with birds, animals or insects;

IV. Nomination according to the physiological characteristics of the plants: a) taste; b) curative abilities or some impact;

V. Nomination according to the metaphoric resemblance.

Comparing the names of the plants contrastively in Georgian, Russian and German languages shows that there are much more difference than resemblance in the structure and the means of nominations alike.

შვედეთის ტერმინოლოგიური პოლიტიკა და ენობრივი დაგეგმარება

1. შესავალი: ენობრივი სიტუაცია შვედეთში

შვედეთი დღეს მსოფლიოში ერთ-ერთი ყველაზე უკეთ განვითარებული სკანდინავიური ქვეყანაა, რომელიც ცხოვრების მაღალი სტანდარტითა და ლოიალური მიგრაციული პოლიტიკით გამოირჩევა. მიგრანტთა დიდი ნაკადების მიღების, ასევე ქვეყანაში ისტორიულად არსებული ეთნიკური თუ ენობრივი უმცირესობების არსებობის გამო ქვეყანას ენობრივი პოლიტიკისა და ენობრივი დაგეგმარების ჩამოყალიბებული სისტემა აქვს. თუმცა ეს პოლიტიკა მუდმივად ერთგვაროვანი არ ყოფილა. ჯონ ბირგერ ვინსა აღნიშნავს, რომ შვედეთს აქვს ენის დაგეგმარების ხანგრძლივი კოლონიური ტრადიცია, დაფუძნებული ნაციონალისტურ ენობრივ პოლიტიკაზე, რაც უმცირესობათა ასიმილაციის მაღალ ხარისხს და შვედეთის ჰომოგენური, მონოლინგუური თვითმყოფადობის მქონე საზოგადოების შექმნას გულისხმობს (ვინსა 2000 : 203); სპეციალურ ლიტერატურაში შვედეთის ენობრივი პოლიტიკა, ძირითადად, უმცირესობათა ენებთან მიმართებით არის განხილული. შვედეთის ენობრივი პოლიტიკა, ევროპის ბევრი სხვა ქვეყნის პოლიტიკის მსგავსად, წლების განმავლობაში იცვლებოდა, მკვეთრად ასიმილაციური დამოკიდებულება შეცვალა პრაგმატულ-ინსტრუმენტალურმა მიმართებამ ენობრივი პლურალიზმისადმი, რაც გულისხმობდა მრავალენოვანი საზოგადოების განვითარების ხელშეწყობას შვედების კულტურული ჰეგემონიის ფონზე (ვინგშტედტი 1998 : 355).

შვედეთის ენობრივი სიტუაციის წარმოჩენისთვის განვიხილავთ ძირითად პრობლემებს: პირველი, უმნიშვნელოვანესია ინგლისური ენის საკითხი. მეორე მსოფლიო ომის შემდეგ ინგლისურმა ენამ გერმანული, შვედებისთვის პირველი უცხო ენა, ჩაანაცვლა და დღემდე წარმატებით ისწავლება, ამასთან, ფართოდ გამოიყენება ინდუსტრიის, ბიზნესის თუ განათლების სფეროში. 2006 წლის ევრობარომეტრის მონაცემებით, შვედეთი ჰოლანდიასთან ერთად მთელ ევროპაში ინგლისურ ენაზე მოლაპარაკეთა ყველაზე მაღალი მაჩვენებლით

გამოირჩევა (მოსახლეობის 89%-მა იცის ინგლისური) (ევროკომისია 2006: 13). ასევე უნდა აღინიშნოს, რომ ინგლისური ენის ფლობის ინდექსით მსოფლიოში 2015 წელს პირველი ადგილი შვედეთმა დაიკავა (<http://www.ef.se/epi/>) (პირველ ადგილზე არიან იმ ერებს შორის, რომელთათვისაც ინგლისური არ არის მშობლიური ენა). ზოგიერთ სამეცნიერო დარგში ინგლისური გახდა ძირითადი სამეცნიერო ენა, დისერტაციები ინგლისურად იწერება (მაგ., საბუნებისმეტყველო დარგებში). ინგლისურის, როგორც საერთაშორისო ენის როლი მუდმივად იზრდება უმაღლესი განათლების სისტემაში, რადგან იქმნება მრავალი სასწავლო გაცვლითი პროგრამა, ერთობლივი სამეცნიერო პროექტები და მისთ. (ვინსა 1999 : 380).

ჯერ კიდევ 1990-იანი წლებიდან გამოთქვამდა საზოგადოება უკმაყოფილებას ინგლისური ენის დომინანტობის გამო. შვედური კარგავდა გამოყენების სფეროებს და ინგლისური სტაბილურად ანაცვლებდა მას. მედიასა თუ პრესაში სულ უფრო ხშირად განიხილებოდა ენის საკითხი (ბოლტონი, მეიერკორდი 2013). ზოგიერთი მეცნიერი შვედურს, რომელზეც 9 მილიონი საუბრობს, „უმცირესობის ენად“ მიიჩნევდა ინგლისურენოვან მსოფლიოში (ფრაურუდი, ჰილტენსტამი 1999). სწორედ „ანგლიფიკაციის“ შიშმა, რომელიც უფრო აშკარა გახდა შვედეთის ევროკავშირში გაწევრიანების შემდეგ (1995), სახელმწიფოსა და საზოგადოებას უბიძგა შვედური ენის დაცვა სამართლებრივ ჩარჩოში მოექცია და შეექმნა ენის აქტი (2009).

მეორე, ასევე მნიშვნელოვანი ასპექტი შვედეთის ენობრივი პოლიტიკის თავისებურებისა და ენობრივი სიტუაციის განსასაზღვრად არის უმცირესობის ენათა ევროპული ქარტია და მისი განხორციელების თავისებურებანი შვედეთში. ქარტიის (1999) რატიფიცირებით შვედეთმა ცნო ხუთი ოფიციალური უმცირესობის ენა: სამური (სამი, ლაპების ენა), მიენკიელიური (Meänkieli “ჩვენი ენა”), ფინური, რომა (ბოშათა ენობრივი ნაირსახეობა) და ივრიტი. ეს ენები მანამდეც თავისუფლად თანაარსებობდა შვედეთში და რიგი აქტივობებიც ხორციელდებოდა ამ ენათა გასავითარებლად თუ დასაცავად, მაგრამ ევროსაბჭოს მოთხოვნების შესაბამისად, ამ ენებისთვის ოფიციალური სტატუსის მიანიჭება შვედეთის ენობრივი პოლიტიკის ნაწილი იყო. შვედებმა უმცირესობათა ენის განსაზღვრისას იხელმძღვანელეს საერთაშორისო კონვენციების მიხედვით (ქარტია, საერთაშორისო შრომითი ორგანიზაცია) და, შესაბამისად, ენები დაიყო მკვიდრ, ტერიტორიულ, არატერიტორიულ ავტოქტონ ენებად (ვინსა 2005 : 236):

ერთადერთ მკვიდრ ენობრივ უმცირესობას წარმოადგენს სამეზობის ენობრივი ჯგუფი. ისინი, სულ მცირე, 2 ათასი წელია, ცხოვრობენ შვედეთის უკიდურეს ჩრდილოეთში, ლაპლანდიაში. თუმცა უნდა აღინიშნოს, რომ სამეზობის საცხოვრისი შვედეთით არ შემოიფარგლება, ისინი სახლობენ ასევე რუსეთში, ფინეთსა და ნორვეგიაში (ვინსა 2005 : 236; ჰულტი 2014 : 186). პრაქტიკულად, სამურს უმცირესობის სტატუსი აქვს 1970-იანი წლებიდან. 1993 წლიდან ამ რეგიონის პარლამენტი შვედურთან ერთად სამურ ენაზეც მუშაობს, პლენარული სესიები ითარგმნება სამხრულ სამურად, ლულე სამურად, ჩრდილოურ სამურად და შვედურად, თუმცა შვედური და ჩრდილოური სამური დომინირებენ. ახალი კანონმდებლობის მიხედვით, ოფიციალური დოკუმენტები უნდა ითარგმნოს სამივე სამურ ენაზე სამი ან მეტი მთარგმნელის მიერ (ჰულტი 2014 : 189).

ერთადერთ ტერიტორიულ ავტოქტონ უმცირესობად ითვლებიან ტორნედალიელები, რომლებიც მე-12 საუკუნიდან ცხოვრობენ ჩრდილოეთ შვედეთის ოთხ მუნიციპალურ ერთეულში (ლიპოტი 2015 : 2). აღსანიშნავია, რომ 1990-იანი წლებიდან თანდათან ტერმინი მიენკიელიური (*Meänkieli*) უფრო ფართოდ გამოიყენება და ანაცვლებს ტერმინს ტორნედალიური ფინური (*tornedalsfinska*). (ვინსა 2005 : 240).

არატერიტორიულ უმცირესობებად ითვლებიან: ბოშები (რომა) (მე-17 საუკუნიდან), ებრაელები (მე-18 საუკუნიდან) და ფინელები (მე-16 საუკუნიდან). ამ უკანასკნელ ჯგუფზე გრძელდება დისკუსია, ისინი მიგრანტები არიან თუ ტერიტორიულ უმცირესობად შეიძლება ჩაითვალოს. შვედეთის ფინურთან დაკავშირებით უნდა აღინიშნოს ფინეთისა და შვედეთის სახელმწიფოებრივ დონეზე ენაზე ზრუნვა. შვედურ-ფინური ენის საბჭო არის ერთადერთი საჯარო დაწესებულება, რომელიც უმცირესობათა ენის დაგეგმარებაზე მუშაობს შვედეთის ენის საბჭოსთან და ასევე, ფინეთის მსგავსსავე დაწესებულებასთან შეთანხმებით. ამდენად, ცდილობენ ფინური ორივე ქვეყანაში ერთნაირად განვითარდეს (მოხდეს ფინური ენის ტერმინოლოგიის ჰარმონიზაცია, თანაფარდობა შვედეთსა და ფინეთში). ამგვარი მუშაობის ერთი მთავარი მიზანი ფინელების (შვედეთსა და ფინეთში) ერთიანი თვითაღქმის ხელშეწყობაა. ტორნედალიელების ენა, მართალია, ფინურის ნაირსახეობაა (ჩრდილოური დიალექტი), თუმცა მათ თვითაღქმასთან დაკავშირებით ორი ერთმანეთის საპირისპირო ჯგუფი გამო-

იკვეთება, რომელთაგან უპირატესობა მათ ფინელებისგან განსხვავებულ იდენტობას ენიჭება (ლიპოტი 2015).

გარდა ოფიციალურად აღიარებული უმცირესობებისა, შვედეთში 150-200 ენაა აღნუსხული (ბენდლი და სხვ. 2005 : 2119). სავარაუდოდ, ვითარება რამდენიმე წელში შეიცვლება და გაცილებით კომპლექსური გახდება სირიიდან და აზიის სხვა ქვეყნებიდან მიგრანტთა დიდი ნაკადების მიღების გამო.

2. ენის აქტი

როგორც აღვნიშნეთ, ენობრივმა სიტუაციამ შვედეთში, საზოგადოებაში წლების განმავლობაში შვედური ენის (და არა მარტო) შესახებ აქტიურმა მსჯელობამ, ევროკავშირში გაერთიანებამ განაპირობა შვედურ ენაზე ზრუნვის სამართლებრივ ჩარჩოში მოქცევა. 2009 წელს შვედეთის პარლამენტმა ენის აქტი მიიღო. ეს აქტი საფუძველს უყრის და განსაზღვრავს ქვეყანაში ენობრივი პოლიტიკის პრინციპებს. აქტის მიხედვით, შვედეთში მთავარი ენა (*huvudspråk*) არის შვედური. ენის აქტში არის ასევე სპეციალური ნაწილი, რომელიც ტერმინოლოგიის საკითხს ეხება და იგი გულისხმობს, რომ მთარობას აქვს პასუხისმგებლობა იმისა, რომ შვედური ტერმინოლოგია სხვადასხვა სფეროში იყოს ხელმისაწვდომი, გამოყენებული და განვითარებული (ენის აქტი 2009: 600). ენის აქტის ეს მუხლი პრაქტიკაში ხორციელდება შვედეთის ტერმინოლოგიის ცენტრის (TNC) მიერ.

3. ტერმინოლოგიის ეროვნული ცენტრი

3.1. ისტორია

შვედეთის ტერმინოლოგიის ეროვნული ცენტრი (TNC) არის ერთ-ერთი უძველესი ტერმინოლოგიური ცენტრი მსოფლიოში, რომელიც 1936 წელს კერძო ელექტორტექნიკური კომპანიის ინიციატივით დაფუძნდა. ინიციატივა კი ამ კონკრეტულ სფეროში ტერმინოლოგიის შექმნის საჭიროებით იყო განპირობებული. ამ კომიტეტის ბაზაზე 1941 წელს ტექნიკური ტერმინოლოგიის მუდმივი ცენტრი ჩამოყალიბდა მთავრობასთან ერთად შემუშავებული წესდებით, რაც ცალსახად ასახავს შვედეთში ტერმინთშემოქმედებაზე ზრუნვის სპეციფიკას: თავიდანვე კერძო კომპანიებთან ერთად მუშაობს მთავრობა.

ცენტრის თავდაპირველი სახელი იყო *Tekniska nomenklaturcentralen* და აკრონიმი TNC. 2000 წელს შეიცვალა ამ ორგანიზაციის სახელწოდება და გაფართოვდა ფუნქციებიც, თუმცა აკრონიმი იგივე დარჩა იმ მიზნით, რომ ამ ცენტრის მუშაობის მუდმივობისთვის გაესვა ხაზი. ტერმინოლოგიის ეროვნული ცენტრი (TNC) დამოუკიდებელი ორგანიზაციაა, თუმცა მუდმივად ფინანსდება სახელმწიფოსაგან. ბოლო 25 წელია გრანტებით ამარაგებს ენერგეტიკის, კომუნიკაციებისა და ინფრასტრუქტურის სამინისტრო.

3.2. საქმიანობის მიმოხილვა და ძირითადი პროგრამები (ინფრასტრუქტურა, ტერმინთბანკი)

ცენტრის უმთავრესი მოვალეობა სხვადასხვა დარგის ტერმინოლოგიის შექმნაა. ცენტრის ამოცანები მოიცავს შემდეგ მიმართულებებს:

1. სთავაზობს ტერმინოლოგიურ მომსახურებას სამთავრობო უწყებებსა და კერძო ორგანიზაციებს;
2. შეიმუშავებს ტერმინოლოგიურ პროდუქტს, როგორცაა გლოსარიუმები, მონაცემთა ბაზები, კომპაქტდისკები..
3. შეიმუშავებს წესებსა და სახელმძღვანელოებს ტექნიკური ხასიათის ტექსტებისათვის;
4. აგროვებს, იწერს და ამუშავებს ტერმინოლოგიურ ინფორმაციას;
5. სთავაზობს ლექციებსა და კურსებს ტერმინოლოგიისა და ტექნიკური წერისათვის;
6. თანამშრომლობს სხვა ენისა და ტერმინოლოგიის ინსტიტუტებთან ორივე – ეროვნულ და საერთაშორისო დონეზე;
7. მონაწილეობას იღებს საერთაშორისო სტანდარტიზაციის საქმეში ISO და CEN-ის ფარგლებში, ასევე ეროვნულ სტანდარტიზაციაში (SIS). (ბუჰერი 2007 : 40).

ცენტრის საქმიანობის სრული სპექტრის აღწერას ერთი სტატიის ფარგლებში, რა თქმა უნდა, ვერ მოვახერხებთ, თუმცა შევეცდებით ორი უმნიშვნელოვანესი პროექტი განვიხილოთ, რომლებიც ცენტრის სახელს უკავშირდება.

შვედეთის ტერმინოლოგიურმა ცენტრმა 2002 წლის ოქტომბერში დაიწყო პროგრამა *ტერმინოლოგიური ინფრასტრუქტურა შვედეთისთვის (TISS)*. პროგრამის მიზანი იყო ტერმინოლოგიური ინფრას-

ტრუქტურის დახვეწა, გაფართოება. პროგრამის მთავარი კომპონენტებია: 1. ტერმინოლოგიური პორტალი, რომელიც მოცავს ტერმინთა ბანკს და 2. ტერმინოლოგიის კოორდინირების პროგრამა. სწორედ ამ პროგრამის კონცეფცია დაედო საფუძვლად 2005 წლის კანონპროექტს, რომელიც გულისხმობდა ტერმინოლოგიური ინფრასტრუქტურის შექმნის (ეროვნული ტერმინთა ბანკის) კონსტრუქციის მოსამზადებელ სამუშაოებს და პროგრამა IATE-ს გამოცდას (Inter-Active Terminology for Europe). (ნილსონი 2010 : 61).

TISS-ის მსგავსი პროგრამები ევროპის სხვა ქვეყნებშიც დაინერგა მანამდე, ეს გამოცდილება, რა თქმა უნდა, გამოყენებული იყო შვედეთის ტერმინოლოგიის ეროვნული ცენტრის მიერ. პროგრამის კონცეფცია უკვე გაცხადებული იყო პოინტერის პროექტში (1996 წელი). ამ პროექტის მიხედვით ტერმინოლოგიური ინფრასტრუქტურის სრულად განხორციელება გულისხმობს: 1. მაღალკვალიფიციური ტერმინოლოგიური სამუშაოების ხელშეწყობას; 2. ტერმინოლოგიის პროფესიის ხელშეწყობას; 3. ტერმინოლოგიური სამუშაოების ყველა ასპექტზე ინფორმაციის ხელმისაწვდომობას; 4. ტერმინოლოგიური რესურსების გავრცელებასა და ტერმინთშემოქმედებისათვის ახალი საშუალებების განვითარების ხელშეწყობას; 5. სტანდარტიზაციის მხარდაჭერასა და გაძლიერებას.

პროგრამის არსი მდგომარეობდა შემდეგში: უნდა შექმნილიყო სპეციფიკური პროფესიული გაერთიანებები, კავშირები, რომლებიც პასუხისმგებლები იქნებოდნენ ტერმინოლოგიურ სამუშაოებზე სხვადასხვა ორგანიზაციასა თუ სფეროში, უნდა გამოკვლეულიყო ეროვნული ტერმინოლოგიური რესურსი და ყველაფერი ეს იმისთვის, რომ ვებგვერდზე დაფუძნებული (web-based) ტერმინოლოგიური პორტალი შექმნილიყო ტერმინთა ეროვნულ ბანკთან ერთად (ნილსონი 2010 : 65). უფრო კონკრეტულად პროგრამამ გაიარა შემდეგი ეტაპები:

- ტერმინოლოგიური რესურსების კვლევა;
- ტერმინოლოგიის კოორდინაციის პროგრამის შექმნა, რაც გულისხმობდა ტერმინთშემოქმედებაზე პასუხისმგებელი ხალხის ურთერთანამშრომლობას შვედეთის საჯარო დაწესებულებებს, სააგენტოებსა თუ კერძო კომპანიებში;
- იმ აქტუალობების გაგრძელება და სამუშაოების გაფართოება, რომლებიც უკვე არსებობდა ამ მიმართულებით, მაგ., ერთობლივი ჯგუფი კომპიუტერული ტერმინოლოგიისათვის (JOGSCOT);

- ამ ჯგუფების საპილოტე შესწავლა;
- ტერმინოლოგიური ტრენინგების პროგრამის შედგენა და სასწავლო მასალების მომზადება, ეს საქმიანობა გულისხმობდა აგრეთვე ევროკავშირის ტერმინოლოგიის გზამკვლევის შვედურად თარგმნას;
- ტერმინოლოგიის პორტალისა და ტერმინთა ეროვნული ბანკის შექმნა, რომელშიც არსებული ტერმინთბანკები და ტერმინთა კრებულები ყველასთვის ხელმისაწვდომი იქნებოდა.

TISS პროგრამა წარმატებით განხორციელდა 2002-2004 წლებში. პროგრამის ერთ-ერთი მესვეური ჰ. ნილსონი პროგრამის წარმატებით განხორციელების წინაპირობად ასახელებს საზოგადოებაში სახელმწიფო ენის მნიშვნელობის გაცნობიერებას (ნილსონი 2010 : 63-64).

ეს პროგრამა ერთგვარად მოსამზადებელი სამუშაო იყო ეროვნული ტერმინთბანკის შესაქმნელად (*Rikstermbanken*). წინასწარ ჩატარებულმა კვლევებმა ცხადყო, რომ არსებული ტერმინოლოგიური რესურსების 22% შეძლებოდა შესულიყო ეროვნულ ტერმინთბანკში (ნილსონი 2010 : 67). ცენტრმა ტერმინთბანკის შესაქმნელად IATE-ს პროგრამული მხარდაჭერა აირჩია, რაც, ერთი მხრივ, განპირობებული იყო ამ პროგრამაში მუშაობის გამოცდილების ქონით და, მეორეც, ამ პროგრამის უმეტესი ფუნქციის ადაპტირება შვედური ენის სპეციფიკის გათვალისწინებით ადვილი იყო, კერძოდ, საძიებო სისტემისა და მონაცემთა შეყვანის ფუნქცია გამოიყენეს ტერმინთბანკისთვისაც. სტრუქტურულ დონეზე IATE-სა და ISO-ს სტანდარტებია მიღებული, თუმცა შვედეთმა პროგრამულად დახვეწა პლატფორმა ლინუქსის, მაიესქიუელის, ტომკატისა და სხვათა გამოყენებით (ნილსონი 2009 : 6).

ტერმინთბანკი ოფიციალურად 2009 წლის მარტში გამოქვეყნდა და მოიცავდა 65 000 ტერმინს, თუმცა ყოველწლიურად გამოქვეყნებულ ტერმინთა რაოდენობა იზრდება, რადგანაც ბანკში შესაძლებელია მონაცემთა რედაქტირება, დამატება და მისთ. აღსანიშნავია ბანკის ერთი უმნიშვნელოვანესი თვისება: ის შეიცავს შვედური ტერმინების არამარტო ინგლისურ ეკვივალენტებს, არამედ იმავე ტერმინებს ოფიციალურ უმცირესობათა ენებზეც. ტერმინთბანკით სარგებლობა უფასოა და ნებისმიერ დაინტერესებულ პირს შეუძლია.

3.3. ცენტრის თანამშრომლობა რეგიონულ და საერთაშორისო დონეზე

ენობრივი დაგეგმარების მთავარი ორგანო შვედეთში არის შვედეთის ენის საბჭო, რომელიც კულტურის სამინისტროს მიერ არის დაფუძნებული. მისი მთავარი ფუნქციაა ენის ზოგადი გამოყენების ხელშეწყობა, საბჭოს კონტროლის რაიმე ბერკეტი არ გააჩნია, ხოლო ტერმინოლოგიის ეროვნული ცენტრს უფრო კონკრეტული, სპეციფიკური მოვალეობები აქვს დაკისრებული. ორგანიზაციებს შორის პასუხისმგებლობის სფეროები განაწილებულია, ორივე სააგენტო არის ენის სპეციალისტთა სხვა ინსტიტუტების ქსელის შემადგენლობაში (ვგულისხმობთ შემდეგ ინსტიტუტებს: შვედეთის აკადემია, ენის კონსულტანტები მედიაში, შვედეთის სტანდარტების ინსტიტუტი და ა.შ.). ეს ინსტიტუტები წელიწადში ოთხჯერ ხვდებიან ერთმანეთს, რათა გაცვალონ ინფორმაცია, განიხილონ ენის პოლიტიკა და ტერმინოლოგიური საკითხები. რეგიონულ დონეზე ცენტრი თანამშრომლობს სკანდინავიურ ქსელთან (Nordterm), რომელიც 1976 წელს ჩამოყალიბდა ერთი მიზნისთვის: შეემუშავებინა ერთნაირი მიდგომები ენობრივ პოლიტიკასთან და ტერმინთშემოქმედებასთან მიმართებით სკანდინავიაში (ბენდლი და სხვ. 2005 : 1944). ტერმინოლოგიური მუშაობა ნორვეგიაში, დანიაში, შვედეთში, ისლანდიასა და ფინეთში ერთი მიმართულებით ვითარდება. მაგალითად, მორფოსემანტიკურად მსგავს ტერმინს ირჩევენ ნორვეგიულისთვის, შვედურისა და დანიურისთვის, ამასთან, მნიშვნელობა იგივე უნდა ჰქონდეს ისლანდიურშიც და, მეტიც, ფინურშიც (ფინური ამ ენათა ჯგუფის მონათესავე ენა არაა, თუმცა ითვალისწინებენ ფინეთის ბილინგვურ გარემოს). ამ სამუშაოს კვალიფიციური ტერმინოლოგები სჭირდება, ამიტომაც ჯერ კიდევ 1979 წლიდან არსებობს სპეციალური კურსები მკვლევართათვის (ბენდლი და სხვ. 2005 : 1945). ტექნოლოგიურ დონეზეც სკანდინავიის ქვეყნები ცდილობენ ერთიანი სისტემა შეიმუშაონ, მაგალითად, არსებობს მონაცემთა ჩაწერის საერთო სკანდინავიური ფორმატი (NTRF). ტერმინოლოგიის ეროვნული ცენტრი აქტიურად თანამშრომლობს ევროპის სხვა ქვეყნების მსგავს სააგენტოებთან, კერძოდ, ეროვნული ტერმინთბანკზე მუშაობისას გამოყენებული იყო ლიტვის, საფრანგეთის, საბერძნეთის გამოცდილება, ასევე, საერთო კონცეფცია შემუშავდა ევროტერმინთბანკის პროექტთან ურთიერთანამშრომლობით.

4. დასკვნა

დასკვნის სახით აღვნიშნავთ, რომ შვედეთის ტერმინოლოგიური პოლიტიკა ხასიათდება, ერთი მხრივ, ევროკავშირის პოლიტიკასთან კოორდინაციით ევროპული სტანდარტიზაციის პირობებში, მეორე მხრივ, ეროვნულ და რეგიონულ დონეზე საერთო პრობლემებისა და ენის თავისებურებების გათვალისწინებით ემსახურება შვედურის, როგორც ქვეყნის მთავარი ენის განვითარების, შენარჩუნებისა და სტანდარტიზაციის საქმეს. მთავარი ტერმინთშემოქმედი არის ტერმინოლოგიის ეროვნული ცენტრი, რომელიც სხვადასხვა მიმართულებით მუშაობს. მისი მუშაობის ერთი, უმნიშვნელოვანესი სფეროა განათლება, რომელსაც ზემოთ გაკვრით შევხებით. ვგულისხმობთ სპეციალური ტრენინგების ჩატარებას, ტერმინოლოგიების მომზადებას, მათ მივლინებებს ევროპის სხვა ქვეყნებში, უნივერსიტეტებში სამაგისტრო პროგრამების შექმნას.

შვედეთში ენობრივი დაგეგმარების აღსანიშნავად ტერმინი *sprakplanering* ფართოდ არ გამოიყენება. შვედები უპირატესობას ანიჭებენ ტერმინს *sprakvård*, რაც ითარგმნება როგორც ენაზე ზრუნვა, ენის კულტივაცია. შეიძლება ითქვას, რომ თავად ტერმინითაც ჩანს, რამდენად მნიშვნელოვანია შვედეთისთვის ენობრივი დაგეგმარება და მისი ერთ-ერთი მთავარი მიმართულების – ტერმინოლოგიის – განვითარება შვედურ ენაზე.

ლიტერატურა

ბენდლი და სხვ. 2005 – Bandle, O., Braunmuller, K., Jahr, E.H., Karker, A., Naumann, H.P., Teleman, U. *The Nordic Languages: An International Handbook of the History of the North Germanic Languages*, Volume 2.

ბოლტონი, მეიერკორდი 2013 – Bolton, K., & Meierkord, C. English in contemporary Sweden: Perceptions, policies, and narrated practices. *Journal of Sociolinguistics*, 17(1), 93-117.

ბრეტანაქი 2011 – Bhreathnach, Ú. *A best-practice model for term planning*. PhD thesis, Dublin City University.

ბუჰერი 2007 – Bucher, A. Terminology work the swedish way. *Terminologija*, 14, 37-48.

გალინსკი 1998 – Galinski, C. Terminology infrastructures and the terminology market in Europe. In *Trans, Internet-Zeitschrift für Kulturwissenschaften*. September 1998, <http://www.inst.at/trans/0Nr/galinski.html>

ევროკომისია 2006 – http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/ebs/ebs_243_en.pdf

ენის აქტი 2009 – Språklag, SFG 2009:600 the official translation into english.

ვინგშტედტი 1998 – Wingstedt, M. *Language ideologies and minority language policies in Sweden: historical and contemporary perspectives*.

ვინსა 1998 – Winsa, B. Language Attitudes and Social Identity: Oppression and Revival of a Minority Language in Sweden. Occasional Paper No. 17.

ვინსა 1999 – Winsa, B. Language planning in sweden. *Journal of Multilingual and Multicultural Development*, 20(4-5), 376-473. doi:10.1080/01434639908666384

ვინსა 2000 – Winsa, B. Language planning in Sweden. *Language planning in Nepal, Taiwan and Sweden*, 107-203.

ვინსა 2005 – Winsa, B. Language policies: instruments in cultural development and well-being. *International journal of circumpolar health*, 64(2).

ინგლისური ენის ფლობის ინდექსი 2015 – <http://www.ef.se/epi/>

ლიპოტი 2015 – Lipott, S. (2015). The Tornedalian Minority in Sweden. From Assimilation to Recognition: A ‘Forgotten’ Ethnic and Linguistic Minority, 1870–2000. *Immigrants & Minorities*, 33(1), 1. doi:10.1080/02619288.2014.896539

ნილსონი 2004 – Nilsson, H. Terminology work – the Swedish way. In *Eesti oskuskeel 2003*. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus. ISBN 9985-79-074-X.

ნილსონი 2004 – Nilsson, H. The realisation of a national term bank – how and why? *ELETO – 7th Conference “Hellenic Language and Terminology”*. Athens, Greece, 22-24 October 2009. <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.463.5735&rep=rep1&type=pdf>

ნილსონი 2010 – Nilsson, H. Towards a national terminology infrastructure. In *Terminology in Everyday Life*, pp.61-78. DOI: 10.1075/tlrp.13.06nil

ნილსონი, მერკელი 2011 – Merkel M., Nilsson H. Getting to terms with terminology at Swedish public agencies In *Proceedings of the*

NODALIDA 2011 Workshop Creation, Harmonization and Application of Terminology Resources. May 11, 2011 Riga. Latvia http://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/17277/chat2011_submission_7.pdf;sessionid=0095EA578A8E58C56A094FE77CB20D28?sequence=1

პეტერსონი 2003 – Pettersson, R. Ord, bild & form. In termer och begrepp inom informationsdesign.

სტორისი, თელენი 2010 – Steurs, F., & Thelen, M. Terminology in Everyday Life. Amsterdam, The Netherlands: John Benjamins Publishing Co.

ფრაურუდი, ჰილტენშტამი 1999 – Fraurud, K., & Hyltenstam, K. *Språkkontakt och språkbevarande: Romani i Sverige* (Language Contact and Language Maintenance: Romani in Sweden).

ჰალონენი და სხვ. 2014 – *Language Policies in Finland and Sweden*. Channel View Publications. Retrieved from <http://www.ebrary.com>

ჰულტი 2004 – Hult, F. M. Planning for multilingualism and minority language rights in Sweden. *Language Policy*, 3(2), 181-201. <http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:su:diva-63155>

Proposals for an Operational Infrastructure for Terminology in Europe, <<http://www.computing.surrey.ac.uk/ai/pointer/>>

Pointer – Final Report, (DIT, 16/02/96), <http://www.computing.surrey.ac.uk/ai/pointer/report/>

Rikstermbanken – national term bank for Swedish terms www.rikstermbanken.se

Swedish Centre for Terminology: www.tnc.se

Maka Tetradze

Terminology Policy and Language Planning in Sweden

Summary

The article examines language planning and linguistic situation in Sweden in connection with terminology and language standardization. As a result of big flows of migrants, as well as historically existing ethnic and language minorities the country has developed well-set language planning policies.

First I overview the linguistic situation in Sweden and name some specific issues which should be taken into consideration in order to characterise the Swedish model of LPP. Main aspects are 1. Functioning of the English language in Sweden and 2. European Charter for Regional or Minority Languages by ratification of it Sweden recognised five official minority languages: Sami, Meänkieli, Finnish, Roma, and Yiddish.

Social and political factors led to the government to develop a legal framework of caring for the Swedish language, that is called Language Act which came into force in 2009. I analyse the core principles of language planning in accordance with the Act and highlight the article concerning the Swedish terminology.

The main part of the article consider Swedish Terminology National Centre (TNC) and its activities towards creating, establishing and implementing Swedish terms for various spheres. Some of their projects are discussed in the article, such as TISS and National Termbank (*Rikstermbanken*).

In the last part of the article I discuss the cooperation of the center on the regional and international levels, such as Nordic network of terminological issues and EU.

ენობრივი სიტუაცია ესპანეთში და ტერმინოლოგიის საკითხები

ცნობილია, რომ ფრანკოს რეჟიმის შემდეგ გარკვეულმა ენობრივმა პოლიტიკამ, ერთი მხრივ, უზრუნველყო ესპანეთის „ძლიერი ენის“ – კასტილიურის – სტაბილურობა და ხელი შეუწყო მის განვითარებას, ხოლო, მეორე მხრივ, ხელი შეუწყო ნაკლებად გამოყენებული ენების (კატალონიური, გალიციური, ბასკური და სხვა) აღორძინებას. სამართლებრივი და ინსტიტუციური თვალსაზრისით ენობრივ სურათს დღევანდელ ესპანეთში ორი ძირეული ფაქტორი განსაზღვრავს: კონსტიტუცია აღიარებს ესპანეთის ენისა და კულტურის მრავალფეროვან ხასიათს და ესპანეთმა შეიძინა ავტონომიურ საზოგადოებებზე/თემებზე დაფუძნებული სტრუქტურა, გამოიყენა რა კონსტიტუციით შეთავაზებული შესაძლებლობა.

ენობრივი პოლიტიკა თავისუფალია საკუთარი საზღვრების დადგენისას, მაგრამ ყოველთვის აუცილებელია ინფორმაციის რომელიმე გარკვეული ნაწილის აღება საწყის წერტილად. ენის დაკნინებულ მდგომარეობას ყოველთვის განაპირობებს სხვა უფრო ძლიერი ენის არსებობა, რომელიც უპირატესად გამოიყენება სპეციფიკურ სიტუაციებში და გარკვეული ფუნქციების შესასრულებლად. ამიტომაც განსაზღვრო აღორძინების/აღდგენის მიზნები იგივეა, რაც განსაზღვრო ორივე ენის როლი სხვადასხვა საზოგადოებრივ ვითარებაში მას შემდეგ, რაც აღდგენა მიღწეული იქნება (მ. სიგუანი, 1992).

ენისა და კულტურის მრავალფეროვნება ისტორიულად ახასიათებდა ესპანეთს. თანამედროვე ესპანეთის სახელმწიფო ენა არის კასტილიური (ესპანური), ზოგ ავტონომიაში ესპანურთან ერთად სახელმწიფო ენის სტატუსით სარგებლობს კატალონიური, ვალენსიური (კატალონიურის ნაირსახეობა), გალიციური, ბასკური ენებიც.

კასტილიურის სტანდარტიზაციის მცდელობა შუა საუკუნეებში იწყება, რაც დაკავშირებულია კასტილიის მეფე ალფონსო X-ის სახელთან. ამერიკის ქვეყნებში საერთო ენის ჩამოყალიბება 1770 წელს ჩარლზ III-ის ბრძანებას უკავშირდებოდა, რომლის მიხედვითაც, საგანგებოდ დაკანონდა ესპანურის გამოყენება ამერიკაში (გონსალესი, 1978).

მე-18 საუკუნეში შეიქმნა ესპანური ენის სამეფო აკადემია – ენის სიწმინდის დაცვის პასუხისმგებლობით. ამ პერიოდში სამეცნიერო და ტექნიკური პროგრესი განაპირობებს ლექსიკონების უწყვეტ განახლებას ახალი ცხოვრების შესაბამისად. დღის წესრიგში დგება ენის მოწესრიგების, დახვეწის, გამარტივების, გაუმჯობესების მოთხოვნა. საფრანგეთის მსგავსად, მე-18 საუკუნეში ეპოქის მოთხოვნების საპასუხოდ შექმნილი ესპანური ენის სამეფო აკადემიის შემადგენლობაში შევიდნენ სწავლულები, რომლებმაც შეძლეს ურთიერთშეთანხმებით შეექმნათ გამართული ენობრივი სისტემა, დაენერგათ ზეპირი და წერილობითი ენის ძირეული განზომილებების შიგნით წესები, რომლებიც პრაქტიკულად დღემდე ცვლილების გარეშე შენარჩუნდა.

სახელმწიფოს მხარდაჭერით აკადემიის შექმნა (ისევე, როგორც საფრანგეთში) ნიშნავს იმ მნიშვნელობის აღიარებას, რომელსაც ხელისუფლება ანიჭებს ენას. ამასთანავე, გულისხმობს აკადემიის მიერ შექმნილი სტანდარტის მიმართ სახელმწიფო, სახალხო და ადმინისტრაციულ მხარდაჭერას და აცხადებს მზაობას დაიცვას ეს სტანდარტები და ხელი შეეწყოს მათ დანერგვას საგანმანათლებლო სისტემაში. საფრანგეთისა და ესპანეთის მსგავს ქვეყნებში, სადაც ძირითადი, ოფიციალური ენების გვერდით არსებობენ რეგიონალური ენები, აკადემიის შექმნა ახალისებს ენის წესების დამკვიდრებას. ამ მხრივ ესპანურისა და ფრანგულის მდგომარეობა განსხვავებული იყო ინგლისურისაგან, რომლისთვისაც არ არსებობდა ენობრივ სტანდარტებზე პასუხისმგებელი ოფიციალურად აღიარებული ინსტიტუცია. ინგლისურის ენობრივი სტანდარტი გულისხმობდა შეთანხმებას სახელგანთქმულ ლინგვისტებსა და რედაქტორებს შორის, რომლებიც ძირითადად ოქსფორდისა და კემბრიჯის უნივერსიტეტების გამოცემების გრამატიკულ წიგნებსა და ლექსიკონებს ეყრდნობიან (სიგუანი 1992: 101). მიუხედავად იმისა, რომ აკადემია ხშირად იყო კრიტიკის საგანი, მისი ავტორიტეტი ეჭვქვეშ არასოდეს დამდგარა. ის ამოცანა, რომელიც მიაღწევს აკადემიას და შეჯამებულია შემდეგ დევიზში – „წმენდს, ასუფთავებს, აწესრიგებს და ბრწყინვალეობას ანიჭებს ბრილიანტებს“, შეიცავს სამ ძირითად ასპექტს: ენის წესებისა და სიწმინდის დაცვა, ლექსიკონების განახლება.

1978 წლის ესპანეთის კონსტიტუციამ კასტილიური სახელმწიფოს ოფიციალურ ენად გამოაცხადა, მაგრამ მან ასევე დაუშვა, რომ კატალონიური, ბასკური და გალიციური თანაოფიციალური ენები ყოფილიყო შესაბამის რეგიონებში.

ესპანეთის კონსტიტუციის მე-3 მუხლი ამგვარად ცნობს მათ ოფიციალურ სტატუსს:

3.1 კასტილიური არის სახელმწიფოს ოფიციალური ესპანური ენა. ყველა ესპანელის მოვალეობაა, იცოდეს იგი და ყველა ესპანელს აქვს მისი გამოყენების უფლება;

3.2 ესპანეთის სხვა ენები ასევე იქნება ოფიციალური თავიანთ შესაბამის თვითმმართველ საზოგადოებებში, მათი სტატუსის შესატყვისად;

3.3 ესპანეთის ენობრივი სიმდიდრე და მრავალფეროვნება ის კულტურული მემკვიდრეობაა, რომელიც იქნება განსაკუთრებული პატივისცემისა და დაცვის ობიექტი/საგანი (ესპანეთის კონსტიტუცია (1978) [http:// www. Constitucion.es/constitucion/index.html](http://www.Constitucion.es/constitucion/index.html)).

კასტილიურის შემდეგ ყველაზე გავრცელებული ენაა კატალონიური, რომელიც ესპანეთის ავტონომიებში სხვადასხვა ვარიანტით არის წარმოდგენილი.

კატალონიის ავტონომიის კანონმდებლობის მესამე მუხლი:

1. კატალონიის საკუთარი ენა არის კატალონიური;
2. კატალონიური ენა არის ოფიციალური კატალონიაში ისევე, როგორც კასტილიური, მთელი სახელმწიფოს ოფიციალური ენა;

3. მთავრობა უნდა იყოს გარანტი ორივე ენის ოფიციალური და ნორმალური გამოყენებისა, მიიღოს აუცილებელი ზომები მათი შესწავლისათვის და შექმნას სათანადო პირობები, რომლებიც უზრუნველყოფს მათ სრულ თანასწორუფლებიანობას კატალონიის მოქალაქეების უფლებებისა და მოვალეობების გათვალისწინებით.

დღეისათვის კატალონიური ფართოდ გავრცელებული ენაა საგანმანათლებლო სისტემაში, მასმედიასა და ცხოვრების ყველა სფეროში.

1983 წლიდან მოქმედებს „კატალონიის ენობრივი ნორმალიზაციის კანონი“ („Linguistic Normalization in Catalonia Law“). თანამედროვე გამოკვლევების მიხედვით კატალონიაში კასტილიურზე მაღალ ვარიანტად კატალონიური ითვლება.

ბალეარის კუნძულების ოფიციალური ენა კასტილიურთან ერთად არის კატალონიური.

მუხლი 3

1. კატალონიურ ენას, ბალეარის კუნძულების ენას, მიენიჭოს ოფიციალური ენის სტატუსი ისევე, 2 როგორც კასტილიურს, და

ცოდნისა და გამოყენების უფლება. ენის გამო ვინმეს უფლების შელახვა დაუშვებელია.

მუხლი 14

კატალონიური ენის სხვადასხვა ვარიანტი, რომლებიც კუნძულზე გამოიყენება, იქნება შესწავლისა და დაცვის საგანი ენის მთლიანობისათვის ზიანის მიუყენებლად.

კატალონიურის ადგილობრივი ვარიანტები ყველა კუნძულზე განსხვავებულია. მოსახლეობის უმეტესობისათვის იგი მშობლიური ენაა. დღეს ტურიზმის ინტენსიური განვითარება ბალეარის კუნძულებზე იწვევს ემიგრანტი მუშახელის და მომსახურე პერსონალის, ასევე უცხოელი რეზიდენტების მასობრივ შედინებას. 1986 წლიდან ბალეარიკის კუნძულებზე მოქმედებს „ბალეარის კუნძულების ენობრივი ნორმალიზაციის კანონი“ („Balearic Islands Linguistic Normalization Law“).

ვალენსიის ავტონომიაში კასტილიურთან ერთად ოფიციალური ენაა ვალენსიური. ავტონომიის კანონმდებლობა გვაუწყებს:

მუხლი 12

1 ავტონომიური თემის ორი ოფიციალური ენა არის ვალენსიური და კასტილიური. ყველას აქვს უფლება იცოდეს და გამოიყენოს ისინი;

2 ვალენსიის მთავრობა უნდა იყოს გარანტი ორივე ენის ნორმალური და ოფიციალური გამოყენებისა და უნდა მიიღოს აუცილებელი ზომები მათი ცოდნის უზრუნველსაყოფად;

3. ენის გამო ვინმეს უფლების შელახვა დაუშვებელია;

4. უზრუნველყოფილ იქნეს საგანგებო დაცვა და პატივისცემა ვალენსიური ენის ასაღორძინებლად;

5. კანონი დააწესებს თემის ენის ადმინისტრაციული და საგანმანათლებლო გამოყენების კრიტერიუმებს;

6. კანონი დაადგენს იმ ტერიტორიებს, სადაც ესა თუ ის ენა გამოიყენება, ასევე იმ შემთხვევებსაც, როცა დასაშვებია საკუთარი ენის არცოდნა და გამოუყენებლობა.

ვალენსიური ენის ბუნება და მისი, როგორც კატალონიურის ერთ-ერთი ვარიანტის, დადგენა წარმოქმნის გარკვეულ პრობლემებს, რომელთა გადაჭრისათვის მთავრობა მნიშვნელოვან ნაბიჯებს დგამს. ამ ენას საზოგადოება ნაკლებად იყენებდა, ქალაქებსა და საზოგადოების მაღალ წრეებში მასზე აღარ საუბრობდნენ. ვალენსიურის დამკვიდრებასა და გაძლიერებას ხელს უწყობს 1983 წელს ამოქმედებული

ლი კანონი „კანონი ვალენსიური ენის გამოყენებისა და სწავლების შესახებ“ („Law on the Use and teaching of Valencian“).

გალიციური გავრცელებულია ესპანეთის უკიდურეს სამხრეთ-დასავლეთით, გალიციაში.

გალიციის ავტონომიის კანონმდებლობის პრეამბულის მე-5 მუხლი ნათლად განსაზღვრავს რეგიონის ენობრივ მისწრაფებებს:

1. გალიციური არის გალიციის ავტოქთონური ენა;
2. გალიციური და კასტილიური წარმოადგენს გალიციის ოფიციალურ ენებს და ყველას აქვს მათი შესწავლისა და გამოყენების უფლება;
3. გალიციის ხელისუფლება უზრუნველყოფს ორივე ენის ნორმალურ და ოფიციალურ გამოყენებას და ხელს შეუწყობს გალიციურის გამოყენებას საზოგადოებრივი/საჯარო ცხოვრების ყველა სფეროში კულტურის, ხელოვნებისა და ინფორმაციული სისტემების საშუალებით და ასევე, მიმართავს ყველა აუცილებელ საშუალებას მისი შესწავლის ხელშეწყობისათვის;

4. ენის გამო ვინმეს უფლების შელახვა დაუშვებელია

გალიცია არის თემი/საზოგადოება, რომელშიც მოსახლეობის უდიდესი ნაწილის მშობლიური ენა გალიციურია. გალიცია საუკუნეებია, ემიგრაციის რეგიონია და არა იმიგრაციისა. მართალია, ძალიან ბევრი ადამიანი ამბობს, რომ იცის ენა, მაგრამ გალიციურს იშვიათად იყენებს საზოგადოება, მისი გამოყენება ასოცირდებოდა სიღარიბესა და გაუნათლებლობასთან, თუმცა ეს ვითარება გატარებული ღონისძიებების შედეგად შეიცვალა. 1983 წლიდან გალიციაში მოქმედებს „გალიციის ენობრივი ნორმალიზაციის კანონი“ („Galician Linguistic Normalization Laws“).

ბასკურიც თანაოფიციალური ენაა ბასკეთის ავტონომიურ თემში. თუმცა, გარდა ესპანეთის ბასკეთისა, ბასკურად მეტყველებენ საფრანგეთის ბასკეთშიც (იპარალდე).

ბასკეთის ავტონომიის კანონმდებლობის მე-6 მუხლი გვაუწყებს:

1. ეუსკარას (ბასკური) ბასკეთის საკუთარ ენას, კასტილიურთან ერთად, მიენიჭოს ეუსკადის ოფიციალური ენის სტატუსი, ხოლო ქვეყნის ყველა მოსახლეს - ორივე ენის ცოდნისა და გამოყენების უფლება;
2. ავტონომიური თემის საჯარო ინსტიტუტებმა, ბასკეთის სოციოლინგვისტიკური მრავალფეროვნების გათვალისწინებით, უნდა

უზრუნველყონ ორივე ენის გამოყენება, დაამკვიდრონ და მიიღონ სათანადო ზომები მათ შესასწავლად;

3. ენის გამო ვინმეს უფლების შელახვა დაუშვებელია

4. ბასკეთის ენათა სამეფო აკადემია (Euskaltzaindia) წარმოადგენს ოფიციალურ საკონსულტაციო დაწესებულებას ყველა საკითხში, რომლებიც ბასკურ ენას შეეხება.

მიუხედავად იმისა, რომ ბასკეთში ეროვნული თვითშეგნება ძალიან ძლიერია, ენის ცოდნა შედარებით ყველაზე დაბალია. ეს გარემოება გამოწვეულია იმით, რომ ისტორიის განმავლობაში ბასკეთის გეოგრაფიული საზღვარი თანდათანობით მცირდებოდა და თავად ბასკეთშიც არის ისეთი საგრაფოები, სადაც ბასკურად საუკუნეებია აღარ ლაპარაკობენ. მე-20 საუკუნის ბოლომდე არ არსებობდა საყოველთაოდ მიღებული სტანდარტი, როგორც წერილობითი მოდელი ლიტერატურისა და ადმინისტრაციული მიზნებისათვის. მეორეც, ის წარმოადგენდა უმცირესობის ენას მნიშვნელოვანი დიალექტებით (სულ ცოტა 8 დიალექტი) ცალკეულ სოფლებში. აკლდა სწორი ენობრივი პოლიტიკისა და დაგეგმარების მცდელობა. ამას უნდა დავამატოთ ისიც, რომ კასტილიური და ბასკური ძალიან განსხვავებული ენებია და ამიტომაც მათი ათვისება იმ ადამიანების მხრიდან, რომლებიც ამ ენაზე არ აღზრდილან, მოითხოვს დიდ ძალისხმევას, რაც ართულებს აღორძინების პროექტების განხორციელებას (მოლინერო 1997, 2000). 1982 წლიდან ბასკეთში ამოქმედდა „ბასკური ენის გამოყენების ნორმალიზაციის კანონი“ („Basque language use Normalization Law“). გალიციურის მსგავსად, გატარებული ღონისძიებების შედეგად, ბოლო რამდენიმე წელიწადში უდავოდ შეიმჩნევა წინსვლა.

ბასკური შემორჩენილია ასევე ნავარის ჩრდილოეთით.

ნავარის რეგიონალური კანონმდებლობის მეცხრე მუხლი განმარტავს:

1. ნავარის ოფიციალური ენა არის კასტილიური;

2. ბასკურსაც მიენიჭოს ოფიციალური ენის სტატუსი ნავარის ბასკურენოვან მხარეებში. კანონი განსაზღვრავს, თუ რომელია ეს მხარეები/ოლქები, უზრუნველყოფს ბასკურის ოფიციალურ გამოყენებასა და ზოგადსახელმწიფო კანონმდებლობის საფუძველზე ამ ენის გავრცელებას.

1986 წელს ნავარში ამოქმედდა „ბასკური ენის კანონი რეგიონალურ კანონმდებლობასთან მიმართებით“ („Basque Language Law

drawn up in relation to the Regional Law“), რამაც კიდევ უფრო წაახალისა ბასკურის განვითარება ამ მხარეში.

ესპანეთში გავრცელებულია სხვა ენებიც, რომელთაც ოფიციალური სტატუსი ჯერ არ მოუპოვებიათ. უფრო მეტიც, ზოგიერთ შემთხვევაში განხილვის საგანია ენათა სახელწოდებები და რაოდენობაც კი. მაგალითად, არანეზული (გასკონური დიალექტი) გამოიყენება არანის ხეობაში, ასტურიული (bable) და არაგონული განიხილება, როგორც ესპანურისაგან დამოუკიდებელი ენები და თანამედროვე ესპანეთში იქმნება მათი გრამატიკა და ლექსიკონები (მოლინერო 1997, 2000).

ასტურიის ავტონომიის სამოქალაქო კანონმდებლობა განმარტავს:

მუხლი 4

ასტურიული იქნება დაცული, ხოლო მისი გავრცელება მასმედიაში და განათლების სისტემაში – წახალისებული. ყველამ პატივი უნდა სცეს მის ადგილობრივ ვარიანტებს ისევე, როგორც მისი ნებაყოფლობითი შესწავლის უფლებას.

ასევე არაგონის ავტონომიის სამოქალაქო კანონმდებლობა გვაუწყებს:

მუხლი 7

არაგონულის ენობრივი ნაირსახეობანი დაცული იქნება, როგორც რეგიონის კულტურული და ისტორიული მემკვიდრეობის ნაწილი.

ანდალუზია (ავტონომიის სამოქალაქო კანონმდებლობა)

მუხლი 12

3. ავტონომიური თემი გამოიყენებს თავის ძალაუფლებას შემდეგი ძირითადი მიზნების მისაღწევად: ანდალუზიელი ხალხის მდიდარი და ნაირსახოვანი ისტორიული, კულტურული და ენობრივი ფასეულობების კვლევის, გავრცელებისა და შემეცნების საშუალებით ანდალუზიელთა თვითშეგნების განმტკიცებისათვის.

ყოველივე ზემოთქმულიდან გამომდინარე, შესაძლებელია ესპანეთში ოფიციალურ ენათა რიცხვი კიდევ უფრო გაიზარდოს.

მიზანი სხვადასხვა ავტონომიური თემის ლინგვისტური კანონებისა (ნავარის გარდა) გახლავთ შემდეგი:

1. მოცემული კერძო ენა არის ამ თემის ისტორიული კავშირისა და იდენტობის ნიშანი;

2 ენის დამცირებულ სიტუაციაში ყოფნის საკომპენსაციოდ მიღებულია გადაწყვეტილება მისი ცოდნის და პრაქტიკაში გამოყენების ხელშეწყობისა მანამ, სანამ არ მიიღწევა ენის ნორმალური გამოყენება. აქედან მომდინარეობს ტერმინი „ნორმალიზაცია“, რომელიც კანონთა უმრავლესობაში გამოიყენება ხელშეწყობის პროცესის აღსაწერად (სიტყვა „სტანდარტიზაცია“ ტრადიციულად გამოიყენება იმ გადაწყვეტილებათა წყების აღსანიშნად, რომელიც განსაზღვრავს და აწესებს გრამატიკის, ლექსიკონის, ორთოგრაფიის ნორმებს. რამდენიმე ხნის წინ კატალონიაში დაიწყო ტერმინ „ნორმალიზაციის“ გამოყენება იმ პროცესის აღსანიშნად, რომლითაც ენა ისტორიის გარკვეულ მომენტში (მეორე, უფრო ძლიერი ენის არსებობისას თავად რომ მარგინალური გახდა) ცდილობს საკუთარი საზოგადოებრივი ფუნქციის, პრესტიჟისა და საყოველთაო გამოყენების აღდგენას. ამ ახალი აზრით, „ნორმალიზაციას“ საერთო არაფერი აქვს ენის ნორმებთან, რომლებსაც კატალონიურად ახლა „ნორმატივიზაცია“ (ინგლ. სტანდარტიზაცია) ეწოდება. ის უკავშირდება ენის ნორმალურ სოციალურ გამოყენებას. ანგლოსაქსურ ტერმინოლოგიას თუ გამოვიყენებთ, იგი შეესაბამება „კოდის დაგეგმარებას“, ხოლო „ნორმალიზაცია“ შეესაბამება „სტატუსის დაგეგმარებას“. ეს ნეოლოგიზმი მოიწონეს და მიიღეს ესპანეთში. ამრიგად, სიტყვა „ნორმალიზაცია“ გამოყენებას უკავშირდება და არა ნორმას.

ნორმალიზაციის პროცესის საბოლოო მიზანია ორი ენის სრული თანოფიციალურობა, განზოგადებული ბილინგვიზმის დაცვა და ხელშეწყობა (მურსია, როთმანი, 2008).

ამდენად, ნორმალიზაციის კანონების ძირითადი სამოქმედო ორიენტირია ენის რამდენიმე საკითხი:

1. ენა, როგორც სახელმწიფოებრიობის ნიშანი;
2. ენის გამოყენება მთავრობასა და ადმინისტრაციაში;
3. ენა განათლებაში;
4. ენა კულტურაში;
5. ენა – საურთიერთო საშუალება;
6. ენის ცოდნა და გამოყენება საზოგადოდ;
7. ენობრივი წესების განსაზღვრა;
8. ენობრივი პოლიტიკის მართვა.

კანონთა უმეტესობა შეიცავს მითითებებს იმ ადმინისტრაციულ ორგანოებზეც, რომლებიც პასუხისმგებლები არიან კანონის შესრულებაზე. ეს ადმინისტრაციული ორგანოებია:

კატალონიაში: ლინგვისტური პოლიტიკის გენერალური დირექტორატი, რომელიც არის კატალონიის კულტურის განყოფილების ნაწილი. ლინგვისტურ სტანდარტებზე პასუხისმგებლობა ენიჭება კატალონიის შემსწავლელ ინსტიტუტს, ანუ ის ასრულებს იმავე ფუნქციას, როგორსაც სამეფო ენის აკადემიები სხვა ენების მიმართ. კატალონიაში არსებობს ენციკლოპედიური ფონდი, რომელიც სცემს ლექსიკონებსა და ენციკლოპედიებს. 1985 წელს დაარსდა ე. წ. ტემპერდი, რომლის მთავარი მიზანია, დაადგინოს სამეცნიერო და ტექნიკური ტერმინოლოგია.

ვალენსიაში: ვალენსიური ენის გამოყენების ბიურო. ვალენსიის მუნიციპალიტეტის კულტურის, განათლებისა და მეცნიერების დეპარტამენტის ნაწილი.

გალიციაში: ენობრივი პოლიტიკის გენერალური დირექტორატი, რომელიც არის გალიციის მთავრობის განათლების დეპარტამენტის ნაწილი.

ბასკეთში: ლინგვისტური პოლიტიკის გენერალური დირექტორატი.

რადგანაც ბასკური და გალიციური თითქმის არ გამოიყენებოდა სამეცნიერო და ტექნიკურ სფეროებში, აუცილებელი იყო მათი გაცოცხლება, რაც, ძირითადად, ახალი ლექსიკონების მომზადებით გამოიხატება (მიჩელენა 1982). ბასკური ენის გამდიდრება, ძირითადად, ეფუძნება ბერძნულ-ლათინურ, ხოლო გალიციურისა კი – პორტუგალიურ-გალიციურ ლექსიკას.

ლიტერატურა

გონსალესი 1978 – Gonzalez Olle (1978), El establecimiento del castellanocomo Lengua official, Barcelona de la Real Academia LXV

მარ-მოლინერო 1997 – Mar-Molinero Clare (1997), The Spanish Speaking World, A Practical introduction to sociolinguistic issues, Clare Mar-Molinero Routledge London and new York

მარ-მოლინერო 2000 – Mar-Molinero Clare (2000), The Politics of Language in the Spanish-Speaking World, , London and New York

სიგუანი 1992 – Siguan M (1992), Multilingual Spain, European studies on Multilingualism 2.

მიჩელენა ლ. (1982) – Michelena L. Normalization de la forma escrita de una lengua: the case of Basque, Recobid. Revista de Occidente. Num.10-11, February

მურსია მ. როტმანი ჯ. (2008) – Bilingualism and Identity, Spanish at the crossroads with other languages, Edited by Mercedes Nino-Murcia, Jason Rothman, The university of Iowa, John Benjamins Publishing Company, Amsterdam/Philadelphia.

Tamar Lomtadze

Linguistic Situation in Spain and Terminology Issues

Summary

Multilingualism and multiculturalism have been historically characteristic to Spain. According to 1978 constitution, Castilian was considered as an official state language, but the constitution also provided that Catalan, Basque and Galician would be co-official languages in the respective regions.

Spanish constitution, admitting multilingual and multicultural character of the country, on the one hand, ensures stability and expansion of the dominant Castilian language and, on the other, stimulates and facilitates the revival of the less frequently spoken languages (Catalan, Galician, Basque, etc.).

There are some other languages spoken in Spain that have not been given an official status yet. In some cases the names and even number/quantity of languages are subjects to discussion and argument. For instance, Asturian (bable) and Aragonese are viewed as independent languages and their grammars and dictionaries are being published in modern-day Spain.

Language normalization laws have been passed to support regional languages. The majority of these laws also contain instructions to the administrative bodies responsible for the implementation of the law.

ვახტანგ მაღრაძე

საერთაშორისო სიტყვა-ტერმინები თუ ბარბარიზმები

ერთ-ერთ თავის ნაშრომში ვარლამ თოფურია წერდა: „ენის სიწმინდისათვის ბრძოლა ყველა ლიტერატურული ენის თანმხლებია. ცნობილია, მაგ., ჰურიზმისათვის, ენაში შემოსულ უცხოურ ელემენტთა თუ სიტყვათა განდევნისათვის ჩატარებული მწვავე ბრძოლა ჩეხეთში, რუსეთში და სხვაგან“ (თოფურია, 1965:32). დავძენთ, რომ ასეთივე მდგომარეობაა დღესაც ბალტიისპირეთის ქვეყნებში, სომხეთში...

თანამედროვე ავტორები (მედია იქნება ეს თუ სამეცნიერო ნაშრომები, ორიგინალური მხატვრული თუ თარგმნილი ლიტერატურა) გატაცებული არიან უცხოური სიტყვების გამოყენებით. მხედველობაში გვაქვს ის ნასესხობები, რომლებიც მეტ-ნაკლებად დამკვიდრდა და ეგრეთ წოდებულ საერთაშორისო, ინტერნაციონალურ სიტყვებს განეკუთვნება.

უდავოა, რომ ლექსიკური შედგენილობა ენაში ყველაზე ადვილად და ყველაზე მეტად იცვლება, მოძველებული სიტყვები ხმარებიდან გამოდის, ენაში შემოდის და მკვიდრდება ახალი სიტყვები. ეს შენაძენი ხშირად მეტია დანაკარგზე. ცვლილებების პროცესში ენის ლექსიკა მდიდრდება. მრეწველობისა და სოფლის მეურნეობის, ვაჭრობისა და ტრანსპორტის, ტექნიკისა და მეცნიერების განუწყვეტელი ზრდა ენისაგან მოითხოვს მისი ლექსიკის შევსებას ახალი სიტყვებითა და გამოთქმებით, რომლებიც საჭიროა მათი მუშაობისათვის. ენა ცოცხალი ორგანიზმია და, ბუნებრივია, იგი განუწყვეტლივ ვითარდება.

ლექსიკის გამდიდრების ერთ-ერთ მნიშვნელოვანი წყაროა ნეოლოგიზმები, კალკები და უცხო ენათაგან სიტყვების სესხება. ჩვენი ყურადღება ამჯერად უცხო ენებიდან შემოსულ, ეგრეთ წოდებულ, საერთაშორისო სიტყვებს შეეხება, რომლებიც მკვიდრდება ენაში ახალი, მანამდე უცნობი ცნებისა თუ მოვლენის აღსანიშნავად. ხშირია ახალ ტერმინთა სესხება: *ნეპოტიზმი, ლუსტრაცია, ფულპროფესორი, კოლოკვიუმი, კადასტრი, რეესტრი, დეპარტამენტი, რეინჯერი, მენეჯერი, პოტენცია, როტაცია, პასტა, პიარი, სტეპლერი...* მათი ჩამოთვლა შორს წაგვიყვანს.

სიტყვათა სესხება ყველა ენისათვის ბუნებრივი პროცესია. უცხო მასალა დროთა განმავლობაში უსისხლხორცდება მსესხებელი ენის ლიტერატურულ-გრამატიკულ სისტემას და ამდიდრებს ენას.

საჭიროების გამო ნასესხები სიტყვები და თქმები, ასევე სიტყვის ფორმები მშობლიური ენის განვითარებისთვის დადებითი, კანონზომიერი, ისტორიული მოვლენაა. ისინი, როგორც ყოველდღიურად გამოყენებული ენობრივი ელემენტები, ახალი საგნებისა და მოვლენების ზუსტად გამოხატვით აადვილებს ადამიანთა ურთიერთგაგებინებას. ამდენად, ნასესხობები ბუნებრივად ისე ეთვისება მსესხებელ ენას, რომ ამით იგი არათუ კარგავს თვითმყოფობას, არამედ ივსება ახალი საჭირო ელემენტებით და განაგრძობს განვითარებას თავისი შინაგანი მტკიცე კანონებით. ხშირია შემთხვევები, როცა ნასესხები სიტყვა განიცდის რა მსესხებელი ენის ფონეტიკურ და მორფოლოგიურ გავლენას, ისე იცვლება, რომ დროთა განმავლობაში კარგავს თავის პირვანდელ სახეს და მშობლიური ენის სიტყვებისაგან არც კი გამოირჩევა. ასეთი სიტყვები მრავლად მოგვეპოვება. უმეტეს შემთხვევაში ვერც კი ვხვდებით, არის თუ არა ესა თუ ის სიტყვა ნასესხები (ბასილაია, 1991:106). მაგალითად, ჩვენი ყოველდღიურად გამოყენებული სიტყვები:

საინი, ქილა, სუფრა, სურათი, ქეიფი, ფუთა, თასი, თარჯიმანი, ზარალი, ზანდუკი, ღალატი და მისთანები ნასესხებია არაბულიდან;

თეფში, ქუჩა, ხურდა, ზანტი, თარი, ქომაგი, ქაჩალი... – სპარსულიდან;

ქორფა, ქოფაკი, ბაზარი, ოდა, კოშკი, ფანჯარა, ფორთოხალი... – თურქულიდან;

პედაგოგი, აგრონომი, პოეტი, დემოკრატია, არისტოკრატია, ფილოსოფია, ფიზიკა, ქიმია, ბიბლიოთეკა, ბიოგრაფია, თეატრი, ტელესკოპი, ატომი, ტონი, გენეზისი, ლოგიკა, პარაგრაფი, პროგრამა, მეტრი, კილომეტრი, ჰაერი, სკოლა, ფანარი, ეკლესია, კლიტე, მელანი... – ბერძნულიდან;

აგვისტო, აპრილი, დეკემბერი, უნივერსიტეტი, ინსტიტუტი, რექტორი, პროფესორი, ლექტორი, სტუდენტი, დირექტორი, პროფესია, ლიტერატურა, პროზა, პროგრესი, რესპუბლიკა, რადიო... – ლათინურიდან;

მარშალი, მინისტრი, ტირე, ვალსი, არმია, პერსონალი, მოდელი, პარამუტი, ჟარგონი, ჟურნალი, ბალი, ბალადა, ლამპა... – ფრანგულიდან;

სპორტი, რინგი, ჩემპიონი, ლიდერი, ჰოკეი, მიტინგი, ტანკი, ტრაქტორი, ვაგონი, ვაგზალი, სეინერი, რევოლვერი... – ინგლისურიდან;

ლანდშაფტი, შტაბი, პლაკატი, პლაცკარტი, მარკა, ტაბელი, პაკეტი, ლინზა, პარიკმახერი, ლოზუნგი, გასტროლი, შტატი, გრაფი... – გერმანულიდან;

პიანინო, ბალეტი, ოპერა, დუეტი, კანტატა, სოლისტი, სონატა, ვირტუოზი, კარიკატურა, გვარდია, კომპასი, ტორტი, გრანიტი, ფრესკა... – იტალიურიდან და სხვ.

სხვა ენებიდან ნასესხები საყოფაცხოვრებო სიტყვების გარდა, ქართულში ამჟამად მრავლად მოიპოვება საერთაშორისო, ანუ ინტერნაციონალური სიტყვებიც, რომლებიც შემოსულია წიგნური გზით, უმთავრესად, მეცნიერული, ტექნიკური ტერმინების სახით და, ძირითადად, მომდინარეობს ევროპული ენებიდან.

საერთაშორისო სიტყვა-ტერმინები, ე. წ. ინტერნაციონალიზმები, ჩვეულებრივ, ბარბარიზმებად არ ფასდება. მაგ.: ლოგიკა, გეოგრაფია, ფილოლოგია, კრიტიკა... ბარბარიზმებისა და ინტერნაციონალიზმების მიმართ განსხვავებული პოზიცია მკაფიოდაა გამოკვეთილი ილია ჭავჭავაძის სიტყვებში: „მე ოსტროვები“ და „ლინიები“ „... ამისათვის დავძრახე, რომ მაგის თანასწორ მნიშვნელობის სიტყვები არიან ჩვენს ენაში...“, ხოლო „კრიტიკის“ „...თანასწორი მნიშვნელობის სიტყვა არ არის ქართულს ენაზედ... „კრიტიკა არის განხილვაც, განჩხრეკაც, გარკვევაც, გარჩევაც და დაფასებაც ერთად“.

თუმცა დავიმოწმებთ აკად. არნ. ჩიქობავას სიტყვებს: „უკიდურესობას წარმოადგენს განუკითხავად შემოტანა უცხო სიტყვებისა მაშინ, როცა ამის საჭიროება არ არის; თუ სათანადო სიტყვა შეიძლება დავძებნოთ საკუთარ ლექსიკურ ფონდში ანდა ვაწარმოოთ არსებულ სიტყვათაგან, სესხება გაუმართლებელია. ასეთ პირობებში სესხება ანაგვიანებს ენას“ (ჩიქობავა, 1952:25).

საჭიროების გარეშე უცხო სიტყვის ან შესიტყვებების შემოტანა-სესხება (ან არსებული სიტყვის ნაწილობრივი შეცვლა) გაუმართლებელია, როდესაც მსესხებელ ენაში შესატყვისი სიტყვა-ტერმინი მოიპოვება.

დაუკვირვებლობისა თუ უყურადღებობის გამო დაბრკოლები-სა და შეზღუდვის გარეშე შემოდის და დამკვიდრებას ცდილობს, ერთეულ წოდებული, საერთაშორისო სიტყვა-ბარბარიზმები.

განვიხილოთ რამდენიმე მათგანი:

კელია - ქრისტიანობა საქართველოში რომ რუსეთზე ბევრად ადრე გავრცელდა და დამკვიდრდა, ამის შეხსენება არავის სჭირდება. შესაბამისად, საეკლესიო ტერმინებიც ბევრად ადრე შეიქმნა ან უშუალოდ ბერძნულიდან შემოვიდა. ქართველებს ბერძნებთან უხსოვარი დროიდან ჰქონდათ კულტურული, წიგნიერი ურთიერთობა, მაგრამ ქართულმა ენამ ბერძნული *კელიონი* კი არ გამოიყენა, მას შეუსატყვისა *სენაკი*. საინტერესოა, რა აუცილებლობას წარმოადგენს ამ სიტყვის რუსული ფორმის *კელია* დღეს ასე აქტიურად ხმარება. „ახლა აპირებს კელიების აშენებას“ („გუმბათი“, 2008, №20), „... მის კელიას მიუახლოვდა კაცი...“ („თბილისელები“, 2014, №5), „მონასტერში საკუთარი კელიები ჰქონდათ“ („სარკე“, 2007, №8), „იგი კელიიდან გამოვარდა“ („ფენომენი“, 2014, №8). [მამა გაბრიელის] „...კელიაშიც ხშირად მიწევდა ყოფნა“ და იქვე: „მამა გაბრიელის სენაკში ყველგან ხატები ეკიდა“ („თბილისელები“, 2008, №8).

პროტოკოლი - ბერძნული წარმოშობის სიტყვაა და ნიშნავს წესების ერთობლიობას, რომელსაც იცავენ მთავრობები, საგარეო საქმეთა უწყებანი, დიპლომატები, სხვა ოფიციალური პირები საერთაშორისო ურთიერთობებში, მაგრამ ხშირად ქართულ მედიაში რატომღაც რუსულში დამკვიდრებული *ოქმის* მნიშვნელობით იყენებენ, მაგალითად, „ეს სიტყვები მოგვიანებით შემდგარი პროტოკოლიდან არის ამოღებული“ („იდუმალების სამყარო“, 2006, №41).

ეფირიც ბერძნული სიტყვაა და რამდენიმე მნიშვნელობა აქვს. ჩვენთვის საინტერესოა მეორე: გარემომცველი საჰაერო სივრცე, ჰაერი, სადაც ვრცელდება რადიოტალღები. ქართულში ეს სიტყვა დიდი ხანია *ეთერ* ფორმითაა დამკვიდრებული. *ეფირი* კი რუსულში გვხვდება, მაგალითად, „ამის დასტურად ეფირშიც გაისმის...“ (გეწამე, 1963: 90).

საფირონი - ამ სიტყვას ბერძნულად *საფიროსი* ეწოდება, ხოლო რუსულად - *საფირი* და სწორედ რუსულის გავლენითაა დამკვიდრებული *საფირი* ფორმით: „საცოლეს საფირებითა და ბრილიანტებით გაწყობილი სამაჯური აჩუქა“, თუმცა აღსანიშნავია, რომ *საფირონი* ადრევე შემოვიდა ენაში. რუსული ვარიანტის გამოყენების მცდელობა ბარბარიზმია. მაგ., „...ქმარმა მას ძვირფასი, საფირებითა და ბრილიანტებით გაწყობილი სამაჯური აჩუქა“ („სარკე“, 2011, №52).

ტრენინგი - ინგლისური სიტყვაა და ქართულად წვრთნას, ვარჯიშს, სავარჯიშო რეჟიმს ნიშნავს. „ამაზე დამჭირდა დიდი ტრენინგი“ („თბილისელები“, 2014, N2.), *ტრენერი* სწორედ აქედან მოდის და ქარ-

თულად სპორტის რაიმე სახეობის *მწვრთნელს* ნიშნავს. წინადადებას, რომელსაც განვიხილავთ, გონებრივ წვრთნა-დახვეწასა და გავარჯიშებას მიუთითებს: „...*შვეიცარიიდან ელიტური... სკოლის ტრენერები გვყავს ჩამოყვანილი*“ („სარკე“, 2014, N18). დღევანდელ მედიაში ყველა ტრენერია განურჩევლად, ეს შეეხება გონებრივ თუ ფიზიკურ გავარჯიშებას. არადა, ქართულში მშვენიერი სიტყვები გვაქვს: *დამრიგებელი, ხელმძღვანელი*. ჯერ კიდევ შოთას უწერია: „*გონიერსა მწვრთნელი უყვარს, უგუნურსა გულსა ჰგმირდეს...*“ (რუსთაველი). თუ მაინცდამაინც მწვრთნელის გამოყენება უხერხულობას იწვევს, უცხო სიტყვებით ვითომდა ენის გამდიდრებას, ისევ ქართული ლექსიკის დასესხება აჯობებდა და ორაზროვანიც აღარ იქნებოდა: *ჯგუფების დამრიგებლებად, ხელმძღვანელებად შვეიცარიიდან ჩამოვიყვანეთ ელიტური სკოლის...* და შემდეგ როგორც ტექსტშია.

ან რა გამართლება აქვს შემთხვევას, როცა ბარბარიზმი და ენის ძირეული სიტყვა შეწყვილებულია სინონიმებად: „...*დედაც და მამაც ტრენერთან წამოყვანენ. მწვრთნელთან ერთად დამადებინეს პირობა...*“ („თბილისელები“, 2015, N34.). ერთსა და იმავე სტატიაში, ერთმანეთის მიყოლებულ წინადადებაში, ორი სხვადასხვა ენობრივი შრეა გამოყენებული. ეს განა ენის გამდიდრება?

ტენისი - ინგლისურიდან მომდინარეობს და ქართულად *ჩოგბურთი* ეწოდება. ვითომ უცხოურად გამოყენების შემთხვევაში სპორტის ამ სახეობისადმი ლტოლვა და დაინტერესება გაძლიერდება?

ბაგაჟი - ინგლისური წარმოშობის ეს სიტყვა ნიშნავს ბარგს, შეფუთულ ნივთებს, გემით, თვითმფრინავით... გადასაზიდად. *ბაგაჟი* და *ბარგი* ერთი და იმავე მნიშვნელობის მატარებელია.

„...*თვითმფრინავიდან ბაგაჟს ტვითავდნენ...*“ (ჩხეტიანი, 2013: 64), „*ოჯახის უფროსიც გამოჩნდა და კლიენტს ბაგაჟის თაობაზე შეკითხა...*“ („სარკე“, 2013, N38.), „...*თქვენს ბაგაჟზეც მინდოდა, მეკითხა... თუ ჩემოდნების იქ დატოვება გადაწყვიტეთ... ავტომობილს გამოგიგზავნით*“ (ჩხეტიანი, 2013: 64)...ამ სიტყვას სხვა მნიშვნელობით შევხვდებით თარგმანებში: „საინტერესოა, რა *ბაგაჟის* პატრონია „ღვთაებრივი“ დიტო“ (ზურჭულაძე, 2008: 75).

ბოქსი - ინგლისურია და რამდენიმე განმარტება ახლავს: საავადმყოფოებში პალატის მომინული ნაწილი, რომელსაც ცალკე შესასვლელი აქვს; ჰერმეტიკული კამერა, ცალკე სადგომი ერთი ავტომობილისათვის; ერთგვარი ტყავი; მამაკაცის თმის გაკრეჭის სახეობა... ამ მნიშვნელობებთან ჩვენ სადავო არაფერი გვაქვს, მაგრამ საინტერესოა

ბოქსი – კრივის, სპორტული თამაშის შინაარსით. ეს უკანასკნელი ბარბარიზმია, რადგან ქართულ ლექსიკაში სიტყვა *კრივი* დიდი ხნის დამკვიდრებულია. მოვიგონოთ გრიგოლ ორბელიანის „მუხამბაზი“: „აბა, მუშტის კრივში მნახე, ვინა ვარ!..“ (ორბელიანი, 1992: 338). რა უპირატესობა აქვს ბოქსს კრივთან შედარებით? ამ შემთხვევაში უცხოური ტერმინის გამოყენება გაუმართლებელია, ბარბარიზმია.

„*ბოქსში* ხომ არსებობს წონითი კატეგორიები“ (სარკე, 2008, N44), ბრძოლის ხანგრძლივობა *ბოქსში* გრძელდება...“ („ელიტ. ქრონიკა“, 2004, N13)...„წერილები ნახეს, ერთმანეთს... სწერდნენ ის *ბოქსიორები*...“ („სარკე“, 2014, N21).

კლუმბიც ინგლისურია და ყვავილთა მწკრივს, *ყვავილნარს* ნიშნავს. „ფოტოებზე ვიღებდით... შადრევნებს, კოხტად შეკრეპილ გაზონებს, უცხო ყვავილების *კლუმბებს*“ (ბერიძე, 1988:88).

რელსი ინგლისური სიტყვაა. *ლიანდაგი* – ფოლადის ვიწრო ძელია, რომელზეც ვაგონის თვლები მოძრაობს. „*მთელს ქვეყანაზე უკვე აღარავინაა, გარდა...გამხმარი სისხლისფერი გზისა და წვემისაგან დასველებული რელსებისა*“ (მოწენიძე, 1977:449), „*რელსების პირაპირებზე ღრჭიალებდა თვლები...*“ (მოწენიძე, 2010:7), „...*სწორედ კონკუსანტებმა გადმოიყვანეს თავიანთ რელსებზე ტელევიზორებიც*“ („თბილისელები“, 2015, N36), „*სავარაუდოდ, შენობის გასწვრივ გაყვანილ რელსებზე მოძრაობს*“ („იდუმალების სამყარო“, 2007).

კანისტრაც ინგლისურია და მჭიდროდ დახურული ლითონის ან პლასტმასის ჭურჭელს ჰქვია, რომელიც ბენზინის, საპოხი ზეთებისა და მისთანათა ავტომობილით გზაში წასაღებად გამოიყენება. „რავინელი ვეებერთელა *კანისტრას* დებს თავის ადგილზე...“ (მოწენიძე, 1977: 449). ვინაიდან ამ სიტყვას ქართულში ძირეული შესატყვისი არ გააჩნდა, ენაში უმტკივნეულოდ მოიკიდა ფეხი.

ნული ლათინური სიტყვაა და ქართულში სწორედ ამ ფორმითაა შემოსული. ამის დასტურია მისგან ნაწარმოები *ნულოვანი* ფრე. თუმცა ქართულში რუსულის გავლენით, რომელშიც ნულიცა და ნოლიც პარალელური ფორმებია, იყენებენ *ნოლს*: „*თბილისის „დინამო“ ერევნის არარატს შეხვდა და დაამარცხა ანგარიშით სამით ნოლი*“ („სარკე“, 2008, N26). მაგრამ ენამ რომ უპირატესობა ნულს მიანიჭა, იქიდანაც ჩანს, რომ ახალი სიტყვის, ზედსართავი სახელის (*ნულოვანი*), საწარმოებლად *ნული* გამოიყენა და არა *ნოლი*. მაგ.: „*ჩემი სპეცია-*

ლობა ნულამდეა დასული“ („თბილისელები“, 2004, N25.), „...რთულია ცხოვრების ნულიდან დაწყება“ („სარკე“, 2014, N13). „ჩემს ცხოვრებაში თუ ინგრევა, ყველაფერი ერთად ინგრევა. ძალიან ემოციური ვარ და ასეთ დროს ვნულდები“ („სარკე“, 2015, N42).

შარმი - ფრანგული ენიდან შემოსული სიტყვაა და *ეშხს*, *ხიბლს* აღნიშნავს. ამდენად, ამ სიტყვის ენაში შემოტანის აუცილებლობა ნამდვილად არ იყო. „გიყურებ და შენმიერი/ სიყვარულის შარმი მახლავს,/ შენისთანა მშვენიერი/ არც არასდროს არ მინახავს“ (ჩარკვიანი, 2003: 344), „...მარტო ლამაზი კი არა არ იყო, რადაცნაირი შარმი ჰქონდა“ („თბილისელები“, 2008, N28), „...ამის პარალელურად, თავიანთი შარმი და ტრადიციებიც არ დაკარგეს“ („ელიტ. ქრონიკა“, 2004, N13), „...მისმა გარეგნობამ, შარმმა და გონებამ იმთავითვე მომხიბლა“ („რეიტინგი“, 2008, N23), „იქნებ ახლომხედველი ქალბატონების საქვეყნოდ აღიარებული შარმიც ამითვე აიხსნება?“ („იდუმალების სამყარო“, 2006). მართებული მაგალითია: „...მაგრამ ეს მის ხიბლს არანაირად არ აკნინებს...“ (ლოტიძე, 2012: 31), იქმნება შთაბეჭდილება, რომ ავტორებს ამ სიტყვის მნიშვნელობა გააზრებული არ აქვთ, თორემ ქართულ სიტყვებს სინონიმად არ გამოიყენებდნენ შემდეგ წინადადებებში: „ყველა ქვეყანას თავისი შარმი აქვს, თავისი ამოუცნობი ხიბლი და ისტორია“; „ქალურ ხიბლს დოგმა და ჩარჩო არ მოეძებნება, ზოგი ქალი არცთუ ისე ლამაზია, მაგრამ მას რაღაც შარმი, ხიბლი აქვს“; „ლამაზი, სექსუალური, გამომწვევი, შარმიანი, ეშხიანი – აი, ასეთი ქალი იმსახურებს ჩემთვის ამ ტიტულს“. კომენტარი, ვგონებ, ზედმეტია.

ტროფი - ფრანგულიდან მომდინარე სიტყვაა და ომში გამარჯვებულის მიერ ხელში ჩაგდებული ნადავლის, ალაფის შესატყვისია. საინტერესოა, რატომ უნდა ვიხმაროთ ეს სიტყვა სპორტულ ასპარეზობაში გამარჯვებით, დაუღალავი ვარჯიშით, ხანგრძლივი წვრთნით მოპოვებული *ჯილდოს* აღსანიშნავად? გაუგებარია, რითია უცხოური სიტყვა უმჯობესი ქართულზე. საინტერესოა, რომ რუსულის გავლენით ქართულში ხშირად *ტრაფეის* ხმარობენ, რაც, მით უმეტეს, მიუღებელია.

პროვიანტი გერმანული სიტყვაა და ნიშნავს *სურსათს* (უპირატესად ჯარისათვის). ისევ მიხეილ ჭაბაშვილის ლექსიკონს დავიმოწმებთ – პროვიანტის განმარტებასთან მითითებულია, რომ ეს სიტყვა მოძველებულია. მისაღებია ძველი ქართულიდან სიტყვის გაცოცხლება, წინ წამოწევა და რაიმე ტერმინის აღსანიშნავად გამოყენება, მაგრამ

უცხოურის ხელახლა დამკვიდრების მცდელობა, რაც ენამ ერთხელ უკვე უკუაგდო, სრულიად გაუგებარია.

შემდეგი სიტყვებიც გერმანულია: *შურუპი* – სამაგრი, *მატრასი* – ლეიბია... გერმანულია: *შპიონი*, რომელიც ქართული *ჯაშუშის* შესატყვისია. მისმა ხშირმა ხმარებამ ხელი შეუწყო ენაში ახალი სიტყვის – *შპიონაჟის* – გაჩენას და ქართული *ჯაშუშობის* უკანა პლანზე გადაწევა;

ზამში პოლონური სიტყვაა და საგანგებოდ გამოყვანილი, ხავერდოვანი ზედაპირის მქონე რბილი ტყავია (ირმისა, თხისა, ცხვრისა და მისთ.), „*წელს მოდურია „ზამში“*“ („რეიტინგი“, 2010, №41), „*მას ზამშის ქაშირანი ლაბადა ეცვა*“; „*მაიორმა მოიხსნა სათვალე და ზამშისნაჭრით გაწმინდა*“ (შალამბერიძე, 1978), „...*მაგიდაზე ქუდი და ყვითელი ზამშის ხელთათმანები ეწყო*“ (იაშვილი, 1978), „...*ზამშის... საფულე ამოიღო...*“ („თბილისელები“, 2007, №22), „*როგორ მოვუაროთ ზამშეს ფეხსაცმელს*“ („სარკე“, 2010, №24), „*ზამშეს ქურთუკიანმა მაშაკამ კი მაგიდიდან ბუკლეტი აიღო...*“ („სარკე“, 2004, №14). ქართულად მისი შესატყვისია *ნატი*. „*ყველაზე ხარისხიანი ნატურალური ტყავის, ნატის (ზამშეს) და ლაქის ფეხსაცმელია*“ („სარკე“, 2007, №28),

სამწუხაროდ, კიდევ არაერთი მაგალითის დასახელება შეიძლება. სრულიად გაუგებარია, თუ რა პრინციპით ენიჭება სიტყვებს საერთაშორისოს იარლიყი. იქნებ მიზეზი ისაა, რომ ვიღაცამ თარგმანისას შესატყვისი არ იცოდა ან ვერ დაუძებნა ქართულში სინონიმი, შესაძლებელია ეს უცხოური ენის ცოდნა და ამით თავისი „განსწავლულობის“ წარმოჩენაცაა. საგანგებოდ მოვიძიეთ ევროპულ ენებში – ინგლისურ, გერმანულ და ფრანგულ ლექსიკონებში ზოგიერთი ზემოგანხილული სიტყვა.

ზამში მხოლოდ პოლონურსა და რუსულშია, ფრანგულსა და გერმანულში სხვა ფუძეებია (peau de ფრ., Wildleder გერ.); *კელიონი* ბერძნულშია, *კელია* – რუსულში (გერმანულში ისევ სხვა ძირია – Klósterzelle); *ზარმი* მხოლოდ ფრანგულსა და ისევ რუსულში დასტურდება (გერმანულში კვლავ სხვა სიტყვაა Záuber); *პროტოკოლი* რუსულშია (ფრანგულში Procés-verbal, გერმანულში Klosterzelle); *ტენისი* ინგლისურსა და რუსულშია (გერმანულში კვლავ სხვა ძირია Üben)... შედარება შორს წაგვიყვანს.

მაშ, თითო-ოროლა ენაში ხმარებული სიტყვები რატომ მაინცდამაინც ქართულისათვის უნდა ჩაითვალოს საერთაშორისოდ?

მიკერძოებად რომ არ მიიჩნიონ და მხოლოდ ჟურნალისტებსა და მწერლებზე შეტევად არ მიიღონ, ენათმეცნიერებსაც შეეხებით.

რა დიდებული კომპოზიციები დაუძებნია ენას *პარატაქსისა* და *ჰიპოტაქსის* გადმოსაცემად: *თანწყობა* და *ქვეწყობა*. მით უმეტეს დამკვიდრებულია *რთული თანწყობილი* და *რთული ქვეწყობილი* წინადადებები და განა ეს უხერხულობას ქმნის? თუ უპირატესობას სიტყვის სიმარტივეს, გამოყენების სიმარჯვეს ვანიჭებთ, ქართული სიმოკლითაც და სისხარტითაც უმჯობესია.

მოვიყვანოთ მაგალითად *კონსონანტსაც*, იქნებ ცუდად „ჟღერს“ ქართულად *თანხმოვანი?* მსგავსი მაგალითები ასევე: *ნაზალური – ცხვირისმიერი, მეტათეზისი – გადასმა, ნარატიული წყობა* კარგად ვერ გადმოსცემს *თხრობით წყობას?*... სამწუხაროდ, არაერთი უპირატესი, სრულფასოვანი შესატყვისის დასახელება შეიძლება, ჩამონათვალის გაგრძელება კი აქაც შორს წაგვიყვანს.

დასარულ ვიტყვით, რომ საჭიროების გარეშე სიტყვების შემოტანა ლექსიკის გამრავალფეროვნებას, გავრცობას კი არა, გამოფიტვას, სიმწირეს უწყობს ხელს, ენის გამდიდრებას კი არა, მის გაღარიბებას იწვევს. ორტერმინიანობის დამკვიდრება ყოვლად გაუმართლებელია. ქართულ ენას არ სჭირდება ისეთი სიტყვებით შევსება, რომლებიც მას თავად აქვს და დუბლეტებით, ვითომდა სინონიმებით გამდიდრება არღვევს სესხების ერთან პრინციპს: უცხოური სიტყვები გადმოგვაქვს, როცა საკუთარი არ გავაჩნია. ვითომდა საერთაშორისო სიტყვა-ბარბარიზმები არა მარტო ამახინჯებენ, აღარიბებენ მშობლიურ ენას, არამედ ხელს უწყობენ ენების ერთმანეთში უსისტემოდ აღრევასაც (და არა დაახლოებას), რასაც შედეგად მოსდევს საკუთარი ენის მთლიანობის მოშლა.

ლიტერატურა

ბასილია, 1991 – ნ. ბასილია, ქართული ენის პრაქტიკული სტილისტიკა, თბილისი.

ბერიძე, 1988 – ვ. ვესენსკი, „ლეგენდებისა და სინამდვილის კვალდაკვალ“, თარგმანი ი. ბერიძისა, თბილისი.

ბურჭულაძე, 2008 – მ. ბურჭულაძე, „ფრენა ყავარჯნებით“, თბილისი.

„იდუმალების სამყარო“, 2006 – გაზეთი „იდუმალების სამყარო“, №43, თბილისი.

გეწაძე, 1963 – ა.სახინინი, „ორთაბრძოლა“, თარგმანი ა. გეწაძისა, თბილისი.

თოფურია, 1965 – ვ. თოფურია, ქართული ენა და მართლწერის ზოგიერთი საკითხი, თბილისი.

იაშვილი, 1978 – ვ. არდამატსკი, „გრანტი“, თარგმანი, ი. იაშვილისა, თბილისი.

ლუტიძე, 2012 – მ.ჯორჯტაუნი, „მასონები“, თარგმანი ლუტიძისა, თბილისი.

ორბელიანი, 1992 – გრ. ორბელიანი, „მუხამბაზი“, ქართული მწერლობა, ტ. 9, თბილისი.

ფასმერი, 1986 – М. Фасмер, Этимологический словарь русского языка, т. II, М.

შალამბერიძე, 1978 – ა. ბერკეში, „ნიმფიანი ბეჭედი“, თარგმანი გ. შალამბერიძისა, თბილისი.

ჩარკვიანი, 2003 – ჯ. ჩარკვიანი, რჩეული ლექსები, I, თბილისი.

ჩიქობავა, 1952 – არნ. ჩიქობავა, ენათმეცნიერების შესავალი, თბილისი.

ჩხეტიანი, 2013 – დ. პენინგი, „ბუმერანგი“, თარგმანი გ. ჩხეტიანისა, თბილისი.

ჭაბაშვილი, 1986 – მ.ჭაბაშვილი, უცხო სიტყვათა ლექსიკონი, თბილისი.

ძოწენიძე, 1997 – საზღვარგარეთის დეტექტივი, III, თარგმანი ნ. ძოწენიძისა, თბილისი.

ჟურნალები: „გზა“, „გუმბათი“, „ელიტარული ქრონიკა“, „თბილისელები“, „რეიტინგი“, „სარკე“, „ფენომენი“.

Vakhtang Maghradze

International terms or barbarisms

Summary

Neologisms, loan translation and borrowings from the other languages are considered as one of the most important sources of vocabulary enrichment of a particular language. Today's authors (of scientific works, original or translated literature) are captivated by utilization of foreign words.

We borrow words when we don't have our own; so called barbarisms not only deface and make mother tongue poor, they also facilitate unsystematic confusion of the languages (rather than their closeness to each other), that will cause the disintegration of the uniformity of the mother tongue.

სალომე ომიაძე

ტერმინოლოგიური სინონიმებიდან ტერმინოლოგიურ პარონიმებამდე

ტერმინი, როგორც განსაკუთრებული ენობრივი ნიშანი, სხვა ძირითად ნიშნებთან ერთად, კონვენციურობით ხასიათდება. მართალია, კონვენციურობის გამო ტერმინს ზუსტი დეფინიცია, წინასწარ დადგენილ-შეთანხმებული მკაცრი განსაზღვრება აქვს, რაც, თავის მხრივ, ტერმინის მონოსემიურობას უნდა უზრუნველყოფდეს, მაგრამ ეს ყოველთვის ასე არ ხდება. როგორც აღვნიშნეთ, ტერმინი განსაკუთრებული ენობრივი ნიშანია, მაგრამ იგი, შეიძლება ითქვას, ინარჩუნებს და ინახავს ჩვეულებრივი ენობრივი ნიშნისათვის დამახასიათებელ ლექსიკურ-სემანტიკურ უნარებს, რომლებსაც სათანადო პირობებში ავლენს კიდეც. ამდენად, იმგვარი ლექსიკურ-სემანტიკური პროცესები, როგორიცაა პოლისემია, ომონიმია, სინონიმია თუ პარონიმია, ტერმინოლოგიაშიც საგანგებოდ შესასწავლი საკითხებია.

ცოდნის ინტეგრაციის, დიფერენციაციისა და გაღრმავების დინამიკური პროცესები, რითაც საზოგადოების განვითარების თანამედროვე ეტაპი გამოირჩევა, მეცნიერების ენაშიც აისახება. იცვლება ტერმინოლოგიური სისტემები, რაც ბუნებრივი და კანონზომიერი მოვლენაა იმდენად, რამდენადაც მეცნიერული ცოდნის განვითარება-გაღრმავება, მრავალი სამეცნიერო სკოლისა თუ მიმართულების ფორმირება განაპირობებს არსებულ ტერმინთა შინაარსის ევოლუციას, ახალი ტერმინოლოგიური ერთეულების წარმოშობასა და ტერმინოლოგიურ ვარიანტთა წრის გაფართოებას.

სინონიმთა არსებობა საერთო სალიტერატურო ენაში თუ ერთმნიშვნელოვნად დადებით მოვლენად, ენის სიმდიდრის ნიშნადაა მიჩნეული, ტერმინოლოგიური სინონიმია უმეტესად უარყოფითად ფასდება იმიტომ, რომ ტერმინოლოგიური სინონიმების შექმნით ირღვევა ტერმინოლოგიური სისტემის მთავარი დებულება, რომლის თანახმადაც ერთ აღსანიშნს ერთი ნიშანი უნდა ჰქონდეს და ერთი ნიშანი მხოლოდ ერთ აღსანიშნს უნდა შეესაბამებოდეს.

ჩვენი ინტერესის საგანია ტერმინოლოგიური წყვილი **პერიფრაზი – პარაფრაზი**, რომლის ცალეხსაც ზოგიერთი ლინგვისტი დღესაც სინონიმებად მიიჩნევს, რისი დასტურიცაა ბოლო 10-15 წლის განმავ-

ლობაში გამოცემული ლექსიკონები, ენციკლოპედიები თუ სხვა საცნობარო ლიტერატურა, რომლებშიც წყვილის ერთ-ერთი ცალის განმარტებას კვლავ მოსდევს აღნიშვნა, რომ იგივეა, რაც მეორე.

„დუბლეტები, ანუ აბსოლუტური სინონიმები, რომლებიც არავითარ ნიუანსობრივ სხვაობას არ იძლევა ენაში, მართლაც, საზიანოა ტერმინოლოგიური სისტემისათვის. ისინი, გარდა იმისა, რომ დასახსოვრებად სირთულეს უქმნიან სპეციალისტებს, ქმნიან საშიშროებას, რომ დროთა განმავლობაში მათ შორის მოხდება მნიშვნელობათა გადანაწილება და ხელს შეუწყობენ ტერმინთა ხმარების არაადეკვატურ, მცდარ გააზრებას“, ვკითხულობთ როგნედა ღამბაშიძის ნაშრომში, რომელიც ქართული სამეცნიერო ტერმინოლოგიის ძირითად პრობლემათა პირველი მონოგრაფიული გამოკვლევაა (ღამბაშიძე, 1986:40).

ჩვენ მიერ განსახილველი წყვილის ცალები თუ ადრე მართლაც აბსოლუტურ სინონიმებს წარმოადგენდნენ, ანუ ნულოვანი ოპოზიცია ახასიათებდათ, დღეს ისინი უკვე ინაწილებენ კონტექსტებს, მოხმობილ ციტატაში ხსენებული „მნიშვნელობათა გადანაწილება“ დაწყებულია და ზოგიერთი ენის ტერმინოლოგიურ სისტემაში გაფორმებულიც არის. ლექსიკონებისა და ენციკლოპედიების რუსულ-, ინგლისურ-, ფრანგულ-, ესპანურენოვანი სამეცნიერო საიტები (შესაძლოა სხვაენოვანიც) **პერიფრაზი – პარაფრაზი** წყვილის ძებნისას საგანგებო მითითებას გვთავაზობენ და გვაფრთხილებენ, რომ ერთი მეორეში არ აგვერიოს. ამავე ლექსიკონებზე დაყრდნობით, აღნიშნული წყვილის ცალთა არაერთი დეფინიციის ანალიზით, გამოვავლინეთ ინვარიანტული ინფორმაცია, რომლის მიხედვითაც **პარაფრაზი** სხვისი ტექსტის საკუთარი სიტყვებით გადმოცემას ნიშნავს. აქვე მოვიყვანთ დეფინიციებში მოქცეულ ყველაზე გავრცელებულ განსხვავებულ ინფორმაციასაც, პარაფრაზი ეწოდება:

- ვრცელი ტექსტის მოკლედ გადმოცემას, ანუ მოკლეობითს ადაპტაციას;
- ძნელად გასაგები ტექსტის სათანადო მოკლე ახსნა-განმარტებებით გადმოცემას, ანუ შინაარსობრივ ადაპტაციას;
- პროზაული ტექსტის ლექსად გარდაქმნას;
- ლექსების პროზაულად გარდაქმნას;
- ტექსტის ნაწილობრივ გადმოცემას;
- თეორიული ტექსტის გასაგებად საგანგებოდ შექმნილ სასწავლო კომენტარს (ამ ტიპის კომენტარების შექმნა ძველ-

ბერძენი ფილოსოფოსის, თემისტოქოსის სახელს უკავშირდება, რომლის პარაფრაზები განკუთვნილი იყო არისტოტელეს ტექსტთა პარალელურად წასაკითხად).

უნდა აღვნიშნოთ ისიც, რომ დასახელებულ ლექსიკონებსა და ენციკლოპედიებში პარაფრაზს სინონიმები არ მოეპოვება, თუ არ ჩავთვლით იმას, რომ რუსულენოვან საცნობარო ლიტერატურაში ამ ტერმინის სქესის მიხედვით განსხვავებულ ორ ვარიანტს ვხვდებით: **парафраз** (მამრ.სქ.) და **парафрази** (მდედრ. სქ.).

რაც შეეხება **პერიფრაზს**, მისი სალექსიკონო სინონიმებია **პერიფრასტული გამოთქმა**, **პერიფრასტული კონსტრუქცია** და **ტროპი**. მხოლოდ ეს ინფორმაციაც კმარა ორი ტერმინით – **პარაფრაზითა** და **პერიფრაზით** – ნაგულისხმევი ტექსტის მოცულობითი სხვაობის დასანახავად: პარაფრაზი ბევრად უფრო ვრცელია, ვიდრე პერიფრაზი. პერიფრაზის უფრო ზუსტი დახასიათება კი შემდეგია: **პერიფრაზი** ტროპის სახეა, რომელიც ერთი (ან ორი) სიტყვით გამოხატულ ცნებას რამდენიმესიტყვიანი გამოთქმით აღწერითად გადმოსცემს. **პარაფრაზსა** და **პერიფრაზს** საერთო ისა აქვთ, რომ ორივე გარდათქმას წარმოადგენს, თუმცა სხვადასხვაგვარს. პერიფრაზი ობიექტის არაპირდაპირი მოხსენიებაა აღწერა-დახასიათებით და არა სახელდებით. პერიფრაზში აღსაწერი ცნების სახელდება ჩანაცვლებულია მის თვისებებზე მინიშნებით. ასხვავებენ პერიფრაზის ლოგიკურ, გრამატიკულ, რიტორიკულსა და ხატოვან სახეებს:

- ლოგიკური პერიფრაზის ნიმუშებია: „საქართველოს დედაქალაქი“ თბილისის ნაცვლად, „მერანის“ ავტორი“ ბარათაშვილის ნაცვლად და სხვ. ამგვარი პერიფრაზები ობიექტურ მონაცემებს ეყრდნობა.

- გრამატიკული პერიფრაზის ნიმუშია აღწერითი ვნებითური კონსტრუქციები – „გაკეთებულ იქნა“ ნაცვლად ფორმისა „გაკეთდა“. ამგვარ კონსტრუქციებს სხვაგვარად **პერიფრასტულ ვნებითებსაც** უწოდებენ.

- ყოფითი რიტორიკის პერიფრაზული სახეა ლიტოტესი, რომელიც გამოთქმის განზრახ შესუსტებას, შერბილებას გულისხმობს, რაც რაიმე ცნების განმარტებაში მისი საპირისპირო ცნების უარყოფის გზით ხორციელდება, მაგალითად, „არ არის კარგი ამბავი“ „ცუდი ამბავის“ ნაცვლად.

- ეფემერული შენაცვლებაც, რომელსაც სხვადასხვაგვარი მოტივაცია შეიძლება ჰქონდეს, პერიფრაზის ერთ-ერთი სახეა.

• ხატოვანი პერიფრაზები **მეტაფორის**, **მეტონიმის**, **სინეკდოქსა** თუ სხვა ტროპების საფუძველზე აიგება. მათი დანიშნულებაა სათქმელისათვის მეტი გამომსახველობის მინიჭება, მოვიყვანო რამდენიმე მაგალითს ქართული პოეზიიდან: „ცოდვის სადგური“ [ეს ქვეყანა] (ი. ჭავჭავაძე); „შეწყვეწილი ნაბიჯების ქვეყანა“ [საიქო] (გ. გეგეჭკორი); „მყინვარის გიჟი მდინარე“ [თერგი] (გ. ტაბიძე), საქართველოს პოეტური პერიფრაზებია „რუსთაველის დიდი ქვეყანა“ (ი. გრიშაშვილი), „დიდების მსურველი პატარა მხარე“ (შ. ნიშნიანძე) და სხვ.

აქვე უნდა ითქვას, რომ ზოგიერთ ხშირად გამოყენებულ პერიფრაზს დაკარგული აქვს ზემოქმედების ძალა, თუმცა წარმოშობით მხატვრული გარდათქმის შედეგია, ასეთებია, მაგალითად: „ყვავილთა მეფე“ ნაცვლად ვარდისა, „ცხოველთა მეფე“ ნაცვლად ლომისა. თავდაპირველი ემოციურ-შეფასებითი ელფერი გახუნებულია და არ შეიგრძნობა სხვადასხვა ქვეყნისა თუ ქალაქის ისეთ პერიფრაზულ დასახელებებშიც, როგორიცაა „აღთქმული მიწა“ [ისრაელი], „ამომავალი მზის ქვეყანა“ [იაპონია], „მარადიული ქალაქი“ [რომი] თუ სხვა.

ხატოვანი პერიფრაზები ყველაზე ხშირად გამოიყენებოდა გვიანი კლასიციზმის ეპოქაში, როდესაც ლექსიკის შერჩევას მკაცრად ეკიდებოდნენ და უბრალო სიტყვები არაპოეტურად მიაჩნდათ. მეოცე საუკუნის ქართული პოეზიის ენაში ფართოდაა გავრცელებული განკერძოებული **დანართი-პერიფრაზი**, რომელსაც ექსპრესიულობის მაღალი ხარისხი გამოარჩევს. ამ ტიპის ექსპრესიულ პერიფრაზთა ერთი ნაწილი ხატოვანი ნომინაციისაკენ იხრება, მეორე კი ახლოს დგას ხატოვან დეფინიციასთან, ორივე შემთხვევაში დენოტატის მხატვრული პერიფრაზირება ხდება, თანაც იმგვარად, რომ სინტაქსურ კონსტრუქციაში დენოტატის პირდაპირი და არაპირდაპირი აღმნიშვნელები ერთმანეთის გვერდითაა წარმოდგენილი: „ილია – შუბლი საქართველოსი“ (გ. ლეონიძე); „მთვარე – ღრუბლების თეთრი პინგვინი“ (გ. ტაბიძე), „რომი – ხელოვნების ადგილის დედა“ (შ. ნიშნიანძე) და სხვ.

პარაფრაზი და პერიფრაზი რომ სინონიმებად მიიჩნეოდა, ამას ის სამეცნიერო ტექსტებიც მოწმობს, სადაც ერთი აზრის ფარგლებში არსებით სახელად თუ ერთია გამოყენებული, მოქმედების სახელის ფუძედ მეორეა ნახმარი: **პარაფრაზი – პერიფრაზირება; პერიფრაზი – პარაფრაზირება**. ქართული ენის ორთოგრაფიულ ლექსიკონში ორივე სახელი და ორივესაგან ნაწარმოები ნასახელარი ზმნური საწყისი გვხვდება (თოფურია, გიგინეიშვილი, 1998:412, 414), მაგრამ თანამედ-

როვე ქართულ სამეცნიერო თუ პუბლიცისტურ ლიტერატურაში იშვიათი არ არის, რუსულის გავლენით, მესამე ვარიანტის – **პერეფრაზი** – **პერეფრაზირების** – ხმარება, რაც შეცდომად უნდა შეფასდეს.

ზემოთქმულის გათვალისწინებით, შეიძლება ითქვას, რომ განსახილველი წყვილის ცალებს შორის არსებული სინონიმია, მნიშვნელობის დიფერენციაციის შედეგად, დღეს პარონიმული მიმართებითაა შეცვლილი. საერთო ენაში არსებული პარონიმია თუ მეტყველების კულტურის საკითხია, ტერმინოლოგიურ სისტემასა და სამეცნიერო დისკურსში ეპისტემური პრობლემაა და მეტი ზიანის მოტანა შეუძლია. ამდენად, საჭიროდ მიგვაჩნია, რომ უახლოეს ხანებში გამოსაცემ ქართულენოვან ლექსიკონებსა თუ საცნობარო ლიტერატურაში ეს ორი ტერმინი, სათანადო განმარტებებით, დამოუკიდებელ ერთეულებად შევიდეს.

ლიტერატურა

თოფურია, გიგინეიშვილი – ვ. თოფურია, ივ. გიგინეიშვილი, ქართული ენის ორთოგრაფიული ლექსიკონი (მეორე შევსებული გამოცემა), თბ., 1998.

ღამბაშიძე – რ. ღამბაშიძე, ქართული სამეცნიერო ტერმინოლოგია და მისი შედგენის ძირითადი პრინციპები, თბ., 1986.

Salome Omiadze

From Technological Synonyms to Technological Paronyms

Summary

The subject of our interest is terminological pair – periphrasis – paraphrase, each from the pair is considered as synonym by some linguists even today. The illustration of this phenomenon is the fact that in the dictionaries, encyclopedias or in other reference literature, that has been published in the last 10-15 years the definition of one word in the pair is followed by the description that it is identical to the other one.

The pair were absolute synonyms in the past, that means they had zero position, today they already distribute contexts, “distribution of context” has already begun and is formalized in the terminological system of some languages. Scientific sites of Russian, English, French and Spanish (may be of other languages too) dictionaries and encyclopedias when looking for pair – **periphrasis** – **paraphrase**, give special instructions and warning not to confuse one with another.

Paraphrase means repetition of someone’s text using different words, whereas **periphrasis** is the type of trope, which **uses several words for describing one (or two) word concept**. One thing they have in common is that both of them are representation of report. Only this information is enough to see the difference in two texts given by the means of paraphrase and periphrasis: paraphrase is far more extensive than periphrasis.

According to the information mentioned above, it can be concluded that, the synonymous relationship between the parts of the pair is shifted to patronymic relationship after the differentiation of meaning. While paronyms are considered as a matter of the speech culture inside a language, in the terminological system and scientific discourse it represents an epistemic problem and can damage this field. Hence we consider it to be necessary for the Georgian dictionaries and encyclopedias that are going to be published, to distribute this words as separate unites with an appropriate meaning.

ლიანა სუთიძე, გიორგი იაკობაშვილი

ტერმინოლოგიის პრობლემები ტექნიკურ სასწავლო ლიტერატურაში

უამრავი პრობლემა დაგროვდა ქართულ ტექნიკურ ტერმინოლოგიაში და, საერთოდ, ქართულ სალიტერატურო ენაში. საქმე ეხება გაუმართავ ზეპირ მეტყველებას და წერის კულტურას, კერძოდ, შეგნებულად თუ შეუგნებლად, დამახინჯებული, არაქართული ტერმინების გამოყენებას, რომ აღარაფერი ვთქვათ, გრამატიკულად გაუმართავ წინადადებებზე.

ქართულ ენაზე გამოცემული ტექნიკური სასწავლო ლიტერატურის უმეტესობა რუსულიდანაა ნათარგმნი. ეს განსაკუთრებით ეხება სახელმძღვანელოებსა და დამხმარე ლიტერატურას, რომლებიც ამ ბოლო წლებში მიეწოდება ტექნიკური სასწავლებლების სტუდენტებს.

სახელმძღვანელო, რომლითაც სარგებლობს სტუდენტი, უნდა იყოს გამართული ენით დაწერილი, ხოლო გამოყენებული ტექნიკური ტერმინები სწორად უნდა ესადაგებოდეს ცნებას, რომელსაც ის ასახავს. არასწორად შერჩეული ტერმინი ქმნის შინაარსობრივ შეუსაბამობას და აბნევს მკითხველს. ამის მაგალითები ძალზე ბევრია ჩვენ მიერ განხილულ ზოგიერთ სახელმძღვანელოში, რომელთა დასახელებისგანაც ამჯერად თავს შევიკავებთ.

მრავალი რუსული ტერმინი არასწორადაა თარგმნილი და მოითხოვს დაზუსტებას. ქართული ტექნიკური ტერმინოლოგია, გასაგები მიზეზების გამო, ჯერ კიდევ დიდხანს იქნება მიზმული უცხოური, კერძოდ კი, რუსული ტერმინოლოგიის გავლენის ქვეშ.

აქედან გამომდინარე, ტერმინოლოგიის პრობლემები ტექნიკურ სასწავლო ლიტერატურაში უნდა განვიხილოთ ორი მიმართულებით:

1. რამდენად სწორად მიესადაგება ტერმინი ცნებას და რამდენად მკვიდრდება ის პრაქტიკაში;

2. რამდენად სწორად იყენებს ავტორი ამა თუ იმ ტერმინს.

ამონარიდი 1983 წელს გამოცემული რუსულ-ქართული ტერმინოლოგიის წინასიტყვაობიდან: „სარედაქციო კოლეგია ცდილობდა, რომ გავრცელებული ტერმინების თარგმანები არ ყოფილიყო განსხვავებული სათანადო დარგის სპეციალისტების მიერ ხმარებული ტერ-

მინებისაგან. მაგრამ, მიუხედავად ამისა, რიგ შემთხვევაში, განსხვავება მაინც რჩება. ამის ერთ-ერთი მიზეზი ისაა, რომ ტერმინს ხშირად, საერთოდ გავრცელებულ მნიშვნელობასთან ერთად, აქვს ვიწრო სპეციალური მნიშვნელობა“. ვეთანხმებით აქ მოტანილ არგუმენტს და ვთვლით, რომ სამომავლოდ უნდა გაგრძელდეს ენათმეცნიერებსა და ტექნიკური დარგის სპეციალისტებს შორის თანამშრომლობა, არასწორად ნათარგმნი ტერმინები ახალ ტექნიკურ ტერმინოლოგიაში არ დამკვიდრდეს.

უახლესი ტექნიკისა და ტექნოლოგიების დანერგვის ხანაში მზარდი სისწრაფით შემოდის და მკვიდრდებოდა ახალი ტერმინები ქართულ ტერმინოლოგიაში. „თინეიჯერი“, „სილაბუსი“, „პორტფოლიო“, „კურიკულუმი“, „ინსტალაცია“. გაუგებარია, რა საჭიროა მრავალი ადამიანისათვის გაუგებარი ტერმინები? ჯერ რუსულმა ტერმინებმა ტერმინებმა წალეკა ქართული ტერმინოლოგია, ახლა კი ინგლისური გვიტევს. თუმცა, გასაგებია, რომ ამის თავიდან აცილება ძნელია, ზოგჯერ შეუძლებელი. ლექციაზე იმოწმებენ ქანჩს, ჭანჭიკს, საკისარს, ტუმბოს... და უმრავლესობისთვის გაუგებარია, რაზეა საუბარი. სულ სხვაა „გაიკა“, „ბოლტი“, „პადშიპნიკი“, „ნასოსი“... სხვადასხვა სახელოსნოზე ფირნიშები სავსეა დამახინჯებული წარწერებით. ასეთ უცხო, ქართულში დამკვიდრებულ სიტყვებზე ამბობდა სულხან-საბა: „უხმარ არს ქართველთათვისო“.

მაგრამ ბევრი ხელოვნურად შექმნილი ქართული ტერმინიც ხომ ისეთი ჩიქორთულია (პოჭოჭიკი, სიზრქე, მექარდი...), მათ გამოყენებაზე ზედმეტია ლაპარაკი.

შემოგთავაზებთ რამდენიმე მაგალითს, როდესაც ტერმინი თითქოსდა მიესადაგება მნიშვნელობას, მაგრამ იმდენად უხეიროდ, რომ ისინი საერთოდ არ გამოიყენება პრაქტიკაში.

Результирующее – მაშედეგებელი, მაჯამებელი, (რეზულტატური)

Скручивающийся – იგრიხებადი (გრეხადი)

Сгораемый – იწვებადი (წვადი)

Сгораемость – იწვებადობა (წვადობა)

Жароупорность – მხურვალგამძლეობა (ცეცხლგამძლეობა)

Жаростойкий – მხურვალმედეგი (ცეცხლმედეგი)

Угарный – მხუთრიანი (მხუთავი)

Клейменный – დადალული (დამლიანი)

Нарастающее – მეზარდი (მზარდი)

Производящий – წარმომშობი (წარმომქმნელი)

Недогретый – უკმარხურებელი (არასაკმარისად გახურებული)
Техническое решение – ტექნიკური გადაწყვეტილება (ტექნიკური გადაწყვეტა)

Техническое требование – ტექნიკური მოთხოვნილება (ტექნიკური მოთხოვნა)

Толща – სიზრქე (გროვის სისქე)

Принцип сохранения энергии – ენერგიის მუდმივოდენობის პრინციპი (ენერგიის მუდმივობის პრინციპი)

ფრჩხილებში მოთავსებულია, ჩვენი აზრით, უფრო ზუსტი შესატყვისი ტერმინები.

ასევე ვერ დაიმკვიდრა ადგილი პრაქტიკაში ტერმინებმა:

სიჩქარესამცირი – скоростеуменьшитель

გათანადროულება – модернизация

ტვირთის გადაძრავება – передвижение груза

წინაღდგენიანი – противоточный

წინაღდგენის პრინციპი – принцип противотока

წამწევი, გადამწევი – смеситель (ნაწარმოებია смещение-დან)

შემრჩობლების ძვრა – двойниковый сдвиг

შემრჩობლება – двойникование

მიმაჩნია, რომ თვით ტერმინის დასახელება მცირედ მაინც უნდა მიგვანიშნებდეს მის დანიშნულებაზე, თუმცა უმეტეს შემთხვევებში ეს არ არის შესაძლებელი. ზემოთ ჩამოთვლილი ტერმინები კი არა-თუ მიანიშნებენ, არამედ, პირიქით, დააბნევენ მკითხველს.

ლექსიკონიდან გამქრალია ცალკე ტერმინი „კავი“ და შემოთავაზებულია მხოლოდ „კაკვი“, რომელიც უკვე გულისხმობს მცირე ზომის დეტალს (მაგ. თითის ან ლურსმნის მოკაკვა). მაგრამ დიდი ტვირთაძწეობის მანქანების ტვირთის ასაწევი მექანიზმის საკიდი დეტალი არის „კავი“ და აქედან წარმოდგება ამ მექანიზმის სახელწოდებაც – კავური საკიდი (крюковая подвеска). ლექსიკონში მოცემული ტერმინი „კავი“ გაიგივებულია ე.წ. ჩანგალთან (сконда), რასაც ვერაფრით ვერ მივუსადაგებთ 5 – 50-ტონიანი ამწევი მექანიზმის ძირითად დეტალს.

„დომკრატი“, ანუ ასაწევი მექანიზმი, მხოლოდ ამ ფორმითაა წარმოდგენილი ლექსიკონში, თუმცა ერთმანეთის გვერდით თანაარსებობენ „კარადა“ და „შკაფი“, „მძლოლი და შოფერი“, „შოფერი“ და „მექანიკოსი“ და სხვა. კარგი იქნება, თუ „დომკრატს“ დამატებით „საწევარს“ ან „ამწევს“ დავარქმევთ.

რაც შეეხება ტერმინს „ღერძი“, რომელიც ერთი მნიშვნელობითაა წარმოდგენილი ლექსიკონში, ის შეიძლება იყოს მატერიალური დეტალის სახით (დამჭერი, უძრავი, მოძრავი, წინა, უკანა) და არამატერიალური, ანუ წარმოსახვითი (დედამიწის, ტრანშეის, მაგნიტური, ოპტიკური, ხრახნის, მყისი ბრუნვის...) მნიშვნელობით, ამიტომ მათი გამოჯვნა და ცალ-ცალკე განხილვაა საჭირო.

ტერმინი „მარკა“ საერთოდ არაა წარმოდგენილი ლექსიკონში, თუმცა გვაქვს: ნიშანდებელი – маркировщик; ნიშანსადები – маркировочный; ნიშანდება – маркировка. მაშასადამე, უნდა ვიგულისხმოთ, რომ მარკა არის „ნიშანი“, თუმცა რუსულ ენციკლოპედიურ ლექსიკონში განიმარტება, როგორც დამლა: марка производственная – клеймо (штамп), проставляемое на изделие или его упаковке в целях индивидуализации производителя да გვხვდება, როგორც „მარკა“, ოღონდ მისი გამოყენება უნდა მიესადაგოს ფუნქციას და შინაარსს. მაგალითად, უნდა ვთქვათ: „სამარკო ღვინო“, „ფოლადის მარკა“, „ტრაქტორის მარკა“. რაც შეეხება „товарный знак“-ს, ეს უკვე „სასაქონლო ნიშანია“, მაგრამ ამა თუ იმ მანქანა-დანადგარს შეიძლება ჰქონდეს მწარმოებელი ქარხნის დამლა.

სადავოდ მივიჩნევთ ტერმინებს: მწარმოებლურობა, დააგრეგატება, დაარმატურება (განსხვავებით დაბეტონებისაგან), ბაგირების დამარაგება. შესაბამისად, გთავაზობთ (და უფრო მიღებულია პრაქტიკაში): მწარმოებლობა; აგრეგატირება; არმირება; ბაგირების გადახვევა.

Толчение ნიშნავს (და)ნაყვას და არა დაქუცმაცებას (ანუ დანაყვით მასალა ისრისება, ხოლო დაქუცმაცებით კი წვრილმანდება). ასევე განსხვავებულია შინაარსისაა „ხრაშუნი“ და „ღრაჭუნი“, ლექსიკონში კი მხოლოდ მეორეა წარმოდგენილი, როგორც хрустящий (?).

სადავოა ზოგიერთი რუსული пере – თავსართიანი ტერმინების გადმოქართულების პრინციპი. „пере“ ნიშნავს: ხელახლა. ახლიდან, დამატებით კეთებას, გადაკეთებას. ლექსიკონი კი გთავაზობს რთულ, შედგენილ ტერმინებს, რომელთა დიდი ნაწილი ვერ დამკვიდრდა პრაქტიკაში. მაგალითად, переподъем – გადამეტანაწევი; переобогащение смеси – ნარევის გადამეტმდიდრება; перезаряд – გადამეტმუხტვა; переобеднение – გადამეტლარიბება; пережженный – გადამეტმწვარი და სხვა.

ზოგიერთი ტექნიკური ტერმინის დაწერის სტილი მიუღებლად მიგვაჩნია, რადგანაც სამეტყველოდაც უხერხულობა იქმნება. მაგალი-

თად, კარბიურატორი, ლიუკი, ინიექცია, ვფიქრობთ, სწორი იქნება კარბურატორი, ლუკი, ინექცია...

წარმოვადგენთ ამონარიდებს რამდენიმე დამხმარე სახელ-მძღვანელოდან და შევაფასებთ, რამდენად სწორადაა გამოყენებული კონკრეტული ტერმინი კონკრეტულ შემთხვევაში და რამდენად გაუმართავია წინადადებები როგორც გრამატიკულად, ისე შინაარსობრივად. მაგალითი: „სამუშაო ორგანოს მოწყობის თვალსაზრისით, ასხვავებენ ბულდოზერებს არამბრუნავი ფრთით... და საბრუნო ფრთით“. აქ სადავოა რამდენიმე ტერმინი და თვით შინაარსიც, რადგან ლაპარაკია არა „მოწყობაზე“, არამედ კონსტრუქციაზე და, აქედან გამომდინარე, მის დანიშნულებაზე. ბულდოზერი არის საკიდი მოწყობილობა ტრაქტორზე და მისი დანიშნულებაა მოჭრილი გრუნტის შეგროვება და მისი გადაადგილება რამდენიმე ასეულ მეტრზე. განა შეიძლება „მბრუნავმა ფრთამ“ შეასრულოს ეს ოპერაცია? ჩვენ მას ვუწოდებთ „ფარს“, რომელიც შეიძლება შემოტრიალდეს (შემობრუნდეს) ჰორიზონტალურ სიბრტყეში 60°-ით, ვერტიკალურში – 8°-მდე ანდა სულაც იყოს უძრავი. ამ შეუსაბამობას იწვევს ის, რომ ტექნიკურ ტერმინოლოგიაში არ არის მოცემული შესიტყვება „рабочий орган“, ხოლო „отвал“ ნათარგმნია როგორც „ფრთა“ და, შესაბამისად, „отвал бульдозера“ = ბულდოზერის ფრთას. რუსულად ასეა: бульдозеры с поворотным или с неповоротным отвалом. Поворот ქართულად მობრუნებას, შემობრუნებას, მოსახვევს, მოხვევას ნიშნავს, თუმცა ლექსიკონში განმარტებულია, როგორც საბრუნო, ბრუნვითი. ამ ტერმინების დამკვიდრებისას აღნიშნული ფაქტი უნდა გაეთვალისწინებინათ სპეციალისტებს, ავტორებს, რომელთაც მუშა ორგანოს ფუნქციისათვის უნდა შეესაბამებინათ შესატყვისი ტერმინი, „ფარი“, რომელიც „აფარების“, „ასაფარებლის“, „ამოფარების“ ფუძეს წარმოადგენს.

აქვე განვიხილავთ ტერმინებს: „სამარაგოსა“ და „დამარაგებას“; „საწეველას ბაგირების სამარაგო სქემას“; „ექსკავატორის ბაგირების დამარაგების სქემას“.

„ელა“- სუფიქსი აქ გაუმართლებელია, რადგან არანაირ დამატებით ინფორმაციას არ იძლევა, არ აკონკრეტებს ტერმინს, აკნინებს საგნის მნიშვნელობას. რაც შეეხება „ელ“- სუფიქსს, იგი ზოგიერთი ტერმინის აუცილებელი დაბოლოებაა და არანაირად არაა დაკავშირებული „ელა“-სთან. მაგალითად: სავარცხელი; საბრტყელებელი; ასაფეთქებელი და სხვ. საწეველა; სარეველა; სამსხვრეველა... ეს ტერმი-

ნები არ შეესაბამება იმ ზომისა და დანიშნულების საგნებს, რომლებსაც მათ ვუწოდებთ. უნდა იყოს: საწევი, ამწევი, სამსხვრევი, სარევი...

რაც შეეხება „სამარაგოსა“ და „დამარაგებას“, გაუგებარია, რა საერთო აქვს ამ ტერმინებს ბაგირების გადახვევის სქემასთან. ლექსიკონში არ არის „запасовка канатов“, თუმცა არის „запас – მარაგი“ და ავტორიც ზემოაღნიშნული შესიტყვებების ამ ტერმინს ეყრდნობა.

ჩვენ მიერ განხილულ სახელმძღვანელოებში წარმოდგენილი შესატყვისები და წინადადებები საჭიროებს გადასინჯვას და მის შინაარსში გარკვევას: მასალის გრძივი წონა; მასალის სიფხვიერე ხასიათდება მოძრაობის კოეფიციენტით; კონვეიერის ლენტას ამზადებენ ნეკნებიანს; მათემატიკური ლოდინი; აღმოცენდება დინამიკური წნევა; თარაზული კონვეიერი და მრავალი სხვა.

რატომ ვცდილობთ რუსული კომპოზიტები და აფიქსიდიანი ტერმინები ჩვენც ასევე შევინარჩუნოთ, ოღონდ ჩიქორთული ქართულით. მაგალითად, წერტილთშორისი; წებოწასმული (проклеенный); აფეთქებაუსაფრთხო; ატმოსფეროდგრადობა; საქვესართულე (подэтажный); სკრეპერციცხვრი (скреперный ковш); ქანმაშენი (породообразующий); შმაუხპროცესი; დიზელელექტოექსკავატორი და სხვ.

გარკვეული გამოწავლისები ტექნიკურ ტერმინოლოგიაში უნდა დავუშვათ, რათა არ დაირღვეს შინაარსი (ფუნქცია). ამის თვალსაჩინო მაგალითია „ლითონისა“ და „მეტალის“ ერთმანეთის გვერდით მშვენივრად ფუნქციონირება – „მეტალურგია“ და „ლითონმცოდნეობა“, „ბიმეტალი“ და „ფერადი ლითონი“. მაგრამ დაუშვებელია ზემოთ აღნიშნული კარადისა და შკაფის, მძღოლისა და შოფრის არსებობა. ასევე – განსხვავებული შინაარსი აქვთ ხრაშუნსა და ღრაჭუნს (хрустящий), რაც უნდა იყოს გათვალისწინებული.

მინდა შემოგთავაზოთ ახალი ტერმინი, რომელიც უკეთესად ასახავს იმ პროცესის შინაარსს, რომელსაც იგი მივუსადაგეთ. ეს არის „ძრაობა“ – ფუძე „მო-ძრაობა“ ან „მო-ძრავ-იდან“, რომელიც შეაფასებს მასალის უნარს, გადაადგილდნენ მისი ნაწილაკები ერთმანეთის მიმართ. მას შეესაბამება რუსული подвижность. ცემენტის ძრაობის ასამაღლებლად მიმართავენ მის აერირებას, რაც ხელს უწყობს განტვირთვის პროცესს. ტერმინი „დენადობა“ (текучесть) მასალის თხევადობას უსვამს ხაზს, ხოლო „ძვრადობა“ უფრო შეესატყვისება „сдвигаемость“-ს (გადაწევა; გადანაცვლება...).

ნუ მოგვერიდება და შესწორებები შევიტანოთ იმ კორიფეების ტერმინებში, რომლებიც წლების განმავლობაში ქმნიდნენ ახალ ტერ-

მინებს, ლექსიკონებს და ჩვენც შევიტანოთ წვლილი ახალი ტექნიკური ტერმინოლოგიის შექმნაში. ამას დასჭირდება ხანგრძლივი და რუდუნებით მუშაობა, ქართული ენის მოფერება და პატივისცემა, ყველა გამოთქმული აზრის შეჯერება და გათვალისწინება.

ლიტერატურა

ტექნიკური ტერმინოლოგია (ქართულ-რუსული ნაწილი)
რ. დვალისა და რ. ღამბაშიძის რედაქციით. 1983, თბ.,;

ტექნიკური ტერმინოლოგია (რუსულ-ქართული ნაწილი)
რ. დვალისა და რ. ღამბაშიძის რედაქციით, 1977, თბ.,

ტექნიკური ტერმინოლოგია და სასწავლო ლიტერატურა. საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი. შრომების კრებული № 1. 2010, თბ.,;

ლ. სუთიძე, გ. იაკობაშვილი. განმარტებითი ლექსიკონი ამწე-სატრანსპორტო, სამშენებლო-საგზაო მანქანებსა და მოწყობილობებში. საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი, 2012, თბ.,

ლ. სუთიძე, გ. იაკობაშვილი. ტექნიკური ტერმინოლოგიის პრობლემები. საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი. შრომების კრებული № 2. 2015, თბ.,

Liana Sutidze, George Iakobashvili

Technical terminology problems in academic literature

Summary

There are a lot of problems occurred in Georgian technical terminology as well as in Georgian speech and literary language. Especially it relates to the manuals and supplementary literature.

The manual, used by a student, should be correctly written and appropriate technical terms should be relevant to its purpose and the process reflected. Incorrect term produces conceptual irrelevance and confusion.

Obviously, for some specific reasons, Georgian technical terminology is still very closely related to foreign, particularly to Russian terminology.

Therefore, technical terminology problems in academic literature should be considered in two different viewpoints:

1. The relevance of the term with its function and how it would be adjusted practically;

2. Correct use of specific term by an author.

The article considers some examples of technical academic literature, when the term seems to be well suited to its function, though such relevance is such unsuccessful that actually these terms are not used in practice. Herewith a new term is suggested

გურამ ტყემალაძე

ზოგი ქართული და უცხო ტერმინის დაწერილობის, წარმოთქმისა და სემანტიკური შესაბამისობის შესახებ¹

ქართველები ჩვენი კლასიკოსი მწერლების, პოეტებისა და ენათმეცნიერების მიერ საუკუნეთა განმავლობაში შემუშავებულ ქართული სალიტერატურო ენის ნორმებს პატივს უნდა ვცემდეთ და ვითვალისწინებდეთ წერასა და მეტყველებაში, მაგრამ ცხოვრებისეული მოთხოვნებიდან და შექმნილი რეალობიდან გამომდინარე, ზოგჯერ საჭირო ხდება გარკვეული კორექტივების შეტანა, ობიექტური თუ სუბიექტური მიზეზებით დაშვებული (ან გაპარული) შეცდომების აღმოფხვრა, ენის გათავისუფლება მიუღებელი კალკებისაგან და მისი დაცვა მოსალოდნელი „წახდენისაგან“ (გრიგოლ ორბელიანი: „რა ენა წახდეს, ერიც დაეცეს... წაეცხოს ჩირქი ტამარსა წმიდას“. ამ ბრძნულ სიტყვებს ხშირად იმეორებდა ილია). სიტყვის სიძველე და გავრცელებულობა არ უნდა იყოს ერთადერთი საბუთი მისი უტყუარობისა, თუმცა დასაბუთებული ძველიც მისაღებია და ახალიც. შეცდომა ადრეც მოსდიოდათ და ახლაც მოსდით.

„...ცხოვრება რაც გუშინ იყო, ის დღეს აღარ არის, იგი იცვლება, მიდის წინ და მოაქვს განახლება ყოველისფერისა. წესი, ჩვეულება, აზრი, გონება, ენა, რომელიც მაგათი გამომეტყველია, ყოველივენი იცვლება მის ძლიერ გავლენისაგან. რაც გუშინ კაცს ჰგონებია დაურღვეველ ჭეშმარიტებად, რისთვისაც უცია პატივი როგორც მიუცილებელ საჭიროებისათვის, ხშირად მოხდება ხოლმე, რომ ის დღეს გაუთლელ შეცდომად მიგვაჩნია, ასე რომ გვიკვირს, ადრინდელს კაცს როგორა სწამდა ამისთანა ცხადი სისულელე დაურღვეველ ჭეშმარიტებად, როგორ არა ჰქონია იმოდენი გონიერება და მხედველობა, რომ გაერჩივა თეთრი და შავი... ეს ასე მოხდება ხოლმე განა იმისაგან, რომ ჩვენ ადრინდელელებზედ ჭკვიანები ვართ. „სხვა სხვისა ომში ბრძენიაო“, ამბობს რუსთაველი... არა მგონია, ავსცდენოდით საზოგადო ცდომილებას, რომელსაც დღეს აგრე თავმოწონებით დავსცინით (ჭავჭავაძე, 1941: 39).

¹ ქვეყნდება საკითხის დასმის წესით (რედ.)

ვფიქრობთ, ნებისმიერი კომპრომისი ენობრივ შეცდომებსა და ხარვეზებთან ყოვლად დაუშვებელია. ქართული ენა ჩვენი ცხოვრების, სიცოცხლის განუყოფელი ნაწილია, სულიერი საზრდო და საკუთარი სახის მაჩვენებელია. ენის სიწმინდისათვის ბრძოლა თითოეული ქართველის უპირველესი, სიცოცხლისეული მოვალეობაა. დღეს ქართულ ენას მეტი მოვლა-პატრონობა, მზრუნველობა და სიყვარული, ღოღლიაობა და დაცვა სჭირდება, მეტ გაფრთხილებასა და ყურადღებას მოითხოვს თითოეული სიტყვა, ფრაზა (გამოთქმა, იდიომა) თუ წინადადება. ყველა ქართველის ვალაია ენის განვითარებისათვის დაუღალავი შრომა, შეურიგებელი ბრძოლა მათ წინააღმდეგ, ვინც ცდილობს ენის გაუბრალოებას, დამახინჯებას, მიუღებელი სიტყვებით „გამდიდრებას“, რაც სინამდვილეში ენას აკნინებს და აღარიბებს. ქართველის ვალაია დაწერილობასა და ზეპირმეტყველებაში ჯერ კიდევ არსებული (შემორჩენილი) შეცდომების გასწორება. ეჭვი არ გვეპარება, ნებისმიერი გულანთებული ქართველი ძალასა და ღონეს არ დაიშურებს და საკმაო დროსაც გამონახავს ამ კეთილშობილური მიზნის განსახორციელებლად.

ენის განვითარების ისტორიული სინამდვილის ობიექტური ასახვა ეთიკურ კატეგორიათა რიგს განეკუთვნება და აქ ყოველგვარი სიმპათია-ანტიპათიები, თუნდაც ზნეობრივი კომპრომისები, დაუშვებელია. ჭეშმარიტება ღვთით ბოძებული ის განძია, რომელიც არც დაკლებასა და არც დამატებას არ საჭიროებს; ჭეშმარიტება ის უკვდავი, მარადიული ხეა, რომლის არათუ წაქცევას, არამედ ტოტების უბრალო შესხეპასაც ვერავინ უნდა ბედავდეს. სწორედ ამ სულისკვეთებითა და პათოსით დაიწერა ეს წერილი, რომელსაც, ვიმედოვნებთ, გაგებით მიიღებენ დარგის სპეციალისტები და წიგნიერი საზოგადოება.

ქართულ ენასა და ლიტერატურაში უცხოურ სიტყვათა საოცარი მოძალების შესახებ მართებულად ბრძანებს ავთანდილ არაბული: „უახლეს ეპოქაში შესამჩნევია ყურადღების მოდუნება ენის ლექსიკური სიწმინდისა და „დამოუკიდებლობის“ მიმართ, რამაც, ენობრივი და კულტურული ურთიერთობების განვითარების შესაბამისად, შესამჩნევად დააჩნია უკვე კვალი ქართული სალიტერატურო ენის ლექსიკურ შედგენილობას. მეტიც შეიძლება ითქვას, ის რუსულენოვანი ბარბარიზმები, რომელთა „გაპარება“ ცოტა ხნის წინ ნებისმიერი ლიტერატორისა და ჟურნალისტისათვის საკმაოდ სათაკილო პრეცედენტად ითვლებოდა, დღეს, თანამედროვე ეპოქაში, უფრო „გაბედულად“

იკავებს ადგილს“. ავტორს მოაქვს¹, მაგ., ისეთი სიტყვები, როგორებიცაა: ბრეში, შრამი, ლგოტი და მრავალი სხვ. (არაბული, 2004: 15).

დღეს რა ხდება – ქართულ ენასა და ლიტერატურაში, აგრეთვე ზეპირსიტყვიერებაში განუსაზღვრელი რაოდენობით მკვიდრდება ისეთი არასპეციფიკური და ყოფითი ხასიათის, არაფრით გამართლებული ინგლისური სიტყვები: ნიუსი, ბონუსი, კეისი, ივენთი, ესენციური, სენსიტიური, რანდომული, რელევანტური, სუიციდი, შოპინგი, აპლიკანტი, დეველოპერული, გადმოპორტირდი და მრავალი სხვ. მეტიც, სიმღერებშიც კი ვხვდებით რითმის გამართვისა და, ალბათ, „განათლებულობის“ გამო სიტყვებს – ექსპრომტი, ჯექსპონტი.

გვინდა წარმოვადგინოთ ტერმინები, რომლებიც, ჩვენი აზრით, არასწორადაა დამკვიდრებული.

ტერმინი **კვება** და შესაბამისი სინტაგმები: **კვების პროდუქტები**, **კვების პროდუქტების ტექნოლოგია**, **კვების პროდუქტების ტექნოლოგიის ფაკულტეტი**, **კვების მრეწველობის სამინისტრო** და სხვ. არასწორი შესიტყვებებია. ქართული ენის განმარტებითი ლექსიკონის (ქეგლი) მიხედვით: „**კვება** სახელი კ ვ ე ბ ა ვ ს, იკვებება“. **კვება**ვს გრდმ. 1. საზრდოს, საჭმელს აძლევს, აჭმევს. გამოდის, რომ კვების პროდუქტი არის ის, რაც საზრდოს, საჭმლის მიღების შედეგად წარმოიქმნება, ე.ი. ფეკალური მასა, წყალი და ნახშირორჟანგი. ბიოქიმიურად კვება არის ორგანიზმის მიერ საკვებში არსებული ნივთიერებების, ძირითადად, ცილების, ნახშირწყლებისა და ცხიმების სრული ან ნაწილობრივი წვა, ანუ ბიოლოგიური ჟანგვა, რომლის საბოლოო პროდუქტებს წარმოადგენს ნახშირორჟანგი, წყალი, შარდოვანა, შარდის მჟავა და მოუნელებელი მასა ფეკალიების სახით. ვფიქრობთ, **კვების პროდუქტები**, **კვების მრეწველობა** და მისთ. რუსულის (Пищевые продукты, Пищевая промышленность) კალკია, ერთ დროს დაუფიქრებლად, გაუაზრებლად შემოტანილი და დამკვიდრებული. რუსულად იქნებ მისაღებიც იყოს, მაგრამ ქართულად – არავითარ შემთხვევაში. რუსებმა სწორ, მაგრამ გრძელ სახელწოდებას – Министерство промышленности пищевых продуктов ამჯობინეს შედარებით მოკლე და მათთვის მისაღები და შესაძლო სწორი გამოთქმა – Министерство пищевой промышленности, თუმცა Министерство пищевой промыш-

¹ ავტორი მცდარად მიიჩნევს შესიტყვებას „მაგალითი მოჰყავს“, მისი აზრით, უფრო სწორია „მაგალითი მოაქვს“, შესაბამისად აქაც მისთვის უფრო მისაღებია „ავტორს მოაქვს“ (რედ.).

ленности რუსულად არ ითარგმნება ისე, როგორც ქართულად. რუსული ვარიანტით იგულისხმება, რომ აღნიშნული სამინისტრო განაგებს საკვების (Пища), ანუ საკვები პროდუქტების წარმოებას. რუსულად – Пища то что едят, чем питаются. ინგლისურად შესაბამის სინტაგმებს აქვს სახე: Food products, Food biochemistry and food processing, Advances in food biochemistry. ინგლისურშიც: Food – საჭმელი, საკვები, საზრდო, სურსათი, სურსათ-სანოვაგე. Feed – კვება, ჭმევა. ამგვარად, ქართულ ენაზე სწორი ფორმებია: **საკვები პროდუქტები, საკვები პროდუქტების ტექნოლოგია, საკვები პროდუქტების ტექნოლოგიის ფაკულტეტი, საკვები პროდუქტების მრეწველობის სამინისტრო** და სხვ. ჩვენს მოსაზრებას ადასტურებს ქეგლი: **სურსათი** (თურქ.) საჭმლის, საკვების ერთობლიობა – საზრდო, სანოვაგე. რუსულად სურსათი (Продовольствие). რუსებს აქვთ – Биохимия кормления, Биохимия питания. ქართულად **კვების ბიოქიმია** არასწორია, უნდა იყოს **საკვები პროდუქტების ბიოქიმია**, ანუ საკვები პროდუქტების წარმოებისა და ტექნოლოგიური პროცესების ბიოქიმია (მაგ., რძისა და რძის პროდუქტების ბიოქიმია). ღვინის ბიოქიმია – ღვინის დაყენების ტექნოლოგიური პროცესების ბიოქიმია, ანუ ბიოქიმია, რომელიც შეისწავლის იმ რეაქციებსა და მექანიზმებს, რომლებიც საფუძვლად უდევს ღვინის წარმოებას. გვაქვს ჩაის ბიოქიმია, რომელიც შეისწავლის ჩაის მცენარის ბიოქიმიას. ჩაის წარმოების ბიოქიმია – შეისწავლის ჩაის (როგორც მზა პროდუქტის) წარმოების ბიოქიურ საფუძვლებს და ა.შ. უნდა აღინიშნოს, რომ ადამიანისა და ცხოველის კვებაში საკვებსა და სურსათს განსაკუთრებული დატვირთვა აქვს. საკვებს ვამზობთ ცხოველთა, ხოლო სურსათს – ადამიანის შემთხვევაში. მაგ., ცხოველთა საკვები ბაზა, მოსახლეობის სურსათით უზრუნველყოფა. ადამიანის საკვები გულისხმობს სურსათს. **Питание**. 1. см. Питать. 2. Пища, характер и качество пищи; Питать обеспечивать кого-н. пищей (ოქეგოვი, შვედოვა, 2004), ხოლო **Пища** ქართულად ნიშნავს საჭმელს, საკვებს, საზრდოს. რუსულ-ქართული ლექსიკონის მიხედვით, **Пищевой** – საჭმლისა, საკვებისა, სასურსათო; საკვები, კვებისა. როგორც ვხედავთ, რუსები „საკვებში“ გულისხმობენ როგორც საკუთრივ საკვებს, ისე კვებას. ამიტომ მათი **Пищевые продукты** და **Министерство пищевой промышленности** სწორია.

გვინდა ასევე შევეხოთ ზოგიერთი უცხო ტერმინის ქართულ დაწერილობას. კერძოდ, საუბარია **ასოცირება – ასოცირების, ასოცი-**

რებული – ასოცირებულის, ინიცირება – ინიცირებისა და ინიცირებული – ინიცირებულის დაწერილობაზე.

ქეგლ-ის რვატომეულსა (1950-1964) და ერთტომეულში (1986) ამ სიტყვებიდან შეტანილია მხოლოდ ასოციაცია. ახალ **ქეგლ**-ში (2008) კი: ასოციაცია, ასოციაციური, **ასოცირდება** და **ასოცირებული**. აქ საინტერესო ისაა, რომ 2002 წელს გამოცემულ **ჟურნალისტის სტილისტიკურ ცნობარში** ჩნდება: **ასოცირება: ასოცირებული** (წევრი) [**და არა ასოცირება, ასოცირებული**]. **ინიცირება: ინიცირებული**.

2009 წელს გამოცემულ **ჟურნალისტის** ორთოგრაფიულ-სტილისტიკურ ლექსიკონში ისევ არის: **ასოცირება: ასოცირებული** [**და არა ასოცირება, ასოცირებული**]. მაგრამ აღარ არის **ინიცირება**. 2011 წელს დასტამბულ იმავე ლექსიკონის მე-2 ტომში კვლავ არის: **ასოციაცია – ასოცირება** და არ არის **ინიცირება**.

ვფიქრობთ, ამგვარი შეუსაბამობა ერთი და იმავე ტერმინთა დაწერილობაში არამართებულია, მით უმეტეს, რომ ისინი ერთი ინსტიტუტის მიერაა გამოცემული. კერძოდ, 2008 წლამდე (2002) და შემდეგ (2009, 2011) სწორ ფორმად იყო მიჩნეული **ასოცირება, ასოცირებული**, ხოლო 2008 წელს, ანუ უახლეს (ახალი რედაქციით გამოცემულ) **ქეგლ**-ში – **ასოცირება** და **ასოცირებული**.

რაც შეეხება ზოგიერთ მათემატიკურ ტერმინსა და სინტაგმას, მათ არასწორად ხმარებასა და განმარტებას, უპირველესად, **ციფრებს, დასკვნის გამოყვანას, აგრეთვე ფორმულის, მაგალითის, ამოცანისა და განტოლების გამოყვანას**.

ქეგლის მიხედვით: **ციფრი** [არაბულ.] 1. რიცხვის აღმნიშვნელი ნიშანი. 2. მრ. ც ი ფ რ ე ბ ი – რიცხვებით გამოხატული რისამე მაჩვენებელი, გაანგარიშება, გამოთვლა. *საკონტროლო ციფრი*. ციფრის აღნიშნული განმარტება ზუსტად ჰგავს რუსულ განმარტებას: **Цифра** 1. Знак, обозначающий число. 2. мн. Показатель, расчет чего-н., выраженный в числах. Контрольные цифры. ციფრის ასეთივე განმარტებაა მეორე რუსულ ლექსიკონშიც (ოჟეგოვი, შვედოვა, 2004).

მათემატიკაში ციფრებია 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9 და 0. უნდა აღინიშნოს, რომ ნულს *ციფრას* უწოდებდნენ. თვით ეს ნიშნები რიცხვებია და ამ ნიშნებით, ანუ ციფრებით და მათი კომბინაციებით გამოისახება, მაგ., მანძილი, ფართობი, მოცულობა, რაიმეს რაოდენობა და ზომები. სამწუხაროდ, ნებისმიერ რადიო-ტელევიზიაში, ჟურნალ-გაზეთში, ოფიციალურ თუ კერძო საუბარში, როგორც წესი, რიცხვების ნაცვლად იხმარება ციფრები. **ქეგლის** თანახმად:

რიცხვი 1. რაოდენობის გამომხატველი ცნება, სიდიდე, რომლის საშუალებითაც თვლიან, ანგარიშობენ. 2. რაოდენობა; ერთობლიობა, ჯგუფი (ზუსტად იგივე განმარტებაა, რაც ოქეგოვის რუსულ ლექსიკონებში).

შევნიშნავთ, რომ ხშირად **რიცხოზრივის** ნაცვლად არასწორად წერენ **რიცხოზრივს**. მათემატიკოსები **ციფრებს** განმარტავენ, როგორც რიცხვების გამომხატველ პირობით ნიშნებს. რუსები რიცხვით გამოსახულ ოდენობას, მაგ., შემოსავლის რაოდენობას, **ციფრებს** უწოდებენ.

წარმოვადგენთ ერთი მათემატიკური ტერმინის, **ახარისხების** არასწორ ქართულ განმარტებასაც. ყველა **ქეგლი** ახარისხებას ერთნაირად განმარტავს: **ახარისხება** თავის თავზე გამრავლება, **ხარისხში აყვანა** (აქ და ყველგან გამოქება ჩვენია, გ.ტ.). **ახარისხებულ** თავის თავზე გამრავლებული, **ხარისხში აყვანილი**. **ხარისხი** Φ ხარისხში აყვანა.

იმავე განმარტებას შევხვდებით სპეციალურ მათემატიკურ ლექსიკონებშიც. აკადემიკოს გიორგი ჭოლოშვილის რედაქციით გამოცემულ „რუსულ-ქართულ მათემატიკურ ლექსიკონში“ გვაქვს: **Возведение в степень** – ახარისხება, **ხარისხში აყვანა** (მათემატიკური ლექსიკონი, 2010). ნოდარ მახვილამის ლექსიკონსა და ენციკლოპედიკშიც ზუსტად ასევეა განმარტებული.. (მახვილაძე, 2008; მახვილაძე, 2012). **ახარისხების ოპერაციას ხარისხში აყვანის ოპერაციას** უწოდებენ „მათემატიკურ ცნობარში“ (ცნობარი, 2009). **ხარისხში აყვანა** მომდინარეობს რუსულიდან **Возведение в степень**. რუსულად **Возведение** აყვანა. **Возведение в степень** ახარისხება, **ხარისხში აყვანა** (ლექსიკონი, 1983).

ვფიქრობთ, **ახარისხება**, ამ პროცესის შინაარსიდან გამომდინარე, უნდა განიმარტოს, როგორც **რიცხვის ხარისხში აღება**. მით უფრო, რომ სიტყვა **აღება** ფრიად გავრცელებული სიტყვაა მათემატიკაში. მაგალითად, **ავილოთ ტოლობის ორივე მხარის წარმოებული ლოგარითმი**. გარდა ამისა, ბევრი მათემატიკური თეორემის დამტკიცება იწყება ასე: **ავილოთ ნებისმიერად მცირე დადებითი ε რიცხვი**. მეორე მხრივ, **ახარისხების** საპირისპირო ოპერაციას – **ამოფესვას**, სავსებით მართებულად ეწოდება **ფესვის ამოღება**. ფესვი ასე განიმარტება: სიდიდე, რომელიც მისი ამა თუ იმ **ხარისხში აყვანის** დროს იძლევა ახალ რიცხვს. Φ **ფესვის ამოღება** – მოძებნა რიცხვისა, რომელიც, ფესვის მაჩვენებლის **ხარისხში აყვანილი**, მოგვცემს ფესვქვეშა გამოსახულებას (განმარტება მოცემულია 1986 წლის ქეგლიდან. ხაზგასმა ჩვე-

ნია, გ. ტ.). თუ სწორია *რიცხვის ხარისხში აყვანა*, მაშინ იქნებ ფესვიდან ამოღებაც შეეცვალოთ *ფესვიდან ამოყვანით*?

ახარისხებისა და *ამოფესვის* ოპერაციები, თუმცა საპირისპირო ხასიათისაა, ისინი ერთმანეთის საშუალებით გამოისახება. ამიტომ, თუ *ფესვის ამოღება* მისაღებია (და ეს მართლაც ასეა), მაშინ ანალოგიით უნდა იყოს *რიცხვის ხარისხში აღება* და არა *ხარისხში აყვანა*. მით უმეტეს, რომ სიტყვები *ამოღება* და *აღება* ერთი ფუძისაგან (ღება) იწარმოება.

ახლა *დასკვნის გამოყვანის*, აგრეთვე *ამოცანის*, *მაგალითის*, *განტოლებისა* და *ფორმულის გამოყვანის* შესახებ. ქართული ენის განმარტებითი ლექსიკონები (1986, 2010) სწორ ფორმად მიიჩნევენ აღნიშნულ სინტაგმებში *გამოყვანის* არსებობას. ორთოგრაფიული ლექსიკონი პირდაპირ წერს: *დასკვნა გამოჰყავს, დასკვნის გამოყვანა*.

ვფიქრობთ, მართებული ფორმაა *დასკვნის გამოტანა (დასკვნა გამოაქვს)*. თუ *მაგალითის (ციტატის, ამონარიდის...)* *მოყვანას* ბევრი ადრეც ხმარობდა და ახლაც იყენებს, სრულიად მიუღებელი და არაბუნებრივია, რომ კითხვაზე – „რა დასკვნის *გამოტანა* (ანუ *დასკვნის გაკეთება*) შეიძლება ამა თუ იმ პიროვნების ლაპარაკიდან, ამა თუ იმ მოთხრობის შინაარსიდან“ და ა. შ. სიტყვა *გამოტანა* შეიცვალოს სიტყვით *გამოყვანა*. წაკითხულიდან, ნაამბობიდან, მსჯელობიდან და მისთ. ხდება *დასკვნის გამოტანა*, ანუ *დასკვნის გაკეთება*.

ვფიქრობთ, რა სახის წიაღსვლებსაც უნდა მივმართოთ და განმარტლება მოვუძებნოთ *გამოყვანას* დასკვნის მნიშვნელობით, ვერავინ შეეგუება ამ შესიტყვებას. ზოგმა შეიძლება თქვას, *დასკვნის გამოყვანას* იყენებდნენ დიდი ილია, აკაკი და მრავალი სხვა, მაგრამ ილია და აკაკი იყენებდნენ ბევრ ისეთ სიტყვასა და გამოთქმას, რომლებიც დღეს, სავსებით სამართლიანად, უარყოფილია. ამიტომ დასკვნის გამოყვანა დღესდღეობით ყურსაც ცუდად ხვდება და თვალსაც; აზრობრივად და აღსაქმელადაც ძნელად გვეჩვენება. სხვათა შორის, სულხან-საბა თავის არც ერთ ნაწარმოებში არ ხმარობს არც *დასკვნის გამოყვანას*, არც *დასკვნის გამოტანას*, უბრალოდ ამბობს: დაასკვნეს, დაესკვნათ და მისთ. დასკვნის *გამოყვანა*, ვიმეორებთ, რუსულის კალკია და თუ ის სწორია, მაშინ სწორი უნდა იყოს აზრის *გამოყვანაც* და *განაჩენის გამოყვანაც*. და თუ სწორი აღმოჩნდება აზრისა და განაჩენის გამოტანა, ცხადია, სწორი უნდა იყოს *დასკვნის გამოტანაც*. დავიმოწმებთ არგუმენტებს ქეგლიდან (1986):

დასკვნა 1. მოცემული მსჯელობიდან გამომდინარე ახალი მსჯელობა; მსჯელობის შედეგად მიღებული მოკლედ ჩამოყალიბებული საბოლოო აზრი, შეფასება. 2. საბოლოო გადაწყვეტილება, აზრი, შეფასება. ე.ი. დასკვნა იგივე აზრია (ოღონდ მოკლედ ჩამოყალიბებული საბოლოო აზრი). ქართული ენის განმარტებითი ლექსიკონის რვატომეულში კი ასეთი მაგალითიც არის მოტანილი: „...რა პრაქტიკული დასკვნა უნდა გამოვიტანოთ ამ მოძღვრებიდან?“ (*სტალინი*). მაგრამ ამავე ლექსიკონში: **დასკვნის** დასკვნას (დასკვნებს) გამოიყვანს, დასკვნას გააკეთებს... ვფიქრობთ, ესეც გარკვეული შეუსაბამობაა.

ახლა ვნახოთ როგორ განიმარტება აზრი: **აზრი 2.** იგივეა, რაც **ფიქრი**, 3. **შეხედულება**, **გაგება**. 4. **ლოგიკური შინაარსი**. **აზრად** აქვს და ა. შ.

რვატომეულში გვაქვს: **აზრს აიღებს** მიხვდება, მიაკვლევს, იფიქრებს. დღეს ნაკლებად თუ იტყვის ვინმე **აზრს აიღებს**. გასაგებია გეზის აღება, სისხლის აღება, სუნის აღება და ა. შ. მაგრამ ასეც რომ იყოს – **აზრის აღება**, ისევე როგორც **აზრი აქვს**, ირიბად განა ჩვენს მსჯელობას არ ეთანხმება? განა რისი აღებაც ხდება – მისი მოტანა არ უნდა ხდებოდეს?

წარმოდგენილი მსჯელობიდან გამომდინარე: **დასკვნა** თუ იგივე **აზრია**, **შეფასება**, **გადაწყვეტილება** და **დასკვნის გამოყვანა** სწორი ფორმაა, მაშინ სწორი იქნება აზრის გამოყვანაც, შეფასების გამოყვანაც და გადაწყვეტილების გამოყვანაც. შესაბამისად, სწორი ფორმებია: **აზრის გამოტანა**, **შეფასების მიცემა**, **გადაწყვეტილების მიღება**, ე. ი. არსად არ ფიგურირებს **გამოყვანა**.

ქართული ენის განმარტებითი და სპეციალური მათემატიკური ლექსიკონები სწორ ფორმად მიიჩნევენ **მაგალითის**, **ამოცანის**, **განტოლების გამოყვანას**.

მათემატიკოსებიც ხშირად სწორი სინტაგმების (**მაგალითის**, **ამოცანის**, **განტოლების ამოხსნა**) პარალელურად ამბობენ: **მაგალითის**, **ამოცანის**, **განტოლების გამოყვანასაც**, რაც, ჩვენი აზრით, არამართებულია.

რაც შეეხება კონკრეტულად **ფორმულის გამოყვანას**. ვფიქრობთ, ამ შესიტყვებას სჯობს **ფორმულის დადგენა**. **ფორმულა** (მათემატიკური, ფიზიკური თუ ქიმიური) გარკვეულ საკვლევ სიდიდეებს შორის ზუსტი ურთიერთდამოკიდებულებისა და კანონზომიერების შესწავლის საფუძველზე დგინდება და ფორმულირდება. **ქეგლის** მიხედ-

ვით: **ფორმულა 1.** მოკლე და ზუსტი სიტყვიერი გამოხატვა, განსაზღვრება რისამე. 2. მათემატიკურ სიდიდეთა წყება, რომელიც გამოხატულია პირობითი ნიშნებით, **ალგებრული ფორმულა**. ფორმულის ქართული განმარტება ზუსტად იმეორებს რუსულ ლექსიკონებში მოცემულ განმარტებას.

Формула 1. Краткое и точное словесное выражение, определение.

2. Ряд математических величин выраженный условными знаками.

Алгебраическая формула (ოჟეგოვი, 1960).

ინგლისური ლექსიკონის მიხედვით: **deduce** to arrive at facts, a theory, ets. by reasoning; to infer (1): მიხვიდე რამე ფაქტამდე, თეორიამდე და ა.შ. მსჯელობით (ლექსიკონი, 1998-1999)

Infer 1. To reach an opinion based on available information or evidence; to arrive at a conclusion მიაღწიო აზრს, რომელიც ეფუძნება ხელმისაწვდომ ინფორმაციას ან მტკიცებულებას. დასკვნამდე მისვლა (დასკვნის გაკეთება).

Formula 1. (mathematics or physics) a rule, principle or law expressed by means of letters and symbols. წესი, პრინციპი ან კანონი, რომელიც გამოისახება ასოებითა და სიმბოლოებით.

როგორც ვხედავთ, ინგლისურ განმარტებებში არსად არ გვხვდება **გამოყვანა (Выведение)**, თუმცა, ახმანოვას რუსულ-ინგლისურ და ინგლისურ-რუსულ ლექსიკონში (1961 ნიუ-იორკი), როგორც მოსალოდნელი იყო, **Infer** განმარტებულია, როგორც **დასკვნის გამოყვანა (выводить заключение)**, ხოლო **deduce**, როგორც **выводить заключение, делать заключение**. როგორც იტყვიან, კომენტარი ზედმეტია.

ინგლისურად **deduce a formula** ითარგმნება არა როგორც ფორმულის გამოყვანა, არამედ როგორც **ფორმულის დადგენა**, რადგან **deduce** ნიშნავს დასკვნის გაკეთებას, წარმოშობის დადგენას. გარდა ამისა, **ფორმულა** ლათინური სიტყვაა და ნიშნავს **წესს, ნორმას, ფორმას, ნიმუშს**. თვით ფორმულის ალტერნატიული სახელწოდებები მიუთითებს, რომ **ფორმულის – წესის (ნორმის) დადგენა** უფრო მართებულია, ვიდრე **წესის (ნორმის) გამოყვანა**. მაგ.: **გრამატიკული წესები, ქცევის წესები, მოძრაობის წესები**, რომელთა დადგენა, შემუშავება ხდება და არა გამოყვანა.

საყურადღებოა კიდევ ერთი მათემატიკური სინტაგმა. რუსულად **теория надёжности**, ინგლისურად – **reliability theory**. ქართული შესატყვისები შეიძლება იყოს: **სანდოობის, საიმედოობის, სარწმუნო-**

ბის ან უტყუარობის თეორია. რომელია აქედან უფრო მისაღები, ენათმეცნიერებისა და მათემატიკოსების გადასაწყვეტია. ჩვენ ვერ ვნახეთ მათემატიკურ ცნობარებსა და ენციკლოპედიებში აღნიშნული სინტაგმის ქართული შესატყვისი.

ქართული ენის ორთოგრაფიულ ლექსიკონში (ქეგლში) არ არის სანდოობა და არც სარწმუნოობა. არის მხოლოდ საიმედოობა და უტყუარობა.

ჟურნალისტის ორთოგრაფიულ-სტილისტიკური ლექსიკონის 2009 წლის გამოცემაში არის მხოლოდ საიმედოობა, ხოლო იმავე ლექსიკონის 2011 წლის გამოცემაში – არც ერთი. ტექნიკურ ტერმინოლოგიაში არის: საიმედოობა – **надежность** და უტყუარობა – **достоверность**. რუსებს აქვთ: **доверительный интервал** – ნდობის ინტერვალი და **доверительная вероятность** – ნდობის ალბათობა (ტექნიკური ტერმინოლოგია, 1982).

შევხებით ასევე ზოგიერთ ქართულ აბრევიატურასა და მათ წარმოთქმას. რუსული ენის გავლენით არასწორად იკითხება ისეთი ცნობილი ტერმინების აბრევიატურები, როგორებიცაა: ატფ (ა-ტე-ეფ-ი), დნმ (დე-ენ-ემ-ი), რნმ (ერ-ენ-ემ-ი). თვით რუსები იმავე ინგლისურ აბრევიატურებს – ATP (ეი-თი-ფი), DNA (დი-ენ-ეი), RNA (ერ-ენ-ეი) რუსული ასოებით АТФ, ДНК, РНК ცვლიან, და, შესაბამისად, რუსული ასოების სახელწოდებების მიხედვით წარმოთქვამენ: ა-ტე-ეფ-ი; დე-ენ-კა; ერ-ენ-კა. მსგავს ტერმინთა რიცხვს მიეკუთვნება აგრეთვე ისეთი უმნიშვნელოვანესი ბიომოლეკულები, როგორებიცაა: ნად-ი (ნიკოტინამიდადენინდინუკლეოტიდი), ფად-ი (ფლავინადენინდინუკლეოტიდი) და სხვა მნიშვნელოვანი ბიოლოგიური თუ არაბიოლოგიური მნიშვნელობის ტერმინი.

ვფიქრობთ, ამ კუთხით უფრო მეტად უნდა დაინტერესდნენ ენათმეცნიერები და დარგის სპეციალისტები. ინგლისელებისა და რუსების მსგავსად, ამგვარი აბრევიატურები მათი ასოების სახელწოდებების მიხედვით, გვექნება: რნმ-ი რაე-ნარ-მან-ი; ატფ-ი ან-ტარ-ფარ-ი, დნმ-ი დონ-ნარ-მან-ი. მეორე შესაძლებლობაა, წარმოთქმა იყოს ასოთა სახელწოდებების პირველი ასოების მიხედვით: ა-ტ-ფ-ი; დ-ნ-მ-ი; რ-ნ-მ-ი.

საგანგებოდ გვინდა განვიხილოთ ისეთი სპეციალური ტერმინების დაწერილობა, რომლებიც დედანში ორმაგი თანხმოვნით არის გაფორმებული. ქართული ენის ნორმები ერიდება ორი ერთნაირი

თანხმოვნის თავმოყრას უცხოური ენიდან ნასესხებ ტერმინებში, მაგ., პროფესორი და არა პროფესორი, ასოციაცია და არა ასსოციაცია. ასევე: მასა (2ს), ბარელი (2რ), მეტალი (2ლ) და მრავალი სხვ. ეს სიტყვები ორიგინალში: ბერძნულ, ლათინურ, ფრანგულ, ინგლისურ თუ რუსულ ენებში იწერება ორმაგი თანხმოვნით. ასეთ სიტყვებში ერთი თანხმოვნის უგულებელყოფა არ ქმნის უხერხულობას – არ გააჩნია ალტერნატიული მნიშვნელობა. მაგრამ არის ისეთი სიტყვა-ტერმინები, რომლებშიც აუცილებელია მეორე თანხმოვნის შენარჩუნება მათი მნიშვნელობების გასამიჯნავად. მაგალითად: **რენნინი** და **რენინი**, **ფილლო** და **ფილო**. საქმე ისაა, რომ **რენნინი** და **რენინი** ორი სხვადასხვა ცილა – ფერმენტი, განსხვავებული ფუნქციით. ერთია პროტეოლიზური ფერმენტი – რენინი, ხოლო მეორე – რენნინი, ანუ ქიმოზინი – რძის შემადგენელი ფერმენტი.

ფილლო ბერძნული წარმოშობისაა (φύλλον), ნიშნავს **ფოთოლს** და ისევე, როგორც ინგლისურად (**phyllo**) და რუსულად (**филло**), იწერება, შესაბამისად, ორი **ლას**-ით. რაც შეეხება **ფილოს**, ისიც ბერძნული წარმოშობისაა, ნიშნავს **მიყვარს** და, შესაბამისად, ბერძნულ (**φίλεω**), ინგლისურ (**philo**) და რუსულ (**филло**) ენებზე იწერება ერთი **ლას**-ით.

ასე მაგალითად, **ფილოლოგიონი** იგივეა, რაც ვიტამინი K₁ (მონაწილეობს სისხლის შედედებაში), ხოლო **ფილოგენეზი** – ორგანიზმის ან მონათესავე ორგანიზმთა ჯგუფის ევოლუციური განვითარების ისტორიული პროცესია.

ერთი **ლას**-ით იწერება **ჰემოფილია** (სისხლის მემკვიდრეობითი დაავადება), **ჰელიოფილები** (მზის მოყვარული ორგანიზმები), **ბაზოფილები** (მჟავა თვისებების უჯრედები), **ფილოგენეტიკა** (გენეტიკის ნაწილი – შეისწავლის ცოცხალი ორგანიზმების ევოლუციას) და სხვ.

ორი **ლას**-ით იწერება: **ფილოლოგლორა** (წითელ წყალმცენარეთა გვარი), **ფილოტაქსისი** (ტოტებზე ფოთლების განლაგების წესი), **ფილოლქსერა** (მავნებელი მწერი) და სხვ.

ორი **მან**-ით უნდა დაიწეროს **მანნანები**-შაქრები, **მანნოზის** პოლისაქარიდი. ორიგინალში ორი **მან**-ია (მომდინარეობს ძვ. ებრაულიდან **მანნა** – ბიბლიური ციდან ჩამოცვენილი საკვები). თვით **მანნოზა**, რადგან ალტერნატივა არ გააჩნია, შეიძლება ერთი **მან**-ით დაიწეროს. **მანოზა** გლუკოზის იზომერია.

ქართული ენის ნორმები არ ცნობს უცხო ავტორთა გვარ-სახელეზმშიც ორი ერთნაირი თანხმონის ერთად დგომასაც, მაგალითად: **ვატი – Watt, გაუსი – Gauss, გიბსი – Gibbs** და მრავალი სხვ.

შევეხებით ასევე ზოგიერთ უცხოურ, ნასესხებ სიტყვათაგან – **ური** და **-ული** ბოლოსართებით ზედსართავი სახელების წარმოებასაც. მაგალითები მოგვაქვს ქართული ენის ორთოგრაფიული ლექსიკონიდან – **ქეოლ** (1998) და ტექნიკური ტერმინოლოგიიდან (1982).

მაგალითად, თუ სწორი ფორმებია: **ჰიდროფილური, ჰიდროფობური, ტრანსგენური, კანცეროგენური**, რატომ არის **ჰეტეროგენული** და არა **ჰეტეროგენური**? **ასტრონომიული** და არა **ასტრონომიური**? მაგრამ **გასტრონომიური** და არა **გასტრონომიული**? რატომ მიიჩნევა სწორ ფორმებად **მიკროსკოპიული** და **მიკროსკოპული**? და არა **მიკროსკოპიური** და **მიკროსკოპური**. ამ ანალოგიით უნდა იყოს **ქრომოსომული**, მაგრამ არის (და მართებულად) **ქრომოსომური**.

რატომ არის ორთოგრაფიულში **ჰიგროსკოპიული** და არ არის **ჰიგროსკოპური**? არის **ჰიპერტონიული** – უნდა იყოს **ჰიპერტონიური** ისე, როგორც **ჰიპოტონიური**. ამავე ლექსიკონში ასევე არის **ჰიპერემიული** – უნდა იყოს **ჰიპერემიური**. სიტყვა მომდინარეობს ძვ. ბერძნულიდან **ჰიპერ + ემია** (სისხლი).

ქართულ ენაში უნდა დავიცვათ წესი: თუ სიტყვა რთულია (შედგენილია), ანუ კომპოზიტია და, ვთქვათ, შედგება ორი ფუძისაგან, რომელთაგან პირველი შეიცავს **რაე**-ს, მეორე კი – არა, მაგალითად, **ასტრო-ნომია**, **გასტრო-ნომია**, **კანცერო-გენი**, **მიკრო-სკოპია**, **რიბო-სომა**, **ქრომო-სომა**, **ჰიგრო-სკოპია**, **ჰიპერ-ემია**, ზედსართავი სახელი უნდა იწარმოებოდეს – **ური** ფორმით: **ასტრონომიური, გასტრონომიური, კანცეროგენური, მიკროსკოპიური, რიბოსომური, ქრომოსომური, ჰიგროსკოპური, ჰიპერემიური**.

თუ სიტყვა ორფუძიანია, სადაც მეორე ფუძე შეიცავს **რაე**-ს (პირველი ფუძე შეიძლება შეიცავდეს ან არ შეიცავდეს **რაე**-ს) ზედსართავი სახელი უნდა იწარმოებოდეს – **ული** ფორმით. მაგალითად, **ჰეტერო-კარიოტი** – **ჰეტეროკარიოტული**, **ჰეტერო-ტროპი** – **ჰეტეროტროპული**, **ჰეტერო-ტროფი** – **ჰეტეროტროფული** და ა.შ.

ვფიქრობთ, იგივე წესი უნდა გავრცელდეს სამ – და მეტფუძიან კომპოზიტებზეც. მაგალითად, **პირუვატ-დე-ჰიდრო-გენაზა** – **პირუვატდეჰიდროგენაზური** და არა **პირუვატდეჰიდროგენაზული**. დაბოლოება **-ული** თუ **-ური** უნდა განისაზღვროს კომპოზიტის ბოლო ფუძეში **რაე**-ს არსებობა-არარსებობით.

ცხადია, შესაძლებელია, მაგრამ არასასურველია, გამოწკრიპების დაშვებაც – კეთილხმოვანების, ტრადიციულობისა თუ სხვა რეალურ მიზეზთა გამო.

ქართული ენის ორთოგრაფიულ ლექსიკონში არის **დიფუზური**, მაგრამ გვაქვს **სენსაციური**, **დისპერსიული** და **ფუნქციური**. ბუნებრივია, ისმის კითხვა – რატომ იწარმოება იური//იულით ყველა ია-ზე დამთავრებული უცხო ტერმინი? რატომ გვაქვს **ადაპტერული**, **ადაპტორული**, როდესაც ამ ზედსართავების საწყის ფორმას ინგლისურად წარმოადგენს ზმნა **adapt-** შეგუება? სწორ ფორმად, ალბათ, უნდა მივიჩნიოთ **ადაპტური**. რატომ ვაწარმოებთ ზედსართავ სახელს არა პირდაპირ **ადაპტ-**ისგან, არამედ ნაწარმოები სიტყვებისგან **adapter** ან **adaptor**? მსგავსი მაგალითები ბევრი დაიმეზნება სპეციალურ ლიტერატურაში, მაგალითად, ბიოქიმიასა და მოლეკულურ ბიოლოგიაში. **Crick adaptor hypothesis** ითარგმნება, არა როგორც კრიკის ადაპტური ჰიპოთეზა, არამედ კრიკის ადაპტორული ჰიპოთეზა.

ოქსფორდის ბიოქიმიისა და მოლეკულური ბიოლოგიის ლექსიკონში **ადაპტორული მოლეკულა** განიმარტება, როგორც ტ-რნმ-ის მოლეკულა, რომელიც იკავშირებს და მიაქვს ამინომჟავა რიბოსომაზე ინფორმაციული რნმ-ის „ბრძანების“ შესაბამისად.

გვინდა შევეხოთ ასევე სიტყვების, **ეფექტიანისა** და **ეფექტურის**, გამიჯვნის საკითხსაც. ამ უკანასკნელ ხანს დამკვიდრდა **ეფექტურობის** ნაცვლად **ეფექტიანი**. **ეფექტიანი** ითქმება კაცზე, რომელიც გამოირჩევა თავისი საქმიანობის ეფექტურობით. **ქველში** კი ვკითხულობთ: **ეფექტური 2**. ეფექტის მომცემი, ეფექტის მქონე, – ქმედითი. **ეფექტური ზომები** მიიღეს. **ეფექტიანი** (წიგნ.) იგივეა, რაც ეფექტური (მნიშვ. 2).

ამგვარად, **ეფექტიანი** ახასიათებს კაცს – დარდიანის, სევდიანის, უნარიანის ანალოგიით; ხოლო **ეფექტური** – ადამიანის საქმიანობის, მოღვაწეობის წარმატებულ, ანუ საგრძნობი შედეგის (ეფექტის) მომტან მოქმედებას.

ლიტერატურა

არაბული, 2004 – ავთანდილ არაბული, ქართული მეტყველების კულტურა, 2004.

ინგლისური ლექსიკონი, 1998-1999 – Oxford Advanced Learner's Dictionary.

ლექსიკონი, 1983 – რუსულ-ქართული ლექსიკონი, თბილისი.

მათემატიკური ლექსიკონი, 2010 – გიორგი ჭოდოშვილი; გივი თევზაძე; გურამ სულხანიშვილი; რამაზ აბდულაევი; ომარ მაგნიძე, ადა მიჩიტაშვილი, რუსულ-ქართულ მათემატიკური ლექსიკონი .

მახვილაძე, 2008 – ნოდარ მახვილაძე, მათემატიკური ენციკლოპედიური ლექსიკონი.

მახვილაძე, 2012 – ნოდარ მახვილაძე, მათემატიკური ენციკლოპედია მოსწავლეთათვის.

ორთოგრაფიული, 1998 – ივ. გიგინეიშვილი, ვ. თოფურია, ქართული ენის ორთოგრაფიული ლექსიკონი (მეორე შევსებული გამოცემა), თბილისი.

ოჟეგოვი, 1964 – С. И. Ожегов, Словарь русского языка, Москва.

ოჟეგოვი, შვედოვა, 2004 – Ожегов, Шведова, Толковый словарь русского языка, Москва.

ტექნიკური, 1982 – ტექნიკური ტერმინოლოგია, ქართულ-რუსული ნაწილი, რ. დვალისა და რ. ღამბაშიძის რედაქციით.

ცნობარი, 2009 – ნიკოლოზ ნუცუბიძე, ომარ მაგნიძე, შალვა კირთაძე, მათემატიკურ ცნობარი, ქუთაისი.

ჭავჭავაძე, 1941 – ი. ჭავჭავაძე, თხზულებათა სრული კრებული, ტ. 2, თბილისი.

Guram Tkemaladze

About Spelling, Pronunciation and Semantic Accordance of General Georgian and Foreign Terms

The article discusses the problems of spelling, pronunciation and accordance of meaning of general Georgian and foreign terms by using materials from different dictionaries. The author considers some words confirmed by various academic dictionaries as unacceptable and offers his outlook on the problem.

The article is published in order to raise a question for discussion.

ომარ მაგნიძე

თოფთან დაკავშირებული ზოგიერთი ტერმინის დაზუსტებისთვის

1. თოფის სწორდარული და მრუდდარული ლულები

ხელის ცეცხლსასროლი იარაღი ევროპაში ცნობილია მე-14 საუკუნიდან. დიდი ხნის განმავლობაში სანადირო იარაღი არ განსხვავდებოდა საომარი იარაღისაგან. განსხვავებამ თანდათან იჩინა თავი, სანადირო იარაღი (თოფი) უფრო მსუბუქი გახდა.

თავდაპირველად თოფის ლულას ამზადებდნენ რკინის ან ბრინჯაოსაგან. შემდეგ, დაახლოებით მე-17 საუკუნიდან, კი – ქ. **დამასკის**¹ ფოლადისგან. მე-19 საუკუნის შუა პერიოდიდან ცეცხლსასროლი იარაღის ლულა სხმული ფოლადისგან მზადდებოდა გაბურღვის წესით. ბურღავდნენ სპეციალურ დაზგაზე, რომელსაც „თოფის ჩარხი“ ეწოდებოდა (კახიძე, 1974:62).

მე-19 საუკუნის ბოლოს და მე-20 საუკუნის დასაწყისში სხვადასხვა ხარისხის ფოლადმა ჩაანაცვლა **დამასკის ფოლადი**, რომელსაც სხვადასხვა წყაროში ეწოდება **დამასკი**, **წითელი რკინა**, **ხვეული ფოლადი** (ბლუმი, შიშკინი, 1983:41). სწორედ მრგვალი ფორმის ხვეულ ფოლადს, ე.წ. „ვუნცას“, აძლევდნენ ფურცლის ლენტის ფორმას. ამ ფურცლოვან ლენტს შემოახვევდნენ ხის ბუდეში ჩასმულ რკინის ან ბრინჯაოს ლულას სიმტკიცისა და სილამაზის მისაცემად.

თოფის ლულის **შიგნედი** (შიგა სივრცე) თავდაპირველად ცილინდრი იყო, ხოლო 1498 წელს კი ქ. ვენის მეიარაღე გ. ცოლნერმა თოფის ლულის შიგნედს ლულის მთელ სიგრძეზე ორი პარალელური გვერდის მქონე ჩაღრმავებული რამდენიმე **ღარი**² (прямые углублённые **нарезы** – ბლუმი, შიშკინი, 1983 :5, 27) გაუკეთა.

¹ დამასკი (არაბ. დიმაშკ), სირიის არაბთა რესპუბლიკის დედაქალაქი. პირველი ცნობები დამასკის შესახებ ძვ.წ. მე-16 საუკუნეს მიეკუთვნება, ამ დროს დამასკი ემორჩილებოდა ეგვიპტის ფარაონებს (ქსე, 3:352).

² ჩაღრმავებული ღარის ორი დანარჩენი გვერდი წრფე აღარ არის, ისინი წარმოადგენს ლულაზე მდებარე ორი წრეწირის ორ პარალელურ და ტოლი სიგრძის რკალებს – ლულა ხომ ცილინდრია.

ასეთი ლულის შესატყვისი სწორი ტერმინი უნდა იყოს „სწორ-დარებიანი ლულა“ ან უფრო მარტივად „სწორდარული ლულა“, ნაცვლად სხვადასხვა ლექსიკონში მოწოდებული ტერმინებისა: **კუთხვილი ლულა** (ლექსიკონი, 1956: 53; ლექსიკონი, 2013: 366); **კუთხვილიანი ლულა** (ლექსიკონი, 2013: 344); **კუთხვილიანი, ჭდეული ლულა** (ტექნიკური, 1989: 236); **კუთხვილი ლულა** (ტექნიკური, 1920: 178; ტექნიკური, 1921: 213). ლექსიკონებში დადასტურებული ტერმინები არამართებულად მიგვაჩნია, რადგან იკარგება ტერმინი **ღარი**, რომელიც შიგნედის შემადგენელი ნაწილია.

„კუთხვილის“ ნაცვლად „**ღარულის**“ შემოღება გამართლებულია იმიტაც, რომ არსებობს რუსული ტერმინი „**рифлённый**“ – ღარული (ლექსიკონი, 1959: 131; ლექსიკონი, 1983: 656) და აგრეთვე „**ღარვა**“ – **рифление** (ლექსიკონი, 2013: 624). ამასთან, მნიშვნელოვანია ისიც, რომ **рифлённый** რუსულ ენაში შესულია ინგლისურიდან **rifle: ствол нарезной – the barell rifled** (ტარასიუკი, 1972:158) – **рифлённый ствол** და **нарезное оружие – rifle** (APC:649; Хантер: 51; Hunter:49); თანაც, **рифля – ღარაკს** (ტექნიკური, 1989: 367) ნიშნავს.

აქედან გამომდინარე, მიგვაჩნია, რომ სწორი ტერმინი იქნება **нарезной ствол – ღარული ლულა!** გარდა ამისა, გვაქვს: **винтовой нарез – ხრახნილი ნაჭდევი** (ლექსიკონი, 1983:344; ლექსიკონი, 1958:53) და **нарезка винтовая – ხრახნილი კუთხვილი** (ტექნიკური, 1989:236). ჩვენი მსჯელობიდან გამომდინარე, სწორი და ცნების შესაბამისი ტერმინი იქნებოდა – **винтовой нарез, нарезка винтовая. – ხრახნღარი**

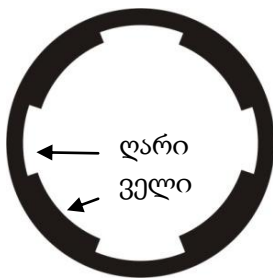
ტერმინი **ხრახნღარი** არ გამოიწვევდა უხერხულობას რუსულ ტერმინოლოგიაში რომ გვქონდეს - **ствол с винтовым нарезом – ხრახნღარული ლულა**, მაგრამ რუსულში ამ ცნებას შეესაბამება **винтовка (rifle) – შაშხანა**. ეს არის იარაღი, რომლის ლულაც არის **ხრახნღარული**. ამრიგად, ტერმინის ბუნდოვანება გამოიწვია არათანმიმდევრულობამ რუსულ ტერმინოლოგიურ სისტემაში. გარდა ამისა, **ღარის**

¹ როგორც ვხედავთ, კუთხვილი არ უკავშირდება კუთხეს და, მეორეც, ეს სახელწოდებანი ტერმინები არ არის, რადგან მათ აკლიათ არსებითი თვისება – **სიზუსტე**. თუკი „სწორდარული ლულა“ რაიმე უხერხულობას იწვევს, ის შეიძლება თავიდან ავიცილოთ ორი მიზეზის გამო: 1) „სწორდარული ლულა“ ზუსტია; 2) ამ ტერმინის დამკვიდრებას სჭირდება **შეჩვევა** (მიძიგური: 37), რაც დაიძლევა დროთა განმავლობაში.

მნიშვნელობა ასეთია – **გრძელი ხე შუა ამოჭრილი გასადინებლად წყალთა** (ჩუბინაშვილი, 1961: 408).

სხვათა შორის, ქართულში ტერმინ **винтик**-ის შესატყვისი – **ხრახნისის** (ლექსიკონი, 1956:131; ლექსიკონი, 1983:70) ნაცვლად კარგი იქნებოდა გვეხმარა ტერმინი **винтик** – **ხრახნაკი**, ცნობილი ტერმინების – **головка** – **თავაკი**, **значок** – **ნიშნაკი**, **частица** – **ნაწილაკი** და ა. შ. მსგავსად.

ჩაღრმავებული ღარების სწორხაზოვან გრძელ გვერდებს, რომელთა სისქე ასანთის ღერის სისქისაა და განფენილობა კი ორმაგი სისქის ტოლია, ეწოდება **ველი**. ისინი ამცირებენ ხახუნს გატყორცნილ ჭურვსა და ლულას შორის (ნადირობა, 1981: 454).

ნახ.1

სწორღარული ლულის მართ კვეთას (CO:456; OP:27), თუ ის 4-ღარიანია, ასეთი სახე აქვს (იხ. ნახ. 1).

ასეთი თოფის გასროლით წარმოქმნილ მაღალი ტემპერატურით დარბილებულ ჭურვში შეიჭრება ლულის ყოველი **ველი** (ტყვიის დნობის ტემპერატურა, 327°C, საგრძნობლად დაბალია სხვა ლითონის დნობის ტემპერატურასთან შედარებით). ველის შეჭრა ტყვიაში იწვევს ამ უკანასკნელის დეფორმირებას, ხოლო

მისი მასის გაფართოებული ნაწილი გადაიწევს ველის მოსაზღვრე ორივე **ღარში**, რადგანაც ღარი ჩაღრმავებულია, ამითაა გამართლებული ღარის არსებობა-საჭიროება.

მე-16 საუკუნის დასაწყისში დაამზადეს თოფი ისეთი ლულით, რომლისგანაც გასროლილი ჭურვი ასრულებდა **ბრუნვით** მოძრაობას წარმოსახვითი ღერძის გარშემო, რითაც მიიღწეოდა მიზანში მოხვედრის მეტი სიზუსტე უკვე დიდ მანძილზეც კი, ვიდრე სწორღარული ლულის შემთხვევაში. ასეთი ლულისთვის დამკვიდრებულია ტერმინი „**ხრახნილკუთხვილი ლულა**“ (ქსე, 10:695).

ვფიქრობთ, რომ ამ შემთხვევაში აჯობებდა დაგვემკვიდრებინა ტერმინი **ხრახნღარებიანი ლულა** ან უფრო მარტივად **მრუდღარული ლულა** (**нарезки, винтообразно ведущие по всему каналу ствола** (ნადირობა, 1981:454; ბლუმი, შიშკინი, 1983:28).

ამასთან, ხრახნილი ველის **ბიჯის**¹ შემცირება, რითაც ველი უფრო დამრეცი ხდება (ციცაბო), იწვევს ჭურვის ბრუნვათა რიცხვის გაზრდას და, მაშასადამე, იზრდება მიზანში მოხვედრის ალბათობაც. ასეთ შემთხვევაში ჭურვს უკეთებენ დავიწროებულ წინა ნაწილს, რათა **ხრახნილმა ველმა** ჭურვის დეფორმირება არ გამოიწვიოს.

ღარების რაოდენობაა 4-7, ხოლო დიდი დიამეტრის ლულაში კი - 8-11. ღარის სიღრმე და სიგანე დამოკიდებულია ჭურვის მახასიათებლებზე. ღრმა (0,2 მმ-0,4 მმ) და განიერი ღარების მქონე ლულისთვის გამოიყენებოდა შედარებით რბილი ლითონისგან დამზადებული ჭურვი. მტკიცე ლითონისგან დამზადებულ ჭურვს კი იყენებდნენ 0,07მმ-0,15 მმ სიღრმის ღარების მქონე ლულისათვის (ნადირობა, 1981:454).

მე-19 საუკუნის შუახანებამდე სანადირო თოფს ჰქონდა ცილინდრული გლუვი ლულა. ღარებიანი იარაღი ფართოდ გავრცელდა მას შემდეგ, რაც შეიქმნა **სავაზნე კოლოფის** (казнозарядное) მქონე იარაღი².

ვის ეკუთვნის ცილინდრული ლულის ბოლო ნაწილის – **ტუჩის**, ოდნავ დავიწროების იდეა სამიზნეზე მეტი რაოდენობის **საფანტის**³ მიტანის (მეტი თავმოყრის) მიზნით, ზუსტად ცნობილი არ არის. ამასთან, ლულა მკვეთრად ვიწროვდება მხოლოდ ლულის ბოლოს და არა თანდათან (ნადირობა, 1981:455).

უკვე მე-20 საუკუნის მეორე ნახევრიდან საფანტის ზედაპირი სპილენძის თხელი ფენით იფარება გალვანური მეთოდით. ეს კი იწვევს: 1) საფანტისა და ლულის ხახუნის შემცირებას, რითაც იზრდება საფანტის სიჩქარე და, მაშასადამე, შედეგიც უკეთესია; 2) ლულა არ გაილაქება შიგნიდან ტყვიის ნამცეცებით; 3) მცირდება ტყვიის **მოწამლაგი** გავლენა ნანადირევზე.

¹ ხრახნილი ველის **ბიჯი** ეწოდება ველის იმ სიგრძეს, რომელიც საჭიროა მისი ერთი სრული შემობრუნებისთვის (ნადირობა, 1981:28).

² ტერმინი **სავაზნე კოლოფი** გამოყენებულია დამზადების აღწერილობაში (ქსე, 3:353).

³ **საფანტი** ეწოდება ტყვიისგან დამზადებულ მცირედიამეტრიან ბურთულებს. მათი ერთობლიობა ქმნის ერთი გასროლისთვის საჭირო ჭურვს, რომელიც გასროლისას **იფანტება**. საფანტის ნუმერაცია ასეთია: 4/0, 3/0, 2/0, 0,1,2,3,4,5,...,11 (CO:473).

ტყვიისგან განსხვავებული ლითონით დამზადებული საფანტის შედეგიანობა კი საგრძნობლად მცირეა (ბლიუმი, შიშკინი, 1983:111), რადგანაც წამლის აფეთქებით წარმოქმნილი ტემპერატურა მის ძლიერ გახურებას არ იწვევს. ამიტომაც ცივ და ქარიან ამინდში მცირე მანძილი უფრო მომგებიანია, რადგანაც საფანტი (თუნდაც იგი ტყვიის იყოს) მალე ცივდება.

ვიწრობოლოიანი ლულის ავტორად ზოგი ასახელებს ამერიკელ ფ. კიმბელს (1870წ), ზოგი კი – ისევ ამერიკელ დ. სმიტს (1827წ) (ბლიუმი, შიშკინი, 1983:5-6).

თანამედროვე გლუვლულიანი სანადირო თოფების უმრავლესობას აქვთ ვიწრობოლოიანი ლულა¹. 1885 წელს ინგლისელმა ჯ. ფოსბერმა დაამზადა **მრუდღარული** და **ვიწრობოლოიანი** ლულა, ე.წ. „პარადოქსი“ („парадокс“- (ნადირობა, 1981:455; ბლიუმი, შიშკინი, 1983: 6).

მე-19 საუკუნის შუა პერიოდამდე ჭურვის გასროლის ერთადერთი საშუალება იყო **კვამლიანი დენთი** (წამალი) (дымный порох – smoky powder). შემდეგ დაიწყო სხვადასხვა ეფექტის მქონე **უკვამლო დენთის** (бездымный порох – smokless powder) დამზადება. თანამედროვე ტიპის პირველი უკვამლო² დენთი 1884-1885წწ – ებში ფრანგმა პ. ვიელმა შექმნა.

უკვამლო დენთის ერთ-ერთი სახეობა მიიღო დიდმა ქიმიკოსმა დ.ი. მენდელეევა (1834-1907). უკვამლო დენთი „არწივი“ („сокол“) კი პირველად შეიქმნა 1890 წელს რუსეთში. ეს დენთი დღესაც გამოიყენება.

თავდაპირველად სანადირო თოფის ჭურვი ერთ მთლიან სხეულს წარმოადგენდა. **საფანტი** კი მე-16 საუკუნეში გამოიგონეს. ტყვისაგან ამზადებდნენ როგორც სფერულ, ისე მოგრძო ფორმის (ღარბლულიანი თოფისთვის) ჭურვს, რომელსაც გარსი არ ჰქონდა. მე – 19 საუკუნის ბოლოდან უკვე **გარსიანი** (სპილენძის, ნიკელის და სხვა) ჭურვის დამზადებაც დაიწყო.

დიდხანს თოფი **ზუმბიანი** (шомпольный) იყო, რომლითაც ის დენთით და ჭურვით (საფანტით) იტენებოდა ლულის ბოლოდან – **ტუჩიდან**.

¹ ცნობილია სხვა ფორმის ლულებიც (ლომთაძე: 49).

² უკვამლო დენთსაც აქვს მცირეოდენი კვამლი, რომლის შემჩნევაც შეუძლებელია, თუ თოფის გასროლას დავაკვირდებით გვერდიდან მზის ჩასვლისას.

მე-19 საუკუნის მეორე ნახევრიდან ფართოდ გავრცელდა **სავაზ-ნე კოლოფით** აღჭურვილი თოფი.

ორლულიანი **გადსახსნელი** თოფი 1835-1836 წწ-ებში დაამზა-და ფრანგმა კ. ლეფოშემ. თავდაპირველად თოფს **გარე ჩახმახი** ჰქონ-და. (ჩახმახიანი თოფი). 1860 წლიდან გამოჩნდა სხვადასხვა მოდელის **უჩახმახო** (დაფარული, შიგაჩახმახიანი) თოფი.

თოფის კალიბრი მისი ლულის დიამეტრით შემდეგნაირად განისაზღვრება. თოფის ლულის დიამეტრის ტოლი რამდენი ბურთუ-ლაც დამზადდება ინგლისური სავაჭრო¹ ფუნტის (453,6 გრ) ან ფრან-გული ფუნტის (489,5 გრ) სუფთა ტყვიისაგან, თოფიც იმდენი კალიბ-რისაა (CO:454; OP:28).

ამის შესაბამისად, ქაღალდის მასრისთვის (бумажная гильза) სა-ერთაშორისო ნორმატივებია: 18,5 მმ 12 – კალიბრიანი ლულისთვის; 16,8 მმ 16 – კალიბრიანისთვის; 15,6 მმ 20 – კალიბრიანისთვის; 14,0 მმ 28 – კალიბრიანისთვის, ხოლო 12,7 მმ 32- კალიბრიანისთვის.

ლითონის მასრისთვის განკუთვნილი ლულის დიამეტრი 0,6-0,8 მმ-ით მეტია, ვიდრე ქაღალდის მასრისთვის განკუთვნილი ლულისა.

ღარული ლულის კალიბრი მის მოპირდაპირე ველებს შორის მანძილის ტოლია.

თოფის **ლულის სიგრძე** განაპირობებს ჭურვის სიჩქარესა და შორ მიზნამდე მიღწევას. ამის გათვალისწინებით, მიღებულია შემდე-გი სიგრძის ლულები: 28 – და 32- კალიბრიანებისთვის 62-68 სმ; 12 – და 16 – კალიბრიანებისთვის 68-72 სმ.

ლულების რაოდენობისა და მათი ურთიერთგანლაგების მი-ხედვით არსებობს ერთლულიანი, ორლულიანი, სამლულიანი და ოთხლულიანი თოფები, რომელთა ლულები შეიძლება განლაგებული იყოს ჰორიზონტალურად ან ვერტიკალურად (CO:454-455), ამასთან ერთად, თითოეული ლულა შეიძლება იყოს **ცილინდრული, სწორღა-რული ან მრუდღარული**.

2. კაჟიანი თოფი ანუ წახნაგებულლიანი თოფი

2013 წლის 11-13 ივნისს არნოლდ ჩიქობავას სახელობის ენათ-მეცნიერების ინსტიტუტში გამართულ კონფერენციაზე “ტერმინო-

¹ სავაჭრო ფუნტი და არა აფთიაქის ფუნტი (373,2 გრ).

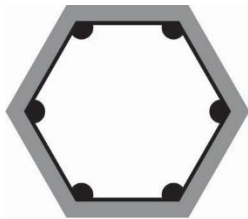
ლოგია-ქართული ენის ხვალისდელი დღე” წარმოდგენილ მაღალი დონის 35 მოხსენებათაგან ერთ-ერთი ეხებოდა რუსულ ტერმინ **нарезной** -სთვის მოწოდებულ ქართულ შესატყვის **კუთხვილს**.

მაშინ ჩვენ ეჭვი გამოვთქვით ტერმინის ქართული შესატყვისის შესახებ¹ და აღვნიშნეთ, რომ 1971 წელს უნგრეთის ქალაქ დიერში ერთ-ერთი ციხესიმაგრის დათვალიერებისას ვნახეთ თოფის ლულა, რომლის შიგა სივრცე ანუ ლულის **შიგნედი**² იყო წესიერი **შიგდკუთხა პრიზმა**. აღნიშნული მოხსენების მოხმენის შემდეგ ბუნებრივად გაგვიჩნდა სურვილი, მოგვეძებნა ასეთი ლულიანი თოფი.

სიმონ ჯანაშიას სახელობის საქართველოს მუზეუმის იარაღის ფონდში 2013 წელს საშუალება მოგვეცა, გვენახა მე-18 საუკუნის **ერთლულიანი კაჟიანი თოფები** (кремнёвое ружьё – flintlock rifle), რომელთა ლულების შიგნედი არის 7- ან 8 – კუთხა წესიერი **პრიზმა**. ასეთი ლულის მეზობელი წახნაგების შეერთების ხაზი, ანუ **წიბო**, შეწყულია ლულის სიღრმეში ასანთის ღერის სიმსხო ლითონით, რომლებზეც მისრიალებს ჭურვი. ასეთი ლულის მართი კვეთა სქემატურად ასე გამოისახება (იხ. ნახ. 2).

ლულების სიგრძეა 100 სმ, 160 სმ და მეტიც, როგორც ამ ფონდის კურატორმა, ბატონმა მამუკა ქაფიანიძემ, განგვიმარტა, ასეთი ლულები მზადდებოდა

მაჭახელაში (აჭარა), სვანეთში და სხვაგანაც. ლულისათვის საჭირო მასალა შემოჰქონდათ ქ. დამასკიდან ე.წ. „ვუნცას“ სახით.

ნახ. 2

ბათუმის ნიკო ბერძენიშვილის სახელობის სამეცნიერო კვლევით ინსტიტუტში ბატონმა ნოდარ კახიძემ გვიამბო (2014 წელს) ერთლულიანი კაჟიანი თოფის, **მაჭახელას**, შესახებ (კახიძე, 1974:60-64), რომლის ერთადერთი **პასპორტიანი** ეგზემპლარი ინახება ქუთაისის ნიკო

¹ და ისიც აღვნიშნეთ, რომ სავსებით ვეთანხმებით მომხსენებელთა წინადადებას ლექსიკონში ცალკე ერთეულებად ზოგიერთი მყარი შესიტყვების შეტანის აუცილებლობის შესახებ.

² **შიგნედი** (внутренность) ეწოდება ფიზიკური სხეულის შიგა სივრცეს.

ბერძენიშვილის სახელობის სახელმწიფო ისტორიულ მუზეუმში¹.

ქუთაისის მუზეუმის **ეთნოლოგიური** კოლექციის კურატორმა, ბატონმა მირიან სტეფანიაშვილმა, გვაჩვენა (2014 წელს) **მაჭახელას კაჟიანი ერთლულიანი თოფი**, რომლის ლულის შიგნედი წესიერი 8 – წახნაგაიანი პრიზმაა. ლულის სიგრძეა 117 სმ, კონდახისა კი – 28 სმ, ე. ი. თოფის მთლიანი სიგრძეა 145 სმ. ლულის მოპირდაპირე წახნაგებს შორის მანძილია 14 მმ, ხოლო გარე მოპირდაპირე წახნაგებს შორის კი – 25 მმ.

ეს თოფი ქუთაისის მუზეუმში² მიუღიათ 1928 წლის 7 იანვარს აკაკი კობიძისგან, შ. წ. 2807/B-7 (ეს არის მეშვიდე ნომრით ერთ-ერთი პირველი).

ამ თოფს აქვს **კაჟიანი საკვესი** მექანიზმი, ანუ **კაჟიანი ჩახმახი** და ღარის ფორმის **დენტის თარო** (пороховница – powder flask). მასზე დაყრდნობით დენტის დასველება-გაფანტვისაგან იცავს კვესი³.

სასხლეტის გამოკვრისას, ჩახმახში მყარად ჩამაგრებული **კაჟი** ეკვეთება ვერტიკალურად დამაგრებულ **კვესს**. ეს გამოიწვევს **ნაპერ-წვალს**, რომელიც გამოაჩენს თაროზე განთავსებულ დენტის და **აა-ლებს** კიდეც მას. ამასთან ერთად, თაროზე დაყრდნობით დენტი ლულის, ე.წ. **ამთები ნახვრეტით** (затравочное отверстие, ОП:7), უერთდება ლულაში დენტის და შედეგად ლულაში **ფეთქდება** დენტი და იქიდან **ჭურვი გამოიტყორცნება**.

¹ მაჭახელას ხეობის სახელოსნოებში ძირითადად მზადდებოდა ორი სახის **კაჟიანი ერთლულიანი** თოფი: **თოფხანე** და **ნალფარა**. თოფხანე ნაკეთობით გამოირჩეოდა – იგი იყო მოსევადებული (მეტწილად ვერცხლითა და ძვლით, ზოგ შემთხვევაში კი ოქრო-ვერცხლითაც ამკობდნენ). მას ჰქონდა **ხრახნიანი** ლულა, რომელსაც წრიულად ფოლადისა და რკინის ლენტებს შემოახვევდნენ მთელ სიგრძეზე და დაადუღებდნენ. ნალფარა შემკულობითა და ლულის დამზადების ტექნიკით ჩამოუვარდებოდა თოფხანეს (კახიძე, 1974:61). საინტერესოა თვით ტერმინი ნალფარა, რადგანაც რკინა არცთუ ისე იოლი საშოვარი იყო, თოფის თუ დამზადების ლულა ნალფარისგან მზადდებოდა. გადმოცემით ეს ტერმინი მჭედლობაში გულისხმობს რკინის ნაკუწებისგან, უმთავრესად „ნალების ანაცვეთებისგან“, რაიმე ნივთის გაკეთებას. ამგვარი ახსნა აქვს „ნალფარას“ რაჭის, ქართლის (მეჯვრისხევის), მთიულეთისა და საქართველოს სხვა კუთხის მჭედლობაში (კახიძე, კულტურა :104).

² 1912 წელს დაარსდა ქუთაისის საისტორიო-საეთნოგრაფიო საზოგადოება, რომელსაც მუზეუმის განყოფილება ჰქონდა, 1922 წელს კი მუზეუმი გაიხსნა.

³ არის ისეთი კაჟიანი თოფიც (მაგალითად, ს. ჯანაშიას მუზეუმში), რომლის კვესი არ ფარავს წამლის თაროს.

ქუთაისის მუზეუმში დაცული „მაჭახელას“ 8-წახნაგიანი ლულის ყოველი ორი მეზობელი წახნაგის შეერთების ხაზი-წიბო ლულის შიგნით კი არ შედის, როგორც სიმონ ჯანაშიას მუზეუმის 7- და 8 – წახნაგიან ზოგიერთ ლულას აქვს, არამედ გარეთ არის გაწეული. ამის გამო ჭურვი მისრიალებს წახნაგებზე და გაფართოებული ტყვია გადაედინება ხაზი-წიბოსკენ.

ქუთაისის მუზეუმში ინახება **სამიზნე სადგარი მძიმე** თოფის-თვის და **საპირწამლე**, რომლის გვერდზე მოთავსებულია გამოსაწევი ფირფიტა. ამ ფირფიტის გამოწევის შემდეგ დენტის (წამლის) ჭურჭელს გადმოაბრუნებდნენ, შედეგად მთელი დენთი ჩამოიყრებოდა ხოლმე. ამის შემდეგ გამოწეულ ფირფიტას შიგნით შესწევდნენ და ფირფიტა ზუსტად მოკვეთდა საჭირო რაოდენობის დენტს, რომელსაც ჩაყრიდნენ თოფის ლულაში მისი ბოლოდან, ანუ ლულის ტუჩიდან.

ამავე წესით ამზადებდნენ რამდენიმე გასროლისთვის საჭირო დენტს. თითოეულს ჩაყრიდნენ სპეციალურ **ქილაში**, რომელსაც ტანსაცმელზე იმაგრებდნენ. ასე გაჩნდა ქართულ ჩოხაზე ქილები!

შევნიშნავთ, რომ საფანტისთვის გამოდგება მხოლოდ გლუვ-ლულიანი თოფი. ამიტომ ძველად იყვნენ ხელოსნები, რომელთაც შეეძლოთ სხვა თოფისგან გლუვლულიანი თოფი დაემზადებინათ ლულის შიგნიდან გამოხვეწით (კახიძე, 1975:61).

დასასრულ აღვნიშნავთ, რომ არსებობს **კაჟიანი ორლულიანი თოფიც** (двуствольное кремнёвое ружьё – flintlock double-barrelled rifle, RAA:113(a)).

ლიტერატურა

ბლუმი, შიშკინი, 1983 – М.М. Блюм, И.Б. Шишкин, Охотничье ружьё, Москва, 1983.

კახიძე, 1974 – ნ. კახიძე, მაჭახელას ხეობა, ბათუმი;

კახიძე, კულტურა, 1974 – ნ. კახიძე, ცეცხლსასროლი იარაღების წარმოების ისტორიიდან აჭარაში, სამხრეთ-დასავლეთ საქართველოს კულტურა და ყოფა, II, “მეცნიერება”, თბილისი;

ლექსიკონი, 1956 – რუსულ-ქართული ლექსიკონი, ტ. 1, თბილისი;

ლექსიკონი, 1958 – რუსულ-ქართული ლექსიკონი, ტ. 2, თბილისი;

ლექსიკონი, 1959 – რუსულ-ქართული ლექსიკონი, ტ. 3, თბილისი;

ლექსიკონი, 1983 – რუსულ-ქართული ლექსიკონი, თბილისი;

ლექსიკონი, 2013 – ქართულ-რუსული ლექსიკონი, თბილისი;

ლექსიკონი, 1970 – – Англо-русский словарь, Москва;

ლომთაძე, 2011 – ოთარ ლომთაძე, სანადირო თოფი, თბილისი

ნადირობა, 1981 – Спортивная охота в СССР, Москва;

რუსული იარაღები, 1982 – Russian Arms and Armour, Leningrad.

ტარასიუკი, 1972 – Л. Тарасюк, Старинное огнестрельное оружие в собрании Эрмитажа. Европа и северная америка. Ленинград;

ტექნიკური, 1920 – რუსულ-ქართული ტექნიკური ლექსიკონი (სიტყვარი), შედგენილი საქართველოს ტექნიკური საზოგადოების სატერმინო სექციის მიერ, საშევარდენო ტანვარჯიშის ტერმინოლოგიის დამატებით, ტფილისი, სახელმწიფო სტამბა;

ტექნიკური, 1921 – რუსულ-ქართული ტექნიკური ლექსიკონი (სიტყვარი), შესწორებული და შევსებული, ტფილისი;

ტექნიკური, 1989 – ტექნიკური ტერმინოლოგია (რუსულ-ქართული ნაწილი), მესამე შესწორებული გამოცემა, თბილისი;

ქსე, 1977 – ქართული საბჭოთა ენციკლოპედია, ტ. 3, თბილისი;

ქსე, 1986 – ქართული საბჭოთა ენციკლოპედია, ტ. 10, თბილისი, 1986.

ჩუბინაშვილი, 1961 – ნიკო ჩუბინაშვილი, ქართული ლექსიკონი, თბილისი;

ძიძიგური, 1978 – შოთა ძიძიგური, ილია ჭავჭავაძე და ქართული ენა, „მეცნიერება“, თბილისი;

ჰანტერი, 1991 – Д. Хантер, Охотник, перевод с английского, Москва;

Omar Dzagnidze

For Defining Some Terms Related To Gun

Summary

In the work, on the basis of discussion, the term **sçoryaruli lula** is established instead of terms provided by various dictionaries such as: **kutxvili lula**, **ḡutxviliani lula**, **lutxviliani**, **ḡdeuli lula**.

we also consider advisable correspondences such as: „нарезной ствол–**ḡaruli lula** – the barell rifled; винтовой нарез ან нарезка винтовая – **xrax-nḡari**; винтик – **xraxnaḡi**; **mrudyarebiani lula** or simply **mrudyaruli lula**.

The flint gun – кремнёвое ружьё – flintlock rifle is discussed in the letter.

ფუნქციურ მწკრივთა თეორიის ერთი ტერმინის შესახებ

ფუნქციურ მწკრივთა თეორიაში გაჩნდა ახალი სახის მწკრივები, რომელთა წევრები წარმოადგენენ მუდმივების ნამრავლებს სპეციალური სახის ფუნქციებზე და მათ ინგლისურად ეწოდებათ **wavelet – პატარა ტალღა** (небольшая волна) (ლექსიკონი, 1970:852).

ამასთან დაკავშირებით შესაძლებლად მიგვაჩნია თანადობა **wavelet – ტალღივან ან ტალღუნა**. ეს მსგავსად იმისა, რომ პატარა გუბეს ემახიან გუბურას, პატარა კაცს კი კაცუნას და ა.შ.

რაიმე ფუნქციის ტალღივანის მწკრივად წარმოდგენასთან დაკავშირებით შესაძლებლად მიგვაჩნია გამოთქმა **ფუნქციის ტალღივან გამწკრივება ან ფუნქციის ტალღუნა გამწკრივება**.

თუკი ფუნქციის ტალღივან (ტალღუნა) გამწკრივებაში საჭიროა ფურიეს მოხსენიება, მაშინ შეიძლება ვთქვათ **ფუნქციის ფურიესმიერი ტალღივან გამწკრივება ან ფუნქციის ფურიესმიერი ტალღუნა გამწკრივება**.

ეს უკანასკნელი მივიღეთ არჩილ ხარაძისეული **ლეჟანდრისეული გამწკრივების** მიხედვით იმ განსხვავებით, რომ ლეჟანდრისეული შეცვლილია ლეჟანდრისმიერით (შდრ.: ნება – ნებისმიერი) (ხარაძე, 1999:120).

არჩევანი **ტალღივან (ტალღუნა)** თუ **ტალღივან**, დამოკიდებულია მასთან უშუალოდ დაკავშირებულ სიტყვაზე. ზემოხსენებულ გამოთქმაში სიტყვა **ტალღივან** მოითხოვს სიტყვა „გამწკრივებამ“. ზედაპირთან დაკავშირებით შეიძლება ვიხმაროთ **ტალღივან ზედაპირი**. აქ ნასარგებლებია ჩვენთვის კარგად ცნობილი შესაბამისობა „высотный корпус“ – „მაღლივი კორპუსი“.

სიტყვამ მოიტანა და აღვნიშნავთ, რომ უნდა ვთქვათ „შვარცისმიერი წარმოებული“ და არა „შვარცის წარმოებული“ (ეს რუსულის გავლენაა: გაწარმოება ხდება ფუნქციის და არა პიროვნების) – ინგლისურში იხმარება **by** და არა **of**.

დასასრულ, **всплеск**-ს კი შეიძლება მივანიჭოთ მნიშვნელობაც „აშხეფება“ ლექსიკონებიდან ცნობილ მნიშვნელობებთან „შხაპუნ“, „ჩქაფუნ“, „ჩქაფანი“, „თქაფუნ“ ერთად.

შდრ. აბანაკება (აკარება), დაბანაკება, დაბანაკებული (ჩუბინაშვილი, 1961).

ყოველივე ზემოთქმულთან დაკავშირებით საჭიროა გავითვალისწინოთ ილია ჭავჭავაძის მიერ მოწოდებული კონცეფცია ტერმინთა შემოქმედებისა:

- 1) მეცნიერული ტერმინის ჩვეულებრივი სიტყვისაგან განსხვავების აუცილებლობა;
- 2) ტერმინის სიზუსტის დაცვა;
- 3) შეჩვენის მომენტი ახალი სიტყვის ტერმინად დამკვიდრებისას.

ლიტერატურა

ლექსიკონი, 1970 – Англо-русский словарь под редакцией В.К. Мюллера, Москва;

ჩუბინაშვილი, 1961 - ნიკო ჩუბინაშვილის „ქართული ლექსიკონი რუსული თარგმანითურთ“, თბილისი

ხარაძე, 1999 - ა. ხარაძე, ორთოგონალურ პოლინომთა თეორიის ელემენტები“, თბილისი

Omar Dzagnidze

About One Term In The Theory Of Functional Line

Summary

In the theory of functional line new term wavelet has been appeared, for which we offer term „*ṭalyiva*“ or „*ṭaiyuna*“ saying accordingly „*punkciis ṭalyiva gamçkriveba*“ or „*punkciis ṭalyuna gamçkriveba*“, analogically to already existent „*punkciis xarixovani gamçkriveba*“ and „*punkciis trigonometriuli gamçkriveba*“. Besides that we can say „*ṭalyivi zedapiri*“ or „*ṭalyuna zedapiri*“.

ანა ხურცილავა

თანამედროვე ქართული საბანკო ტერმინოლოგიის პრობლემები

ბანკები თანამედროვე ცხოვრების განუყოფელი ნაწილია. ისინი უდიდეს როლს ასრულებენ ეკონომიკის, საზოგადოებრივი ცხოვრების, მთლიანად სახელმწიფოს განვითარებაში.

დღემდე კამათობენ იმ საკითხთან დაკავშირებით, თუ როდის წარმოიშვა პირველი ბანკი, ან როდის განხორციელდა პირველი საბანკო ოპერაციები. ბანკი კი იტალიური სიტყვაა (banco) და მაგიდას ნიშნავს. ჯერ კიდევ ანტიკურ პერიოდამდე საბერძნეთში „ტრაპეზიტები“ ეწოდებოდათ პირველ ათენელ ბანკირებს (trapeza – „მაგიდა“). ძველ რომში კი მათ „მენსარიებს“ (ლათ. mensa – „მაგიდა“) უწოდებდნენ, ხალხმრავალ ადგილებში განსაკუთრებულ მაგიდებთან ისხდნენ და მონეტების გადაცვლით შემოიფარგლებოდნენ, შემდგომ მათი ფუნქციები გაიზარდა და სხვა ოპერაციებს ასრულებდნენ (ცაავა, ხანთაძე, 2014 : 14, 17).

საქართველოში ჩვ.წ.-ამდე IV-V საუკუნეებში ჩნდებიან მევახშეები და ზარაფები იბერიასა და კოლხეთში.

მიუხედავად უძველესი ისტორიისა, საბანკო საქმიანობის ჩამოყალიბება XIX საუკუნეს უკავშირდება. პირველი საკრედიტო ინსტიტუტი 1810 წელს დაარსდა. XIX საუკუნის მეორე ნახევრიდან კი ბანკები მასობრივად იქმნება.

აღსანიშნავია თბილისის, მოგვიანებით კი ქუთაისის საადგილმამულო ბანკების დაარსება, რომელსაც სათავეში ილია ჭავჭავაძე, დიმიტრი ყიფიანი და სხვანი ედგნენ. ილიამ თავისი ცხოვრების ოცდაათი წელიწადი ბანკის ხელმძღვანელობას მიუძღვნა.

ბანკის უმთავრეს დანიშნულებად ილიას ეროვნული კეთილდღეობისთვის ხელის შეწყობა და არა კერძო ინტერესების დაცვა მიაჩნდა. „ბანკი თავადაზნაურობამ დააწესა იმ განზრახვით, რომ მისგან შეწირული ფული სესხად მოეფინოს ჩვენს ქვეყანას, მაგრამ ისე მოეფინოს, რომ მაგ ფულს ერთი გროშიც არ დაეკარგოს, სესხმა ფული ასარგებლოს, ფულმა ფული მოიგოს და მხოლოდ ამ მოგებიდან უფრო ბევრი წილი ჩვენი ქვეყნის საერთო საჭიროებას მოხმარდეს და ზოდი კიდევ ღარიბთაც გაუნაწილდეს. იმ ღარიბთა, რომლებიც რო-

მელიძე უბედურების გამო სიღარიბეში ჩაცვივწულან და არა იმით, ვინც გულაღმა წვანან, გულზე ფაფუკი ხელები დაუკრეფიათ, პირი დაუღიათ და ჰყვირიან, მასვით და მაჭამეთო“, – აღნიშნავდა იგი (ჭავჭავაძე, 1875 : 2).

ილია გამოყოფდა კრედიტის სახეებს ხასიათისა თუ დანიშნულების მიხედვით. მაგ., სასოფლო მეურნეობის, ანუ საადგილმამულო კრედიტი, სამეურნეო, მიწისსამოქმედო (Земельный), იგივე სამიწათმოქმედო კრედიტი და სხვა. ამ უკანასკნელის მთავარი დანიშნულება მიწათმოქმედების ხელშეწყობა, მისი გაძლიერება გახლდათ. სამიწათმოქმედო კრედიტი თავისთავად იყოფოდა: გრძელ და -მოკლევადიან კრედიტებად. „კრედიტი, – წერდა ილია, – ეკონომიურის თვალთაგან გასინჯული, ერთი იმისთანა გამოსადეგი ღონეთაგანია, რომლის შემწეობითაც გროვდება გაფანტული და უქმი კაპიტალი საზოგადოებისა და ერთის ხელიდან მეორეში გადადის წარმოების გასაძლიერებლად“ (სართანია, 1999 : 57).

გარდა იმისა, რომ ილია ჭავჭავაძემ საზოგადოების ყველა ფენისთვის მისაღები საბანკო სისტემა შექმნა, მისი ღვაწლი ეკონომიკური ტერმინების გაქართულებისა თუ შედგენის მხრივაც საკმაოდ დიდია. რუსული ენიდან სესხებითა თუ გადმოქართულებით მან შემოიტანა: **მოხელე** – чиновник, **საქონელი** – товар, **ძალი ყიდვისა** – покупательная сила, **ბაზარი** – рынок, **ყადაღა** – запрещение, **ფასი** – Цена, **ღირებულება** – Ценность, **მიწათმოქმედება** – земледелие, **აღებ-მიცემობა** – обмен, **სოფლური მეურნეობა** (დღევანდელი სოფლის მეურნეობა), **მოთხოვნილება** – требование, **გადასახადი შემოსავლისა** – подходящий налог და სხვა (ღამბაშიძე, 1987 : 28).

ილია იყენებდა საერთაშორისო ტერმინებსაც: **აქცია**, **ობლიგაცია**, **ოპერაცია**, **ფირმა**, **ბანკირი**, **აქციონერი**, **ფინანსისტი** და ა.შ. ასეთ შემთხვევებში იგი ძირითადად განმარტავდა ან საჭიროებისამებრ ქართული ლექსიკური შესატყვისის გვერდით მიუწერდა უცხო ტერმინს: მაგალითისთვის, „აქციები , ანუ პაი“, „ობლიგაცია ანუ გირავნობის ფურცელი“, „აღებ-მიცემობის კონვენცია ანუ ხელშეკრულება“ და სხვა (ვაშაკიძე, 2005: 39-43). იყო შემთხვევებიც, როცა ცვლიდა ენაში არსებულ ტერმინებს: „აზრის ადვილად გაგებისთვის სიტყვას „ფულსა“ ვხმარობ და არა „თავნსა“ (ვაშაკიძე, 2005 : 20). ასევე განმარტავდა ტერმინებს: „განაღდება ანუ ფულად ქცევა“, „ვაჭრობა – ეკონომიკური მოქმედება აღებ – მიცემობისა“, „გამნაღდებელი ნაშრომისა ბაზარია“, „საქონელი – მოჭარბებული სარჩო“ და სხვა (ვაშაკიძე, 2005 : 39, 43).

ილია ჭავჭავაძის ტერმინოლოგიური მუშაობის ძირითადი პრინციპი გახლდათ: 1) ქართული ენის ძირითადი ლექსიკური ფონდის ამოქმედება; 2) ქართული და უცხოენოვანი ტერმინოლოგიური მასალის მიხედვით ახალი ტერმინების შემუშავება; 3) საერთაშორისო ტერმინების სესხება (ვაშაკიძე, 2005 : 46)

იმდროინდელ პერიოდულ გამოცემებში იბეჭდებოდა ცალკეულ მწერალთა მიერ შემოღებული ტერმინებიც. დ. ყიფიანის თხზულებებში გვხვდება: **მებატონე** – помещик, **მოსახლეობის აღწერა** – перепись населения, **სამსახური** – служба, **სასოფლო ეკონომია** – сельское хозяйство, **სარგებლობა** – выгода, **ქირით მუშაობა** – вольнонаемная работа, **შემოსავალი** – доход, **სარგებელი** – проценты, **ხარჯები** – издержки.

გ. წერეთლის თხზულებებში: **სავაჭრო** – товар, **მხვნელ-მთესველი** – землепашец და სხვა. ნ. ნიკოლაძესთან: **საქონელი** – товар, **შრომის განაწილება** – разделение труда, **შრომის ნაყოფი** – результат труда, **ფლანგვა** – расточительство, **ეკონომიური სამართლიანობა** – экономическая справедливость, **მომატებული ფასი** – дополнительная плата, **საზოგადო მიწის მფლობელობა** – обшинное землевладение, **ამოგება** – выручка, და სხვა (გუგუშვილი, 1971 : 165-166).

როგორც ვხედავთ, ამ საკითხისადმი საკმაოდ პრინციპული მიდგომა ჰქონდათ მე-19 საუკუნის დიდ მოაზროვნეებს. ილია აქტიურად მონაწილეობდა იმხანად შექმნილ ტერმინოლოგიის კომისიაში და მთელი თავისი ცხოვრების განმავლობაში მუშაობდა ამ მიმართულებით.

მართალია, ზემოთ აღნიშნული სიტყვების მხოლოდ ნაწილი დამკვიდრდა ენაში, თუმცა ილიასა და მისი თანამედროვეების ღვაწლი სოციალურ-ეკონომიკურ თუ, ზოგადად, სამეცნიერო ტერმინოლოგიის განვითარების საქმეში, უდავოდ, განსაკუთრებულია.

საკმაოდ მნიშვნელოვანი იყო XX საუკუნის დასაწყისში ტერმინოლოგიაზე მუშაობის პროცესიც. შეიქმნა საქართველოს ტექნიკური საზოგადოება, დაიწყო ტერმინოლოგიის შემუშავება. გამოქვეყნდა ცალკეული დარგობრივი ლექსიკონები, კონკრეტულად ეკონომიკის სფეროში გამოცემული გახლდათ: „მოკლე სააღრიცხვო ტერმინოლოგია“, (1942); „რუსულ-ქართული სააღრიცხვო ტერმინოლოგია“ (1946); „რუსულ-ქართული და ქართულ-რუსული ეკონომიკის ტერმინოლოგია“ (1947).

ბოლო ორი ათეული წლის განმავლობაში ჩვენმა ქვეყანამ საბანკო სისტემის მიმართულებით რეფორმების საკმაოდ რთული გზა განვლო. ცხადია, ეს პროცესი ენაშიც აისახა. შესაბამისად, საბანკო საქმის, როგორც თეორიული დისციპლინის შესწავლა, არანაკლებ მნიშვნელოვანია. ამ მიმართულებით შესასწავლია ასევე უმაღლესი სასწავლებლის სახელმძღვანელოები.

ჩვენთვის, როგორც ენის სპეციალისტებისთვის, საყურადღებოა ტერმინები, რომლებიც ენის ნორმების უხეში დარღვევით, მაგრამ მაინც მკვიდრდება ან უკვე დამკვიდრებულია. მართალია, ცალკეულ შემთხვევებში ახლადდამკვიდრებულ ტერმინებს ქართულში შესატყვისი არ მოეპოვება, მაგრამ მათი პირდაპირი გადმოტანა მიზანშეწონილი არ არის და ენას ამახინჯებს.

ამ თვალსაზრისით განვიხილეთ უმაღლესი სასწავლებლის სახელმძღვანელოები. ერთმანეთს შევუდარეთ „საბანკო საქმე“ (ცაავა, ხანთაძე, 2014) და „თანამედროვე საბანკო საქმე: თეორია და პრაქტიკა“ (კოვზანაძე, კონტრიძე, 2014), ასევე საქართველოს საავიაციო უნივერსიტეტში საბანკო საქმის სალექციო კურსი, რომელიც ინტერნეტ-სივრცეშია ხელმისაწვდომი.

ორივე სახელმძღვანელოში დასტურდება მრავალი უცხოენოვანი ტერმინი, რომლებიც პირდაპირაა გადმოტანილი ქართულში: მაგალითისთვის, **ფიუჩერსი** (ინგლ. futures), **სვოპი** (swap), **სპოტი** (spot), **ჰეჯირება** (hedging), **დისკონტი** (discount), **ოვერნაიტი** (overnight), **ოვერდრაფტი** (overdraft), **ფორფეტირება** (forfeiting), **თარგეთირება** ან **ტარგეტირება** (targeting), **ინსაიდერი** (insider), **ინტერვენცია** (intervention), **კორელაცია** (correlation), **პროფიციტი** (proficits) და სხვა. ზემოთ დასახელებულ სახელმძღვანელოებში ტერმინი targeting დასტურდება ფორმით **თარგეთირება**, ხოლო სალექციო კურსში კი – **ტარგეტირებად**. დასაზუსტებელია **ფორფეტირება** თუ **ფორფეტირება**, **ოპციონს put** და **ოფციონს call** (ლექციების კურსი, 2013 : 150) თუ **ოფციონი ყიდვაზე** და **ოფციონი გაყიდვაზე**? **ოფციონი ყიდვაზე** განიმარტება: „ოფციონის გამყიდველი გამოწერს ოფციონს აქტივის ყიდვაზე, ხოლო მყიდველი იღებს უფლებას გაყიდოს ეს აქტივი“; „ოფციონი გაყიდვაზე“ – „ოფციონის გამყიდველი გამოწერს ოფციონს აქტივის გაყიდვაზე, ხოლო მყიდველი იღებს უფლებას, იყიდოს ეს აქტივი.“ (კოვზანაძე, კონტრიძე, 2014: 423). უცხოენოვან ტერმინთა გაფორმების საკითხიც დასაძლევია.

ზემოთ ხსენებულ ტერმინებს არ აქვს ზუსტი ქართული შესატყვისები, თუმცა არის შემთხვევებიც, როცა ქართულში არსებობს, მაგრამ უპირატესობას ანიჭებენ უცხო ტერმინს. კერძოდ, ჩვენში უკვე კარგად დამკვიდრებულ შესიტყვებას **საბანკო საქმეს** ი. კოვზანაძე, გ. კონტრიძის წიგნში **ბანკინგი** ანაცვლებს (ინგლისური სიტყვიდან – banking, რომლის პირდაპირი თარგმანია „საბანკო საქმე“). შეგვიძლია ასევე განვიხილოთ **სატრასტო ოპერაციები**, რომელიც იმავე სახელმძღვანელოში თარგმნილია, როგორც **ნდობითი ოპერაციები**. კერძოდ, "ფინანსური აქტივების მოცულობის გაზრდის შესაბამისად კომერციული ბანკები აფართოებენ ნდობითი (სატრასტო, ინგლისურიდან ტრასტი – ნდობა) ოპერაციების განხორციელებას" (ცაავა, ხანთაძე, 2014 :266). აღსანიშნავია ისიც, რომ ქვეთავი, რომელშიც **ნდობით ოპერაციაზეა** საუბარი, დასათაურებულია, როგორც **სატრასტო ოპერაცია**. როგორც ვხედავთ, ერთი და იმავე მოვლენის აღსაწერად როგორც უცხოენოვანი, ასევე ქართულენოვანი ტერმინები გამოიყენება.

გაუგებარია, რა მიზანს ემსახურება ამგვარი მიდგომა. ერთი მხრივ, უცხო სიტყვის ქართული შესატყვისით ჩანაცვლება წინ გადადგმული ნაბიჯია, თუმცა იმავდროულად მის გვერდით უცხო ტერმინის არსებობა არავითარი შედეგის მომტანი არაა და ენისთვის საფრთხეს წარმოადგენს. მსგავსი დამოკიდებულება მხოლოდ და მხოლოდ ამახინჯებს ენას და ქმნის საშიშროებას, არათუ ვეძიოთ ქართული შესატყვისები, არამედ უკვე დამკვიდრებულიც უარვყოთ. ამგვარი მიდგომა, რა თქმა უნდა, დაუშვებელია.

სახელმადღვანელოებში ძირითადად მოცემულია განმარტებები იმ ტერმინებისა, რომელთა ქართული შესატყვისებიც არ მოგვეპოვება. მაგალითად, **სპოტი** განმარტებულია, როგორც „უცხოური ვალუტის ყიდვა-გაყიდვის ოპერაცია მიმდინარე საბაზრო სპოტ – კურსით დაუყოვნებლივი ანგარიშსწორების პირობით“; **სავალუტო ფორვარდი** – „უცხოური ვალუტის ყიდვა-გაყიდვის ვადიანი სავალუტო გარიგება ბირჟის გარეშე“, **სავალუტო ფიუჩერსი** – „უცხოური ვალუტის ყიდვა-გაყიდვის ვადიანი სავალუტო გარიგება ბირჟებზე, გარიგების დადების მომენტისათვის ფიქსირებული ფაქსით, ოპერაციის გარკვეული დროის შემდეგ შესრულებით“ (ცაავა, ხანთაძე, 2014 : 442). **ოვერდრაფტი** – „წარმოდგება ინგლისური სიტყვისგან Overdraft, რაც კრედიტის გადამეტებას, გადახარჯვას ნიშნავს, ანუ ოვერდრაფტი ესაა თანხა, რომლის ფარგლებშიც კომერციული ბანკი აკრედიტებს მსესხებლის მიმდინარე ანგარიშს“ (კოვზანაძე, კონტრიძე, 2014: 347).

ცალკე შეიძლება განვიხილოთ **სავალუტო სვოპი**. განიმარტება, როგორც „ორ მონაწილეს შორის ერთი და იმავე ვალუტით ერთდროულად (ერთი სავაჭრო დღის განმავლობაში) დადებული ორი სავალუტო გარიგება, ვალუტის მიწოდების სხვადასხვა თარიღითა და ვალუტის ყიდვა-გაყიდვის სხვადასხვა კურსით“ (ცაავა, ხანთაძე, 2014: 219). აღნიშნული **სავალუტო სვოპი** იგივეა, რაც ინგლისური Currency swap, რომელიც განიმარტება, როგორც გაცვლა, სავალუტო ოპერაციები. **სავალუტო სვოპი** კი პირდაპირი კალკია რუსული валютный своп-ისა. მიუხედავად იმისა, რომ არსებობს ზუსტი თარგმანი, წიგნში მაინც კალკია გამოყენებული.

უცხოენოვანია ტერმინი **ლიზინგი** (ინგლ. Leasing – „გაქირავება“). აღსანიშნავია, რომ იგი სხვადასხვაგვარად განიმარტება. კერძოდ, ერთ-ერთ სახელმძღვანელოში ვკითხულობთ: „უმეტეს შემთხვევაში ლიზინგი განიმარტება, როგორც მანქანების, მოწყობილობების, სატრანსპორტო საშუალებებისა და საწარმოო დანიშნულების ნაგებობების გრძელვადიანი არენდა (იჯარა). ზოგიერთი ქვეყნის კანონმდებლობაში **ლიზინგი** განიმარტება, როგორც „კრედიტ-არენდა“, „არენდის ფინანსირება“ ან „ფინანსურ არენდასთან დაკავშირებული ოპერაციები“ (კოვზანაძე, კონტრიძე, 2014: 452). აქვე: „თავისი ფართო გაგებით ლიზინგი არის განსაკუთრებით ურთიერთობების რთული კომპლექსი, რომელიც დაკავშირებულია ქონების შეძენასა და მის შემდეგ გადაცემასთან დროებით სარგებლობაში გრძელვადიანი იჯარის საფუძველზე“ (კოვზანაძე, კონტრიძე, 2014 : 453).

მეორე სახელმძღვანელოში: „კომერციული ბანკების საქმიანობაში ოპერაციების იჯარით ანუ ლიზინგით (ინგლ. Leasing – არენდა) განხორციელებამ საკმაო განვითარება მიიღო... **ლიზინგის** ყველაზე უფრო გავრცელებული განმარტებაა – „შეთანხმება, რომლის დროსაც ერთი მხარე (ლიზინგის გამცემი) თავისი საქმიანობის ჩარჩოებში ვალდებულებას იღებს, მეორე მხარეს (ლიზინგის ამღები) მიაწოდოს მოძრავი ან უძრავი ქონება რისკთან ერთად, რომელიც განსაზღვრული პერიოდით შეთანხმებულ საიჯარო გადასახადზე პასუხისმგებლობის უფლებასთან არის დაკავშირებული“ (ცაავა, ხანთაძე, 2014: 242-243).

მართალია, კონკრეტულად **ლიზინგის** ერთი განმარტება არ არსებობს, თუმცა მისი სახეობების სახელწოდებები, მიუხედავად იმისა, რომ ერთი ცნების აღმნიშვნელია, ყოველთვის არ ემთხვევა ერთმანეთს. მაგალითისთვის, **ოპერაციული** ან **ოპერატიული ლიზინგი**. ამ

ორ ტერმინს ერთი და იგივე მნიშვნელობა აქვს. კონკრეტულად, „ოპერატიული (სერვისული) ლიზინგი – Serving operating leases – წარმოადგენს საჯარო დამოკიდებულებას, რომლის დროსაც ლიზინგის გამცემის ხარჯები არ იფარება საიჯარო გადასახადით ერთი ლიზინგური კონტრაქტის განმავლობაში“ (ცაავა, ხანთაძე, 2014 : 253).

წიგნში „თანამედროვე საბანკო საქმე: თეორია და პრაქტიკა“ მოცემულია **ოპერაციული ლიზინგის** განმარტება: „საჯარო ურთიერთობა, რომლის დროსაც ლიზინგის გამცემის ხარჯები, რომლებიც დაკავშირებულია ლიზინგის ობიექტის შეძენასა და შენახვასთან, არ ანაზღაურდება სრულად ერთი სალიზინგო კონტაქტის ფარგლებში“ (კონტრაძე, კოვზანაძე, 2014 : 456).

განმარტებულია უცხოენოვანი ტერმინი **ფაქტორინგი** (ინგლ. Factor – „შუამავალი“, „სავაჭრო აგენტი“): „საშუამავლო ოპერაცია, რომელიც დაკავშირებულია ფაქტორ-კომპანიის მიერ თავისი კლიენტისაგან მისი კონტრაგენტისადმი ფულადი მოთხოვნების (ანგარიშ-ფაქტურების) გამოსყიდვასთან“ (ცაავა, ხანთაძე, 2014 :263). ქართული შესატყვისის არარსებობა მოითხოვს ტერმინის განმარტებას, თუმცა იმგვარი განსაზღვრება, რომელიც კიდევ უფრო აბუნდოვანებს აზრს, მიზანშეწონილი არ არის.

საინტერესო იყო ინტერნეტსივრცეში განთავსებული ეკონომიკური ლექსიკონის, ე.წ. ეკონომიკური გლოსარიუმის შესწავლა ამ კუთხით. იგი საქართველოს ბანკების ასოციაციის მიერ შეიქმნა და დაახლოებით 150-ამდე ტერმინის განმარტებას შეიცავს. აქაც საკმაოდ დიდი ნაწილი უცხოენოვანია. მაგალითად, **დეფლაცია** (deflation) განმარტებულია – „ფასების საერთო დონის დაწევა“; **დივიდენდი** (dividend) – „თანხა, რომელიც ყოველწლიურად გაიცემა ერთ აქციაზე აქციების მფლობელებისთვის, დივიდენდი, ჩვეულებრივ, წარმოადგენს აქციისგან მიღებული მოგების ნაწილს“; **ინტერვენცია** (intervention) – „ამა თუ იმ ეკონომიკური სუბიექტის ერთჯერადი ზემოქმედება ბაზარზე. მაგალითად, ეროვნული ბანკის მიერ უცხოური ვალუტის გაყიდვის მკვეთრი გაზრდა“; **ლევერიჯი** (leverage) – „ნასესხები ფონდების გამოყენება იმ მიზნით, რომ გაიზარდოს ამონაგები სუფთა მოგებიდან. ასეთ შემთხვევაში ელიან, რომ დაწესებული საპროცენტო განაკვეთი უფრო მცირე იქნება, ვიდრე შემოსავალი ნასესხები ფულიდან...“; **პროფიტი** (profits) – „ბიუჯეტის მიმდინარე პროფიტი არის თანხა, რომლის მთლიანი შემოსავალი სჭარბობს მთლიან დანახარჯებს“; **კორელაცია** (correlation) – „რაიმე მოვლენის

შესაბამისად ეკონომიკური პარამეტრების ურთიერთდამოკიდებულება, შეფარდება“; **ინვესტიციას** (investment), რომელიც ჩვენს ენაში უკვე დამკვიდრდა ინგლისურენოვანი სახელწოდებით, ფრჩხილებში მიწერილი აქვს ქართული შესატყვისი – **კაპიტალდაბანდება**. სამწუხაროდ, აქაც შეინიშნება მსგავსი ტენდენცია, დატოვონ ენაში უცხოენოვანი ტერმინი და ამავდროულად დაამკვიდრონ ქართულენოვანიც.

ამ საკითხის განხილვისას გვერდს ვერ ავუვლიდით ბანკებსა და საბანკო ოპერაციებში გამოყენებულ ტერმინებს. დღესდღეობით საქართველოში 20-ამდე ლიცენზირებული ბანკია. რასაკვირველია, თითოეულ მათგანს საკუთარი ფუნქციები და ოპერაციები, ამასთან, საქმიანობისადმი საკუთარი მიდგომა აქვს. თითოეული გვთავაზობს საბანკო პროდუქტებს, რომელთა შორისაა პლასტიკური ბარათები, ანაბრები, ავტოსესხი, ვადიანი და ზრდადი დეპოზიტი თუ სხვა. ბუკლეტებზე, რომლებიც თითქმის ყველა საბანკო დაწესებულებაშია ხელმისაწვდომი, ხშირია უცხოენოვანი სახელწოდებები. მაგალითისთვის, საბანკო ბარათების სახელწოდებები – American Express Card, American Express Reward Card, American Express Blue Card, Visa Electron, Express Card Debit, Privee Platinum, Dream Card Classic, My Card Classic და სხვა.

ბუკლეტებში ასევე მითითებულია, როგორაა შესაძლებელი ამა თუ იმ ოპერაციის შესრულება. განვიხილოთ რამდენიმე, რომლებიც ენის თვალსაზრისითაა საინტერესო. მაგალითად, „ლიბერთი ბანკის“ ბუკლეტზე მოცემულია, თუ სად შეიძლება ყველა სახის ფულადი გზავნილის განაღდება და გაგზავნა: „ფულადი გზავნილის გაგზავნა და განაღდება შეგიძლიათ საქართველოს ნებისმიერ წერტილში, ლიბერთი ბანკის 629 ფილიალსა და წარმომადგენლობაში, მათ შორის, ლიბერთი ექსპრესის 112 მობილურ სერვის ცენტრში და 273 ფიი ექსპრესის მომსახურების წერტილში“. ინგლისური სახელწოდება – **ფიი ექსპრეს** ქართული ასოებითაა მოცემული, განსხვავებით ბარათების ინგლისურენოვანი სახელწოდებებისა. ასევეა კიდევ ერთ ბუკლეტზე: „...დამატებით შეგიძლიათ გადაიხადოთ სხვადასხვა გადასახდელი 300-მდე პროვაიდერთან“. **პროვაიდერი** ქართულად გაფორმებული უცხო სიტყვაა. იქვეა წარმოდგენილი ე.წ. **eLoan სესხი**. ამგვარად, გაუგებარია, რა პრინციპით არჩევენ უცხოენოვან სახელწოდებებს – რატომ ტოვებენ ერთგან უცხოენოვან დაწერილობას, როგორც ეს ბარათების შემთხვევაში ვიხილეთ ზემოთ, ხოლო მეორეგან ქართული ასოებით წერენ ისევ უცხო სახელწოდებას.

აქვე დავძენთ, რომ ბანკმა „რესპუბლიკამ“ ახლახან შემოიტანა ახალი ტერმინი – **მოხელფასე**, რომელიც აღნიშნავს ბანკის სახელფასო პროგრამაში ჩართულ ორგანიზაციებს. სხვა დაწესებულებებში, მაგალითისთვის, „საქართველოს ბანკში“ მას ეწოდება **სახელფასო პროგრამაში ჩართული**. მისასალმებელია ქართული ტერმინის შემოღება, თუმცა კარგი იქნებოდა არა ცალკეული ბანკების, არამედ ერთობლივი მუშაობის შედეგი ყოფილიყო ენაში ახალი სიტყვის დამკვიდრების მცდელობა.

ცხადია, ქაოსური მდგომარეობა, რომელიც საბანკო სფეროში ტერმინების შექმნისა თუ დამკვიდრების კუთხით წარმოიშვა, მეტ ყურადღებას მოითხოვს. თვითნებურად ტერმინების შემოტანას, დაწერვას, მით უფრო, არაერთგვაროვანი მიდგომით, ენისთვის საგანგაშო შედეგები მოაქვს.

შექმნილი სიტუაციიდან ერთადერთი სწორი და მისაღები გამოსავლი ენათმეცნიერებისა და დარგის სპეციალისტების ერთობლივი მუშაობა შეიძლება იყოს.

ლიტერატურა

გუგუშვილი, 1971 – პ. გუგუშვილი, მეცნიერული თარგმანი და სოციალურ-ეკონომიკური ტერმინოლოგია, სოციოლოგიური ეტიუდები, თბილისი, 1971.

ვაშაკიძე, 2005 – ი. ვაშაკიძე, თბილისი, 2005.

კოვზანაძე, კონტრიძე, 2014 –ი. კოვზანაძე, გ. კონტრიძე, თანამედროვე საბანკო საქმე : თეორია და პრაქტიკა, თბილისი, 2014.

სართანია, 1999 – ტ. სართანია, ილია ჭავჭავაძე საადგილმამულო ბანკისა და კრედიტის შესახებ, ივ. ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის შრომები, თბილისი.

ღამბაშიძე, 1987 – რ. ღამბაშიძე, ილია ჭავჭავაძე და ქართული ტერმინოლოგია, მეცნიერება და ტექნიკა, # 10, თბილისი.

ხანთაძე, ცაავა, 2014 – გ. ცაავა, გ. ხანთაძე, საბანკო საქმე, თბილისი, 2014.

ჭავჭავაძე, 1875 – ი. ჭავჭავაძე, ილია ჭავჭავაძის სიტყვა წარმოთქმული 3 თებ. თფილ. თავადაზნაურობის კრებაზე, „დროება“, #16, თბილისი, 1875.

Ana Khurtsilava

Problems Of Modern Georgian Banking Terminology

Summary

The correct usage of terms is very important not only in banking, but in any field of science. The origin of banking can be traced back to the ancient world. First bankers were so called “trapezits”. In IV-V centuries usurers and moneychangers appeared in Georgia.

The article concerns the importance of terminology work and reminds us Ilia Chavchavadze and his contemporaries’ – N. Nikoladze, D. Kipiani, G. Tsereteli – great work in compiling the terminology of banking. Number of words were taken by lending or just translating from Russian. For example, official – чиновник, item – товар, costs – Цена, value – Ценность et cetera. Share, obligation, firm, banker are the part of international words Ilia used to use. Thinkers of 19th century had very principal attitude towards the question of terms. They tried to translate foreign terms to become familiar with Georgian language and sound like native words.

The modern situation in terminology of banking is clearly seen in text-books, in specific banking operations. We have compared text-books of banking taught at universities. The study showed that the situation is not satisfactory. You can see different names for the same terms in different books. It’s worth to mention here that in cases of having the right equivalent of the term in Georgian, they prefer to use foreign ones. Sometimes both variants are written, Georgian in brackets. Mostly the terms are taken from English without translating and the way they are formed in Georgian, also differs. One can see **Pay Express** (pie ekspresi), **Provider** (provaideri), (written in Georgian letters), while eLoan სესბო is written in both – English and Georgian languages.

Unfortunately, the attitude of thinkers of 19th century differs from the modern attitude. Obviously, the way out of this chaotic situation is the cooperation of linguists and subject field experts.

საძიებელი

ტერმინები

- ბაიპი// აიპი იხ. არასამეწარმეო
იურიდიული პირი
აბელის საშუალოები 39
აბიოტური ფაქტორები 16
აბრაამის ხე 66
აბრევიატურები
აბრეშუმა 60
აგავა 64
აგვისტო 104
აგრეგატორება 122
აგრონომი 104
ადამარი 36
ადამის ნემსი 66
ადაპტაცია 16
ადაპტერული // ადაპტორული 139
ადაპტორული მოლეკულა 139
ადაპტური 139
ადონისი იხ. ცხვირისატეხელა 64
ავეჯი 46
ავიაბომბი BETA 46
ავიაცია 43
ავოკადო 64
ავტოტექნიკა 46
ავტოქთონური ენა 97, იხ. ენა
აზიური ცენტელა 72
აზნაურა 60
აზრის აღება 134
აზრის გამოყვანა 133
აიაზმა 13
აილენბერგი // ეილენბერგი 37
აიფონი 45
ალგებრული ფორმულა 135
ალკოჰოლი 16
ალოე 64
ალპური ია 60, იხ. ყოჩივარდა
ამარილისი 64
ამბიონი 13
ამერიკული ქაგვი 61
ამნთები ნახვრეტი 148
ამოგება 156
ამონარიდის მოყვანა 133
ამოფესვა იხ. ფესვის ამოღება
ამოცანის გამოყვანა 131
ამფიბია 70
ამწევი 124
ანგელოზა იხ. „ქრისტეს გვირგვინა“
ანგელოზის ფესვი 66
ანონა 64
ანჩხლა 60
აპლიკანტი 129
აპრილი 104
არამზრუნავი ფრთა 123, იხ. ფრთა
არარაობა 14
არარსი 14
არასაკმარისად გახურებული 121
არასამეწარმეო (არაკომერციული)
იურიდიული პირი 20
არაუკარია 64
არეომეტრი 16
არისტოკრატია 104
არმია 104
არმირება 122
არნიკა 64
არსება 14
არსებითი 14
არსებობა 14
არსი 14
არსობა 14
არქტიკა 16
არყი 61
არზისპირა 61
ასაღები მანქანა 43
ასისტავა 61
ასკილი 61
ასოციაცია // ასოციაცია 137

ასოციაციური 131
 ასოცირება // ასოცირება 131
 ასოცირებული // ასოცირებული
 131
 ასპიდისტრა 64
 ასტეროიდი 16
 ასტმოლე იხ. შმაგა
 ასტრონომიური // ასტრონომიული
 138
 ატმოსფეროდგრადობა 124
 ატომი 104
 ატფ (ა- ტე- ეფ- ი), (ეი-თი-ფი),
 (ტარ-ფარ-ი) //
 ა-ტ-ფ-ი 136
 აუკუბა იხ. იაპონური ლამინარია
 აფეთქებაუსაფრთხო 124
 აფრიკული ზამბის ბუჩქი 61
 აქტინიდი 64
 აქციები იხ. პაი
 აქციონერი 155
 აღდგომა 13
 აღდგომის ზარი 66
 აღებ-მიცემობა 155
 აღებ-მიცემობის კონვენცია იხ.
 ხელშეკრულება
 აღთქმა 13
 აღსარება 13
 აშხეფება 153
 ახარისხება იხ. ხარისხში აყვანა
 ახარისხებული 132

ბაბუაწვერა 69, 72, 75
 ბაბუნა 60
 ბაგაჟი 107
 ბაგირების გადახვევა 122, 124
 ბაგირების დამარაგება 122
 ბაზოფილები 137
 ბალადა 104
 ბალამწარა 72
 ბალბალუკა 60
 ბალეტი 105
 ბალი 104
 ბამბასაკრეფი მანქანა 43

ბამბიქულა 61
 ბანგა იხ. შმაგა
 ბანკი 62, 154, 161
 ბანკინგი იხ. საბანკო საქმე
 ბანკირი 158
 ბაობაბი 72
 ბარგი 107
 ბარელი 137
 ბარისპირა 61, 67
 ბარძგი 59
 ბატკნისყურა 61
 ბალის მიხაკი 61
 ბალის მკურნალი 64
 ბალის პიტნა 67
 ბალის სალბი 67
 ბალის სატაცური 67
 ბალის ქრისტესთვალა 67
 ბაყაყი 70
 ბაყაყურა 70
 ბებრისკონკა 61
 ბეგონია 64
 ბელადონა 64
 ბენედიქტის ბალახი 66
 ბერის წიწაკა 66
 ბერყენა 59
 ბზა 59
 ბიბლიოთეკა 104
 ბილინგვიზმი 17, 100
 ბიმეტალი 124
 ბიოგრაფია 104
 ბიოტური ფაქტორები 16
 ბიჯი 144
 ბნელი 13
 ბოლოკა 60
 ბოლოკი 59, 68
 ბოლოკურა 60
 ბოლტი 120
 ბონუსი 129
 ბოროტმოქმედება 53
 ბოსტნის ია 67
 ბოსტნის ცოცხი 67
 ბოტულიზმი 16
 ბოქსი 107, 108

- ბოქსიორები 108
 ბრალი 30
 ბრიოფილუმი 64
 ბრტყელეკალა 60
 ბრუნება 54
 ბრუნვა 54
 ბრუნვითი 123
 ბუერა 59, 73
 ბუზიჭერია 61
 ბულდოზერი 123
 ბულდოზერის ფრთა 123
 ბუნებითი 14
 ბურბუშელა იხ. ბაბუაწვერა
 ბურღველა 59
 ბურღლა-ბალახი 63
 ბუსუსტანა 66
 ბუშტოსანა 60
- გაგება** 134
 გადამეტანაწვეი 122
 გადამეტმუხტვა 122
 გადამეტმწვარი 122
 გადამეტლარიბება 122
 გადამწვეი 121
 გადანაცვლება 124
 გადასახადი შემოსავლისა 155
 გადასახსნელი თოფი 146, იხ. თოფი
 გადასმა 111
 გადაწვეა 124
 გადაწვევტილების გამოყვანა 134
 გადაწვევტილების მიღება 134
 გადმოპორტირება 129
 გაერთიანებული ერების ორგანიზა-
 ციის ბავშვთა დაცვის საერთა-
 შორისო ფონდი 23
 გათანადროულება 121
 გაიკა 120
 განაპირა ზღვა 44
 განადღება იგივეა, რაც განაჩენის
 გამოყვანა 133
 განსაზღვრა 54
 განსაზღვრება 54
- განტოლების გამოყვანა 131, 134
 გარე ჩახმახი 146
 გასამართლებელი 54
 გასასამართლებელი 54
 გასტროლი 105
 გასტრონომიური //
 გასტრონომიული 138
 გენია 13
 გეზის აღება 134
 გემოვანი 14
 გენეზისი 104
 გეოსინკლინური ზღვა 44
 გესლის წამალი იგივეა, რაც
 გველისკოვზა 73
 გვარდია 105
 გველთავა 60, 70
 გველი იხ. გ-ის ენა, გველისკოვზა,
 გ-ის სარეველა, გ-ის წამალი
 გველის ენა 64
 გველის სარეველა 65
 გველის წამალი იგივეა, რაც მაჟარა
 74 (სქოლ.)
 გველისკოვზა 61
 გვიმრა 61
 გვირილა იგივეა, რაც (ქართლ.)
 რწყილის წამალი 62
 გიჟანა იგივეა, რაც შმაგა 63
 გირავნობის ფურცელი 155
 გლიცინია 64
 გოგრა 61
 გოდორა იგივეა, რაც შმაგა 63
 გონება // გონიერება 14
 გონიერი 14
 გრანიტი 105
 გრძნება 14
 გუამი 14
 გუბურა 152
 გუგულის კაბა 61
 გუგულის ყვავილი 65, 71
 გუვერნანტი 17
 გუვერნიორი 17
 გულყვითელა 61, 68

დააგრეგატება 122
 დაარმატურება 122
 დაბეტონება 122
 დადაღული // დამდიანი 120
 დათგრუნვილი // დათგრუნული 55
 დათვის კანაფი 73
 დათვის კენკრა 61
 დათვის ხახვი 72
 დათვისთხილა 65
 დამარაგება 122
 დამასკი იგივეა, რაც დამასკის
 ფოლადი
 დამასკის ფოლადი 141
 დამრიგებელი 107
 დამლა 122
 დანართი-პერიფრაზი 116
 დანაშაულობა 30
 დარიჩინის ხე 61
 დასკვნა : დასკვნის გაკეთება 133,
 დასკვნის გამოყვანა 133,
 დასკვნის გამოტანა 133,
 დასკვნის გამოყვანა 133
 დაფიქსირება 53
 დამშობა 51
 დაჭრილის წამალი (მთიულ.)
 იგივეა, რაც მსუქანა
 დაჭრილის წამალი (ქართლ.)
 იგივეა, რაც შავთარა 75
 (სქოლიო)
 დედაფუტკარა 70
 დედინაცვლის ენა 64
 დედისერთა 51
 დევლოპერული 129
 დევიანტური ქცევა 17
 დევისპირა 61
 დევოლუცია 17
 დევსურა იგივეა, რაც შმაგა 63
 დევცეცხლა იგივეა, რაც შმაგა 63
 დეზურა 60
 დეკემბერი 104
 დემოკრატია 104
 დენადობა 124
 დენტის თარო 148

დენოტატი 58
 დეტალი 43
 დეფლაცია 160
 დიდგულა 60
 დიდი ზღვა 43
 დივერსიფიკაცია 17
 დივიდენდი 160
 დიზელექტოქსკავატორი 124
 დინამიკური წნევა 124
 დიპლომატიკური (საბუთები) 54
 დიპლომატიური (კორპუსი) 54
 დიპლომატური (ქცევა) 54
 დირექტორი 104
 დისკონტი 157
 დისპერსიული 139
 დიფუზური 139
 დიფი 61, 72
 დნმ (დე - ენ - ემ - ი), (დე-ენ-კა), (დი-
 ენ-ეი) // დნმ - ი (დონ-ნარ-მან-
 ი) (დ-ნ-მ-ი) 136
 დომკრატი 121
 დრაკონის ფესვი 66
 დუბლეტები 114
 დუეტი 105
 დუმფარა 62
 დურბინდი 44, 46, 48
 დღისი 14

ედუკოლოგია 17
 ევროპეიზაცია 54
 ევროპეიზმი 54
 ევროპის უსაფრთხოებისა და თანამ-
 შრომლობის ორგანიზაცია 27
 ევროპული აბრეშუმა 61
 ეთერი 106
 ეკლესია 104
 ეკოლოგია 16
 ეკონომიური სამართლიანობა 176
 ეკოსისტემა 16
 ელექტური (საგნები) 17
 ელექტურობის პრინციპი 17
 ემბაზი 13

- ენა : ავტოქთონური ენა,
შუალედური ენა 35, გველის
ენა 64, ძალის ენა 65, 66, 71,
მთავარი ენა 84, სახელმწიფო
ენა 93, კატალონიური ენა 95,
ოფიციალური ენა 95,
თანაოფიციალური ენა 94, 97
- ენდემური 16
- ენერგიის მუდმივოდენობის
პრინციპი // ენერგიის
მუდმივობის პრინციპი 121
- ენოვანი 14
- ენძელა 65
- ეპიდემია 16
- ერგასისი 14
- ერთლულიანი თოვი 146
- ესენციური 129
- ესესმენტი 17
- ეუთო იხ. ევროპის უსაფრთხოებისა
და თანამშრომლობის ორგანი-
ზაცია
- ეფექტიანი // ეფექტური 139
- ეფექტურობა 139
- ეფირი 106
- ექთანი 27, 28
- ექსკავატორის ბაგირების
დამარაგების სქემა 123
- ექსორია 13
- ექსპრომტი 129
- ეშმაკი : „განდევნე ეშმაკი“ 64,
ეშმაკის ბრჭყალი 66, ეშმაკის
ბურნუთი 66, ეშმაკის სარკე 66,
ეშმაკის ფეხი 66, ეშმაკის ქოში
66
- ეში 109
- ვ**
- ვაგზალი 105
- ვაგონი 105
- ვაზნა 46
- ვალერიანა იგივეა, რაც კატაბალახა
64
- ვალპურგის ბალახი 63
- ვალსი 104
- ვარდკანაფა 73
- ვარდკაჭაჭა 60
- ვაუჩერი 17
- ვაჭრობა 155
- ველობი 14
- ვენერას თმა 77
- ვენერას ქოში 77
- ვირისტერვა 71
- ვირტუალური (განათლება) 17
- ვირტუოზი 105
- ვიტამინი 42, 137
- ვიწრობოლოიანი ლულა 145
- „ვნების ყვავილი“ 66
- ვორკშოვი 17
- ზ**
- ზამში // ზამშე 110
- ზანდუკი 104
- ზანტი 104
- ზარალი 104
- ზარაფები 154
- ზენიტი 16
- ზეცა 13
- ზომიერი 14
- ზღარბა სოკო 60
- ზღვის მდოგვი 68
- ზღვის სალათა 68
- ზღვის ხახვი 68
- ზღვის ჰავა 43
- ზღმარტლი 59 (სქოლ.), 61
- თ**
- თავისარა 60
- თავაკი 143
- თავთუხი 61
- თავნი 155
- თავისისხლა 68
- თავტუხი 61
- თავყვითელა 68
- თავშავა 61, 68
- თავცეცხლა 60, 63, 73
- თავწითელა 61
- თავხვეული კომბოსტო 61
- თალგამურა 60

თანა-მოლუაწე 15
 თანაშემწე 15
 თანწყობა 111
 თანხმომავნი 111
 თარაზული კონვეიერი 124
 თარგეთირება // ტარგეტირება 157
 თარი 104
 თარჯიმანი 104
 თასი 104
 თბილისის ელმავალმშენებელი
 ქარხანა 19
 თბილისის სახელმწიფო უნივერსი-
 ტეტი 22
 თეატრი 104
 თევზის წამალი 61
 თეთრყვავილა 60, 68
 თექა 19, 27, 28 იხ. თბილისის
 ელმავალმშენებელი ქარხანა
 თვით-მპყრობელი 15
 თვითმფრინავი 15
 თვითმცლელი 15
 თვისი 14
 თიბისი 23
 თინეიჯერი 120
 თოფის კალბრი 146
 თოფხანე 148
 თსუ იხ. თბილისის სახელმწიფო
 უნივერსიტეტი
 თუალედი 4

იაპონური ლამინარია 61
 იაჟუჟუნა იგივეა, რაც სამფერა ია 75
 იგრიხებადი // გრეხადი 120
 იესოს ჭრილობის ბალახი 63
 ივენთი 129
 იმუნიტეტი 16
 ინდიკატორები 16
 ინვესტიცია იგივეა, რაც
 კაპიტალდაბანდება 161
 ინიექცია // ინექცია 123
 ინიცირება // ინიციირება 131
 ინიცირებული // ინიციირებული
 131

ინსაიდერი 157
 ინსტალაცია 120
 ინტერაქტიური 17
 ინტერვენცია 157
 ინტერნეტსივრცე
 ინფექციური 16
 „იოანეს ბალახი“ 63
 „იოანეს სისხლი“ 64
 „იოანეს ფესვი“ 64
 იონჯა 62
 ირემა სოკო 60
 ირმის რქა 61
 ირმისმხალა 61
 ირმისტუჩა 61
 იუნისეფი იხ. გაერთიანებული ერე-
 ბის ორგანიზაციის ბავშვთა
 დაცვის საერთაშორისო ფონდი
 იფანი 59
 იფციონი გაყიდვაზე 157
 იქცევისი 15
 იძრვისი 15
 იწვებადი // წვადი 120

კადასტრი 103
 კავი 121
 კავკასიური რცხილა 61
 კავური საკიდი 121
 კაკვი 121
 კაკლის ხე 61
 კამარედი 14
 კამელია იგივეა, რაც იაპონური
 ლამინარია
 კანისტრა 108
 კანკელი 13
 კანტატა 105
 კანცენოგენური // კანცეროგენური
 138
 კანცეროგენი 138
 კაპიტალდაბანდება 161
 კაპიტალი 155
 კაჟი 148
 კაჟიანი ერთლულიანი თოფი 148
 კაჟიანი ორლულიანი თოფი 149

- კაჟიანი საკვესი იგივეა, რაც კაჟიანი
 ჩახმაზი 148
 კარბიურატორი // კარბურატორი
 123
 კარედი 14
 კარიკატურა 105
 კასიო 44
 კატაბალახა 60, 64, 71
 კატაპიტნა 71
 კეისი 129
 კელაპტარა 60
 კელია 106
 კელიონი 106
 კეროვანი 14
 კესანე 75
 კვამლიანი დენთი 145
 კვება 129
 კვების ბიოქიმია // საკვები
 პროდუქტის ბიოქიმია 139
 კვების მრეწველობა 129
 კვების პროდუქტები 129
 კვესი 148
 კია მოტორს ჯორჯია 45
 კილომეტრი 104
 კიტრია იგივეა, რაც შმაგა
 კიტრანა იგივეა, რაც შმაგა
 კლდისდუმა 61
 კლიტე 104
 კლუმბი 108
 კოდაკი 44
 კოდის დაგეგმარება 100
 კოლოკვიუმი 103
 კომბარა იგივეა, რაც შმაგა
 კომბინირებული 17
 კომეტა 16
 კომპასი 105
 კომპენსატორული განათლება 17
 კომპეტენცია 17
 კომუნიკაცია 17
 კონდენსატორი 16
 კონვეიერის ლენტა 124
 კონკურენცია 16
 „კონრადის ბალახი“ 63
 კონსონანტი 111
 კონფესიური სკოლა 17
 კორელაცია 157
 კომპი 104
 კოწახური 59 (სქოლ.)
 კრაზანა 60, 64, 70, 73
 კრაზი 48
 კრედიტი იხ. გრძელვადიანი კ.,
 მოკლევადიანი კ.,
 მიწისსამოქმედო კ.,
 საადგილმამულო კ.,
 სამეურნეო კ.,
 სამიწათმოქმედო კ., სასოფლო
 მეურნეობის კ.,
 კრივი 108
 კრიკის ადაპტორული ჰიპოთეზა
 //კრიკის ადაპტური ჰიპოთეზა
 139
 კრიტიკა 105
 კუდიანების ბალახი 63
 კუთხედი 14
 კუთხვილი 142
 კულმუხო 72
 კულუკულუმი 120
 კუნელი 61
 კუნძულთშორისი ზღვა 44
 კურაცია 17
 კურდღლისტუჩა 61
 კურთხევა 13
 კურიკულუმი 17

ლაბორატორია 16
 ლამპა 104
 ლანდშაფტი 16, 105
 ლაშქარა 69, 72 იხ. „ქალბატონები“
 ლგოტი 129
 ლევერიჯი 160
 ლეიბი 110
 ლემა 73
 ლენდ როვერი 48
 ლენცოვა 63, 74 იგივეა, რაც შმაგა
 ლეჟანდრისეული გამწვრივება 152
 ლექტორი 104

ლიანდაგი 108
 ლიდერი 105
 ლიზინგი 159, 160 იხ. ოპერატიული
 // ოპერატიული ლ.,
 სერვისული ლ.
 ლითონი 124
 ლითონმცოდნეობა 124
 ლიმონი 51, 62
 ლინზა 105
 ლინიები 105
 ლიტანია 13
 ლიტერატურა 104
 ლიტოტესი 115
 ლმობიერი 14
 ლოგიკა 104
 ლოგიკური შინაარსი 134
 ლოზუნგი 105
 ლოტოსი 62
 ლულა 146
 ლუსტრაცია 103

მაგალითის გამოყვანა 131
 მაგალითის მოყვანა 131, 133, 134
 მაზდა 44
 მათემატიკური ლოდინი 124
 „მამაკაცის ძალა“ 124
 მანა 137
 მანანები 137
 მანნოზი // მანნოზა // მანოზა 137
 მანქანა 43
 მანძილსაზომი – 44, 46, 48
 მაჟალო 61
 მაჟარა 74
 მარიამსაკმელა 76
 მარიას მცენარე 66
 მარკა 105, 122
 მარშალი 104
 მარწყვი 62
 მარჯნისძირა 69, 75
 მასა 137
 მასალის გრძივი წონა 124
 მატრასი 110
 მაღლივი კორპუსი 152

მაყვალა 59 (სქოლ.)
 მაშედგებელი 120
 მაცნე 51
 მაჭახელას კაჟიანი ერთლულიანი
 თოფი 148
 მაჯამებელი 120
 მბრუნავი ფრთა 123 იხ. ფრთა
 მგრძნობელობა 54
 მგრძნობიარობა 54
 მდოგვი 59 (სქოლ.), 61, 68
 მეზატონე 156
 მეზარდი // მზარდი 120
 მეკავშირე 54
 მელანი 104
 მენეჯერი 103
 მენსარიები 154
 მერსედეს ზენცი 48
 მეტათეზისი 111
 მეტალი 124, 137
 მეტალურგია 124
 მეტეორი 16
 მეტეორიტი 16
 მეტრი 104
 მეტყუელება 14
 მეტყუელებითი 14
 მექანიკოსი 121
 მექარდი 120
 მეცნიერება 14
 მეცნიერი 14
 მეჭეჭა 60
 მეჭეჭის წამალი (იმერ.) იგივეა, რაც
 მეჭეჭა
 მზესუმზირა 165
 მზის მობრუნების ბალახი“ 64
 მთის მოცხარი 68
 მთის სამყურა 68
 მთის ჩადუნა 68
 მიკროსკოპიული // მიკროსკოპული
 138
 მიკროსკოპიური // მიკროსკოპური
 138
 მინდვრის ბოლოკი 68
 მინდვრის გვირილა 68

- მინდვრის ზამბახი 67
 მინდვრის ირაგა 68
 მინდვრის მდოგვი 68
 მინდვრის ნეკერჩხალი 68
 „მინდვრის სვიის ბალახი“ 63
 მინდვრის შვიტა 68
 მინისტრი 104
 მირონის ხე 76
 მირქმა 13
 მიტინგი 105
 მიცუბიში 48
 მიწავაშლა 60, 65
 მიწათმოქმედება 155
 მიწისსამოქმედო კრედიტი //
 სამიწათმოქმედო კრედიტი 155
 მკვლევარი 51
 მოდერნიზაცია 54
 მოდერნიზმი 54
 მოთხოვნილება 155
 მოკავშირე 54
 მოკლევადიანი კრედიტი 155 იხ.
 კრედიტი
 მოკრორგანიზმი 16
 მომატებული ფასი 156
 მონიტორინგი 17
 მოსამართლე 31
 მოსახლეობის აღწერა 156
 მოსკვიჩი-408 43
 მოტივაცია 17
 მოტივემა 63 (სქოლ.)
 მოტივირებულობა 58
 მოქმედებითი 14
 მოცვი 61
 მოციქული 14
 მოცხარი 59 (სქოლ.), 61, 62, 65
 მოძრაობის კოეფიციენტი 124
 მოძრაობის წესები 135
 მოჭრილის წამალი 75
 მოხელე 155
 მოხელეფასე 162
 მჟაუნა 73
 მრავალმარღვა 65, 69
 მრგვალი წამალი 74
 მრიცხველი 40 44, 46, 47, 48
 მრუდღარული ლულა 146
 მსგავსებითი 14
 მსგავსი 15
 მსმენელი 51
 მსუქანა 74
 მტირალა ტირიფი 61
 მუხა 59 (სქოლ.)
 მლამიობი 14
 მღვდელი 14
 მყისი 14
 მშვინვიერება 13
 მძლოლი 121
 მწარმოებლობა //
 მწარმოებლურობა
 მწვრთნელი 107
 მჭადა 60
 მჭადი | ჭადი 51
 მხედველობა 14
 მხვნელ-მთესველი 156
 მხოლოდ-შობილი 15
 მხუთრიანი // მხუთავი 120
 მხურვალგამძლეობა //
 ცეცხლგამძლეობა 120
 მხურვალმედვი // ცეცხლმედვი
 120
ნაბჭობი 31
 ნად - ნიკოტინამიდადენინ-
 დინუკლეოტიდი 136
 ნაზალური 111
 ნათლისღება 13
 ნათლის-ცემა 14
 ნალფარა 148 (სქოლ.)
 ნამიკრეფია 61
 ნაპერწკალი 148
 ნარატიული წყობა 111
 ნარგიზელა 60
 ნარგიზი 61
 ნარევის გადამეტმდიდრება 122
 ნარკომანი 16
 ნასამართლევი 31
 ნასოსი 120

- ნატი 110
 ნატო იხ. ჩრდილოეთ ატლანტიკის
 ხელშეკრულების ორგანიზაცია
 ნაყროვანი 14
 ნაცარქათამა 71
 ნაძვი 59 (სქოლ.)
 ნაწილაკი 143
 ნაწყენის ბალახი (კახ.) იგივეა, რაც
 შავწამალა
 ნდობითი ოპერაციები 158
 ნდობის ალბათობა 136
 ნდობის ინტერვალი 136
 ნეკერჩხალი 59 (სქოლ.)
 ნეპოტიზმი 103
 ნეხვბალახა 163 იგივეა, რაც შმაგა
 ნიკოტინი 16
 ნიუსი 129
 ნიუტონის ბინომი 39
 ნიშანდება 122
 ნიშანი 122
 ნიშანმდებელი 122
 ნიშანსადები 122
 ნიშნაკი 143
 ნოლი // ნული 108
 ნომინაცია 58
 ნორმის გამოყვანა 135
 ნორმის დადგენა 135
- ობლიგაცია** იხ. გირავნობის
 ფურცელი
 ოვერდრაფტი 157
 ოვერნაითი 157
 ოთხლულიანი თოფი 149
 ოლარი 13
 ონკანი 44, 47
 ოპერა 105
 ოპერაცია 155
 ოპერაციული // ოპერატიული
 ლიზინგი 160, იხ. ლიზინგი
 ოპუნცია 64, 76
 ოპციონს put იგივეა, რაც ოფციონი
 ყიდვაზე
 ორგანიზმი 16
 ორკბილა 60, 65, 69
 ორლულიანი თოფი 146
 ოფციონი ყიდვაზე 157
 ოფციონს call იგივეა, რაც ოფციონი
 გაყიდვაზე
 ოქმი 106
 ოქროწვიმა 65
- პადმიპნიკი** 120
 პაი 155
 პაკეტი 105
 პანტა 61
 პარაგრაფი 104
 პარაზიტოზმი 16
 პარაკლისი 13
 პარალელი 16
 პარატაქსი 111
 პარაფრაზი 113, 114, 115
 პარაფრაზირება 116
 პარაშუტი 104
 პარიკმახერი 105
 პარლამენტარული (პარტია) 55
 პარლამენტური (რესპუბლიკა) 55
 პასიური 16
 პასკალის ლოკოკინა 39
 პასტა 103
 პატარა ტალღა 152
 პატიოსანი 14
 პატპატა 63 იგივეა, რაც შმაგა
 პედაგოგი 104
 პედოლოგია 17
 პერიფრაზი 114, 115, 116
 პერიფრაზირება 116
 პერიფრასტული გამოთქმა 115
 პერიფრასტული ვნებითი 115
 პერიფრასტული კონსტრუქცია 115
 პერსონალი 104
 პიანინო 105
 პიარი 103
 „პირამიდული კვიპაროზი“ 76
 პირიმზე იხ. ჩიბუხა 69

პირუვატ - დე - ჰიდრო - გენაზა იხ.
პირუვატდეჰიდროგენაზური
138

პირმუშა 61,72
პლანეტა 16
პლაცკარტი 105
პოეტი 104
პოვნიერი 14
პოლარული წრე 16
პოლუსი 16
პორტფოლიო 17
პოსტტესტი 17
პოტენცია 103
პოჭოჭიკი 120
პრეტესტი 17
პროგიმნაზია 17
პროგრესი 104
პროვადერი 161
პროვიანტი 109
პროზა 104
პროტოკოლი 106
პროფესორი 104
პროფიციტი 157

ჟარგონი 104
ჟასმინი 61
ჟიური

რადიაცია 16
რადიო 104
რამი 62
რანდომული 129
რეალია 58
რეალისტური 54
რეალური 54
რეესტრი 103
რევილვერი 105
რეზულტატური 120
რეინჯერი 103
რეკლამები
რელევანტური 129
რელსი 108

რეპროდუქციული სწავლება იგივეა,
რაც ტრანსმისიური სწავლება
17

რესპუბლიკა 104
რეფორმატორი
რეფორმისტი
რექტორი 104
რეჰანი 59 (სქოლ.)
რთული ქვეწყობილი 111
რინგი 105
რიცხვის ხარისხში აღება 132
რიცხობრივი // რიცხვობრივი 132
რკო 59 (სქოლ.)
რნმ (ერ - ენ - ემ - ი) //რნმ - ი (რაც-
ნარ-მან-ი, რ-ნ-მ-ი) 136
როტაცია 103
რქოსანი 14
რძიანა 72
რწყილის წამალი (ძვ. ქართლ.)
იგივეა, რაც წითელი გვირილა
რჯული 31

სადგილმამულო კრედიტი 155 იხ.
კრედიტი

საავიაციო ტექნიკა 43
საბანკო საქმე 158
საბრტყელებელი 123
საბრუნო ფრთა 123 იხ. ფრთა
სავაზნე კოლოფი 144
სავალუტო ფიუჩერსი 158
სავალუტო სვოპი 159
სავალუტო ფორვარდი 158
სავარცხელი 123
სავაჭრო 156
სავაჭრო აგენტი 160
საზენიტო დანადგარები 46
საზოგადო მიწის მფლობელობა 156
საზომი ხელსაწყოები 46
საზრდო 130
სათოვლია 60
საია იხ. საქართველოს ახალგაზრდა
იურისტთა ასოციაცია
საიმედოობა 136

- საინი 104
 საკანონმდებლო ენა
 საკანცელარიო ნივთები 46
 საკვები 130
 საკვები პროდუქტების ბიოქიმია 130
 საკვები პროდუქტების მრეწველობის სამინისტრო 130
 საკვები პროდუქტების ტექნოლოგია 130
 საკვები პროდუქტების ტექნოლოგიის ფაკულტეტი 130
 საკვები პროდუქტების წარმოება 130
 საკისარი 120
 სალბი 61
 სამაგრი 110
 სამარაგო 123
 სამართალი 30, 31
 სამარკო ღვინო 122
 სამატლე 74
 სამეურნეო კრედიტი 155, იხ. კრედიტი
 სამზარეულო ინვენტარი 46
 სამიზნე სადგარი 149
 სამიწათმოქმედო კრედიტი 155, იხ. კრედიტი
 სამკურნალო გვირილა 61
 სამლულიანი თოფი იხ. თოფი
 სამოთხე 13
 სამსახური 156
 სამსუნგი გალაქსი 45
 სამსხვრეველა // სამსხვრევი 123
 სამყურა 61, 62, 65, 69
 სამშვინველი 13
 სანდობა 136
 სანდობის, საიმედობის, სარწმუნოების, უტყუარობის თეორია 135
 სანოვაგე 130
 საპარლამენტო (არჩევნები) 55
 საპირწამლე 149
 სარგებელი 156
 სარგებლობა 156
 სარეველა // სარევი 123
 სასაქონლო ნიშანი 122
 სასმელი
 სასოფლო ეკონომია 156
 სასოფლო მეურნეობის კრედიტი 155, იხ. კრედიტი
 სასჯელი 30
 სატელეფონო კაბელი 44, 46, 47
 სატრასტო ოპერაციები იგივეა, რაც ნდობითი ოპერაციები
 საუკუნო 13
 საფანტი 144 (სქოლ.)
 საფირი 106
 საფირონი 106
 საფიროსი 106
 საქართველოს ახალგაზრდა იუ-რისტთა ასოციაცია 21
 საქვესართულე 124
 საქონელი 155
 საყვითელე ბალახი (აჭარ.) იგივეა, რაც დათვის კანაფი
 საწველა // საწვევი // ამწვევი 123, 124
 საწველას ბაგირების სამარაგო სქემა 123
 საწვავი 46
 საწუთ[რ]ო 13
 საჭმელი 130
 სახარება 13
 სახიერი 14
 სეინერი 105
 სენაკი 106
 სენდვიჩ-კურსი 17
 სენსაციური 139
 სენსიტიური 129
 სენსორული აღზრდა 17
 სერვისული ლიზინგი 160, იხ. ლიზინგი
 სერტიფიცირება 17

- სესი იხ. სურსათის ეროვნული სააგენტო.
 სესხი, eLoan სესხი 161
 სვია 59 (სქოლ.)
 სვოპი 157, სავალუტო სვოპი 159
 სიგნიფიკატი 58
 სიენენი 20
 სივრცე 15
 სიზრქე იგივეა, რაც გროვის სისქე 15, 120, 121
 სილაბუსი 17
 სიმართლე 31
 სიმარტივე 15
 სიმბიოზი 16
 სინეკდოქესა 116
 სისრულე 15
 სისხლის აღება 134
 „სისხლის ბაღახი“ 63
 სიტყვა 13
 სიჩქარესამცირი 121
 სკოლა 104
 სკრეპერციცხვრი 124
 სოლისტი 105
 სონატა 105
 სონი 48
 სოფლური მეურნეობა // სოფლის მეურნეობა 155
 სოციალიზაცია 17
 სოჭი 59 (სქოლ.), 61
 სპორტი 105
 სპოტი 157, 158
 სტანდარტიზაცია 100
 სტატუსის დაგეგმარება 100
 სტეპლერი 103
 სტუდენტი 104
 სტუდსაბჭო 25
 სტუმარმასპინძლობა 51
 სუიციდი 129
 სული 13
 სულიერება 13
 სულიერი 13, 14
 სუმადი 14
 სუნის აღება 134
 სურათი 104
 სურო 59, 61
 სურსათი 130
 სურსათის ეროვნული სააგენტო 21
 სურსათ-საწოვავე 130
 სუფრა 104
 სწორდარული ლულა იხ. ლულა
 სხეული 13, 14
 სჯა 31
 სჯული 31
 ტაბელი 105
 ტალღივა 152, იგივეა, რაც ტალღუნა
 ტალღივი 152
 ტანკი 105
 ტელესივრცე
 ტელესკოპი 104
 ტელურიუმში 16
 ტენისი 107
 ტექნიკური გადაწყვეტილება // ტექნიკური გადაწყვეტა 121
 ტექნიკური მოთხოვნილება // ტექნიკური მოთხოვნა 121
 ტვირთის გადამრავება 121
 ტიპობრივი 16
 ტირე 104
 ტოიოტა 44, 48
 ტონი 104
 ტორტი 105
 ტრაექტორია 16
 ტრანსგენური 138
 ტრანსმისიური სწავლება იგივეა, რაც რეპროდუქციული სწავლება 17
 ტრაქტორი 105
 ტრაქტორის მარკა 122
 ტრეინინგი 17
 ტრენერი 17
 ტრილერი|თრილერი 51
 ტროპიკ(ებ)ი 16
 ტროფი/ტრაფი 109
 ტუ-134 43
 ტუბერკულოზი 16

ტუმბო 120
 ტუნგი 61
 ტუტორი 17
 ტუხტი 61, 62
 ტყისცოცხა 69
 ტყლაშუნა 63 იგივეა, რაც შმაგა

უარსო 14
 უკადრისა 66, 75
 უკვამლო დენთი 145
 უკვდავა 66
 უკვდავა ფხალი (გურ., იმერ.) 74
 იგივეა, რაც მსუქანა
 უკმარხურებელი იხ. არასაკმარისად
 გახურებული 121
 უკუნისი 14
 უმეცრება 14
 უნივერსიტეტი 104
 უშმურა 74 იგივეა, რაც (აჭარ.)
 უშმურის ბალახი
 უშმურის ბალახი იხ. უშმურა
 ურთხელი 59 (სქოლ.)
 უსამართლო 31
 უსურვაზი 76
 უტყუარობა 136
 უფლება 31
 უფლებანი 31
 უფლის სისხლი 64
 უფლის ხე 66, 76 იგივეა, რაც ზხა
 (ქართლ. დიალექტში)
 უჩახმახო თოფი 146 იხ. თოფი

ფად - ფლავინადენინდი-
 ნუკლეოტიდი 136

ფანარი 104
 ფანჯარა 104
 ფარი 123
 ფასი 155
 ფაუნა 16
 ფაქტორინგი 160
 ფეი ექსპრესი 161
 ფერადი ლითონი 124

ფეროვანი 14
 ფესვი 59, 62, 32
 ფესვიდან ამოდება იხ. ფესვიდან
 ამოყვანა 133
 ფესვიდან ამოყვანა 133
 ფესვის ამოდება 132
 ფეტვი 61
 ფიზიკა 104
 ფიზიკური 16
 ფილოლოგორა 137
 ფილოლოქინონი 137
 ფილოლოქსერა 134
 ფილო // ფელლო 137
 ფილოგენეზი 137
 ფილოგენეტიკა 137
 ფილოლოგია 105
 ფინანსისტი 155
 ფირმა 155
 ფიურერსი 157
 ფიქრი 134
 ფიჭოსანი 14
 ფიჭვი 59, 61
 ფლანგვა 156
 ფლორა 16
 ფოთოლი 137
 ფოლადის მარკა 122
 ფოლკსკაგენ გოლფი 46
 ფორთოხალი 104
 ფორმა იხ. ფორმულა
 ფორმულა 134, 135
 ფორმულის გამოყვანა 133
 ფორმულის დადგენა 134 იგივეა,
 რაც. ფორმულის გამოყვანა
 ფორფეტინგი // ფორფეტიინგი 157
 ფორფეტირება 157
 ფოხვერა 72
 ფრესკა 105
 ფრთა იხ. მბრუნავი ფ., არამბრუნავი
 ფ., საბრუნავი ფ.
 ფრთათეთრა 61
 ფრთოსანი 14
 ფრუიეს მწკრივი 39
 ფუთა 104

ფულად ქცევა 155, 161
 ფულპროფესორი 103
 ფუნქციის ტალღვა გამწვრივება //
 ფუნქციის ტალღუნა
 გამწვრივება 152
 ფუნქციის ფურიესმიერი ტალღვა
 გამწვრივება // ფუნქციის
 ფურიესმიერი ტალღუნა
 გამწვრივება 152
 ფუნქციური 139
 ფურისულა 72

ქალბატონები (კახ.) იგივეა, რაც
 ლაშქარა
 ქალების ბალახი 63
 ქანმაშენი 124
 ქანჩი 120
 ქაჩალი 104
 ქეიფი 104
 ქერიფქლა 60
 ქერქი59 (სქოლ.)
 ქვემდებარე 15
 ქვეწყობა 111
 ქილა 104, 149
 ქიმია 16, 104
 ქიმიური 16
 ქირით მუშაობა 156
 ქმნადი 14
 ქომაგი 104
 ქორფა 104
 ქოფაკი 104
 ქრისტეს ბალახი 66
 „ქრისტეს გვირგვინა“ იგივეა, რაც
 ანგელოზა 76
 ქრისტეს ცრემლები (ქართლ.)
 იგივეა, რაც ცახცახა
 ქრისტესბეჭედა 61
 ქრისტესთვალა 61
 ქრისტესისხლა 61
 ქრომოსომული/ქრომოსომური 138
 ქუეითი 14
 ქუე-მდებარე 15
 ქუესკნელი 13

ქუეყანა 13
 ქუეყნიერი 14
 ქუეყნის-მოქმედი 13
 ქუჩა 104
 ქცევის წესები 135

ღალატი 104
 ღანძილი 66
 ღარაკი 142
 ღარვა 142
 ღარი 143
 ღარული ლულა 142, 146
 ღერძი 122
 ღვინა 62
 ღირებულება 155
 ღიღილო 62
 ღორიხოკა იხ. შმაგა
 ღრაჭუნი 122

ყადალა 155
 ყაზტრანსგაზი 26
 ყანოზი 14
 ყვავილი 59
 ყვავილნარი 108
 ყვავილოვანი კომპოსტო 61
 ყვავუში წამალი (მეგრ.) იხ. ლემა
 ყიყვის წამალი იგივეა, რაც
 (ზემოაჭარ.) ყოჩივარდა
 ქართული 74
 ყოვლის-მპყრობელი 15
 ყოჩივარდა 68

შავბალახა 68
 შავთარა 74
 შავი ზღვა 43
 შავწამალა 60
 შარმი 109
 შარმიანი 109
 შაშხანა 142
 შემეცნება 14
 შემოსავალი 156
 შემოქმედი 13

შემრჩობლება 121
 შემრჩობლების ძვრა 121
 შეფასების მიცემა 134
 შეფასების გამოყვანა იგივეა, რაც
 შეფასების მიცემა 134
 შეხედულება 134
 შვარცის წარმომებული // შვარცის-
 მიერი წარმომებული 152
 შვიდკუთხა პრიზმა 147
 შიგნედი 147 (სქოლ.)
 შკაფი 121
 შმაგა იგივეა, რაც ლენცოვა 60, 63,
 75
 შმაუხპროცესი 124
 შოპინგი 129
 შოფერი 121
 შპიონაჟი 110
 შპიონი 110
 შრამი 129
 შრომის განაწილება 156
 შრომის ნაყოფი 156
 შროშანი 62
 შტაბი 105
 შტატი 105
 შურუპი 110
 შქერი 59 (სქოლ.)
 შხამა (სოკო) 60
 შხამქიმიკატები 16
 შხაპუნი 153

ჩ
 ჩაის ბიოქიმი 130
 ჩანგალი 121
 ჩახმახიანი თოფი 146
 ჩემპიონი 105
 ჩიბუხა 69
 ჩიტოწვივა 75
 ჩოგბურთი 107
 ჩრდილოეთ ატლანტიკის ხელშეკ-
 რულების ორგანიზაცია 27
 ჩქაფანი 153
 ჩხოლუმი ჭირიში წამალი იგივეა, რაც
 ლემა 73

ც
 ცახცახა 66, 76
 ცეკა 27
 ცერცვეკალა 60
 ციების წამალი (მოხ.) იხ. მაჟარა
 ცილინდრული ლულა 145
 ციროზი 16
 ცისტოვალა 61
 ციტატის მოყვანა 133
 ციფრა 131
 ციფრი 131
 ციფრის გამოყვანა 131
 ცნობა 14
 ცნობადი 14
 ცნობიერება 14
 ცნობიერი 14
 ცოფის ბალახი იგივეა, რაც შმაგა
 ცოცხი 62
 ცოცხმაგარა 69
 ცხენისკულა 71
 ცხენისწაბლა 61, 71
 ცხენოსანი 14
 ცხვარა 60, 75
 ცხვირისატეხელა 61
 ცხვირისმიერი 111

ძ
 ძალი ყიდვისა 155
 ძაღლის ენა 61, 65, 66, 71
 ძაღლის ია 72
 ძაღლის ყბა იგივეა, რაც ოპუნცია 76
 ძაღლნიორა 60
 ძაღლყურძენა 60, 71
 ძახველა 59 (სქოლ.)
 ძელი 59 (სქოლ.)
 ძვირის-მოქმედი 15
 ძვრადობა 124
 ძირა 60
 ძირთეთრა 61
 ძირმწარა 61
 ძირტკბილა 73
 ძირწითელა 69
 ძიმო 61, 62
 ძლიერი 14

ძმერხლი 59 (სქოლ.)

ძნელოვანი 14

ძრაობა 124

ძურწა 62

წალიკა 62

წამალდიდი (აჭარ.) იგივეა, რაც

ჩიტიწვივა

წამწევი // გადამწევი 121

წარმომშობი // წარმომქმნელი 120

წახნაგებლულიანი თოფი 146

წებოწასმული 124

წერტილთმორისი 124

წესი იხ. ფორმულა 37, 135

წესის გამოყვანა იხ. ნორმის

გამოყვანა 135

წესის დადგენა იხ. ნორმის დადგენა 135

წიბო 147

წივანა 62

წითელი გვირილა 75

წითელი რკინა 141

წინადადება 15

წინასწარ-მეტყუელი 15

წინაღდგენიანი 121

წინაღდგენის პრინციპი 121

წირვა 13

წირკემ წამალი იხ. ლენცოფა 74

წიფელი 61

წყლის ზაია 68

წყლის ვარსკვლავა 68

წყლის იელი 68

წყლის პიტნა 68

ჭამადი 14

ჭანჭიკი 120

ჭანჭყატა 61

ჭითაქარიში წამალი (მეგრ.) იგივეა, რაც ვარდკანაფა

ჭმევა 130

ჭრილობის ბალახი 63

ჭუენიერი 14

ხადური 59 (სქოლ.)

ხანჭკოლა 61

ხარება 13

ხარისშუბლა 72

ხარისხი 132

ხარისხში აღება იხ. ხარისხში აყვანა

ხარისხში აყვანა 132

ხარისხში აყვანილი 132

ხარჯები 153

ხაშხაში 75

ხახვთესლა 72

ხეთუფალა (ქართლ.) იგივეა, რაც „პირამიდული კვიპაროზი“

ხელთუფალა 76

ხელმძღვანელი 107

ხელოსანი 14

ხელშეკრულება 155

ხეშავი 68

ხეჭრელი 69

ხვალა 61

ხველის წამალი იხ. მსუქანა 74

ხვეული ფოლადი 141

ხიბლი 109

ხოკანა იგივეა, რაც შმაგა

ხოკის ბალახი იგივეა, რაც შმაგა

ხრამკესის ელექტროსადგური 43

ხრამუნი 122

ხრახნაკი 143

ხრახნიანი ლულა 148 (სქოლ.)

ხრახნილი კუთხვილი 142

ხრახნილი ნაჭდები 142

ხრახნლარი 142

ხრახნლარული ლულა 142

ხრწნადი 14

ხურდა 104

ხუცესი 14

ჯადოსნური კაკალი 66

ჯამუშა იგივეა, რაც შმაგა

ჯამუში 110

ჯამუშობა 110

ჯაჭუედი 14

ჯეკპონტი 129

ჯვრის ბალახი 63

ჯილდო 109

ჯინჯარი 62

ჯინჯრის-დედა 62

ჯიჯლაყა 62

ჯორისძე 61

პერი 104

პეროვანი 14

პარმზადე 137

პელიოფილები 137

პემოფილია 137

პესი იხ. პიდროელექტროსადგური

პეტეროგენური // პეტეროგენული
138

პეტერო-კარიოტი // პეტეროკარიო-
ტული 138

პეტერო-ტროპი // პეტეროტრო-
პული 138

პეტერო-ტროფი // ეტეროტრო-
ფული 138

პეჯირება 157

პიგროსკოპიული // პიგროსკოპური
138

პიდროელექტროსადგური 19

პიდროფილური 138

პიდროფობური 138

პიპერემია 138

პიპერემიული // პიპერემიური 138

პიპერტონიული // პიპერტონიური
138

პიპოტაქსი 111

პიპოტონიური 138

პოკეი 105

პონდა 44

პუმანისტური 55

Ackerkamille 68

Ackerrettich 68

Adamsnadel 66

Adapter 139

Adaptor 139

Adiantum capillus-Veneris 77

Adonis aestivalis 69, 76

Advances in food biochemistry 130

Aesculus hippocastanum 71

Affenbrotbaum 72

Allium ursinum 66, 72

Alpenveilchen 68, 72, 74

American Express Blue Card 161

American Express Card 161

American Express Reward Card 161

Angelica officinalis 64

Antennaria dioica 66

Antirrhinum maius 66, 75

Aristolochia iberica 72

Armoracia lapathifolia 72

ARV - Armed Robotic Vehocle 46

ARV-RSTA - Reconnaissance,

Surveillance and Target

Acquisition 46

ATP 136

Atropa belladonna 75

Avtokratör 15

Banco 154

Banking 158

Bärenklau 72

Bärenlauch 66, 72

Bärenohr 72

Barell rifled 142

Bärentraube 65

Baumhasel 65

Beinwell 69

Belladonna 75

Benediktenkraut 66

Berufskraut 71

Bidens tripartita 69

Bilzenkraut 74

Blutkraut 63

Bohnenkraut 62

Braunwurz 74

Briza 76

Buchsbaum 76

Buxus colchica Pojark 76

C*alendula officinalis* 68

Centaurea fischeri Willd 75

Cerasus silvestris 72

Chenopodium album 71

Cigal 45

CNN 20

Coltsfoot 66

Corallorhiza Hall 75

Corallorhiza trifida Chatel 69

Coronaria flos cuculi 65

Correlation 157

Corylus iberica 65

Corylus iberica Wittm 72

Crick adaptor hypothesis 139

Cupressus sempervirens 76

Currency swap 159

Cuscuta 69

Cyclamen ibericum Stev 72

Cyclamen vernalis 74

Cynanchum funebre 71

Cynanchum L. 73

Cynoglossum 65, 71

Cynoglossum officinale 71

Cypripedium calceolus 77

D*atisca cannabina* 73

Datura stramonium 73

Deduce 135

Deduce a formula 135

Deflation 160

Dichrocephala bicolor 74

Discount 157

Dividend 160

DNA 136

Dörnappel 73

Dost 68

Drachenkopf 70

Drachenwurz 62, 66

Dracocephalum moldavicum L. 70

Dream Card Classic 161

Dreiblatt 65

Dreifaltigkeitsblume 75

E*chium rubrum* Jacq 69

Engelwurz 62, 64, 66

Entenschnabel 72

Epimedium 75

Erdapfel 65

Erdrauch 74

Erigeron canadensis 71

Eupatorium cannabinum 73

Ewigkeitsblume 66

Express Card Debit 161

Factor 160

Faulbaum 69

Feed 130

Feldhopfenkraut 63

Fetthenne 74

Flintlock double-barrelled rifle 149

Flintlock rifle 147

Food 130

Food biochemistry 130

Food processing 130

Food products 130

Forfeiting 157

Formula 135

Frangula alnus 69

Franzosenkraut 62

Frauenkraut 63

Froschkraut 62

Fumaria 74

Futures 157

G*alanthus* 68

Galeopsis ladanum 70, 73

Gartenrettich 68

Gartheil 64

Geißraute 72

Geranium 76

Geranium robertianum 74

Gleditschia 76

Gleditschie 76
 Gliedkraut 76
 Glycyrrhiza glabra 73
 Goldregen 65, 75

Harmelkraut 76
 Hasenbrot 72
 Hasenlippengras 65
 Hasenmäuler 72
 Hedging 157
 Helichrysum 74
 Herrgottsblut 64
 Herzgespann 68
 Hexenkraut 63
 Hexenzwirn 69
 Hohlzahn 70, 73
 Huflattich 66, 71
 Hundebloom 75
 Hundrose 72
 Hundveilchen 72
 Hundswürger 73
 Hundszunge 65, 66, 71
 Hyoscyamus niger 74
 Hypericum perforatum 63

Immortelle 74
 Impatiens nolitangere 75
 Infer 135
 Insider 157
 Intervention 157, 160
 Investment 160

Jageteufel 64
 Jakobskreuzkraut 62
 Jesuswundenkraut 63
 Johannisblut 64
 Johanniskraut 62
 Jungfernwein 76

Kakopios 15
 Kaktusfeige 76

Katakeimenon 15
 Katzenkraut 71
 Katzenminze 71
 Katzenpfötchen 66
 Kettenblume 69
 Klee 69
 Klósterzelle 110
 Knabenkraut 71
 Knaulgras 62
 Konradskraut 63
 Korallenwurz 62, 69, 75,
 Kornblume 75
 Kreutzdorn 68
 Kreuzkraut 63, 68
 Kuckucksblume 65, 69, 71
 Kuhschelle 72

Laburnum anagyroides 65
 Lagochilus inebrians 72
 Lakritze 73
 Leasing 159
 Leontice smirnowii 74
 Leonurus 68
 Leverage 160
 Liebesblume 62
 Liebesgras 76
 Löwenblatt 74
 Löwenmaul 75
 Löwenzahn 72
 Lythrum vulgatum 69

Mannskraft 64
 Mariendistel 66, 70
 Mauerpfeffer 74
 Meerrettich 72
 Meersenf 68
 Meerzwiebel 75
 Mercedes-Benz 46
 Mittelmeerzypresse 76
 Mönchspfeffer 66
 Mondblume 62
 Monogenes 15

Muskatellersalbei 71
 Mutterkraut 62
 My Card Classic 161
 Myosotis 75

Nachtschatten 71
 Natterzunge 64
 Nepeta cataria 71
 Neunkraftbaum 73
 Neunkraftwurzel 73

Ochsenpinsel 72
 Ophioglossum vulgatum 64
 Opuntia 76
 Opuntie 76
 Orchis amblyoloba Nevski 71
 Origanum vulgare 68
 Orobanch 69, 70
 Osterglock 66
 Osterluzei 72
 Overdraft 157
 Overnight 157

Pantokratör 15
 Papaver somniferum 75
 Passionsblume 62, 66
 Pastinaca sativa 68
 Pastinak 68
 Peau de 110
 Peganum harmala 76
 Persische Kamille 75
 Petasites Mill 73
 Pfefferkraut 62
 Pfennigkraut 62
 Phelypaea coccinea 69
 Phyllo 137
 Plantago 65,
 Plantago major 69
 Powder flask 148
 Privee Platinum 161
 Procés-verbal 110
 Profetes 15

Proficits 157
 Pyrethrum roseum 75

Ragwurz 71
 Rapunzel 66
 Reliability theory 135
 Rhamnus cathartica 68
 Riffle 142
 Rifle 142, 147
 Ringelblume 62
 RNA 136
 Rosenstorchnabel 76
 Roßkastanien 71
 Rotwutzel 69
 Rührmichnichtan 66, 75
 Rumex acetosa 73
 Ruprechtskraut 74

Salix babylonica L. 75
 Salvia sclarea 71
 Sanguisorba 68
 Sauerampfer 73
 Schattenblume 62
 Schildsblume 62
 Schlafmohn 75
 Schlangenwurz 72
 Schleifenblume 62
 Schneeglöckchen 65, 68
 Schneeglöckchen 65, 68
 Schwalbenwurz 62, 73
 Schwarzbeere 65
 Scilla 75
 Scrophularia 74
 Scrophularia nodosa 74
 Sedum stoloniferum 74
 Senecio 68
 Senecio platyphyllus 72
 Serving operating leases 160
 Sideritis montana 160
 Silybum marianum 70
 Skrofelkraut 74
 Smokless powder 145

Smoky powder 145
 „Snake Weed“ 65
Solanum nigrum 71
 „Son-before father“ 66, 67
Sonnenblume 65
Sonnenwendkraut 64
Spot 157
Stachys 70
Stechapfel 73
Stiefmütterchen 75
Storchenschnabel kraut 74
Storchschnabel 76
Strohblumen 74
Sunil – 66 45
Süßholz 73
Swap 157, 159
Symphytum caucasicum 69
*Synergütto*s 15
Syneθlesan 15

T*araxacum* 69, 75
Targeting 157
Tausendgüldenkraut 65
TBC 20, 24
Teufelskralle 66
Thalictrum foetidum 74
Thalictrum minus 74
The barell rifled 142
Tigergras 62, 72
Tollkirsche 75
Trauerweide 75
Trifolium 69
Türkische Baumhasel 72
Tussilago farfara 66

Ü*ben* 110

UNICEF – United Nations
 International Children’s
 Emergency Fund 23

V*aleriana officinalis* 71

Venushaar 77
Venusschuh 77
Vergißmeinnicht 75
Viola canina 72
Viola tricolor 75
Visa Electron 161
Vitis silvestris 76
Vogelkirsche 72
Volkswagen Gol 46

W*alpurgiskraut* 63
Wasserdost 73
Wavelet 152, 153
Wegerich 65, 69
Weiderich 69
weiße Gänsefuß 71
Wielandskraut 74
Wiesenraute 74
Wildleder 110
Wolfsmilch 72
Wundkraut 63
Wurzel 62, 73

Z*áuber* 110
Zaubernuss 66
Ziest 70
Zittergras 76
Zweizahn 65, 69
Zyklamen 74

φιλέω
 φύλλον

Авраамово дерево 66
Адамова трава 77
Алгебрическая формула 135
Альпийская фиалка 68
Анютины глазки 75
АТФ 136

Бездымный порох 145

Белена черная 74
 Белладонна 75
 Белокопытник гибридный 73
 Бенедикт 66
 Бессмертник 66
 Бессмертник 66
 Бессмертник иммортель 74
 Библика 76
 Биохимия кормления 130
 Биохимия питания 130
 Блекота 74
 Бумажная гильза 146

Валериана лекарственная 146

Василёк Фишера 75
 Василистник 62
 Василистник вонючий 74
 Василистник малый 74
 Ваточник 62
 Венерин башмачок 77
 Вербишник 64
 Вередовец 74
 Винтик 143, 151
 Винтовой нарез 142, 151
 Внутренность 147
 Возведение 132
 Возведение в степень 132
 Волосы Венеры 77
 волчек красный 69
 вольнонаемная работа 156
 всплеск 153
 Выведение 135
 Выводить заключение 135
 Выгода 156
 Выручка 156
 Высотный корпус 152

Гадючий лук 62

Гармала 76
 Герань Роберта 74
 Гледичия 76
 Головка 143

Горицвет 69
 Горянка 75
 Грудовка 71

Дамское пальто 62

Двойникование 121
 Двойниковый сдвиг 121
 Двуствольное кремнёвое ружьё 149
 Двухцветноголовник 74
 Делать заключение 135
 Дербенник 69
 Дикая рута 76
 Дикий виноград 76
 ДНК 136
 Доверительная вероятность 136
 Доверительный интервал 136
 Дополнительная плата 156
 Достоверность 136
 Доход 156
 Дряква 68,
 дряква весенняя 72, 74
 дряква грузинская 72, 74
 дудник лекарственный 64
 дурман 73
 Душица 68
 Душлянка 68
 Дымный порох 145
 Дымянка 74
 Дятлина 69

Ежеголовник 62

Ежовик 62

Жабрей 70, 73

Жаростойкий 120
 Жароупорность 120
 Железница горная 76
 Желтоголовник 64
 Желтушник 62
 Женский ботинок 62

Зайцегуб опьяняющий 65

Запас 124
 Запасовка канатов 124
 Запрещение 155
 Заразиха 69
 Затравочное отверстие 148
 Заячья кровь 64
 Зверобой 64
 Здоровая трава 64
 Земледелие 155
 Землепошец 156
 Земляная груша 65
 Змееголовник 70
 Значок 143
 Золотой дождь 65
 Золототысячник 65
 Зябра 70

Ива плакучая 75
 Ивановская трава 64
 Иван-чай 66
 Издержки 156
 Икотник 62

Кавказская пальма 76
 Казнозарядное 144
 Картофелина 65
 Кипарис пирамидальный 76
 Кирказон грузинский 72
 Клевер 69
 Клейменный 120
 Клобук 75
 Клопики 76
 Конопляник критский 73
 Конский каштан 71
 Коровник 64
 Коровяк 64
 Кошачьи лапки 66
 Кошачья мята 71
 Красавка 75
 Красный корень 69
 Кремнёвое ружьё 147
 Крестовник 68

Крестовник широколистный 72
 Кровохлебка 68
 Крушина ломкая 69
 Крушина слабительная 68
 Крюковая подвеска 121
 Кукушкин цвет 65
 Кукушкины сапожки 77

Лабазник 62
 Ладыан 69
 Лазурник 62
 Лакрица 73
 Ластовень погребальный 71
 Леонтица Смирнова 74
 Липовая трава 74
 Лук медвежьи 72
 Лучинник 64
 Львиный зев 66
 Лягушечник 70

Мак снотворный 75
 Маркировка 122
 Маркировочный 122
 Маркировщик 122
 Марь 71
 “Мать и мачеха” 42
 Медвежий орех 65, 72
 Медвежье ухо 64
 Медвежье ушко 65
 Мелколепестник 71
 Министерство пищевой
 промышленности 129,
 Министерство пищевой
 промышленности 130
 Министерство промышленности
 пищевых продуктов 129
 Могильник 76
 Модернизация 121
 Морская горчица 68
 Мучница 65
 Маян 71

Надежность 136
 Нарастающее 120
 Нарезка винтовая 142, 151
 Нарезки 143
 Нарезное оружие 142
 Нарезной 142
 Нарезной ствол 142
 “Не тронь меня” 75
 Небольшая волна 152
 Недогретый 121
 Недотрога 66
 Незабудка 75
 Ноготки 68
 Норичник узловатый 74

Обмен 155
 Общинное землевладение 156
 Одуванчик 62
 Окопник кавказский 69
 Опунция 76
 Остро об. Пестро, трава
 Отвал 123
 Отвал бульдозера 123
 Очиток побегоносный 74

Пажитник 62
 Пальмовая лилия 62
 Парадокс 145
 Парафраз 115
 Парафраза 115
 Паслён дикий 71
 Пастернак 68
 Первоцвет 68
 Передвижение груза 121
 Пережженный 122
 Перезаряд 122
 Переобеднение 122
 Переобогащение смеси 122
 Перепись населения 156
 Переподъем 122
 Пикульник 70
 Питание 130

Пища 130
 Пищевая промышленность 129
 Пищевые продукты 130
 Плакун-трава 69
 Повилика 69
 Поворот 123
 Подвижность 124
 Подойник 75
 Подорожник 62
 Подоходный налог 155
 Подснежник 62
 Подсолнух 65
 Подэтажный 124
 Покупательная сила 155
 Помещик 156
 Попутник 65, 69
 Породообразующий 124
 Пороховница 148
 Посконник 73
 Прибрежник 69
 Принцип противотока 121
 Принцип сохранения энергии 121
 Продовольствие 130
 Производящий 120
 Проклеенный 124
 Пролеска голубая 75
 Противоточный 121
 Проценты 156
 Прыгун 75
 Прямые углублённые нарезки 141
 Пустырник 68

Рабочий орган 123
 Разделю труда 156
 Ракитник 62
 Расторопша 72
 Расточительство 156
 Редис огородный 68
 Редька полевая 68
 Результат труд 156
 Результирующее 120
 Рифление 142
 Рифлённый 142

Рифлённый ствол 142
Рифля 142
РНК 136
Ромашка полевая 68
Ромашка розовая 75
Румянка 69
Рынок 155

Самшит колхидский 76
Святоянское зелье 64
Сгораемость 120
Сгораемый 120
Сдвигаемость 124
Седаш 73
Сельское хозяйство 156
Скоба 121
Скоростеуменьшитель 121
Скреперный ковш 124
Скручивающийся 120
Служба 156
Смеситель 121
Собачник 65
Собачья рожа 72
„Сокол“ 145
Солодка 73
Ствол нарезной 142
Ствол с винтовым нарезом 142
Страстоцвет 62

Текучесть 124
Теория надёжности 135
Техническое решение 121
Техническое требование 121
Товар 155
Товарный знак 122
Толокнянка 65
Толчение 122
Толща 121
Требование 155
Трилистник 65
Трясунка 76
Тысячелистник 62

Угарный 120
Ужовник 64
Уразная трава 64
Уразница 64

Фелипея красная 69
Фиалка собачья 72
Фиалка трёхцветная 72
Филло 137
Фило 137
Формула 135

Хрен 72
Хрустящий 122

Царская свеча 64
Царский скипетр 64
Цена 155
Ценность 155
Цикламен весенний 74
Цикламен грузинский 72
Цинанхум 73
Цифра 131
Цмин 74

Череда 65, 69
Черемша 66
Черешня дикая 72
Черника 65
Чернокорень 66
Чеснок медвежий 66
Чиновник 155, 163
Чистец 70

Шалфей мускатный 71
Шёлковая акация 62
Шомпольный 145
Штамп 122
Щавель кислый 73

Экономическая справедливость 156

Ятрышник туполопастный 71

პირთა და გეოგრაფიული სახელები

აბდულაევი რ. 140
ათენელი 154
ალფონსო X 93
ანდალუზიელი 99
არაბული ა. 2, 5, 28
არაგონი 99
არანი 99
არდამატსკი ვ. 112
არისტოტელე 115
აფრიდონიძე შ. 2
აშშ 19
აჰარა 147, 149
ახმანოვა 135

ბაღეარის კუნძულები 95, 96
ბარათაშვილი ნ. 115
ბასილაია ნ. 104, 111
ბასკეთი 97, 98
ბაძალა მ. 30
ბერიძე ი. 108, 111
ბერკეში ა. 112
ბერძენიშვილი ნ. 147
ბერძენები 106
ბირგერ ვინსა ჯ. 81
ბოშები 83
ბურჭულაძე თ. 19
ბურჭულაძე მ., 107, 111

გაბესკირია ც. 35
გალიცია 97, 101
გეგეჭკორი გ. 116
გეწაძე ა. 106, 111
გიგინეიშვილი ივ. 117, 140
გოგოლაშვილი გ. 2
გრისაშვილი ი. 116
გუგუშვილი პ. 156, 162

დათეშიძე ნ. 2, 41

დამასკი 141 (სქოლ.)
დანია 88
დვალი რ. 125, 140
დსთ 19

ებრაელები 83
ევროპა 141
ესპანეთი 93
ესპანელი 95

ვალენსია 101
ვაშაკიძე თ. 50
ვაშაკიძე ი. 162
ვესენსკი ვ. 111
ვიელი პ. 145

ზესტაფონი 3
ზექალაშვილი რ. 58

თბილისი 3, 19, 22, 30, 154
თევზაძე გ. 140
თეთრაძე მ. 81
თემისტოსიოსი 115
თოფურია ვ. 103

იაკობაშვილი გ. 119
იაშვილი ი. 110
იბერია 154
ივანიშვილი მ. 59
ირიცპუხოვა ნ. 65
ისლანდია 88

კანდელაკი თ. 42
კატალონია 95, 100, 101
კახიძე ნ. 141, 147, 148, 149
კვაჭაძე ლ. 56
კიმბელი ფ. 145
კობიძე ა. 148

კოვზანაძე ი. 157, 158, 159, 160, 162
 კოლხეთი 154
 კონტრიძე გ. 157, 158, 159, 162
 კოპალიანი მ. 31, 33

ლაბარტყავა მ. 50, 55
 ლაპები 82
 ლეონიძე გ. 116
 ლომთაძე თ. 93
 ლომთაძე ო. 145, 150
 ლუტიძე თ. 109, 112

მაღრაძე ვ. 103
 მაყაშვილი ალ. 59, 78
 მაყაშვილი ზ. 78
 მაყაშვილი მ. 63
 მაჭავარიანი ნ. 78
 მახვილაძე ნ. 132, 140
 მენდელეევი დ.ი. 145
 მეტრეველი რ. 32
 მეჯვრისხევი 148
 მთიულეთი 148
 მილნი ა.ა. 112
 მიჩიტაშვილი ა. 140

ნავარი 98, 99
 ნიშნიანიძე შ. 116
 ნორვეგია 83, 88
 ნუცუბიძე ნ. 140

ომიაძე ს. 113, 166
 ორბელიანი სულხან-საბა 31
 ოსაძე მ. 2, 41

პაპავა ვ. 2, 32
 პენინგი დ. 112

რაჭა 148
 რომა (ბოშები) 83
 რუსები 130, 132, 136
 რუსთაველი შ. 107, 127

საბერძნეთი 88
 სამები 83
 სართანია ტ. 155, 162
 საფრანგეთი 88, 94
 საქართველო 106, 115, 148, 154, 161
 სახნინი ა. 111
 სვანეთი 147
 სირიის არაბთა რესპუბლიკა 141
 სმიტი დ. 145
 სტეფანია მ. 148
 სუთიძე ლ. 119, 125
 სულხანიშვილი გ. 140

ტაბიძე გ. 116
 ტაბიძე მ. 44, 49
 ტორნედალიელები 83
 ტყემალაძე გ. 127

ფასმერი მ. 112
 ფინეთი 83
 ფინელები 83, 84
 ფოჩხუა ბ., 18

ქართველები 127
 ქართლი 148
 ქუთაისი 147, 148

ღამბაშიძე რ. 3

ყიფიანი დ. 154, 156

შალამბერიძე გ. 110, 112
 შანიძე ა. 18, 56
 შვედეთი 81, 82, 83, 84, 85, 86, 88, 89
 შვედი 81

ჩარკვიანი ჯ. 109, 112
 ჩარლზ III 93
 ჩიქობავა არნ. 18, 105, 112, 146
 ჩუბინაშვილი დ. 76

ჩუბინაშვილი ნ. 143, 150, 153

ჩხეტიანი გ. 107, 110, 112

ცაავა გ. 154, 157, 158, 159, 160, 162

ცოლნერი გ. 141

ძაგნიძე ო. 140, 152

ძიმიგური შ. 142, 149

ძოწენიძე ნ. 108, 112

წერეთელი გ. 156

ჭაბაშვილი მ. 109

ჭავჭავაძე ი. 116, 127, 154, 155

ჭოლოშვილი გ. 132

ხანთაძე გ. 154, 157, 158, 159, 160

ხარაძე ა. 152

ხოჭოლაშვილი ნ. 59

ხურცილაშვილი ა. 154

ჯავახიშვილი ივ. 30, 31, 32

ჯანაშია ს. 147, 148, 149

ჯიბუტი ი. 4

ჯორბენაძე ბ. 59

ჯორბენაძე ნ. 50

პოლანდია 81

Agnesi 36

Argand 35

Bachet 35

Bandle, O. 89

Bertrand 36

Bezout 36

Bhreatnach, U 89

Binet 36

Biot 36

Bolton, K. 89

Bonnet 36

Boutet 36

Braunmuller, K. 89

Brenier 36

Brown 39

Bruhat 36

Bucher, A. 89

Burger 37

Burkholder 37

Carnot 36

Charliet 36

Choquet 36

Christoffel 39

Ciarlet 36

Clairaut 36

Condorcet 36

Cosserat 36

Darboux 36

Deligne 36

Desargues 36

Dirichlet 36

Du Bois-Reymond 36

Duhamel 36

Eilenberg 37

Euler 37

Fermat 36

Feuerbach 37

Flüge 37

Föpple 38

Fourier 36

Faurud, K. 91

Frechet 36

Fresnel 36

Freudenthal 37

Galinski, C. 90

Galois 36

Gâteaux 36
 Gilbert 38
 Giraud 36
 Gödel 38
 Goldenweiser 36
 Gonzalez O. 101
 Goursat 36
 Grötendieck 38
 Grötsch 38

Hadamard 36
 Hénon 36
 Herbrand 36
 Hermite 36
 Hölder 37
 Hörmander 38
 Hult, F. M. 91
 Hyltenstam, K. 91

Jahr, E.H. 89

Karker, A. 89
 Klein 36
 Köln 38
 König 38
 Künneth 37

L'Hôpital 36
 L'Huillier 36
 Laurent 36
 Lebesgue 36
 Lipott, S. 90
 Love 39
 Lucet 36

Mahlo 36
 Mar-Molinero C. 101
 Mathieu 36
 Meierkord, C 89
 Merkel M. 90
 Mesnier 36

Michelena L. 102
 Milloux 36

Naghdi 39
 Naumann, H.P. 89
 Navier 36
 Neumann 37
 Nilsson, H. 90
 Nino-Murcia M. 102

Oresme 36
 Ornstein 36

Peclet 36
 Pettersson, R.
 Picard 36
 Pisier 36
 Plücker 37
 Poincaré 36
 Poinso 36
 Pringsheim 36

Quetelet 36

Rabier 36
 Richelet 39
 Roentgen 39
 Rothman J. 102

Schneider 37
 Schrödinger 38
 Seifert 36, 37
 Serret 36
 Signorini 36
 Siguan M. 101
 Stein 39
 Steiner 37
 Steinhilber 37
 Steurs, F. 91
 Stokes 39

Teleman, U. 89

Thelen, M. 91

Thom 36

Wallman 38

Wallsh 38

Walter 38

Waring 38

Waterman 38

Watson 38

Weierstrass 36, 37

Weil 36

Wilder 38

William 38

Wilson 38

Wilson 38

Wingstedt, M. 90

Winsa, B. 90

Young 39

Блюм М.М. 150

Брокгауз 77

Винокур Г. О 49

Габдуллина А. Х. 49

Евфрон 77

Ипполитова А. Б. 78

Колосова В.Б. 78

Кузнецова Е.Л. 78

Ожегов С. И. 140

Реформатский А. А. 49

Серебренников Б.А. 78

Соболева Т. А. 49

Суперанская А. В. 49

Тарасюк Л. 150

Уфимцева А.А. 78

Хантер Д. 142, 150

Шведова 140

Шишкин И.Б. 150

Шолохова М.А. 78

Шумбасова С.С. 78

ს ა რ ზ ე ვ ი

ინგა ჯიბუტი, როგნედა ღამზაშიძე	3
ავთანდილ არაბული, ტერმინოლოგიური პოლიტიკა და კანონი სახელმწიფო ენის შესახებ	5
Avtandil Arabuli, Terminological Policy and the Law of the State Language	18
ავთანდილ არაბული, თამარ ვაშაკიძე, თეა ბურჭულაძე, აბრევიატურების შედგენილობისა და ფორმალური საკითხები	19
Avtandil Arabuli, Tamar Vashakidze, Tea Burchuladze, Formation Issues for Abbreviations	28
მალხაზ ბაძაღვა, ივანე ჯავახიშვილის ქართული სამართლისა და ეკონომიკის ტერმინების გამოუცემელი მასალები	30
Malkhaz Badzagua, Unreleased Materials of the Georgian Law and Economics Historical Terms of Ivane Javakhishvili	34
ციცინო გაბესკირია, უცხოური გვარების გადმოცემისათვის ქართულში (ახალი ქართულ-ინგლისური მათემატიკური ლექსიკონის დამატება)	35
Tsitsino Gabeskiria, On the Transfer of Foreign Proper Names to Georgian (Addendum to the Upcoming Georgian-English Mathematical Dictionary)	40
ნინო დათეშიძე, მარინე ოსაძე, ნომენკლატურულ სახელწოდებათა სემანტიკურ-ორთოგრაფიული ანალიზი	41
Nino Dateshidze, Marine Osadze, Semantic-orthographical Analysis of Nomenclatural Denotations	49
თამარ ვაშაკიძე, ნინო ჯორბენაძე, მაკა ლაბარტყავა, ლევან ვაშაკიძე, მოსწავლის ორთოგრაფიულ-სტილისტიკური ლექსიკონის ელექტრონული ვერსიისათვის	50
Tamar Vashakidze, Nino Jorbenadze, Maka Labartkava, Levan Vashakidze, On the Electronic Version of the Orthographic-Stylistic Dictionary for Students	57
რუსუდან ზეკალაშვილი, მცენარეთა სახელების აგებულებისა და სახელდების შესახებ ქართულ ენაში (რუსულ და გერმანულ ენებთან შეპირისპირებით)	58
Rusudan Zekalashvili, To the Structure and Nomination of the Phytonyms in Georgian (As compared with Russian and German languages)	79
მაკა თეთრაძე, შვედეთის ტერმინოლოგიური პოლიტიკა და ენობრივი დაგეგმარება	81
Maka Tetradze, Terminology Policy and Language Planning in Sweden	91

თამარ ლომთაძე, ენობრივი სიტუაცია ესპანეთში და ტერმინოლოგიის საკითხები	93
Tamar Lomtadze, Linguistic Situation in Spain and Terminology Issues	102
ვახტანგ მაღრაძე, საერთაშორისო სიტყვა-ტერმინები თუ ბარბარიზმები	103
Vakhtang Maghradze, International terms or barbarisms	112
სალომე ომიადე, ტერმინოლოგიური სინონიმებიდან ტერმინოლოგიურ პარონიმებამდე	113
Salome Omiadze, From Technological Synonyms to Technological Paronyms	117
ლიანა სუთიძე, გიორგი იაკობაშვილი, ტერმინოლოგიის პრობლემები ტექნიკურ სასწავლო ლიტერატურაში	119
Liana Sutidze, George Iakobashvili, Technical terminology problems in academic literature	125
გურამ ტყემალაძე, ზოგი ქართული და უცხო ტერმინის დაწერილობის, წარმოთქმისა და სემანტიკური შესაბამისობის შესახებ	127
Guram Tkemaladze, About Spelling, Pronunciation and Sematic Accordance of General Georgian and Foreign Terms	140
ომარ ძაგნიძე, თოფთან დაკავშირებული ზოგიერთი ტერმინის დაზუსტებისთვის	141
Omar Dzagnidze, For Defining Some Terms Related To Gun	151
ომარ ძაგნიძე, ფუნქციურ მწკრივთა თეორიის ერთი ტერმინის შესახებ	152
Omar Dzagnidze, About One Term In The Theory Of Functional Line	153
ანა ხურცილავა, თანამედროვე ქართული საბანკო ტერმინოლოგიის პრობლემები	154
Ana Khurtsilava, Problems Of Modern Georgian Banking Terminology	163
საძიებელი	
ტერმინები.....	164
პირთა და გეოგრაფიული სახელები	190

მკითხველთა საყურადღებოდ!

„ტერმინოლოგიის საკითხების“ სარედაქციო კოლეგია ბოდიშს უხდის მკითხველს კრებულის I ტომში (2014 წ.), კერძოდ, სარჩევში, აღმოჩენილი რამდენიმე ტექნიკური შეცდომის გამო.

გვ. 244 (ა რ ი ს) :

Natela Muzashvili, New Edition of Multi-field Technical, Terminological Dictionary

(უ ნ დ ა ი ყ ო ს) :

Natela Muzashvili, Inga Jibuti, New Edition of Multi-field Technical, Terminological Dictionary

გვ. 245 (ა რ ი ს) :

Lia Karosanidze, English – Russian – Georgian Explanatory Dictionary for Communication

(უ ნ დ ა ი ყ ო ს) :

Lia Karosanidze, Terminology – the Morrow of the Georgian Language